

ТІЯРА ПРОДАНА

РЕФЛЕКСІЇ І КОНКЛЮЗІЇ

diasporiana.org.ua

Д-р ВОЛОДИМИР ПАСІКА

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
Toronto — Canada

Vol. XXVIII

1983

THE TIARA IS SOLD

REFLECTIONS AND CONCLUSIONS

by Dr. WOŁODYMYR PASIEKA

Toronto

— 1983 —

Canada

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
Торонто — Канада

Том XXVIII

1983

Д-р ВОЛОДИМИР ПАСІКА

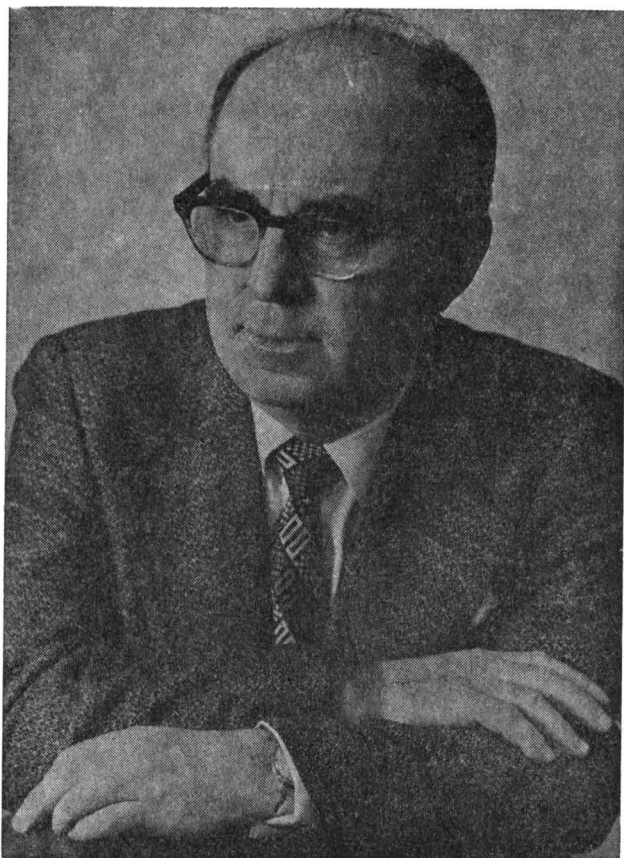
ТІЯРА ПРОДАНА

РЕФЛЕКСІЇ І КОНКЛЮЗІЇ

Copyright 1983
by Dr. W. Pasieka

Мовний редактор: мгр. Іван Манастирський
Language editor: Ivan Manastyrskyj, M.A.

Обкладинка
роботи мисткині Віри Юрчун



Bhacilza

Світлій пам'яті д-ра мед. Маріяна Панчишина, Великого Громадянина Галицької Землі, борця-організатора Українського Тайного Університету в рр. 1921-25 у Львові під окупацією Польщі, ректора, професора і декана медичного факультету. Довголітнього голову Українського Лікарського Товариства, засновника-мецената і голову Українського Гігієнічного Товариства, видатного громадсько-суспільного діяча-гуманіста, члена Управи Українського Педагогічного Товариства "Рідна Школа", опікуна і мецената молоді та її товариств — у 100-ліття Його народження — 1882-1982 і 40-ліття Його смерті — 1943-1983 —

цю книжку присвячує

Автор

ПРОЛОГ

Ця праця — конгломерат подій: таких, які я сам бачив, які сам переживав, але і таких, що відбулися в різних часах, в різних країнах, про які я тільки читав. Не раз між тими подіями — тими епізодами є тисячі років і тисячі кілометрів різниці. Однак є гвинтики, які зв'язують ті всі епізоди разом і творять суттєву єдність.

«Змінити ментальність, уникнути ядерної війни» — закликав людство папа Іван Павло II.

Ментальність є причиною кризи сучасного людства: кризи релігії, кризи філософії, кризи соціально-економічної, кризи науки: виховання, психології, психіатрії.

Ментальність, основана на фальшивих принципах, створила жорсткі відносини між людьми, довела до революцій і воєн, до ядерного зброєння, що пригнічує людей примарою ядерної загрози. Ця праця є третьою моєю книжкою: Перша, «Думки і тіло», друкована 1976 р., друга, «У крутежі шалу», 1979 р.

У першій представлено на фактах — на явищах у людей поставання думок — ідей — ментальності і закони дії думок на людський організм і на поведінку людини.

«У крутежі шалу» формально — спомини з Другої світової війни; фактично там представлено дію і вплив ідей — різних ідеологій на людські спільноти — на народи.

«Тіара продана» — це третя книжка, яку даю до рук читача. Вона зображує бездоріжжя сучасного людства — кризи, що є наслідком безглуздої

структури світу, створеної після Першої і Другої світових воєн, спертої на фальшивих принципах. Переможці цілком зігнорували права народів, права людини, зовсім не брали до уваги людської духовости. Чи людство знайде вихід з бездоріжжя?

Я не теолог а лікар практик. Роки моєї практики то роки бурхливі — такі, в яких жила моя генерація. Коли ж уже мова про генерацію, вистажить сказати, що це генерація двох світових воєн. Уся історія людства то війни. Дві світові війни відзначаються не тільки обсягом дій, великою численністю армій, високою воєнною технікою, якістю озброєння, але в тих війнах приходить до великого зназнення гинник психологічний — приходять до зназнення ідеї.

Це вже не були війни за трони, за корони, війни династій. То війни ідеологій. Не хогу тим сказати, що гинник психологічний незнаний у минулих віках.

Всі дії людини, вся історія людства то опредмежування ідей. Творцями ідей, на скалю суспільну завжди були у минулому і тепер є одиниці. Опредмежування ідей, переведення ідей у конкретну форму виконували і виконують маси — у будівництві робітники, у війнах, жовніри. Роля і праця мас була вирішальним гинником, але механічним. Від жовніра вимагано, щоб він був вишколений — умів володіти зброєю. Нікого не цікавило його психологічне наставлення до виконуваного завдання.

Ідеологічний вишкіл — це нова форма озброєння сугасного війська. Пропаганда — це психологічне озброєння війська і суспільства.

Від сугасного жовніра вимагають, щоб він був відданий своєму завданню тілом і душею.

В засі медизних студій у Грацу пережив я повстання: соціал-демократи воювали проти християнських демократів. Повстання було грізне — фор-

мальна війна з гарматами, скорострілами, бомбами. Тоді я мав першу лекцію воєнної хірургії.

«*Vulnus omnia dominat* — над усім панує рана.» Так розповідав був ту лекцію проф. хірургії П. Вальцель. То був ще принцип — мораль тодішньої медицини. На тій лекції ті слова мали спеціальну вимову: ранені були і соціал-демократи, і християнські демократи. Серед студентів переважали гітлерівці Австрія була ще самостійна, влада не була гітлерівська. Гітлерівці в часі повстання зберегли неутральність.

Хірург звертав увагу студентів, щоб ставилися до ранених об'єктивно, беручи до уваги тільки стан здоров'я, щоб не керувалися жадним погуваннями, спертими на партійній приналежності.

Один народ, а три різні ідеології, три різні партії. Дві з них, соціал-демократи і християнські демократи, воювали зі собою, а третя, гітлерівська, на вигляд неутральна, в дійсності з найбільшим воєнним потенціалом.

Провідниками повстання у Грацу були Мухізі, батько і син. Мухізі-батько був пекарем з професії. Яка була професія сина, не можу пригадати; здається, що також пекар. Старий Мухізі був довгі роки бургомістром Грацу, поклав немалі заслуги для міста. Між іншим, розбудував житлове будівництво, поправив житлово-побутові умови міста, був популярний, втішався пошаною, навіть можна сказати, що населення любило його.

Повстання упало, Мухізів, як провідників, а-рештовано і суджено, засуджено на кару смерті.

Суд запропонував виконати вирок — повісити Мухізів за немалу заплату ляборантові інституту анатомії Зснляйтерові. Зснляйтер відкинув ту пропозицію з обуренням.

Пропозицію прийняв і вирок виконав Шварц, ляборант патологічної анатомії. Студенти оголоси-

ли бойкот інституту, де працював Шварц, не прихотили ані на виклади, ані до інших зайнять. До двох тижнів Шварца не стало — його замордовано.

На тлі суспільних конфліктів проявилася духовість звичайних людей, людей сірої, буденної праці і молоді — студентів. Студентський бойкот — це не було виконання наказу такої чи іншої партії. Між студентами соціал-демократів майже не було. Серед студентів було багато безпартійних, були християнські демократи, гомало було гітлерівців. Бойкотували всі! То була реакція молоді, у якої позуття людяности ще не було пригуплене фальшивими пророками, фальшивими науками.

Зонляйтер і Шварц — люди старші, більш менш того самого віку, один і другий понад 50. Професія одного і другого майже та сама. Яка різниця реакцій на той сам визов суспільних умовин — на визов життя!

Професор хірургії Вальцель — сивий, біля 50 років, формально гітлерівець. Його мова на позатку тої лекції свідчить про принципи, про етику — про традицію віденської школи хірургії, яку заснували такі постаті медичного світу, як Більрот і Айзельсберг. Вальцель був формально гітлерівцем тому, що він став по стороні гітлерівців ще тоді, коли гітлерівці не показали були свого правдивого обличчя. Вкоротці після «Аншлюсу» — прилузнення Австрії до гітлерівської Німеччини — він помер.

Поведінки соціал-демократів, християнських демократів, поведінки гітлерівців не формували жадні біохемічні процеси, а їх партійні ідеології. Те саме можна сказати й про поодиноких людей — про людських індивідів, як Зонляйтер, Шварц, Вальцель. Їх поведінку формували їх світогляди — ідеї, які були абстрактом їх переживань — їх досвідом.

Нострифікував я у Познані. У роках 1937-38 атмосфера була вже насичена військовим потенціалом, який виладоувався гостинно легкозапальним матеріалом — студентськими демонстраціями. «Ми хоземо колоній, ми хоземо нести до Африки нашу культуру» — вигукували студенти на вулицях Познаня. Не бракувало і протинімецьких вигуків.

Перед німецьким консулятом у Познані — здається, що то було на вулиці Домбровського — стояла поліція. Було то одної неділі вранці. З бізної вулиці біля консуляту вийшла група німців — мешканців Познаня: три ги готири особи переходили з одного боку вулиці на другий. Один з них, глянувши на поліцистів перед консулятом, сказав по німецькому: «дивіться, і в Польщі є порядок». Він сказав це з глумом і з сарказмом, іронізно підсміхаючися.

Студентські демонстрації і випадок перед консулятом — дрібні явища, але свідчать про те, що структура тогогасного світу була не згідна з розсудком, зроджувала ненависть і гнів суспільства польського і німецького. Безглузда будова тогогасного світу зродила була ненависть не тільки між поляками і німцями, але і між іншими народами.

Зайво писати про страхіття і жорстокості Другої світової війни. Жорстокості, які не раз прибирали садистизну форму і знані майже на всіх континентах, це свідки трагізму сугасного людства, яке знайшлося в кігтях Демона гніву й ненависти.

Війнні події змушували мене мандрувати: Україна від Львова до Харкова, Кузбас Сибір Томськ, Новосибірськ, Тайга, Семипалатинськ, Барнаул; Казахстан: Алма-Ата, Джамбул, Мерке; Киргизія: Панфіловка, Фрунзе; Польща: Варшава, Отвоцьк, Криниця, Нова Гута-Краків; Канада, США і знов Канада.

У тих країнах, на тих теренах я стрігав людей різного віку, різних рас, різних національностей, різних віровизнань. Як лікареві мені було легше переломлювати бар'єр офіційности до душі моїх пацієнтів. Не трудно додуматися, що тут ідеться про людей у Сов. Союзі, які без маски офіційности на вулицю не виходять. У всіх, оскільки на це дозволяв воєнний час, відкривалося погуптя кривди. Це була перша верства під зовнішнім покривалом офіційности. Друга верства, трохи глибше, то було бажання правди. Можна сказати, що то була віра в правду. Бог був найглибше, на самім дні душі, і то тим глибше і тим більше прикритий грубим покривалом офіційности, зм вищий щабель пацієнт займав на офіційній драбині.

Серед людей, з якими був час зжитися, я не знаходив атеїстів. У кожного був Бог, так ти інакше уявлений, у кожного було бажання пізнати Бога ліпше. Можливо, що ті, які зживалися зі мною і відкривали свої душі, то були люди, які шукали Бога. Як би воно не було, серед людей — серед моїх пацієнтів я не зустрів атеїстів. Казахстан, Кирсизія — то земля визнавців Ісламу. Серед них я мав також приятелів, які радо дискутували зі мною на релігійні теми. У мохаммедан у вересні припадає Рамазан — піст, який триває приблизно стільки, як Великий піст у католиків ти православних. В часі того посту вірним не можна їсти зовсім нізого від сходу сонця до заходу. Після заходу сонця можна їсти доволі, досита, не виключаючи жадної прийнятої у них їжі. Перед Рамазаном приходили до мене старші, хворі мохаммедани і радилися, ти їм можна дотримуватися посту. Можна було додумуватися, що мої дискусії з приятелями мохаммеданами не зоставалися виключно між нами.

Лікарська професія помагає зблизитися до людей, зжитися з людьми, але не треба забувати, що

медицина — це наука, яку більшовики всіма силами стараються поставити на службу атеїзмові, досягненнями якої «доказують», що Бога немає. Дискусія з атеїстами на релігійні теми, спроба доводити їм, що вони помиляються, може бути у Сов. Союзі небезпечна, зрештою не має сенсу. Вони не говорять як люди, згідно зі своєю думкою, але як згори наставлені автомати, повторяють все одні і ті самі фрази. Не виключене, що є такі, які мають свою думку, не згідну з тим, що їх угаць говорити — з тим, що вони говорять. Тоді вони придавлюють зі страхом цю думку в собі і тим більше войовнизо ви-грають свій атеїзм.

Ті мої спостереження зробили на мене велике враження, я постановив зайнятися питанням релігії. В нормальних, мирних часах і умовах дорога проста: піти до бібліотеки і студіювати філософів, теологів. У воєнних часах це було неможливе.

Теоретичне оформлення основного питання — існування взагалі: світу і людей, існування Бога зустрінуло мене. Кажу, що мене зустрінуло, не я зустрінув, просто з'явилося передо мною.

Було то у Варшаві, оскільки пригадую — 1949 року. На релігійні теми я не раз говорив з моїм приятелем д-ром Едмундом Дрегером. Свят-Везір побуджує розмову на релігійні теми. Дрегер уро-дженець Варшави, Свят-Везір я провів тоді в його домі з його родиною. Дискусія на релігійні теми була дуже оживлена.

На Різдво вранці ми зустрінулися у костьолі «Збавіцеля» на площі тої самої назви (Пляц Збавіцеля). Священик зитав Євангелію: «На позатки було Слово, і Слово було Бог. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього.»

Я глянув на Едмунда, він стояв біля мене. Він також відрухово глянув на мене. Наші огі зустріну-лися. Ми усміхнулися один до одного, зрозуміли

один одного, що те, що священник зитав, була відповідь на нашу взорашню дискусію.

Друге основне питання — це еволюція — дарвінізм. Чи дійсно людина нічого більше, як тварина? До в'яснення того питання можна йти різними шляхами, в основному двома: зитати наукові праці на цю тему, або зитати людину, відзитувати людську психіку, студіювати становище людини у світі, її відношення до явищ у її доквіллі.

Як лікар практик я вирішив йти практичним шляхом — відзитувати людину. Той шлях був для мене доступніший. То був мій «хліб щоденний», то був мій обов'язок відшифрувати психіку пацієнтів. Подруге, не було для мене таємницею, що майже всі науковці є визнавцями дарвінізму і так фанатично визнають дарвінізм, що уважають, що хто не вірить в дарвінізм, заслуговує на прокляття. Вже той фанатизм у науці змушував мене над тим питанням замислюватися. Мій погляд на дарвінізм з'ясований у статті “Ewolucja a religia”, яка була опублікована в місязнику “*Postannictwo*” №6, Warszawa, 1960

Віруси — найпростіша форма живої істоти, з якої шляхом еволюції мали розвинутися всі види тварин, кажуть біологи.

Віруси можуть жити тільки в організмах ссавців — найвищих тваринних видів — кажуть біологи. Як жили віруси, коли ссавців ще не було?

Уявім собі науковця, який у лябораторії серед лук і лісів, на яких повно різних квітів, намагається запилити квіт одної рослини пиляками іншої. Він уже десятки років працює так науково, але таке запылення не вдається.

Через вікно влітає до лябораторії бджола з десятками, а може й сотнями пиляків різних рослин на її ніжках. Вона сідає на квіт на столі перед но-

сом науковця, з її ніг падають на стовпик квіту тільки притаманні для того квіту пиляки.

Осел і кінь дуже зближені, майже ідентичні породи. Часом схрещення вдається. Мул, продукт того схрещення, неплодний. Природа не толерує змін у своїх законах.

Незабаром після мого приїзду до Канади 1960 року я помістив кілька статей на релігійні теми в кількох газетах. Між іншим, статтю «Еволюція а релігія» польською мовою я дав до редакції «Нашої Мети». Там її переклали українською мовою і опублікували.

Відвідував я церкви, слухав проповідей, розмовляв із священниками, теологами, не тільки католицькими, але й православними, протестантами. Виголосив реферат на зібранні католицьких священників, православних, для протестантів у церкві пастора Боровського.

Не буду визисляти імен, але скажу, що говорив я з п'ятьма єпископами, та найбільше з «миряними». У мирян поширене незадоволення із священників, у священників — незадоволення з мирян.

У гасі розмови на релігійні теми з одним доктором теології він сказав: «Я не такий богослов». Член його парафії говорив: «Нам треба священників, а не попів.»

Найбільше здивувало мене те, що сказав один професор теології: «Головне питання: чи існує говорящий Бог?».

На мою думку, головне — розуміти мову Бога, а Бог говорить різними мовами і різними способами!

Мовою Бога переповнена вся природа — Всесвіт — Космос. «Вірую в Єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі, всього видимого і невидимого», говорить в Нікейсько-Царгородському Символі віри. Чи отці — угасники соборів: Нікейського 325 р. і Царгородського 381 р. могли б бу-

ли повірити, що їх оформлення поняття всесвіту більше відповідає поняттям сугасности, як поняттям їх доби і їх власним. «Світ невидимий» це не тільки світ духів, як думали отці, але безмежжя всесвіту поза обсягом зміслів.

Бог говорить до кожної людини її мовою, поняттями для неї зрозумілими. На сторожі дій людини Бог поставив сумління, яке змушує людину судити, що є добре, і що є зле.

На позатку мого побуту в Канаді мав я нагоду вислухати доповідь о. Ваврика на тему «Біблія — книга інтелігентної людини.» Не можу пригадати собі дати: дня, місяця, ані навіть року, коли та доповідь була виголошена. Добре пам'ятаю, що відбулася в залі під церквою св. о. Миколая. Я зрозумів ту доповідь як заохоту, щоб «мир'яни» читали Біблію. Отець Ваврик — василіянин, його публічний виступ з такою темою мусів бути згідний з волею церковної влади. Свідомість цього була для мене поштовхом написати цю працю.

Проблеми релігії цікавили мене здавна Я бачив, що у пацієнтів, хворих на психоневрози, релігійний гинник відіграє важливу роллю. Сповідь гасить божевілля найкращою психотерапією.

Другим фактом, який я спостеріг у пацієнтів було те, що їх об'яви і їх поведінка були залежні від їх думки — їх опінії про них самих.

Ті два факти: психотерапевтичний вплив сповіді і залежність об'явів і поведінки пацієнтів від їх мислі — їх думки — від їх опінії про них самих, по своїй суті ідентичні.

«На позатку було Слово, і Бог було Слово, і Слово було Бог» — Ці слова Євангелії я чув не раз: і в церкві ще дома, в Україні, погув їх в костьолі в Польщі. Але давніше ці слова проминали без глибшого враження а тим разом вони настирливо, «пригетилися» до моєї голови. Я позав читати Біблію.

Праця у психіатричній лікарні давала можливість досліджувати хворих кожного дня. Аналіза об'явів у хворих на психоневрози показала мені ближчою до біблійних текстів ніж до «наукових» теорій. «Павловізм» — викривлена наука Павлова, «освячена» партією, домінувала у советській психіатрії, мала бути не тільки підставою психіатрії, але переднім фундаментом будови матеріалістичного — атеїстичного світогляду.

У Польщі обтяжено Павлова ще більшими обов'язками: окрім того, що мав бути комісарем психіатрії і атеїстичного світогляду, додано йому ще ресорт любови до советів — до росіян і до всього, що російське Незалежно від цих «обовязків», Павлов вніс дуже багато до фізіології нервної системи, його праці над проблемою збудження і гальмування відкрили широко двері в ділянку психіатрії.

Не можна бути одностороннім і твердити, що тільки більшовики стараються впрягти науку до воза своєї політики, і свій світогляд — свою релігію — «матеріалістичний атеїзм» захистити від деструкції наукою.

У християнських церквах історія боротьби з «єретиками» довга, зажерта, нераз кровава.

Трагікомічним абсурдом являється твердження, що Святе Письмо повинні студіювати і інтерпритувати тільки теологи-священники.

«Не буде перебільшення, коли скажемо, що студії і аналіза Талмуду цілими безчисленними генераціями жидів пригинилися більше ніж інші гинники до того, що жидівський нарід завдяки своїй духовости, пережив такі страшні переслідування, гонення, страждання. Завдяки тому, що кожний жид обов'язаний студіювати Талмуд, у жидів ніколи не існувала проблема анальфабетизму.» (*The International Jewish Encyclopedia, Rabbi Ben Isaacson*) .. В облизню вище-казаного виглядає неймовірно, що

жиди не мають священників. Рабини угителі, не священники. Мимо цього, може завдяки цьому, жидівська релігія має добре опрацьовані філософічно психологічні основи, глибоко вкорінена в душовість народу, береже нарід перед винародовленням. Рабини є у великій пошані народу — є авторитетами — є провідниками народу.

Папа Іван XXIII, Павло VI, Іван Павло II двинули релігію і приблизили до мирян, мирянам дають можливість зблизитися до Бога: — Обов'язує нас пошана для кожної проби пошукування правди. Навіть ці, які знайшли Бога, повинні шукати його далі. Навіть це, що є відвізне, правдиве, вимагає постійної верифікації і наполегливої праці духа. (Reporter Papieža)

— Відповідальність за Божу правду означає рівночасно любов і намагання до такого її зрозуміння, яке може нам самим, а також і другим, цю правду так приближити в цілій спасенній її силі, у її велізї, а заразом в цілій глибині і простоті. Ця любов і це намагання до зрозуміння мусять іти зі собою в парі. То поняття функціонує немов у двобізнім ритмі — *Intellege ut credas: crede ut intellegas*. — (Redemptor Hominis)

Не хозу сказати, що у цій праці я вповні вияснив існування Бога. Доказів існування Бога дуже багато. На підставі фактів спостережених змислами, проаналізованих розумом постає у людини уявлення Бога, яке є суб'єктивне. Відношення цього суб'єктивного уявлення до об'єктивного існування Бога може приблизно представити такий приклад — така історія, яка трапилася у Свят-Везір 1981.

Атмосфера Свят-Везора сама собою творить «свято-везірний» настрій, викликає спогади: думка лине у Минуле, у світ містики, у світ традицій і релігії

— Дивлюся на ялинку, видається мені, що біля неї, а навіть, що воно, це не ялинка, але сніп пшениці. Дивлюся і наслухую: дзвенять ритмами дзвінки, тупіт кінських копит по м'ягкій, сніговим килимом критій дорозі лагідно моделює яркість дзвінків

Я дуже любив везти коляду до бабуні і дідуня. То не було далеко, яких три кілометри. Ті три кілометри їзди саньми вщеплювали у душу настрої на цілий рік — бажання і очікування другого Свят-Везора. — говорив один з гостей. На це відозвався другий: — Гарні звизаї, милі спогади, усе було гарне, усе було миле — ми були молоді. Тепер, не тільки ми постарілися, але все пережилося, сталося пережитком: пережитком сталася релігія, пережитком стали звизаї, пережитком став сам Бог. Трудно в добі атому, в добі космонавтики, коли людська стопа ступила на місяць, вірити в Бога! Зрештою, советський космонавт виразно сказав, що він у міжпланетарних просторах Бога не стрігав — так «узенний гість» закінчив свою мову з виразним задоволенням і самопевністю.

Цей, що перший говорив, що згадував про коляду, підійшов до вікна, хвилину глядів крізь вікно, тай каже «Мені видається, що ці два літаки за близько біля себе, не має місця в повітряних просторах? — На це його зауваження двох молодших гостей піднялися зі своїх місць, підійшли до вікна, хвилину гляділи крізь вікно, тоді один з них сказав «то один літак, це друге світло то зірка». — Зірка кажете, як ви пізнали, що тільки один літак, що друге це зірка? — Спитав із зацікавленням перший, що ці світла спостеріг, і думав, що це два літаки. На це один з цих двох відповів: «Дуже просто, багите це світло від ліва, воно стоїть — не рухається, а це праве, багите, іде і до гори і вниз, те-

пер видно зовсім виразно, віддаляється вбік. Поза цми, ви маєте рацію, обидва світла зовсім однакові».

— Кажете, що це зірка! Як це зірка, то що воно таке? — спитав аматор їзди саньми.

— Напевно не вифлеємська — відповів з усмішкою «угений».

— Вифлеємська, не вифлеємська, але безсумнівно, вона світить і над Вифлеємом — відповів мрійник, не перестаючи дивитися крізь вікно. — Як це, ця зірка, яку ми бачимо тут в Америці, світить і над Вифлеємом? — дещо здивований сказав «угений гість».

— Безперечно, що так, не має сумніву! Вифлеєм є на півніжній півкулі, так само як наше місто, має це саме сузір'я. Ця зірка світить і над Вифлеємом, тільки в інших годинах. — Ця відповідь мрійника заскожила «угеного» і він замовчав. Тепер мрійник перейшов в наступ: — Про це, що це зор'я, не літак, вже нам панове вияснили, що ця зор'я світить, і де світить, ми вже сказали. Цікаво, що ця зор'я собою представляє? Що вона є?

... — Це зор'я, може бути в роді планети, може бути і така як сонце, може бути своїм розміром багато більша від сонця — відповів поспішно «угений».

— Безсумнівно, що планета, чи зор'я, це слова! Що вони, ці назви собою виражають? Що ми можемо про цю зор'ю, чи планету сказати? — питався мрійник.

— Про це треба би спитати астронома — відповів угений.

— Мене цікавлять загальні відомости про планети — про зорі. Ця зоря цікавить мене як джерело світла, яке бачимо, про яке я думав, що це рефлектор літака? Яке є відношення цієї зорі до нас, до нашої землі? — Розмова прибрала форму дискусії між угеним і мрійником. Ніхто з гостей голосу не

забирав, усі прислухувалися уважно, кожний був цікавий, який буде кінець, до зого цей діалог допровадить?

— Я не астроном, але знаю, що планети мають астрономічні розміри. Ця планета, ги зоря, може бути кілька, а то і кільканадцять разів більша від нашої землі. Її віддаль від землі також є астрономічна. Світло, яке ми багимо тепер крізь вікно, вийшло з планети кілька років тому, потребувало кілька років часу, щоби з планети прийти на землю і ми могли побазити його. — Видно було, що «узений» дійсно був узений і орієнтувався в астрономії. Мрійник був задоволений з цього, що сказав узений, це було видно з його фізіономії. Задоволення мрійника дивувало гостей, було для них не зрозуміле. Виглядало, що в діялогу узений переміг мрійника, що мрійник переможений, а він радіє!

Мрійник встав, усміхаючися промовив: «Я дуже задоволений, що мав нагоду збагатити свої поняття про зорі, про планети. Це, що тут було сказане, відноситься до міріяд зір, які, як багимо крізь вікно, засівають цілий небозвід. Кожна з цих зір може бути більша від цілої нашої землі, багато з них більші від сонця. А віддаль! Що віддаль говорить? Світло, яким світять зорі, йде до нас, до землі роками, десятками, сотками, а то тисягами і тисягами років. Возьмім до уваги, що зорі не стоять на місці, що жадне з небесних тіл не стоїть на місці, а гонить з великою шкорістю в міжпланетарних просторах. Скажім, що світло цієї зорі, яке дійшло до нас, до землі, яке ми тепер багимо, покинуло зорю готири роки тому. Зоря протягом цих готирьох років не стоїть на цьому самому місці. Ми дивимося на світло цієї зорі в напрямі місця де вона була тоді, коли це світло її покидало.

Середовища, крізь які це світло проходило також не без знагіння. Коли проміння світла переходять з

одного середовища до другого, то на границі середовищ настає заломання світла, яке залежить від фізичних притаманностей обох середовищ, від поверхні стижености одного середовища і другого, від кута, під яким світло падає з одного середовища в друге. Коли світло падає під відповідним кутом на блискузу — дзеркальну поверхню, може наступити відбиття світла. Відбите світло іде у зовсім іншим напрямі як перед відбиттям.

Коли взяти до уваги все те, що ми сказали, то приходимо до висновку, що зоря, яку ми бачимо не знаходиться у цьому місці, де нам видається, що вона там є. Навіть напрям, з якого іде світло, може бути змінений згідно з фізичними притаманностями світла — згідно зі законами оптики.

З цього, що ми бачимо нашими очима, не можна ніяк навіть уявити собі величини цієї зорі. Гляньмо на ялинку! Що ж ми бачимо? Бачимо прикраси у формі зір. Що ж вони ці прикраси у формі зірок представляють? Звідкіля вони взялися? Це зорі — подібність до зір, які бачимо на небозводі. Наша думка — наша мисль створила їх як уявлення зір на небозводі. Чи ці зорі на ялинці мають що спільного зі зорями планетами? Безперечно, що мають! Зорі на небозводі представляють собою все, що людина, що ми можемо сприйняти нашими зміслами — нашим зором про існування зір — зір планет, які є більші багато разів від нашої землі. Відношення зірок на ялинці до дійсних зір — планет, то образ відношення нашого уявлення про Бога до дійсної об'єктивної Величі Бога, якої «око не бачило, ухо не чуло».

I.

НОВА ГУТА — СОЦІЯЛІСТИЧНЕ МІСТО

Мої знайомі, які знають, що я приїхав до Канади з Польщі, де я жив довгі роки, питали мене, що я думаю про теперішнього папу? Питання на часі, але можна “бути в Римі і папи не бачити.”

Я приїхав до Канади з Кракова, а точніше з Нової Гуті 1960 р. Краків кількістю населення місто не дуже велике — несповна пів мільйона, але своїм минулим — історією, наукою, культурою — могутнє.

Над містом домінує Вавель — королівський замок з 11-го сторіччя. “Сукеннице” голосом 15-го сторіччя говорять, що торгівля у Кракові була не на останньому місці. Барбакан звертає увагу, що війни не минали Кракова. Маріяцький костюл, не молодший віком, своєю архітектурою і вітварем Віта Ствоша свідчить, що мистецтво, і то високої якості, віддавна доповняє релігійне життя міста.

Краківський університет заснований 1364 року, півтора сторіччя перед відкриттям Америки — центр науки і культури світового значення. Краківська Академія Мистецтв сягає своєю славою далеко поза кордони Польщі. Не без значення гірничо-академія і консерваторія. Краківські театри у першому ряді світового театрального мистецтва. Музеї Кракова зберігають цінні твори образотворчого мистецтва, скульптури. Ягейлонська бібліотека містить величезну кількість цінних і рідкісних книг наукового і мистецького характеру, багато важливих документів.

На Вавелю гроби польських королів, славних поетів: Міцкевіча, Словацького. Тут і Костюшко,

який у 1794 році на ринку в Кракові склав присягу боротися за визволення Польщі, і повстав проти Росії. Тут і “Дзядек” — Пілсудський — “Дзюк”, який продовжав діло Костюшка, організував був підпільно П.О.В. (Польську Організацію Військову) і боровся проти Росії. У квітні 1920 року Пілсудський уклав договір з Директорією. Згідно з тим договором польський уряд визнав Україну самостійною державою.

У Ягайлонському університеті студіював Коперник, Кохановський, жив і творив Ян Матейко.

У Краківському університеті студіювало дуже багато українців, між іншими Василь Стефаник. Ряд українських мистців вийшли з краківської Академії мистецтв — згадати хочби таких як Новаківський, Труш, Жук, зі сучасних Юрій Гура, Омелян Мазурик. Лев Гоц, професор краківської Академії мистецтв, відрисував пам’яткові будівлі давніх дільниць Кракова.

Професором Ягайлонського Університету був Богдан Лепкий — сіль в очах Москви, — він жеж автор великої історичної повісти — трилогії: “Мазепа”.

Краків це арсенал, який протягом сторіч продукує і магазинує твори духа — зброї що її так панічно бояться московські тирани — віровизнавці ідола темряви і насилля.

При своїм найсильнішим бажанні, Москва не в силі знищити Краків, отож, рішила протиставити духовим промінням Кракова “соціалістичне місто.”: читаємо в У.Р.Е. (Українській Радянській Енциклопедії).

“При технічній допомозі СРСР збудовано найбільший у Польщі металургічний комбінат ім.В.І. Леніна.” — для понадстотисячної армії робітників і урядовців комбінату збудовано місто Нову Гуту: дома модерні 7-9 поверхові, зовнішньо розмальова-

ні різними кольорами, внутрішньо — вибагливо обладнані.

Призначення Нової Гуті — “соціалістичного міста” творити “соціалістичну свідомість.” Свідомість..... не може бути чим-небудь іншим, як усвідомленим буттям....., а буття людей є реальний процес їх життя”. (У.Р.Е.)

Нова Гута у блиску кольорів, неначе усміхнене дівча зиркає в сторону Кракова. Старий, покритий сивиною — цвіллю і патиною Краків поблажливо глядить на Нову Гуту.

І ось населення Нової Гуті за деякий час зажадало костьола — зажадало, щоб у Новій Гуті збудовано костюол. Не дуже був це приемний прояв “соціалістичного міста”.

Партія і уряд підійшли до того факту філософічно, розумуючи, що “суспільна свідомість будучи вторинним відображенням суспільного буття, звичайно відстає у своєму розвитку від розвитку реального процесу життя. Це відставання суспільної свідомості звязане не тільки з тим, що воно похідне щодо буття, але і з його здатністю до консервації, окостеніння. Ця остання риса свідомості створює умови для збереження на деякий час залишків старої суспільної свідомості, які суперечать новим умовам життя.

І тут величезне значення має ідеологічна робота у масах, завданням якої є усунути старі погляди і уявлення, привести свідомість людей у відповідність з їх суспільним буттям”” (У.Р.Е.)

Партія заспокоїла бажання населення Нової Гуті як тимчасове, згідно з вченням марксизму-ленінізму, обіцяла збудувати костюол, визначила площу, на якій закопано хрест. Був спокій; робітники ходили до праці на три зміни — комбінат працював. Польські комуністи, під командою Советського Союзу, станули на науковій плятформі вчення Мар-

кса-Леніна, вирішили ждати, “поки не оформиться суспільна свідомість”.

Польські католики виявилися не менше вченими, вони також станули рішуче на науковій платформі Маркса-Леніна, не сумнівалися, а були згідні і переконані, що суспільна свідомість є “вторинним відображенням суспільного буття”. Католики пішли далі, ніж комуністи, вони не обмежилися до теоретичних формул, але всю свою увагу звернули передусім на практичний бік, на продукт науки Маркса-Леніна-Сталіна — на Советський Союз. Вони бачили і розуміли що це не життєздатний артефакт, — страшна потвора, яка, щоб існувати, випила море людської крові, пожерла мільйони людей і далі пє людську кров, далі пожирає людей. Вони вірили і вірять, що суспільна свідомість є вторинним відображенням суспільного буття.

У неділі і свята трамваї до Кракова були переповнені. Величезний домініканський костюл на окраїні Нової Гүти не міг помістити віруючих.

У кінотеатрах, на телевізії не раз можна бачити і в СРСР віруючих у церкві. Там їх мало, самі старики, бабки і дідки. У церквах служать, а точніше і церква служить протирелігійній пропаганді.

Населення Нової Гүти було тоді майже 100% молоде, не виросло на місці, рекрутувалося з цілої Польщі. Старші не приїжджали до новозбудованого міста, тільки молоді.

У 1960 році партійна верхівка прийшла до переконання, що “окостенілий консерватизм” під діянням комуністичної ідеології зм’як. Сказали мешканцям Нової Гүти, що костюла не буде, що на площі, де мав бути костюл, збудують школу. Кількох робітників прийшло з рискалями викопати хрест. Люди збіглися і прогнали виконавців наказу партії. Міліції також не вдалося розігнати зібраних під хрестом людей, які співали релігійні пісні.

Прислали відділ війська (парашутистів). Парашутисти підійшли маршовим кроком до людей, поскидали берети і почали разом з людьми співати релігійні пісні. Це зробило величезне враження на всіх.

Опісля серед населення кружляла оповість, що на вид хреста парашутисти поздирали зі своїх голів червоне покриття — символ поверхового підпорядкування червоній владі і одверто, публічно виявили свій дісний стан — свою солідарність з віруючими.

Аж відділи поліції із Сілезії сльозоточивими газами і палками відігнали людей з під хреста. Розлючені люди, викрикуючи за “шльонзаками”: “школи! гітлери! гітлерюгенд!”, здемолювали будинок управи міста та інші урядові приміщення. Місто виглядало, як побоевище: вікна повибивані, на вулицях повно скла, паперів, поломаних меблів.

Хреста не викинено. Але на площі, що була призначена під костьол, збудовано школу.

Кілька років пізніше, (я вже був в Америці) мої знайомі прислали мені фотграфію костьола, який збудовано на іншій площі, не далеко від тої школи. Таки — збудовано.

“Краків місце зудару двох ідеологій: марксистської-атеїстичної і християнської”. Так сказав нововибраний папа американському кореспондентові. Згаданий епізод у Новій Гуті не тільки підтверджує слова папи, але виявляє, що зудар ідеологій є у фазі “опредмечування”: став реальною дійсністю.

Виникає питання, де і коли то опредмечування почалося? Боротьба марксистського атеїзму з релігією почалася формально підчас революції 1917 року.

На початку Першої світової війни 1914 року царська армія ввійшла до південнозахідніх земель України, які були тоді під австрійською окупацією. Склад армії був різнонаціональний: росіяни, укра-

інці, білоруси, поляки, вірмени, литовці, естонці лотиші, грузини, черкеси, карачаївці, казахи, киргизи, узбеки та інші поневолені Росією народи.

У тому різнонаціональному конгломераті, який тільки мундир робив сповідно одноформною масою, росіяни вирізнялися дуже різюче своїми проявами релігійности. Військовики - інших національностей у царській армії називали росіян згрідливо кацапами.

Кацапа легко було пізнати: на вулиці він кричав, “матюкував”; коли входив до хати, на вид образів святих на стінах скидав шапку з голови, ставав по черзі перед кожним образом, хрестився кільканадцять разів, кланяючися при тому до самої долівки.

У часі революції той самий кацап ті самі образи зривав зі стін, топтав ногами і ревів: “Нету царя, нету Бога”.

Кацапська “побожність”, проявилася ще в одній формі пошани “святих ікон”. Царська армія, як тільки ввійшла до Галичини, заманіфестувала своє вороже наставлення до жидів, що в розумінні “русского человека” було виразом християнської релігійности. Ікона на стіні хати, від вулиці, хоронила перед грабунком, побиттям, насилуванням. Опісля Галицькі жиди не любили, коли хто називав їх євреями. Воно пригадувало їм антисемітські ексцеси царських військ 1914 року.

Вибух Першої світової війни — на вістку, що надходять царські війська, у жидів в Галичині, головно в малих містечках, недалеко від російської границі, повстала паніка. Царська армія була знана зі своїх погромів жидів. Жиди залишали свої дома і старалися втекти якнайдалше від границі. З нашого міста Озірної утікали також.

Мусів утікати і блаженної пам'яті Реб. Левін Іцик Монсон — рабин Озірної. Його утеча робила дуже прикре враження на жидів.

Мої батьки рішили передусім рятувати нас — своїх дітей. Моя мама взяла мене, мою сестру Райзел, і разом з нашою бабкою Ітою відвезла нас до Рогатина, до мого дядька Джоеля (брата мого батька).

В Рогатині люди були також перестрашені. Мій дядько і його родина рішили евакуюватися. По тяжких трудах, довгими дорогами, ми опинилися у Відні. В столиці Австрії відчувалося, що є війна, але поза тим все йшло нормально. Я ходив до чеде-ру — до початкової жидівської релігійної школи.

Пам'ятаю до нині, як одного дня в літі 1915 року ми цілою школою пішли на могилу д-ра Герцля, щоб віддати поклін і шану його пам'яті.

Мій дядько Джоель і тета Естера опікувалися нами як своїми дітьми. Вони були дуже зажурені, коли бачили, як я не раз приходив до дому з подряпанним обличчям, після бійки з нежидівськими хлопцями, які називали нас "проклятими польськими жидами". (Ліпа Фішер "Барбер ін Г'улак")

Як з цього видно, вже в часі Першої світової війни був антисемітизм не тільки у Росії але й у Відні, столиці Австрії, якої жиди були вірними і відданими патріотами. Дуже вимовний і загадковий факт, що антисемітизм у Відні проявлявся серед дітей. Хто і що робило дітей антисемітами?

Три чинники формують світогляд дітей: дім, церква і школа. Не виключено, що антисемітизм у Відні був німецького походження, що так документально заманіфестувався був за Бісмарка. Можливо, що той антисемітизм батьків, якого батьки не виявляли драстично, мав вплив на школу — на дітей. Не дасться заперечити, що в католицькій

Австрії антисемітизм міг мати своє коріння і в церкві, де підчас кожної літургії була мова “про перфідних юдеїв”.

Про події в Озірній і Рогатині, які відносяться до Першої світової війни, я не тільки взяв з твору Ліпи Фішера “Барбер ін гуляг”, але Ліпа Фішер сам особисто оповідав мені в Торонто про те.

Ліпа Фішер розповідав головню про Ізраїль, що мене дуже цікавило.

Коли він вимовив кілька разів “Ізраїль”, то це само слово спонтанно сполучилося зі словом Рогатин, яке він також згадував вже. Ті дві назви “Ізраїль” і “Рогатин” викликали у мене спогад, який мав місце у Варшаві більше як чверть сторіччя тому: У Варшаві був уряд, де записувано жидів на виїзд до Ізраїля. Той уряд містився біля військового персонального департаменту. Між будинком того уряду і будинком департаменту був невеличкий сквер, де було кілька дерев і кілька лавок.

Я мав якусь справу до департаменту. На полагдження тої справи треба було чекати. То було літо, погода гарна, я сів на лавку, на тому скверку між жидами, які також чекали там на полагдження своїх справ. Їх вид і поведінка здивувала мене: вони видавалися мені дивні: збуджені, балакучі, зажурені. Я сподівався, що вони раді тим, що їдуть до Ізраїля, що вони задоволені. Тимчасом вони робили вражіння пригноблених, що вони сваряться між собою, то знов, що сміються що вони кплять самі зі себе. Оповідали анекдоти, але не веселі, не було гумору, але сарказм.

Дивився я на них і видавалося мені, що я їх знаю, що то ті самі, яких я бачив в Джамбулі, в Алма-Ата, Томську, Новосибірську, у Фрунзе, у Панфіловці.

Сів на лавку біля мене високий, сильної будови, мужчина, випростував-протягнув ноги, руки

позаді себе заложив за поруччя лавки, обличчя напружене, очі вп'ялив в пальці своїх ніг. Часом зиркнув в один бік, часом у другий, але знова керував свої очі на свої ноги.

До лавки, де ми сиділи, зближалося трьох мужчин, середнього віку, йшли повільно, голосно говорили, властиво один говорив голосно: — Кажу вам правду, зовсім не жартую. З Любліна приїхав старий жид, він вже тут був, все було полагоджене, чекав вдома на документи, мали прислати поштою. Місто документів приходить візвання, щоби він приїхав ще раз сюди до Варшави тому, що бракує ще деяких даних в його документах. Що мав старий робити? Що зробив би кожний з нас? Не було іншої ради. Пішов на станцію, купив квиток, сів до поїзду і приїхав до Варшави. Приходить до бюро і питає, яких даних ще бракує? “Нема в документах, який ваш зріст”, відповіли. Змірили його зріст і кажуть, що все вже впорядку, що він може їхати до дому. Він подумав, і каже урядникам, “Панове, я прошу вас дуже, зважте мене вже за одним разом. З Любліна до Варшави дорога не близька, і коштує, я вже старий, здоров'я також не домагає, і з грішми у мене не переливається”.

Оповідання було закінчене. Трьох мужчин минули нас мовчки, йшли даліше без одного слова. Тільки той, що сидів біля мене зиркнув в мій бік.

— Чи ви радієте тим, що поїдете до Ізраїлю? — спитав я його. Він дивно, допитливо на мене глянув. Немов хотів знати, чи я зрозумію його. — Чи я радий, що поїду до Ізраїлю? Коли б мені дали жити і заробити тільки на хліб, там, де я родився і жив, я зараз вернув би там і нікуди не їхав би.”

—Що ж то за місцевість, де ви родилися, де ви жили і де ви хотіли б жити?

“Рогатин”, вимовив він то слово голосом повним безнадійности. Таке трапилося мені бачити і

почути у Варшаві. Таке переповів я Ліпі Фішерові у Торонто.

Фішер, почувши “Рогатин”, здригнувся неначе від болю, немов хто вколов його шпилькою, глянув на мене, не скажу, що привітно, сказав, “Він є в Ізраїлю, то мій кривний.” Після тих слів Фішер замовк. Мені видавалося, що він говорить “То мій кривний і я”... Я дивився на картину: під деревом на лавці сидів не молодий вже жид руками прикріплений до поруччя лавки, немов розп’ятий, очі вп’яли в свої ноги — питав своїх ніг, чи будуть ще коли носити його по вулицях Рогатина?

Література про боротьбу з релігією, про нищення церков, переслідування віруючих дуже велика. Найбільше жертв, найбільше мучеників за віру має Україна.

Згаданий вже епізод у Новій Гуті був зударом більшовицького атеїзму з релігією, але не першим і не найгрізнішим. По трупах українських мучеників російські напасники під формою большевицького атеїзму повели атаку на Польщу. Повторилися події минулих віків: після поневолення України, Росія, тепер Червона простягнула руки по Польщу.

Не трудно уявити собі, як польські марксистки: партія і уряд, маючи до розпорядження пресу, радіо, телевізію, поліцію і цілу державну апаратуру, намагалися вкоренити атеїзм. Теологи і священники також не спали. Між іншим: першої п’ятниці кожного місяця сходилися віруючі лікарі, приходили теологи і разом обговорювали релігійно-філософські проблеми. Лікарі подавали теми на письмі. Теологи опрацьовували ті теми і в першу п’ятницю наступного місяця відчитували.

Не мушу промовчувати, що я був подав питання: “Душа і кібернетика”. На другому зібранні була відповідь: “Душа це одність, яка з’єднує мно-

гість”. Можливо, що ліпше українською мовою сказати: “Душа це єдність, що об’єднує многість.”

Характер відповіді показує виразно, як польські теологи підходять до проблем: розумово, науково. На тих зібраннях я бачив краківського митрополита Кароля Войтилу.

На телевізії показували інтерв’ю кардинала Войтили. Американський кореспондент питає: “Який стан релігії у вашій країні? — Наша віра жива, — сказав кардинал, а його обличчя сяло радістю і задоволенням. “Ченстоховська Мати Божа і польськість це ідентичність,” — це одне, — учать і проголошують польські священники усьому світові.

Немає сумніву, що в релігійності поляків величезну роль відіграє націоналізм. Немає сумніву, що й у большевиків — російських агресорів російський фашизм грає головну роль.

Російський агресивний фашизм під покришкою комунізму наступає. Польський націоналізм борониться. Свою оборону базує на католицизмі.

ЕСТАБЛІШМАНТ

Людська істота відрізняється від тварин тим, що в людини, крім інстинктів, які стоять на сторожі збереження і продовження фізіологічного, органічного, життя, існує ще інстинкт тропізм правди, справедливости, існує теотропізм, який виражається бажанням і прямунням до духово етичних вартостей.

Поведінка, не згідна з законами фізіології і гігієни, веде до страждання і органічних хворіб. Людина, яка ігнорує духово-етичні принципи попадає у тривогу, страх, паніку, депресію, яка часто веде до самогубства.

Страх і біль стоять на сторожі фізичного здоров'я. Сумління і страх стоять на сторожі духово-етичного здоров'я. Фурії і Ерінії — персоніфікація динамізмів сумління старовинного світу. Вони мучать людину, яка допустилася неетичного, нечесного, грішного діла — яка учинила злочин.

Тривога, страх, паніка гноблять не тільки людські одиниці, але й народи, а навіть ціле людство. Оловяна мара тривоги і депресії давить людстро. Фурії і Ерінії обвинувачують людство за злочини минулого і теперішнього.

Друга світова війна зі страхіттями таких розмірів і форм, яких не знає історія, зруйнувала світ не тільки матеріально, але виявила й страшний духовий стан людини, довела, що людина — це найгрізніша, найбільше жорстока і кровожадна bestія.

“Деклярація про визволену Європу” — постановою голів держав-переможців на Кримській (Ялтинській) Конференції 1945 року, де переможці за-

певняли, що створять на світі лад, спертий на правді і справедливості, що звільнять людство від страху і насильства.

Тридцять чотири роки минуло від Ялтинської конференції, а людство не тільки не звільнене від страху, але марево страху — паніка доводить сучасну людину до шалу. Не любов і справедливість але ненависть і насилля — злочини панують між народами і формують відносини між людьми.

Між учасниками Ялтинської конференції, між державами, які підписали “Деклярацію про визволену Європу”, не тільки холодна війна, не тільки війна нервів — психологічна війна, не тільки війна економічна, але й кривава війна гарматами, бомбами, у якій гинуть десятки і сотні тисяч людей військових і цивільних, дітей, жінок, стариків.

Ще свіжі підписи Гельсінських постанов про права людини, а вже ті, що творили і підписували ті постанови, судять і тримають у тюрмах тих, які домагаються проведення тих постанов у життя. Перфідія доведена безкритичними маніяками до абсурду.

“Мир, любов, справедливість між народами” проголошують одні в ім’я Маркса.

“Мир, любов, справедливість між народами” проголошують другі в ім’я Христа.

Папа Павло VI продав тіяру, гроші дав для вбогих, помер; у заповіті казав поховати себе у простенькій домовині, як звичайну людину. Така була воля папи Павла VI.

Як це зрозуміти, чи дослівно? Така воля папи має більшу вимову. Продано тіяру не з тої причини, що бракувало грошей. Віддати гроші на бідних! Шляхетна ціль! Коли б це зробив звичайний богобойний, довголітній, діяльний член парафії: “Слава йому! Пам’ять про нього вічно буде жити у нашій парафії”. Так сказав би священник, закінччу-

ючи -прощальне слово над могилою чесного і по
божного парафіянина.

У слові над домовиною папи “дав гроші на бід-
них” не має великої ваги.

Тіара, потрійна корона папів, символ папської
влади, яка була понад владою королів — продана.
Кожний розуміє, що це не означає пошани для
тіари.

Ніхто не скаже, що продано тіару з великого
піетизму до неї. Продали і викреслили зі списку
вживаних предметів. Факт, який можна інтерпри-
тувати різно. Можна в тому бачити символічне
значення. І воно є!

Зіставлення фактів: Тіара продана, гроші на
бідних, бажання бути похороненим у звичайній
труні, як звичайна людина. Це ж демонстрація! Це
ж маніфестація! Революція! Деградація володарів.
Навіть світські володарі присвоювали собі боже-
ственність і право ломити закони, згідно з принци-
пом “володар понад законом”. Наслідком того во-
лодарі і двори володарів були не bastіоном і по-
кровителем правопорядку, а осередком беззаконня
і насилля — проступку і злочинів. А тут володар
володарів у потрійній короні оголосив усьому сві-
тові, що він звичайна людина, а потрійну корону
казав продати як неужиток!

Чи ж папа Павло VI тим способом не дає ви-
слову своєму переконанню, до якого він дійшов на
підставі студій минулого і теперішнього людства,
що форма зовнішнього блиску і шлях яким ішли
володарі, помилкові, що основою розв'язки проблем
людства є сама людина — звичайна проста людина,
її проблеми щоденного життя — проблеми звичай-
ної людини?

Такі думки насуваються, не можна сказати, що
безпідставні: в усьому світі соціяльна криза, соці-

яльне питання настирливо, невідклично вимагає розв'язки.

Папа Павло VI — таки папа, голова католицької церкви. Це папа “мандрівник”. Свої “мандри” відбував не ради приємности. Він їздив і студіював долю людства. Він бачив не тільки нужду економічну — кризу матеріальну, але і кризу духову — він бачив, що людство затратило сумління, що люди перестали бути людьми. Жадоба багатства, влади, змисловий гедонізм так запаморочили багатих, що для них немає жодної моральної бар'єри у погоні за насиченням своїх жадоб.

Для папи Павла VI не було таємницею, що величезний відсоток людства живе у страшній нужді — голодує і вмирає з голоду. Він бачив це власними очима, не вчитав з книжки, як також не вірив, що нуждарі люблять нужду, тому не хочуть працювати, щоб не позбутися тої нужди. Він розумів, велика різниця соціального потенціалу, яка вже у стадії спонтанного росту, мусить довести до катаклізму.

Досвід віків і його власні спостереження говорили йому, що відозви і “послання” нічого не змогли і не допоможуть. Були висилані на помилкову адресу — адресовані до низів — мас, а творцями зла є верхи — володарі... Він знав, що верхи не хочуть розуміти простого правила, яке часто потверджувала історія: коли низи воруються, верхи будучи нагорі, летять униз і розбиваються, розсіпаються в прах.

Заповіт папи Павла VI не без депресивного забарвлення. “Продати тіяру” — це не тільки осуд естаблішменту, але й історії. Це не тільки осуд володарів людства, але й осуд власної дії — це сповідь Великого папи Павла VI. Він сповідається перед Богом, а ціле людство є свідком.

“Здається, Шіллер говорив, що завоювати корону — діяння велике, а відмовитися від неї — діяння божественне.” (Богдан Ребрик “Росія завжди була тюрмою народів.” Свобода, 12 квітня 1980).

Папа Іван Павло II — це не тільки перший поляк, перший слов'янин на престолі Петра, але не будемо далекі від правди, коли скажемо, що в цій історії папства не було папи, який самим вибором, самою своєю появою, своєю особою викликав таке велике і щире, не вирежисероване захоплення, стільки симпатії, такий ентузіазм, як це зробив папа Іван Павло II.

Мистці-малярі від тисячів років малюють аврелю довкола голів святих. Наука довела експериментально і наглядно, що з тіла кожної людини, передусім з голови, виходять промені, що якість тих променів віддзеркалює якість людини: її характер, її інтелект — її духовість, що тими променями людина діє, впливає на інших.

Велич — шляхетність, мудрість промінює з особи папи Івана Павла II. Колишній робітник укардинальській пурпурі, писав “Торонто Стар” 23 листопада 1978 року. Так, треба сказати: колишній робітник на престолі Петра, колишнього робітника — рибалки. Престіл християнства вернувся до середовища, з якого вийшов. “Не церемонії і відзнаки є виразом папської влади,” сказав папа Іван Павло II, прийняв паліум як знак своєї відданості Христові, відслужив літургію як єпископ Риму, а про свою особу вжив особового займенника я замість бундючного королівського “Ми”, яким послуговувалися попередні папи.

Людина з випробуванним пасторальним досвідом, людина правдивої духовості — іншими словами, святий муж великого знання, який добре знає

і розуміє нарід у церкві й у світі. (“Том Гарпур, Тор. Стар.”)

“Наразі, ще невідомо, які наслідки буде мати вибір Войтили на папський престіл, але виглядає, що далекосяглі. Знаємо, що він, подібно як його безпосередній попередник (папа Іван Павло I), походить з робітничої родини, що він сам був фабричним робітником у молодечому віці, а за нацистської окупації працював як робітник-невільник. Його промова має різкий соціально-економічний вираз. Блискучий розум, теологічне знання, культура, розуміння світових проблем, досвідчений дипломат. Багатотисячні маси народу, переважно безробітних італійців і туристів, слухали і захоплювалися новостями”, писав той же кореспондент.

З'єдинена Церква Канади — протестантська церква зголосила свою повну співпрацю і підтримку для нового голови Католицької церкви, папи Івана Павла II. “Треба радіти, він покликаний у час, коли світ потребує міцного і динамічного провідника” (Авбрей Вейс).

Вибір папи зазублює Залізну занавісу — такий наголовок статті у “Торонто Стар” з датою 17 жовтня 1978 року, у якій читаємо: “Чи вибір 58-річного Кароля Войтили стане рушійною силою націоналізму в Польщі, населення якої у домінуючій кількості римокатолики? Чи це підважить авторитет Советів уже тим самим, що зміцнить свідомість поляків, що вони зв'язані із Заходом?”

У Советах уважають релігію поважною ідеологічною загрозою. За даними Ватикану, релігія на Сході Європи жива і процвітає.

Вибір польського кардинала пригадав деяким спостерігачам повість “Постоли рибалки”, яку написав Морріс Вест 1963 року і яка здобула була великий розголос, була “бестселлером”, була й сфільмована. Герой повісти Кирило Лакота, український

єпископ, після довгих років у советських тюрмах і таборах, після тортур у Советському Союзі, звільнений приїжджає до Риму, де його обирають папою. Він стає тайним посередником між советським прем'єром, який вів проти нього слідство і тортурував його, і президентом З'єдинених Штатів Америки. Його завданням було довести до порозуміння між велико-державами і запобігти вибухові нуклеарної війни." — пише той же кореспондент.

"Постоли рибалки" — це повість, фікція! Так але основана на дійсному факті. Немає сумніву, що Кирило Лакота — це Йосиф Сліпий, Галицький митрополит і львівський єпископ, теперішній патріарх Йосиф. Кінокартину "Постоли рибалки" я бачив у кінотеатрі після приїзду митрополита Йосифа з Советського Союзу до Риму. Вкоротці після вибору папи Івана Павла II я бачив її на телевізії.

Дивно вражає що Вест не має ясного поняття про самого героя повісти "Постоли рибалки". Він називає його українцем, то знову у нього сам Лакота говорить, що він росіянин, що його мова російська.

З того виходило б, що письменник такої міри, як М. Вест, не розуміє проблематики Сходу Європи, точніше — не знає української проблеми. Вже сам факт, що він пише повість, в якій обговорює значення українського архиєпископа, що високо оцінює його особу у світлі світових подій, промовляє за те, що навпаки Вест ознайомлений з українською історією.

Нема сумніву, що він, коли брався писати повість, у якій головну роллю грає український архиєпископ, студіював українську проблематику. Ціле зло в тому, що він, правдоподібно, студіював зі злих джерел — з польських і російських.

Польща і Росія — окупанти України старалися закріпити окупацію і колонізацію українських зе-

мель, оправдати свої злочини супроти українського народу, фальшували історію України. “Учені”, за малими винятками польські і російські, доказували “науково”, що українського народу нема, що на українських землях живуть пів дикі племена, які мусять бути під опікою “культурних” поляків, писали польські учені письменники і політики: Г. Сенкевіч, Роман Дмовські, В. Грабські і інші.

Степан Качала, український діяч, посол до віденського парламенту, у книжці “*Polityka polaków względem Rusi*” обговорює дуже докладно і речево польсько-українські відносини. Між іншим, він пише, що поляки хочуть, щоб на Русі не було русинів. Книжка має полемічний характер проти поляків, написана польською мовою.

Російські “науковці” твердили і твердять, що Україна не Україна, а частина Росії. Досить вимовне, що росіяни називають ті українські землі, які були під російською окупацією, “Малоросія”, а поляки під польською окупацією “Мало-польська” Бібліотеки Європи і Америки переповнені такими “творами” польської і головно російської “науки”, які подають фальшиві і злочинні інформації про Україну і український нарід.

Польща і Росія християнські держави: Польща католицька, Росія православна. Історія відношення католицької Польщі і православної Росії до українського народу не є доказом позитивного впливу християнства на ті народи, дискредитує християнство як моральний чинник в історії. “Соціалізм” не змінив кровожадної натури російських імперіялістів.

Слово “русин” поляки терпіли, але на звучання слова “українець” попадали в лють. У Польщі довоєнній офіційно називано українців русинами, хоч українці протестували і називали себе українцями.

У ватиканських архівах, у картотеці українців віддавна написано: “Rutheni ad regendum non maturi” (українці не дозріли до влади). Ніхто не сумнівається, що опінію про українців у Ватикані видали поляки, що польські католики — польські високі духовні є авторами такої характеристики. Вест у “Постолах рибалки” звертає на це увагу, він пише, що польський кардинал Потоцький у розмові з папою Кирилом Лакотою каже: “Історія церкви і рутенів у Польщі є прикра. Ми не завжди діяли як брати по вірі, але як вороги одні супроти других. Польська церква допускала переслідування своїх братів рутенського обряду.” Так говорить у Веста фікційний польський кардинал Потоцький. Так говорить Вест.

Юліюш Словацькі, великий польський поет — Віщун, у драмі “Срібний Сон Саломеї” змальовує в дуже темних кольорах відношення польських і українських магнатів до релігій: католицької — польської і православної — української.

Сучасна польська письменниця Марія Домбровська у драмі “Геніюш Сероци” зображує також відемну роль магнатів духовних і світських польського і українського роду, яку вони відіграли у проблематиці українсько-козачій.

Сучасна українська письменниця Уляна Любович у своєму творі “Розкажу вам про Казахстан” пише: “Фатальної п'ятниці 13 квітня 1940 р. привезли нас — маму брата і мене до вагону, який вночі був навантажений п'яťдесятьма людськими трагедіями.” То був вагон одного з ешелонів, якими того дня перший раз, вивозили на Сибір мешканців Львова: українців, поляків, жидів.

Далі авторка розповідає, що до того вагону привезли на фотелі стару, спаралізовану жінку, психічна рівновага якої була захитана: “Теперішність переплелася з минулим в одне. Єдине, що її

лучило з реальним світом, це медична сестра. Хвора була свідомою, що ми кудись їдемо поїздом, і давала сестрі такі трагі-комічні доручення: “Замов готель і то дві кімнати”, або “Візьми носильника, сама не носи, бо це важке...”

Коли нам вдавалося відчитати назву місцевості, через яку ми переїжджали, вона пригадувала собі, що тут була, навіть називала якихось власників: Ах, це —казала — Любомирських, — або це ключ Весоловських. Я тут була і вичисляла то якісь прізвища, то “оказії”, при яких їй тут довелося бути. Балі, весілля, похорони. З її слів виходило, що вона колись жила в Україні.

“Ці напівсвідомі розмови пані“грабіни”, це перемішання давнини з теперішнім у цьому темному заповненому людьми вагоні, і додавало її словам якогось трагічного виразу, ніби сонного марива.”

Епізод який так влучно описує Уляна Любович, пригадує мені іншого автора, який закликав і остерігав: “Схаменіться, будьте люди, бо лихо вам буде.”

Не маю відваги писати імени того автора. Він такий усім знаний, так часто імя його повторяють —надуживають, що аж прикро. Те саме скажу про його віщування, про його остороги: Їх так часто повторяють, рецитують, деклямують, і то всі — жертви і їх гнобителі. Ніхто не бере і не брав ніколи тих осторог ані до серця, ані до голови.

На мою думку, “грабіна” — то з’ява історії, яку післали минулі покоління, щоб вяснити сучасним, за що вони сграждають, і щоб остерегти майбутніх. Через її особу сповідаються минулі генерації

Її психічна рівновага захитана, теперішність переплелася з минулим в одне.” — говорить письменниця.

Дійсно, між минулим і теперішнім існує тісний причиново-логічний зв'язок. Ешельон іде через Україну. "Грабіна" називає колишніх "власників" українських земель. Вона свідчить на суді історії, виявляє імена тих, які на тих землях пекло творили, яких Шевченко остерігав. Теперішнє пекло це також наслідки їх безумства. Партійці енкаведисти — це кати які виконують вирок історії.

Генега того епізоду "грабіни" сягає сторіччя у минуле, не є легендою ані фікцією, але дуже реальною дійсністю, свідчить, що існує закономірність, що існує кара за злочини, не тільки одиниць, але і народів.

Виникає питання, чи постигне кара тих, які гнобили і гноблять цілі народи? Не тільки постигне, але постигала, постигає і постигне тоді, коли злочинці виповняють цілу свою поємність злочинності. Воно наступає тоді, коли вони доходять до апогею своєї сили. Час кари не важливий. Проблемою може бути високість кари. Але високість кари вимірює злочин — індивідуальна участь кожного у виконанні злочину.

Можна думати, що то був випадок, що "грабіну" дали до того вагону, не до іншого. Однак то не був випадок. То був наказ Провидіння: дати її до вагону, в якому була письменниця, щоб письменниця свідчення "грабіни" передала людству.

Письменниця передала ті свідчення людству. Поняття, якими вона оперує, характеризують ментальність поколінь, окреслюють місце одиниці у відношенні до проступків епохи: Стара хвора, спаралізована жінка, з психічним розладом, дисорієнтована в часі і місці, питала про "власників" українських сіл. Письменниця пише про те — про власників як щось зовсім природне і нормальне. Тим самим акцептує існування тих "власників" як прав-

не і справедливе. То не були власники, то були загартники — окупанти — рабівники.

Власниками українських земель і сіл були українські селяни, яких окупанти поневолили і зробили предметом свого визиску не тільки матеріального, але і духового, позбавили їх людської гідності, зробили предметом своєї власності. Селяни то люди і то тої самої віри що “власники”. Власність людини над людиною — позбавлення людей людської гідності не може бути нічим оправдане, як сказав папа Іван Павло II. То є злочином тепер і було злочином в минулому.

Як аристократи могли погодити з християнською вірою свої злочини, тортури людей аж до смерти? Чи можна сумніватися, що то були злочини? Чи можна сумніватися, що за злочини мусить бути кара? Пощо Бог наділив людину сумлінням? Чи можна заперечити існування сумління?

Високість карі окреслюється ступенем участі в доконанню злочину. Толерантність, пасивна, а ще більше сприятлива постава супроти злочину — є також злочином.

“26. Жінка ж Лота озирнулася позад себе — і стала соляним стовпом.” (Буття 26) Вона тільки глянула в напрямі місця злочину і постигла її кара.

Галичина — країна панування польських магнатів, країна безправ'я, насильства, гноблення, найбільшої нужди в цілій Європі. Авторка “оглянулася” і бачить ту свою країну через окуляри романтизму — в “дусі Аквамарини”.

(“Розкажу вам про Казахстан ст. 41)

“Чи я заслужила на кару? Чи сніги Казахстану і морози, то пекло для мене. — кара за мої гріхи?”. Таке питання може поставити письменниця. Таке питання виринає і само.

Сніги Казахстану не були пеклом — з пекла нема вороття. Чистилищем могли бути. Можливо

що Бог, що Провидіння зберегло письменницю в снігах і морозах Казахстану. Таким способом спасло її від вогню пекла німецьких крематорій. Нічого не діється без волі Бога!

“Людина з великої букви”, таку характеристику дає письменниця медичній сестрі, яка добровільно рішила їхати на заслання зі спараліжованою старою жінкою, щоб опікуватися нею.

Безсумнівно, що то самопосягання для ближнього. Не є легко оцінити висоту тої самопосягання. Тим трудніше, що то медична сестра. Помагати хворим — то професійний і суспільний обов'язок людини медичного фаху. чи медична сестра, яка посвячує себе одній хворій, не позбавляє інших хворих своєї обов'язкової професійної помочі?

Чи не могло бути і таке, тим більше в таких жажливих часах, що медична сестра виїхала добровільно, несподівано, оставила у лікарні хвору маму кількох дітей. Та мама позбавлена медичної помочі померла, оставила дітей сиротами?

“Вже те, що медсестра їхала добровільно, звертало на неї увагу. При тому їхала з зовсім чужою для неї особою, у якої працювала, а не з кимсь рідним, для кого посвягання була би чимсь природним.

Особа сестри привертала до себе загальну увагу. По кутках розгадували, що спонукало її добровільно поїхати з грабіною.

Здогади, які не були б, не зменшували подиву для сестри, але чомусь нікому не приходило на думку, що до виїзду спонукала сестру просто людська доброта та любов однієї людини до другої, безпомічної людської істоти..” Так письменниця вияснює відносини сестри до “грабіни”.

Думаю що авторка пише про любов, але думає про милосердя над “безпомічною людською істотою”. Любов і милосердя — почування позитивні і

шляхетні, але не ідентичні. Об'яви тих почувань різні, можна навіть сказати, що контрверсійні.

Письменниця пише про "грабіну" з виразним сентиментом, за часто повторяє, той титул. У сестри виразні об'яви культу титулу. Сугестивна дія титулу обнижує вартість почувань і дії сестри.

Любов — то почуття певної цінності: естетичної, етичної, матеріальної, духової, яку підмет пізнає у предметі, яким може бути не тільки людина, але і тварина, рослина, чи мертвий предмет. З тим почуттям тої, чи іншої цінності пов'язане бажання посідання того предмету обдарованого тою цінною прикметою.

Натомість милосердя — то відчуження страждання ближнього і бажання — намагання ближньому допомогти — від того страждання звільнити його, або то страждання хоч зменшити.

Може, у "передбачливого молодця" можна доглядіти проблиск дуже специфічної "любови". У нього могло бути бажання, щоб "пані грабіна" жила, тільки не довго, на купі грошей і дорогоцінностей, і на тих грошах на його руках вмерла, а він справив би їй величавий похорон.

Він своїми розмовами зі сестрою, своїми зацікавленнями долею "пані грабіни" помистецькому демонструє вже духовість сучасної генерації.

КИРИЛО ЛАКОТА

В австрійській імперії поляки мали великі впливи. На українських землях, у Галичині влада формально була австрійська, дійсно була польська. Дискримінація і гноблення українців були загальні, у всіх ділянках: в адміністрації, судівництві, шкільництві, релігії. Залежність українських священників від “коляторів” — від власників фільварків, якими звичайно були поляки, римокатолики, світські люди, мала сильний вплив на розвиток почуття сервілізму в українського духовенства.

Після Першої світової війни, у польській державі становище українців не поправилося, а погіршилося. Згадую про це тільки загально, опис подій і фактів зоставляю історикам.

Моріс Вест змальовує папу Кирила Лакоту — вязня советських концтаборів в дуже позитивних кольорах, як людину гідну, простолінійну, здібну розуміти інших людей, толеранційну і вирозумілу. Він як папа, знаючи добре підступність і забріханість советської політики, годиться на пропозицію советського премера бути посередником між урядом Сов. Союзу і Сполученими Штатами Америки в справі співпраці між тими потугами, щоб запобігти світовій війні, спасти людство від заглади ядерною зброєю. Ідея велика! Але біда в тому, що совети проголошують себе носіями всесвітнього миру і таким способом маскуються, прикривають жадоху своєї агресії і поневолюють інші народи.

Світ пізнався вже на “миролюбстві” советів, згода папи Кирила Лакоти працювати для “миру” кидає тінь на його особу, і тяжко погодити таку

співпрацю зі советами у такої людини, як Кирило Лакота. Нестійкість національної свідомости у нього, як виходить з того, що пише Вест, не пасує також до Лакоти, але віддзеркалює намагання советської пропаганди щодо українців взагалі. Дуже правдоподібно, що Вест, повіривши наївно у “советську миролюбність”, впав жертвою советської пропаганди. Совети перелякалися великого впливу індивідуальности Йосифа Сліпого і потрапили наставити Веста до його особи так, щоб його пером притемнити хоч трохи постать того мученика.

Все таки треба признати, що Вест спричинився до розголосу особи Йосифа Сліпого. Правда також що не бракувало і ворожости проти нього. Не виключене, що советська пропаганда вживала різних каналів, різних підступів, щоб осягнути свою мету. Не можна сказати, що їм то не вдалося. Навіть серед українців були такі, що зневажали його.

Практично що, згідно з ідеєю Веста, мав би робити Кирило Лакота як папа? Чи радити Сов. Союзові не підкорювати собі інших народів? Чи радити США не виступати проти Сов. Союзу, але спокійно ждати своєї черги?

По другому, нема сили, яка могла би здержати хід історії — розвій соціяльних процесів людства. Не легко сказати, хто є в стані більшої самодеструкції: Сов. Союз, чи США? У грі формального суперництва совети мають ініціативу. То ще не значить, що вони більше життєздатні. Вони більше активні, то може бути патологічний неспокій — патологічна гіперкінеза.

Американці самі поставили собі діагнозу “хворе суспільство”. Свідомість того може бути початком поправи — початком відродження. Але може бути також виразом безрадности і резигнації.

Критика католицизму у Веста — в повісті “Постоли рибалки” — досить всебічна і не позбавлена

об'єктивізму. Він виносить на публічне форум занепад християнської духовости у Ватикані і в цілому світі, і відблиск того занепаду у житті людини. Він звертає увагу на релігійну індиферентність у католицьких країнах Південної Америки, головно у Бразилії, де мала суспільна верства багатих “католиків” експлуатує католицьке населення, яке живе в нужді.

Дивно що Вест дозволяє представникам інших народів виступати з проблемами своїх народів, визнавати свою національність і боронити свій нарід. Українцеві Кирилові Лакоті, який був 17 років ув'язнений, тортурований у советських тюрмах і концентраційних таборах за свій нарід і свою віру, каже признати себе росіянином.

Дуже цікава філософія Веста, якою він доводить, що може існувати не тільки дружба, але й любов між катом і його жертвою. Роззброююче наївним показується Вест, коли пише про 5-річки і квіти на Сибірі, і що те все зроблено для добра простої людини. Знана то пісенька і давна, мелодія знана віддавна — аж нудна. На тему “квітів на Сибірі: як їх вирощують, як вони цвітуть, є дуже велика література — написали дисиденти українські, жидівські, польські, киргизькі, вірменські, навіть російські. Важливе, що писали ліпші знавці сибірських “квітників”, ніж Вест. Писали такі, які ті квітники садили і вирощували.

Проста людина, в ім'я якої, як твердять советські мудреці, dokonано ті “великі досягнення”, питає: “Чи соціалізм для людей, чи люди для соціалізму? Чи це вже соціалізм, чи ще гірше буде?”

Дуже “зворушливу” сцену представляє Вест: Кирило Лакота, після вибору його папою, одержує лист від советського прем'єра Каменева, який ув'язнив і тортуровав його 17 років. Дуже вимовне, що той лист приходить з Москви через Варшаву. При-

носить його до папи польський кардинал Потоцький.

Каменев вітає Лакоту з нагоди вибору його папою. В листі долучене насіння соняшника і грудка російської землі. Каменев пригадує Лакоті, що раз колись, після тортурів, він питав його, чого він найбільше жалує з того всього, з чим він мусів розстатися? Лакота мав відповісти, що соняшників! Що за ідилія! Що за сентимент!

Каменев, який так переконливо доказував, що все, що він робить, робить тільки для добра народу, врешті ставить себе за приклад для Лакоти, і каже, що він став росіянином і через те дійшов так високо. Став перший серед росіян. Отже мотив його поведінки той сам, що у всіх тиранів — власна амбіція, жадоба влади. Часто на базі упослідження фізичного або психічного.

Треба ще додати, що Каменев зачисляє до своїх успіхів і те, що советський Союз експортує збіжжя. Немає сумніву, що то не вина Каменева ані Веста, а просто друкарський чортик: замість “імпортує” написали “експортує”. Чи це така велика різниця?

Свою думку про звільнення Кирила Лакоти — Йосифа Сліпого Вест виповідає устами представника Тасс, що це діло всемогутнього Каменева. Для всіх зрозуміле, про це і багато писали, що без згоди советського уряду Йосиф Сліпий не міг бути звільнений.

Партія не хотіла, щоб Йосиф Сліпий умер у Сов. Союзі і став мучеником-святим, але не хотіла також, щоб авреоля, яка вже проміювала з тої великої постаті, сіяла засильно і поза кордонами Сов. Союзу, тому появилися різні, прерізні калюмнії проти нього.

Вест змалював зовнішній вигляд Лакоти, коли він перший раз промовляв на зібранні кардиналів

— представляв себе кардиналам. “Його волосся чорне, чорна прямокутна візантійська борода, а вздовж лівої щоки мертвенно-блідий шрам. На грудях, крім хреста, нагрудна ікона візантійської Матері Божої з Дитятем.”

Папа Кирило Лакота хотів приглянутися життю населення Риму. Одітий як звичайний священник вийшов увечорі тайком з Ватикану. В убогій дільниці, при умиряючій на туберкульозу людині зустрів Рут, яка старалася допомогти тій родині нуждарів.

— Ви не італієць, не правда ж? — спитала Рут.

— Я руський, — відповів Лакота. На його питання про її походження вона відповіла, що вродилася у Німеччині, громадянка США, живе у Римі.

— Ви католичка? — спитав він.

— Я сама не знаю, хто я, стараюся зробити те відкриття, моє ім'я Рут Левін.

— Я Кирило Лакота.

— Знаю, папа зі степів.

— Чи так мене звуть?

— Між іншим... Чи це все правда, що пишуть про вас, про ваше ув'язнення, про втечу чи звільнення? — спитала вона.

— Правда, — відповів він.

Так почалася знайомість українця Кирила Лакоти з жидівською жінкою Рут Левін. Вона оповідає історію свого життя: вродилася в Німеччині в часах погромів. Вона вживає терміну “погром”, в англійським тексті pogrom.

— Нас гонили з одної країни до другої, поки нам вдалося дістатися до Іспанії. Радили нам, щоб перше, ніж писати прохання про візу, перейти на католицизм, що то допоможе. Мої батьки так зробили, і ми повернулися. Ми прибрали нову ідентичність, і нас прийняли до Іспанії. В 1941 ми одержали візу до Америки. Католицька Харитативна

Служба заопікувалася нами. Мене примістили у школі монастиря. Кілька років я була щаслива: тоді — як то вам сказати? — мій світ і я сама почала перевертатися, все у мене почало валитися. Я була дитиною, голова дитини розкривається вчасніше, ніж дорослі думають.

В Європі гинуть мільйони жидів! Я ж жидівка, мене гнобила думка, що я ренегатка, що купила свою безпечність тим, що виреклася своєї раси і своєї релігії. Я була тоді католичка, моє вірування було пов'язане з найбільше свобідним і щасливим часом у моєму житті. Тепер я не в силі бути щасливою ані почувати себе вільною тому, що мені видається, що моє щастя і моя вільність оплачені ціною крові. У мене повстав був бунт проти вчення і проти дисципліни у монастирі. Тепер я знаю, що то був бунт проти себе самої.

Коли я почала приставати з хлопцями, мені подобалися бунтівники — все такий, який відкидав всяке вірування. Ліпше було не вірити у ніщо, як шарпати собою від одного до другого.

Я залюбилася, мій вибраний був жид. Ми вирішили одружитися. Я була католичка, тому я пішла до свого пароха і попросила дозволу вийти заміж за людину з поза католицької віри. На моє здивування парох почав мене картати. Я вислухала всі його докори, вийшла від нього, але й більше до церкви не показувалася.

Моє подружжя було щасливе. Ми були спільної раси, у нас була спільна традиція, і то давало нам можливість спокійно, спільно жити. Ми доробилися, мали приятелів. Я почула, що знайшла місце і шлях у житті. Знайшла врешті те, чого мені завжди бракувало. Я почула, що я приналежу до когось, що я є сама собою.

Нараз, ні з цього, ні з того я захворіла, попала в депресію. Лікувалася у психіатра. В часі мого лі-

кування мій чоловік згинув у автомобілевій катастрофі. То був тяжкий удар, який комплікував лікування. Якось прийшла я до себе, продала все майно, приїхала до Риму. У мене були гроші, я могла вийти заміж, але то не було мені по душі.

Тоді зрозуміла: Коли я буду жити тільки для себе, я буду жити в порожнечі, у самоті. Мої обов'язки супроти мого народу і моє минуле не було сплачене. Я відчула, що не можу прийняти нічого від життя, поки не сплачу того боргу супроти мого народу.

Тут у Римі є багато давніх сафардів — жидівських родин, які ще в часах інквізиції прийшли з Іспанії, є імігранти з Болівії є з міст Льомбардії. Вони й досі відокремлені, переважно нуждарі такі як ви бачили вночі. Стараюся допомогти їм, помагаю, як можу. Собі я не всилі допомогти. Куди я йду? Я не маю жадного Бога, а я так потребую Бога... Ви говорили, що ви йдете його слідами... Можете допомогти мені?

Нужда, яку нововибраний папа бачив, і розмова з Рут Левін відкрили йому очі на трагізм людей. Він відчув тягар свого становища.

—Пригноблений, я не міг заснути, почуття самотності бентежило мене. Моє встановлення на троні Петра було завершено: Я був коронований тіярою — потрійною короною. Перстень Рибалки був на моєму пальці. Моє благословення рознеслося по місті і по світі. Не дивлячись нате — можливо, що завдяки тому, я ніколи не почував себе таким безпорадним і немічним, як тепер. Я почув себе як козел відпущення, гнаний в пустиню з гріхами всіх людей на своїй спині. Тяжко для вірних було б зрозуміти, що Заступник Христа потребує більше сповіді, ніж вони самі.

Нас потребують ті, яких найважче придавлює тягар існування, життя яких постійна боротьба за

прості, найконечніші засоби щоденної потреби. Ціле їх життя то жахливий відчай. Вони не мають часу навіть подумати про свою душу — не мають часу помолитися. Людська душа — це смуга зустрічі людини з Богом.

Хвора думка це пошкоджений інструмент у великій симфонії, якою є діалог Бога з людиною. Можливо, що тут можемо знайти повніше виявлення людської відповідальності перед Богом і Боже співчуття для власного твору. Тут ми можемо мати змогу висвітлити різницю між формальною провинною і правдивим станом душі перед Богом...

Я переконаний, що ті, які присвячують себе студіям скомплікованої дії і безсильності людської думки, можуть зробити велику прислугу для людства і його спасіння. Не без того, що не один, який проникає у мрячну країну душі може помилитися і прийти до фальшивих висновків, але кожне чесне досліджування природи людини є одночасно пізнанням Божої волі.

Думаю, що це можливе, що деяке значення містерії Божої ласки могло б бути виявлене, якби ми могли ліпше зрозуміти дію підсвідомої думки, яка зберігає пам'ять, почуття вини, де збережині імпульси зростають цілими роками, а відтак вибухають дивним плодом..... Мушу захопити компетентних людей у лоні Церкви посвятитися таким студіям і співпрацювати з такими ж зпоза Церкви, для ліпших можливих досягів у тій ділянці.

Не один був би згіршений, коли б я відкрито заявив, що в такій жінці, як Рут, я бачу — або думаю, що бачу — виявлений дух. Ключ до таких духовостей є їх самопізнання, що їх змагання з життям то змагання з Богом.

Найдивніша у Старім Заповіті історія Якова, який змагався з ангелом, переміг його і змусив ан-

гела сказати своє ім'я.... Однак Яків відійшов від змагання кульгаючи.

Це було те, що я старався в'яснити Рут, але я не певний, що я зробив це добре. Я не міг представити себе їй у мрячних теологічних поняттях. Її стурбований дух не мав сили їх прийняти.

Я старався показати їй, що теперішній відчай, який гнобить тямущих і шляхетних людей, є актом Провидіння, який має привести їх до зрозуміння їх власної природи з усіма обмеженнями і браками згідно з тою природою і з Божим призначенням, суті і межі якого не можемо вповні зрозуміти.

Я розумію терор, у якому вона живе, тому що я сам переживав таке, я порадив їй бути терпеливою зі собою і з Богом, який, навіть як вона не може вірити в Нього, діє йому притаманним способом і у притаманнім для нього часі.

Я казав їй продовжати добрі діла, які вона робить, але не завжди як сплату боргу перед Богом. Ніхто з нас не може сплатити своїх боргів без найвищого акту спасіння, довершеного Христом на хресті.

Я старався переконати її, що відказуватися від життєвих радощів не є згідне з волею Творця, який наділив нас даром сміху і даром сліз.

Це справи, про які я думаю написати для інших тому, що хвороба думки є характеристичним проявом наших часів.

Кирило Лакота — папа українського роду, колишній вязень советських тюрем і лагерів.

Рут Левін — 35-річна жидівська жінка. Звичайна жінка, без титулів, без позицій — зовсім приватна людина, але Левін! Її прізвище говорить, що вона — нащадок покоління Левітів, від третього сина біблійного Якова. Її предки левіти були пов'язані зі святинею, їх обов'язок — служба у святині, служба Богові.

Випадкова зустріч двох людей різного походження, різних народів, різних соціальних позицій, в обличчі явища спільного всім живим творам, при смертнім ложі людини, яка вмирає серед своєї родини у жахливій нужді.

Двоє людей, з різними життєвими картотеками, станули віч-на-віч з тою самою об'єктивною дійсністю, з реалізмом нужди; у Римі, під стінами Ватикану — у метрополії високоцивілізованого і “висококультурного” модерного світу.

Рут оповідає історію свого життя: переслідування, гонення з країни до країни, зміна віровизнання — перехід на католицизм, відхід від католицизму. “Я була дитиною, голова дитини розкривається вчасніше, ніж дорослі думають,” — так каже вона. Перечити того не маю заміру, але додам що душа дитини чиста, шляхетна, не придушена ще і не притуплена демонами, які поневолюють людство.

Свідомість того, що в Європі гинуть мільйони жидів, викликає в неї бунт, вона сама обвинувачує себе, що вона не виконує свого обов'язку супроти свого народу. Вона продає своє майно в Америці, приїжджає до Риму. Тут старається допомогти жидівським родинам у їхній нужді.

Її поміч нуждарям можна розглядати й у відношенні до нуждарів, і у відношенні до неї самої. Вона сама не задоволена з такої форми сплячування свого боргу супроти свого народу. Для обсерватора і дослідника дії людини важливим є мотив — сила, яка спонукує її до такої дії. — В такій жінці як Рут я бачу виявлений дух. Ключем до таких духовостей є їх самопізнання, що їх змагання з життям, то змагання з Богом. Рут не атеїстка. — “Я не маю жадного Бога, а я так потребую Бога... Можете допомогти мені?” — питає вона. Лакота дав їй свої поради, але вкінці каже, що він не знає чи він зро-

бив це добре, чи не представив себе їй у мрячних теологічних поняттях.

Рут каже, що вона не має жадного Бога, але потребує Бога. Вона відійшла від церкви! Стільки суперечностей!

У духовості Рут конфронтація двох потенцій: “мрячні теологічні поняття”, які не промовляють до неї, від яких вона відходить, а друге — то зусилля її духовости, голос її сумління, яке бере керму її поведінки і не перестає пригадувати їй про її обов’язки супроти її народу.

— Сили, які деформували її духовість легко зрозуміти. Згідно з місцем народження вона німка, раси жидівської, американка через адаптацію, вигнанка в країні сонця.

Вона потребує любови, але свідомо того, що вона сама не здібна до того, щоби любов проявити. Вона розпачливо жадна жити, рівночасно гнобить її підступна тяга смерти. Вона була усім і нічим.

“...Розкажіть про себе саму, Чим ви були заняті?”

“Я завжди працювала і працювала з моїми жидами, не здаючи собі справи з того, чому я це роблю” —

Голос сумління впливає спонтанічно з глибин душі — в душу вмістив сумління Бог. Мрячні теологічні поняття — витвір людей.

“Він українець, належить до рутенського обряду”, — пише Вест про Кирила Лакоту. Рутенський обряд! Що за дивовижа! Попередньо вже була мова, що в Лакоти на грудях візантійська ікона, що в нього візантійська борода. Чи візантійський обряд і рутенський ідентичні?

Можливо, що Вест представляє Лакоту у світлі візантизму, що назву *Russia* він відносить до Руси, а не Росії. Можливо, що він уважає візантизм тим чинником, який спричинив стільки хаосу

в поняттях самих українців про себе самих і в поняттях світу про українців. Той шрам під “візантійською” бородою на лівій щоці — свідок катування у советських тюрмах! Може, то символ історичних трагедій українців, пережитих під покришкою візантизму?

Приймім, що Вест був на концерті “Візантійського хору”. Славний хор, прекрасно співав: співаки голляндці, репертуар український, чудово співали українською мовою, одіти в українські убори, диригент українець. А хор “Візантійський”! Захоплені слухачі говорили: “хор прославив ім’я широко по світі”. Так, але чие: візантійців, рутенів, українців? Не думаю, що Вестові легко визнатися в хаосі тих понять. Можна б Вестові не дивуватися, коли не визнаються історики і українські мистецтвознавці, але письменникові такого рівня як Вест, і який пише про українські проблеми, який високо цінить і глибоко аналізує проблему національності в духовості людини, треба би було знати, що український нарід сам цю проблему вирішив і припечатав кровю у визвольній боротьбі і у російських каторгах: царських і “соціалістичних”.

Портрет Каменева, який змалював Вест, висвітлює сили, які водили його пером, коли він малював портрет духовости Лакоти. Фарби до обох портретів: Каменева і Лакоти бере Вест з далекої давнини. На свідка ставить науковця, який каже... “Вже на початку еволюційної драбини бачимо брутальне біологічне змагання. Боротьба о життя є безконечна, завжди повязана з насиллям, смертю і деструкцією одної, чи другої сторони. Моє переконання основане на очевидних фактах, на очевидних доказах, що еволюція людини характеристична намаганням знайти інші, менше брутальні, менше деструктивні способи тої боротьби о життя”. — Так говорить у Веста учений!

Каменюка, ломака, дрючок, лук, стрільний порох, атомна бомба — еволюція людини виражена середниками боротьби. Чи це доказ, що у людини існує успішне намагання знайти менше брутальний, менше деструктивний спосіб боротьби? Чи гітлерівські крематорії і більшовицькі лагери і тортюри — то доказ, що людство дійшло вже в еволюції до вершин гуманності і шляхетності?

Боротьба українців о своє визволення з російської неволі — дуже влучно вибраний фрагмент “цеї вічної боротьби”, — історичний факт, яким Вест доказує слухність теорії свого ученого.

У гоноровій боротьбі — у поединку оба противники уживали той самий рід зброї. У війнах воюючі народи бували також узброєні зброєю тої самої — своєї епохи.

Каменев і Лакота — провідні представники двох воюючих сторін. Сторона, яку представляє Каменев то Советський Союз — найбільша мілітарна потуга світу, з найбільшою армією, озброєною наймодернішою зброєю, до нуклеарної включно. Як допомічні цієї мілітарної потвори: найбільше у світі число тюрем, лагерів, каторжан які невідомою працею, своїм потом і кровю докормлюють цю потвору.

Лакота, представник фронту, який бореться проти Советського Союзу. Він український священник, його озброєння — то віра в Бога, Христа, в любов між людьми. Лакоту вибирають папою — головою Католицької церкви, релігійним головою понад сімсот двадцять сім мільйонів людей.

Країни “Вільного світу” — це переважно країни, в яких офіційною релігією є католицька релігія, але ця релігія у них тільки формальна. Принципи християнства не відіграють жадної ролі в їх життю приватнім, ані в політично-державнім. Корупція, розв'язність, перверсії домінують серед най-

вищих суспільних верств політичних і церковних. Такий стан робить розв'язку проблем соціальних, чи релігійних не можливою. Якінєбудь реформи не до подумання.

Ватиканські високі достойники знають життя тілки з вікон і балконів ватиканських будівель, а вчення духовних академій, вже давно перестаріло.

В таких кольорах Вест змальовує “Вільний християнський світ.” Не дасться цього заперечити і сказати, що це не правда. Але про це, що “соціалістичний” устрій показався не життєвим, держиться тільки штучно, терором, про це Вест добре знає, але оправдує терор цілковито на советський лад, що це все “для добра майбутніх поколінь.” Але, хто гарантує, що майбутні покоління схочуть цього, що теперішні будують з такими великими жертвами?

Хто поставив кандидатуру кардинала Войтили на папу? — Таке питання цікавило світ. Таке питання цікавило журналістів, про це писали газети. Таке питання цікавило політиків.

Одні писали, що кардинали німецькі, інші, що еспанські. В дійсності як безсумнівно свідчить Вест своїм твором “Постоли рибалки”, ідею про папу зі Сходу створив галицький архієпископ Йосиф Сліпий самим своїм існуванням — своїми стражданнями. Ідея та дозрівала в часі понтифікату Івана XXIII, Павла VI, Івана Павла I.

Ніщо у світі не пропадає. Не пропадає матерія, не пропадає енергія, не пропадає й ідея. Ідеї є руйнівною силою — є динамізмом дії людини: суспільств, народів і людства. Кожна епоха має свої ідеї, якими живе і діє. Занепад сили ідей рівнозначний з упадком даної епохи. Криза релігії і криза соціально-політичних структур, головно “соціалізму” — характеристичні явища сучасности. Гляньмо в минуле, пригляньмося епізодови історичної містики!

ГОВОРИТЬ МИНУЛЕ І ГОВОРИТЬ СУЧАСНЕ

У липні 1941 року польський екзильний уряд Владислава Сікорського уклав договір із Сталіном. На підставі того договору на теренах Советського Союзу організувалося польське військо з поляків і з колишніх польських громадян інших національностей звільнених із советських тюрем і таборів.

Між іншим, в Узбекистані, у Самарканді стояла частина того війська. До штабу частини прийшли старі узбеки і просили, щоб польський жовнір докінчив у їхньому місті ту пісню, яку колись, давно їх воїн перервав, убиваючи з лука сурмача, що відігравав ту пісню на мурах польського міста. Після того їх загони були цілковито розгромлені, їх країну загарбали вороги.

У нашому народі живе легенда, що наш край стане вільним, наш народ здобуде волю тоді, коли жовнір Лехістану докінчить ту пісню на ринку нашої столиці, — говорили вони. Тут треба сказати, що Самарканд на прикінці 14го і на початку 15го ст. був столицею Тімура, великого завойовника. (У.Р.Е.).

Яка то пісня? Коли то було? Не знали поляки, не знали узбеки. Аж тут один з поляків, правдоподібно з Кракова, пригадав собі і зрозумів, що то “Гейнал Краківський”, який від віків, кожного дня о 12 годині лунає з вежі Маріяцького костьола, що у Кракові кожного року відбувають “Свято Ляйконіка”. Вулицями міста йде похід: напереді, на коні їде воїн з кривою шаблюкою. Воїн і кінь прибрані на орієнтальний лад. Учасники походу і населення міста веселе — повно сміху і гумору. Без-

перечно, що це свято перемоги над східним напасником. Коли і хто був тим наїзником? Ніхто не знає!

Історична подія, дату якої час закрив занавісою забуття, живе віками у конкретній матеріальній формі, у формі походу Ляйконіка там, де вона дійсно відбулася. Живе як легенда, як пророцтво в народі, що його сумління обвинувачує за те, що допустився злочину, перервав молитву іншого народу з Богом.

Недобиті відділи узбекських предків принесли історію тої поразки до своєї батьківщини. Поразка була велика і болюча. Її легенда не загинула, поставила питання, збудила бажання знайти причину того розгрому. Сумління народу, його мудрість приходить до висновку, що це була кара Божа за те, що їх воїн перервав молитву, до якої польський сурмач закликав своє місто.

Де Самарканд, де Краків! — Тисячі кілометрів! Інтуїція народу цілими сторіччями віщує, що воїн Лехістану принесе до Узбекистану пісню — ту молитву, якої не дав докінчити своїм насильством самаркандський лучник.

Безсилимися виявилися тирані! Не помогли тюрми, не помогли кайдани, не помогли тортури, не змогли ешафоти. Ідея справедливости, бажання волі жили віками, передавалися з покоління в покоління.

Залунав гейнал Кракова на ринку Самарканду. На хвилях етеру рознісся по світі, збільшив потенціал волі в душах поневолених народів.

Так оповідали мені про ту подію в Киргизії. Так я чув не від одної людини. Так оповідали українці, так оповідали жиди, так оповідали киргизи, так оповідали казахи — так оповідали люди різної національності, але всі були одної думки, одного бажання — бажання правди, бажання волі.

Ксавери Прушинський змалював ту подію в формі мистецької новели “Сурмач із Самарканду”. Новеля та опублікована в збірці “Тринадцять оповістей”, яка вийшла друком 1972 року в видавництві “Чительник” у Варшаві.

“Молоді історики, звичайно, погорджують усім тим, що називаємо легендою, обрядом, народними переказами, усім тим, що не може вилегітимуватися свідощвом безсумнівних документів. Мій приятель, навпаки, найбільше вірив народній традиції яка, збережена в пам’яті простих людей, багато менше спотворюється, ніж тоді, коли беруть її в обійми свеї фантазії люди, що називаються освіченими.

Мій приятель твердив, що коли оповість про якусь подію зберігає тільки одна людина або кількоро людей чи кілька документів, вона багато менше достовірна, ніж тоді, коли її зберігає спільнота: село, дільниця чи місто, і через людський масив переказується з покоління в покоління.

Всі знаємо про Ляйконіка, не треба про це оповідати. Все таки знайшовся був хтось, кому прийшло було до голови, він звідкись видобув, що та традиція, якою Краків так гордиться, яку рік-річно відзначають так гучно, що це видумка! Тому, що в жадних історичних документах немає сліду про те, що на Краків був напад татар чи азійських орд, про який каже традиція Ляйконіка”.

Так Прушинський представив історичну і “містичну” канву, на якій розігралася подія із самаркандським сурмачем.

Саму подію Прушинський описує так, як оповідав йому його приятель — історик, що його як польського жовніра доля волочила по просторах Советського Союзу: через Старобільськ, Козельськ, Комі, над Каспій, понад Волгу, до Ташкенту, до Самарканду.

—Нас, поляків, військо, кажу тобі, вітали дуже сердечно: узбеки, таджики, киргизи, всі. Але доперва в Самарканді заливала нас гостинність, типово східна, орієнтальна, насичена якимсь таємничим зацікавленням, — оповідав приятель.

У четвер вечір — так, як просили узбеки — заграли польські сурми на старому ринку перед мечетом, де лежали тлінні останки великого Тимура. Маса народу слухали, як сурми грали, грали військову “побудку”, грали якийсь “апель”, заграли гейнал.... Народ, неначе зачарований, завмер. Слухали всі в глибокій мовчанці і в мовчанці розійшлися.

Давно, давно, як каже легенда, їх війська були розгромлені в Лехістані. Тільки недобитки джамбулів (військові частини) повернулися у рідний край.

“То кара Бога за те, що ваш лучник перервав молитву, до якої закликав сурмач на мурах міста в Лехістані, а його той лучник убив. Ваш проступок стягне на вас кару Божу. Не будете кожною весною нищити чужих земель, не будете здобувати чужих міст, ваші королівства упадуть, на руїнах мечетів поростуть бур’яни, ваша слава загине. Засвітить для вас сонце благодаті аж тоді, коли сурмач Лехістану засурмить на ринку в Самарканді ту пісню, якої тоді не докінчив, убитий самаркандським лучником, — сказали були духовні воєначальникам.

—Легенда! Часом легенди мають рацію, — сказав приятель Прушинського.

Джон-Ернест Стайнбек у новелі “Місяць зайшов” задумується над питанням: “Як люди знають? Як довідуються низи про те, що у великій таємниці роблять верхи?” Він же і сам відповідає: “Це велика таємниця. Це містерія, яка непокоїть володарів у цілому світі. Як люди довідуються? Як новості розходяться? Як переходять цензорів? Як супроти правди безрадний контроль?”

Перед мечетом, де лежали тлінні останки “Великого Тімура”, зачарований нарід слухав Краківський гейнал. Слухали узбеки, слухали поляки, слухали і відчували, боляче відчували свою долю. Відчували, але чи розуміли? Як розуміли? Чи то була пошана “Великого Тімура”? Чи то було обвинувачення — повторення обвинувачення, яке перший раз зробили духовні перед віками, після розгрому узбекських військ? Чи то був культ Тимурів, великих завойовників — культ насильства і злочинності? Чи то був осуд?

Відповідь дає історія: Осуд ворожих Тимурів, які били нас, шана і культ наших “Великих Тимурів”, — героїв, які громили “наших ворогів”. Така відповідь записана у фоліянтах історії усіх народів і свідчить, що народи — що людство ще в стадії тваринної емоціональності не контрольованої інтелектом, не здібне розсудливо і об'єктивно думати і розуміти Божі закони.

Христос прийшов до покривджених, понижуваних, голодних. “Блаженні голодні та спрагли справедливості, бо вони наситяться. Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне”.

У перших віках християнство було у підпіллі, у катакомбах, було переслідуване. Християни гинули розпинані на хрестах, у пащах диких звірів, на арені римського цирку.

У 4-му сторіччі християнство стало державною релігією. Від того часу починається упадок християнства. Володарі підпорядковують собі релігію, використовують християнство для здобуття і зміцнення своєї влади. Проголошують ідеї Христа про мир і любов між народами і наукою Христа прикривають і виправдують свої злочини: терор, убивства, війни, насильство. Загарбницькі війни хрестоносців велися під гаслом визволення Святої Землі

з під влади турків. “Лицарі” хрестоносці мечем “навертали” на Христову віру.

Інквізиція тортурувала і палила на костирях не тільки дисидентів релігійних, але й світських: науковців, астрономів, філософів.

“Інквізиційний суд був таємним, без участі сторін”, пише У.Р.Е. Мимоволі приходить на думку советський суд, який також судить дисидентів часто заочно — “без участі сторін”. Мимоволі приходить на думку, чи “Особий отдел” не копія “Священної канцелярії?”

Советський суд показує “своє милосердя” для підсудних, закликає їх до навернення, до покаяння. Інквізитори говорили, що вирок і екзекуція — це милосердя для засудженого; воно дає йому можливість відпокутувати за свої гріхи вже на землі й уникнути таким способом вічної кари в пеклі. “Автодафе — акт віри — оголошення і виконання вироків інквізиції, спрямованих на те, щоб викликати в народних масах жах і покору” (У.Р.Е.). Так робили інквізитори! Як роблять большевики?

Християнські, “культурні” народи гарматами, прикритими хоругвами з імям Христа, поневолили народи Африки, великої частини Азії, народи високої і давньої культури Америки.

“Цивілізацію, культуру, християнство для дикунів!” — кричали білі “християни”, запаморочені жадобою наживи, жадобою багатства, жадобою золота. Християнські народи воювали й між собою. В ім'я християнської любови мордували себе взаємно.

“Макіявелізм” — знаний на цілому світі принцип “мета освячує методи” викладений у творі “Володар” автором якого був Макіявеллі Нікольо ді Бернардо. Він представляє образ володаря, який не зупиняється ні перед чим: ні перед віроломством, ні перед клятвoporушництвом, ні перед

вбивствами, лицемірством заради мети скріпити свою тиранію. Макіявеллі оформив “науково” і дав моральне підложе тиранії і злочинству.

“Погляди Макіявеллі запожичила і католицька церква в особі Єзуїтів. Клясики марксизму-ленінізму характеризують макіявеллізм як політику, яка здійснюється підступними методами, негребує нічим заради досягнення мети — встановлення сильної диктаторської влади.” (У.Р.Е.)

Енциклопедія Британіка пише, що Макіявеллі був аномальним циніком, який ідеалізував Чезаре Борджя.

Конфронтуючи опінію, яку советські вчені виставили Заходові, з величезною літературою, яка характеризує Схід Советів, приходимо до висновку, що ані Схід не діє згідно з принципами, які визнає, ані Захід не стосує в практиці того, що випикує на своїх прапорах. Як Захід, так і Схід є фанатичними віровизнавцями макіявеллізму. Захід і Схід є складовими частинами “естаблішменту”, який, як мітологічний бог Хронос, з’їдає своїх дітей — погружений у самодеструкції.

“Біла людина має язик роздвоєний, подібний до вилок, говорить подвійне: раз оте, другий раз інше — бреше! З білою людиною не можна жити, не дотримує жадного зобов’язання, не дотримує договорів”.

Таке свідоцтво моральності виставляють білим американські індіяни, а мурина кажуть, що біла людина це біла свиня з синіми очима.

Як представляються взаємовідносини білих з білими? Як респектуються договори білих з білими? Чи історія європейських народів знає багато таких договорів і постанов, які не були зірвані?

Хоч віки доводять, що договори не мають сили, що їх не дотримують, такі договори укладаються. Завдання дипломатів: тайно і явно всякими спосо-

бами чесними і злочинними договори приготувати.

Кілька років тому два індіяни, що були священниками англіканської церкви виступали на телевізії і заявили, що вони виріклися священничого стану і християнства тому, що християни не живуть згідно з волею Творця, що християни учать що інше, а роблять що інше. Вони вернулися до своєї індійської віри.

Скільки римокатолицьких священників виреклося сану? Скільки монахів, скільки черниць залишило монастирі? Не поодинокі випадки, не десятки, не сотні і не тисячі, а десятки тисяч у останньому десятиріччі. Чому? З якої причини?

Католицький священник не низького чину нарікав у своїй проповіді на такий стан, що люди перестають вірити, що ченці і черниці виступають з монастирів. Він болів над тим і закликав людей, щоб вони вірили, а як приклад подав свідків Єгови, “які так сильно вірять”, і закликав людей, щоб наслідували свідків Єгови. Я слухав тої проповіді дуже уважно, але я не розумів. У чому наслідувати свідків Єгови? Невже католицький священник заохочував людей у церкві, щоб вони вірили так як вірять свідки Єгови? Щоб переходили на віру свідків Єгови? Предмет віри визначає виразно форму і силу вірування. Чому католицькі священники не потраплять створити такої віри у своїх мирян, такої сили віри, як мають свідки Єгови?

Пропаганда? Пересторога? Фантазія? Дійсність
Такі питання постали в мене, коли я дивився на фільм — “Submission” —

Акція відбувається в аптеці. Типове обладнання, на полицях: банки, баночки, пляшки, пляшечки. Персонал: директор — власниця: вродлива, елегантна пані, помічниця — не бридка, молода, потов-

ста, тривіально-вulgарного вигляду і поведінки. Чорну роботу виконує чоловік середніх років, середнього росту, фізіономія гострого здецидованого виразу, рішучість в очах, самопевна поведінка. Він замітає, стирає порохи, носить пачки. В аптеці: люди приходять, відходять, приносять рецепти, беруть ліки.

Приватне мешкання власниці аптеки люксово обладнане. Її чоловік-професор дуже елегантний, обличчя ніжне, випещене. Він посвячує свій час книжкам, колекціонує твори мистецтва. Дочка пані директорки і пана професора — ніжне, з інтелігентним обличчям дівча років 15 — 16, учить-ся в школі, бере лекції гри на фортепіані. Батько — професор, “знавець” музики, зі задоволенням, не без гордості каже, що його дочка грає “гладко”. Словом — багата міщанська родина, міщанська своїм способом життя, своїм характером, своїм міщанським типовим світоглядом, своїм снобізмом.

Вулицею маршкують війська, гуркотять літаки, радіо подає комунікати військового командування про дії на фронтах.

Дивно вражає байдужість тих багатих людей. Вони немов на відлюдному острові, зовсім не звертають уваги на те, що світ охоплений війною, ревуть гармати, вибухають бомби, що на їх очах гинуть люди.

Чи вірять вони так у силу своєї влади, свого війська — своєї держави, своїх грошей? Чи може зледащілі від багатства і вигод, стали отупілими, безкритичними, не бачать і не розуміють того, що діється в світі, що діється біля них

Дочка, через необережність, розбила один предмет батькової колекції. Лютю спалахнув батько-професор, ударив її в лице, потекла кров.

Той фізичний працівник поводить з власницею аптеки нахабно, безсоромно, навіть у присутності клієнтелі.

У його поведінці видна не так сексуальна жадоба, як жадоба пімсти, жадоба відплати за якусь кривду. Можна сказати, навіть виразніше буде, коли скажемо, що в нього жадоба пімсти, підсилювана сексуальною жадобою, робить враження садизму. Після знасилування власниці він цілковито обнажує її — не просто здирає з неї одержу. Ні! Він ступнево, з насолодою вирізує з її одержу маленькі пасма і таким способом, обнаживши її цілковито, нагу викидає на вулицю, на показ людям. Відтак вона без жадного спротиву сама виходить нага на вулицю, тому що він так хоче.

Він насилує не тільки паню власницю аптеки, але і її помічницю, насилує одну на очах другої. Приводить помічницю до обнаженої власниці і каже: “Дивися, та леді така сама, як ти.” — Тож сүть заповіту папи Павла VI. — мигнуло у моїй голові.

Фільм закінчується так: Відчуваючи духову порожнечу свого родинного дому, дочка зрозуміла, що її батьківський дім багатий грішми, багатий колекцією мистецьких творів і книг, але дуже бідний, зовсім пустий духовістю, що колекція мистецтва то не вислід того, що її батьки розуміють і цінять мистецтво, але що вони є нужденними і нещасними невільниками снобізму, який змушує їх збирати твори мистецтва.

Тимчасом війна розгорілася у всьому світі, воєнні дії охоплюють місто: вибухи бомб, огонь, дими, земля дрижить, валяться доми, розпадаються будівлі. На дальшому пляні видно з віддалі дочку професора і власниці аптеки. Вона пригортається до того фізичного робітника.

Я бачив той фільм у товаристві д-ра Стефана Молодовця. Ми були згідні, що той фільм має вели-

ку соціяльну вимову, що то персоніфікація естаблішменту.

Забажалося мені ще раз побачити той фільм, але й почути ще думку інших про нього. Я порадив кільком знайомим піти до того кінотеатру. Між іншими, послухала моєї ради п. Елла Боброва, поетеса, авторка великої поеми “Ирина Истомина”.

Другий раз я пішов з Мирославом Фалендишем, моїм шкільним товаришем. Він колись студював теологію в Інсбруку.

Фільм скінчився, публіка почала виходити, вийшли і ми. Нараз підходить до мене схвильована Боброва і з докором, піднесеним голосом каже: “Як ви могли дивитися на таке і то другий раз?” Це без сумніву значило: нащо я її намовив на це?

Я відповів їй дослівно так: “Елло Іванівно, це не порнографія, це нага людина на операційному столі хірургічної залі. Це не порнографія — повторив я, наголошуючи кожне слово. Обличчя Бобрової змінилося: від схвильованого, обуреного на задумливе. Не сказала більше нічого, відійшла до свого чоловіка, що стояв оподаль.

Ми з Мирославом верталися додів, ішли мовчки. Я бачив, що Мирослав задуманий. — Що ти на це? — питаю. Він не відповів відразу, ми йшли далі мовчки.

— Тут є дуже глибока думка. Що ти на це? Ти бачив цей фільм другий раз? — спитав Мирослав.

— За першим разом у мене постало було враження, що автор сценарія, режисер і артисти представляють сучасний естаблішмент, представляють самодеструкцію сучасного суспільства.

Вони показують, що це суспільство, хоч дуже багате, хоч цивілізоване — має техніку розвинену до неймовірних висот — не має засобів, не має способу ані сили протиставитися тим силам, які ведуть його до загибелі — не має чим жити. —

Мирослав прийняв мою думку мовчки, не заперечив і не потвердив.

— Той фільм пригадав мені заповіт папи Павла VI, — кажу. “Дивися, та леді така сама, як ти.” — Тож суть того заповіту! Казав поховати себе у звичайній труні, як звичайну людину! —

Було то в вечорі 25 вересня 1978 року. На другий день вранці, 26 вересня 1978 року радіо і телевізія подали: “Папа помер! Помер папа Іван Павло I.”

САВЛО — ПАВЛО

Конкляве: Над Сікстинською каплицею появився білий дим. Обрано папу Івана Павла II. Папа Іван ХХІІІ і папа Павло VI стали дороговказами і нового папи Івана Павла II. Ідеї Івана ХХІІІ і Павла VI діють!

“Папа Іван ХХІІІ, один з популярніших папів усіх часів, почав нову еру в історії Римокатолицької церкви, відкрив двері до змін. Передусім показав себе і вславився тим, що скликав II Ватиканський Собор (Енц. Бріт. 1974. У:578).

Папа Павло VI — Джіованні Баттіста Монтіні, обраний папою 21 червня 1963 року. З його біографії варто згадати: У молодих роках був опікуном студентів Римського університету. Серед них була група людей, яких можна назвати його ближчими друзями. До тої групи належали такі, які пізніше зайняли провідні становища у політичному житті Італії. Між іншими це були: Джованні Грончі свого часу президент Італії, Маріо Шельба і Альдо Моро були прем'єрами.

Ті студенти під проводом свого молодого капелана Монтіні відвідували родини вбогих і старалися їм допомогти.

У 1960 році, ще як архієпископ Міляну, він відвідав Спол. Штати Амер. В часі тої візити дарував тодішньому президентові Ајзенгауерові статую Ангела, який розбиває кайдани поневолених. Той факт — той презент Ајзенгауерові, президентові США, аж надто ясно віддзеркалює світогляд і духовність папи Павла VI.(Е. Б. 13: 1089).

Статуя ангела, який розбиває кайдани! Тої статуї я не бачив, але приблизно уявляю її собі. Її уявлення пригадує мені іншу статую, яку я бачив: при в'їзді до Томська понад цілою дорогою лук на високих стовпах, від одного краю дороги аж до таких самих високих дерев'яних стовпів при другому краю дороги, а на ньому величезна куля — земний гльоб, закутий тяжким ланцюгом. Два робітники розбивають молотами цей ланцюг.

Постать ангела в одній статуї і постаті робітників у другій не подібні, але дія ангела в одній статуї і дія робітників у другій ідентичні суттю і метою — визволення світу.

Світ, який називає себе соціалістичним, і світ який називає себе християнським, згідно свідчать, що людство є у кайданах, що людство поневолене. Ріжниця тільки у тому, що високий представник християнства хоче визволити світ ангелами, а ті, що називають себе соціалістами, вдають що вони роблять це робітниками. Хто ж є тим поневолювачем? Друге питання, з яким успіхом діють ангели, а з яким робітники? Чи є на земному гльобі хоч одна країна, в якій зберігаються принципи християнства? Чи колинебудь і денебудь була така країна християнської моралі, християнської любові? Те саме стосується і до соціалізму: чи є денебудь на світі країна, де люди жили б згідно з ідеями соціалізму? Чи є на світі уряд, який діяв би згідно з ідеями соціалізму?

Історія християнства триває вже дві тисячі років. Вже дві тисячі років християнство спасає світ ангелами в ім'я Христа, проповідуючи християнську любов. Який вислід? Не тільки християнська любов не прийнялася, але й у всьому світі вибуяла страшна ненависть, а мірилом її є нуклеарна зброя, хемічна і біологічна.

Страхіття II. Світової війни і В'єтнамської війни показали, що людська порода опанована демонами, які перемінили людей у потвори і бестії, опанована шалом садистичної жадоби взаємного нищення.

Минулі віки не зостаються позаду: свою шляхетність і мораль, "культуру" і хоробрість, лицарськість, свою християнську любов показували не тільки гарматами і мечами, але й паленням людей живцем, саджанням живих людей на паль.

Володарі жадні влади, наживи, слави знехтували природну, дану Богом притаманність людини — динамізм зусилля до правди, справедливості, до гідності особистої і національної, і насильством жандармським мілітарним, економічним, соціальним поневолили людину, поневолили народи.

Володарі взяли в неволю і релігію, не служать Богові, а поставили Бога на службу собі. З ім'ям Христа на прапорах насильством підкорювали і підкорюють собі народи. "Соціалістичні" володарі приманчивими гаслами і принципами соціалізму одурманюють народи і вганяють у матню своєї тиранії.

На одній і другій статуті різні постаті, різні методи дії, а результат той самий: пекло на землі!

"Що ж з того, що розум здобуває одну перемогу за другою над природою, що здобув для життя і дії людини не тільки землю, не тільки її поверхню, але і її надра, глибину океанів, і атмосферу. Що з того, що для своїх різnorodних намагань потрапить легко перенести величезні кількості енергії у найдалше віддалені місця, що ж з того, що переміг простір і так далі і так далі — а одночасно той сам людський розум, під командою якихось темних сил, що діють у ньому самому, творить сам для себе величезні матеріальні втрати і страждання, які трудно описати.

Війни, революції з усіма страхіттями творять відносини між людьми, які своїми жорстокостями набагато перевищують жорстокість диких звірів.

Тільки нова наука, стисла наука про людину виведе людину з теперішньої темряви, очистить з ганьби, якою є сучасні умовини між людьми. (Павлов, "Двадцять років дослідів вищої дії нервів." Переклад Т. Клімовича, Варшава 1952 сторінка 22)

Проблема поневолення — головна проблема, якій Павло VI посвятив був свою діяльність. Та проблема домінує в його першій Енцикліді "Ecclesiam Suam", "Свою Церкву". Ту проблему він наполегливо повторяє у "Populorum Progressio", "Прогрес Народів".

У консервативних колах з причини настирливого домагання соціальної справедливості названо його марксистом.

При кінці II Ватиканського Собору, ще як кардинал, Монтіні поставив був отцям собору дуже вимовно зформульоване питання: "Христова церква, а що ви, отці, про себе?"

В часі своїх апостольських подорожей він відвідав усі континенти, старався пізнати на місцях умовини, в яких живуть народи. Перша подорож у січні 1964 року — проща до Святої Землі — має історичне значення. В Єрусалимі зустрінувся з константинопільським патріархом Атанагором. Наприкінці того самого року побував у Індії. В році 1965 на спеціальному генеральному зібранні Об'єднаних націй у Нью-Йорку виголосив промову, у якій закликав уряди держав будувати мир. У 1967 році відвідав Фатіму в Португалії, Істанбул і Ефез у Туреччині. В Істанбулі була друга зустріч з патріархом Атанагором. У Боготі (Колумбія) був у 1968 році. В поворотній дорозі до Риму зупинився на Бермудах. У 1969 році виступав на з'їзді Міжнародної Організації Праці і на Світовій Раді Церков

у Швейцарії. Місяць пізніше відвідав Уганду. Восени 1970 року відбув найдовшу свою подорож: Тегеран, Східній Пакістан, Філіпіни, Західня Самоа, Австралія, Індонезія, Гонг-Конг, Цейлон, Венеція. Де був, входив у контакт з населенням, старався пізнати соціальні умовини безпосередньо, студіюючи факти — студіюючи само життя. У Манілі уникнув, з незначним пошкодженням, атентату.

Мета всіх подорожей була та сама: проблема миру, соціальна несправедливість, голодуючі, неграмотність, справа братерства і співпраця між народами, основана на любові ближнього. Ті намагання відзеркалюють світогляд і ідеї папи Павла VI — “папи мандрівника”.

У січні 1971 року папа Павло VI признав нагороду миру імени папи Івана XXIII черниці — матері Марії Терезії, яка, роджена в Албанії, провела більшість свого життя в Індії, помагаючи вбогим. При тій нагоді папа сказав, що та нагорода виявляє, що навіть скромна людина без фанфар і розголосу може багато зробити для світового миру і любови між людьми, показуючи своєю щоденною працею, що кожна людина є її братом. Цей принцип Папа проголосив основним у День Світового Миру 1971 року. При тій нагоді він звернув увагу світу, що проблеми справедливости і миру не можна відкладати і, тільки сповидно здається неможливою до розв'язки. Він безнастанно будив сумління людства і закликав до розв'язки тих проблем згідно з принципами гуманности, милосердя, справедливости.

Ще як архієпископ Міляна він мав звичку, на згадку Христових Страстей, відвідувати кожної п'ятниці вбогого каліку або хворого. Таким способом давав особистий приклад відносин до ближніх.

Його турбота і розуміння проблем людства знаходять свій вираз у намаганнях довести до порозу-

міння між Римокатолицькою церквою і іншими церквами, не тільки християнськими, опираючися на тих принципах які з'єднують усі релігії, елімінуючи такі, які спричинюють непорозуміння.

Повний вимови факт створення спеціального секретаріату для безбожних, акцентуючи таким способом конечність зрозуміння і розв'язки цього явища. Під його керівництвом Католицька церква провела ревізію приписів, які стосуються до мішаних подруж між вірними католицької і визнавцями інших релігій, щоб так запобігти трагедіям, які могли б постати як наслідок конфлікту сумління.

Такі дані про папу Павла VI подає Енциклопедія Британніка, видання 15, 1974, том 13, стор. 1088.

“Папа мандрівник” і його подорожі свідчать безсумнівно, що Джованні Баттіста Монтіні, обраний папою, не тільки взяв собі ім'я апостола Павла, але посвятив себе ідеям апостола Павла, тим ідеям служив, згідно з тими ідеями діяв.

Апостол Павло — високоосвічений фарисей Савло, що був страшним, непримиренним ворогом християн, став провідним місіонером і найбільшим теологом Христової церкви. Його листи — це перші документи початків християнства, написані ще перед Євангеліями. Завдяки його великому інтелектові й освіті християнство поширилося дуже швидко.

Візія в дорозі до Дамаску — вислід його переконання і віри, що Христос, який був розп'ятий і вмер на хресті, знова живий.

Фарисей Савло став апостолом Павлом — “апостолом народів”. Він касує приписи жидівських законів, які творили бар'єру упередження і вороженечу між жидами, тим самим між першими християнами і іншими народами. Таким способом він промостив шлях для християнства до всіх народів світу, а народам світу — шлях до християнства.

Екуменізм, секретаріат для безвірних, ревізія законів про мішані подружжя — це ідеї апостола Павла, які старався провести в життя і папа Павло VI.

Візія і навернення — переміна фарисея Савла в апостола Павла — це ключ до мірила моральних вартостей людини, ключ, який відкриває двері до оцінювання дії і поведінки людини, ключ до взаємозрозуміння між людьми. Поведінка згідна з сумлінням не мусить бути безпомилкова, може бути незгідна з законами даного середовища, може творити конфлікт із середовищем. Розв'язка непорозумінь — сумління, толеранція, виrozumіння.

Для матеріалістичного — спрIMITIVізованого світогляду явище, яке сталося в дорозі до Дамаску, явище, яке сягає поза сучасну науку, обмежену системою: грам, сантиметр, секунда, може видаватися плохенькою казкою.

Савло — історична постать, високоосвічений фарисей — член релігійної і політичної партії, роджений у місті Тарс, знаному з того, що там був космополітичний університет із славною школою грецьких філософів стоїків (Енци. Бріт. 13:1090). Савло студіював у грецьких філософів у Тарсі, відтак у Гамаліїла, славного вчителя законів юдаїзму в Єрусалимі.

Савло говорить сам про себе:

3. “Я юдей родом з Тарсу в Кілікії, але вихований і в цьому місці при ногах Гамаліїла, навчений докладно батьківського закону та ревнитель Бога, як ви всі сьогодні.

4. Я переслідував путь цю аж до смерти, кидаючи в кайдани та запроторюючи в тюрми чоловіків і жінок;

5. Як і первосвященник може бути мені свідком, і вся старшина; я навіть брав від них листа до братів у Дамаску і йшов туди, щоб привести і

тих, які там були, зв'язаних у Єрусалим, щоб їх покарати.

6. І сталося, як я був у дорозі і наближався до Дамаску, десь у півдні, зненацька велике світло засяло навкруг мене.

7. Я повалився на землю і почув голос, що казав до мене: Савле, Савле! Чого ти мене переслідуєш?

8. А я озвався: Хто Ти, Господи? Він же сказав до мене: Я Ісус Назарянин, що його ти переслідуєш.

9. Ті ж, що були зі мною, бачили світло, та не розуміли того, що говорив до мене.

11. Коли ж я від сяйва того світла не бачив, ті що були зі мною, повели мене за руку, і я прибув до Дамаску.

12. А був там якийсь Ананія, чоловік побожний за законом, доброї слави в усіх місцевих юдеїв.

Він сказав мені: Савле брате, прозри! І я тієї хвилини глянув на нього.

17. Сталося зі мною, як я повернувся в Єрусалим і молився у храмі: я потрапив у захоплення.

18. Та побачив Його, який до мене мовив.

21. Та він до мене мовив: Іди, бо я пошлю тебе до поган далеко". (Святе письмо Старого та Нового Завіту, Рим, Видавництво ОО. Василян 1963, Діяння Апостолів, стор. 22 — 23.)

У своїй мові апостол Павло сам представляє себе як такого, що був страшним і жорстоким ворогом християн, а відтак став фанатичним визнацем Христа. Чи Павло апостол — безхарактерний кон'юнктурист? Чи він змінюється, пристосовується до обставин? Перехід на християнство не приніс йому жадної матеріальної користи, навпаки — труд, страждання, тюрму, тортури, та мученичу смерть.

Савло — Павло, хоч виступає під двома іменами і в двох таких різних постатях, є незмінний. Він, перед візією — як Савло і після візії — як Павло, один і той самий. Він як фарисей і як апостол діє згідно із своїм сумлінням. Як Савло, як людина він помилявся. Все таки Христос явився йому, уважав його гідним, зробив його апостолом!

Як фарисей — книжник, знавець законів він був переконаний, що закони — юдаїзм то правда, що треба зберігати їх, за ломання законів карати. Сам зберігав закони і став на сторожі їх незломності. Після візії, як повернувся до Єрусалиму і молився у храмі, він “потрапив у захоплення і побачив його, який до мене мовив” (Діяння Апост.). Захоплення у храмі було те саме, що візія в дорозі до Дамаску. У храмі було воно вже другий раз, враження було менше, не було несподіванки, яка збільшує емоційність. Він — Павло не осліп, як перший раз у дорозі до Дамаску. Явище знане — сильне подразнення паралізує враження: сильний гук оглушує, сильне світло осліплює.

Захоплення постало в часі його молитви. Безсумнівно, що в його молитві була подія з дороги до Дамаску. Мова Христа до нього, в часі захолення — продовження того, що Христос говорив під час візії в дорозі до Дамаску. “Іди, бо я пошлю тебе до поган далеко”.

Зі становища віруючого християнина явище в дорозі до Дамаску і в храмі — чудо. Але Христос сказав, що пішле Павла далеко до поган, скажім, до теперішніх атеїстів, для яких папа Павло VI створив секретаріат. Як їм, атеїстам представити те явище, той факт? “На кредит” вони не повірять! На наказ також не увірують. Серед атеїстів, до яких скерував церкву і апостол Павло, і папа Павло VI, є біологи, фізіологи, психологи, фізики. Скажім що вони візію апостола Павла пояснюють як фізіо-

логічно-психологічне явище, чи тоді зменшується вартість і значення візії, велич Павла і могутність Христа? Безперечно що ні!

Спосіб в який апостол Павло описав, своїми власними словами змалював події, які трапилися в дорозі до Дамаску і в храмі в Єрусалимі, пригадує мені образ Яна Матейка “Хмельницький під Львовом”. Ян Матейко представляє Хмельницького на коні, задивленого в небозвід. На небозводі св. Антін з Христом-дитятем на руках. Хмельницький захоплений — він в екстазі. Біля Хмельницького, також на коні, татарський хан. Хмельницький відпихає рукою хана від себе. Хан здивований, він не бачить Христа. Подібно як ті, що були зі Савлом в дорозі до Дамаску, не бачили того, що бачив Савло. Хан не бачив нічого, не розумів, що діялося з Хмельницьким. Образ, який Хмельницький бачив на небозводі, то була проекція того образу, який Хмельницький мав у своїй душі, який був витворений у його мозгу.

Людина своїми органами чуття: зором, слухом, нюхом, смаком, дотиком сприймає враження з довкілля — враження предметів і явищ, які творять її переживання. Органи чуття передають ті враження до центральної нервної системи — до мозгу. У центральній нервній системі з тих вражень формується образ переживань людини. Той образ нового переживання викликає свого роду резонанс. Оживають у минулому пережиті і здепоновані в мозгу — у пам'яті образи переживань, які мали щонебудь спільне, були чимнебудь посвоячені — зумовлені з даним, теперішнім пережиттям.

Сприймання і передача до мозгу враження предмету чи явища може наступити різними органами почуття: кількома, а навіть всіма органами одночасно.

Резонанс, викликаний сприйнятим враженням спричинює аналізу переживань: оцінку нового і переоцінку переживань з минулого. Вислідом тої аналізу є образ-уявлення переживання і його проєкція до довкілля, назовні. Згідно із змістом того уявлення, з емоцією, яку той зміст викликає, настає у людини постанова до дії.

Нераз люди з ампутованими ногами чи руками і кілька років після ампутації відчують біль в тих частинах тіла, які ампутовані, яких немає. Постає відчуження, немов нога чи рука зовсім не ампутувана, і болить їм стопа чи долоня, неначе та стопа чи долоня ще є в них, а ампутації зовсім не було.

Безсумнівно, що те враження болю витворене дією на ампутовані частини чинником фізичним, хемічним чи інфекцією перед ампутацією, але воно постало в центральній нервній системі і там було енграмоване — змагазиноване. Відтак спостережені явища в довкіллі на підставі права резонансу енграмують — викликають те давно витворене і здепоноване враження з проєкцією назовні, до тих місць де діяли шкідливі чинники. “Прояв фантому” — назва того явища у фаховій мові.

Матейко представляє на своїй картині уявлення, яке він сам створив був у себе на підставі історичних фактів. На підставі абстракту історичних подій він створив у себе уявлення, бувши переконаним, що таке видіння, таку візію, таку ідею, мав Хмельницький. Матейко опредметив ту ідею — представив у матеріяльній формі кольорами як мистецьку картину.

Я бачив ту картину у галерії “Національного музею” (Музеум Народове) у Варшаві. Ця картина була там дуже коротко у перших роках після II Світової війни. Опісля ця картина зникла, і більше я не бачив її, хоч я часто ходив до галерії. Цікаво що в альбомі картин Матейка, виданому перед II

Світ. війною (1936), того образу немає. Немає його також у альбомі, виданому після II Світ. війни Видавництво "Аркади", Варшава 1957.)

Самі факти і абстракція з них — це предмет і дія. Питання, що діє? Що є силою і мотором дії?

Мисль аналізує і оцінює факти і явища на підставі досвіду. Мірилом оцінки є факти пережиті в минулому. Рухійною силою в тому випадку є інстинкт правди — теотропізм. Інстинкт цей надає напрям і динамізм дії. Інстинкт цей існує в людини від початку її існування, є вродженим складником людської психіки, проявляє свою дію в різних умовах, у різній формі і різній силі.

Савло мав досвід, мав факти. Він знав християн, він поставив собі завдання нищити їх як таких, що, на його думку, ломили закон. Він їхав до Дамаску, щоб там нищити християн. Безсумнівно, що він не міг не думати про своє діло, про свою місію — не міг не думати про християн і про Христа.

Він проводить аналіз фактів — творить абстракт. У часі тої аналізи змінюються категорії понять його думання — від сухих форм закону до почуття, до враження "я потрапив у захоплення і побачив його, який до мене мовив: Савле, Савле! Чого ти мене переслідуюш?" — Це ж голос його сумління! Христос промовив до Савла через його сумління.

Сумління — одна з духових властивостей людини. Можна сказати, що це один з духових інстинктів, що стоїть на сторожі етичності — змушує і робить людину спроможною пізнавати, що є етичне, що є не етичне — що добре, що зле.

Подібно як усі інстинкти, інстинкт сумління мусить мати змісли — органи, що при їх допомозі може сприймати і оцінювати етичну якість фактів і явищ.

Подібно як органи усіх змислів, органи змислу етичності мусять бути матеріальні і сприймати етичні якості — якості абстрактні виражені за посередництвом матерії, подібно як в образотворчій мистецтві ідеї — абстракції зображені матеріально — фарбами, формою.

Савло каже, що зненацька велике світло засяло довкруг нього і він почув голос, почув своє ім'я, почув питання звернене до нього, питання логічне, логічно пов'язане зі ситуацією і його особою. Він, Савло, логічно реагує на те питання: питається, хто говорить? Одержує логічну відповідь. Отже явище зорове — сяйво і звукове — голос зовсім дорівняне до умовин. Яканебудь патологія чи психопатологія виключена.

Дуже вимовне є те, що Савло дальше говорить що ті, що з ним були, бачили світло, та нерозуміли того, що говорив до нього. Він в моменті, коли сяйво охоплювало його, міг бачити, що ті, що були з ним, були охоплені тим сяйвом також. Він не міг знати, чи вони чули голос той, що він чув.

Навіть як вони були охоплені тим сяйвом, то не такою силою сяйва як він. Він був сяйвом осліплений, ті, що були з ним, мусіли провадити його за руку. Не могли бути осліплені так, як він.

Можна б думати, що у Савла був епілептичний приступ, і тоді він повалився на землю, що сяйво то була авра, що виступає перед епілептичним приступом. Після епілептичного приступу наступає цілковита амнезія — цілковите забуття. Людина зовсім не знає, що у неї був приступ.

Савло описує дуже докладно цілий епізод: "Я повалився на землю і чув голос: Савле, Савле! Чого мене переслідуюш?" Він знає, що був сяйвом осліплений, що його вели за руку, що Ананія сказав до нього: "Савле брате, прозри! Що на те візвання Ананії він глянув, побачив Ананію, що його осліп-

лення минуло. Не без значіння є опінія —характеристика Ананії, що її подає Савло: “Ананія чоловік побожний за законом, доброї слави в усіх місцевих юдеїв”. В цій характеристиці видно, що Савло звертає увагу на етичний чинник у Ананії, що етичний чинник грає важливу ролю у світогляді Савла.

На підставі цього можна сказати, що у Савла була екстаза, що Христос своєю появою викликав у нього екстазу і промовив до нього в екстазі, що цієї екстази не було у тих, що були разом з ним.

Питання, чому така різниця? Савло і його товариші подорожі були разом. Чому Савло бачив і чув голос, і попав в екстазу, а ті, що були разом з ним, ні? Отже є різниця між Савлом і тими, що з ним були. Савло каже “ті”, уживає множини. Серед многочленного товариства ніхто не переживав того епізоду так, як Савло! Що було причиною такої різниці?

Безперечно, що відношення до Христа: інше у Савла, інше у “тих, що з ним були”. У Савла відношення до Христа було активне — вороже, але активне. Він не був індиферентний. “Ті, що були з ним”, були індиферентні. Вони чули про християнство і Христа, але то їх не цікавило. То були люди без духових зацікавлень, вони не були здібними бачити те, що діялося біля них, що впровадило Савла в екстазу.

Переміна Савла на Павла — це не тільки переміна понять і дій людини, а ява зміни епохи, епохи сухого закону — приписів регулювання поведінки і відносин між людьми — на відчуття, на почуття. Закон — приписи вистачало знати. Почуття, відчуття вимагає спеціальної здібности..

Кожний відчуває себе самого. Навіть тварина, навіть рослина відчуває свій біль, відчуває свою радість. Відчувати іншого, відчувати, що болить ін-

шого, відчутти, що іншого радує, розуміти іншого не кожний здолає.

“Люби ближнього свого, як себе самого” — це чудо, яке зрозумів Савло в дорозі до Дамаску. Це було чудо, яким він захопився, яке ввело його в екстазу.

Савло сам вияснює, що і як з ним сталося: “Сталося зі мною, як я повернувся в Єрусалим і молився у храмі, я потрапив у захоплення.”

Тут видно ясно його волю, його рішення, його ініціативу — його активність. Він іде до храму, молиться, “підносить свого духа до Бога.” В такому стані свого духу — в захопленні бачить Христа, що говорить до нього і посилає його “далеко до поган”.

ПИСАННЯ

Христос не написав жадної праці. Усе написане про Христа писали смертні люди. Смертні люди писали, перекладали, переписували.

“Суттю своєю Біблія — одна — єдина книга, хоч вона і складена з багатьох книжок різного часового походження, різних авторів, різних жанрів та стилів, ба навіть різних мов. (Формальні відомості про Біб. ст. Х).” Не посідаємо жадного автографу, жадного рукопису священного автора. Усі первотвори (оригінальні записи) втрачено. До нас дійшли тільки пізніші списки, з усіма недокладностями писання вручну. Найстарші рукописи сягають ледве VIII ст. по Хр. (Масоретський текст)”. (Св. Письмо Старого та Нового Завіту, Рим, Видавництво ОО. Василяян, 1963, стор. XII).

“Тимто, коли мова про рукописні списки, то сьогодні в нашому розпорядженні нема й двох більш-менш довгих текстів Св. Письма, які були б повністю тотожні” (Ibid. сторінка XIII).

“Біблія — це “Слово Боже”, яким Бог об’явив людині вічну правду про себе і про неї. З погляду цього людського адресата Боже об’явлення має свій початок, свою історію та завершення. Як дане людині Богом, воно бездискусійне, вічне, дійсне. Але як записане людиною, воно підпадає під закони людського земного життя. У погодженні одного з одним і полягає тайна розуміння Св. Письма.

Саме з огляду на цю тайну церква й формулює свої вказівки, а людський розум протягом довгих сторіч докладав зусиль, щоб наблизитись до тайни стати на шляхи шукання Господа та його істини.”

— Таке читаємо “У загальних відомостях про Біблію.” (Св. Письмо, Видавництво ОО. Василян, Рим, 1963.)

Вже на підставі тих відомостей можна сказати що Біблія складена з двох елементів: Божого і людського. Божий елемент — це правда, яку Бог об’явив людині про Себе Самого, про весь світ і про людину саму. Другий елемент — це, властиво, технічна частина: писання, переклади на різні мови, переписування і т.п.

Безперечно, що Бог об’явив людям вічну правду через людей, яких вибрав. Навіть надхнені вибранці Божі могли передати об’явлену їм правду тільки в поняттях змісту і форми та засобами своєї епохи.

“Крім речевих труднощів тексту, причиною незрозумілості певних місць Св. Письма є людська нетямущість, бо тут або закралася помилка переписувача, або ж перекладач не перетлумачив точно первотвору, або ж я сам його не розумію”, як зауважує св. Августин у листі до св. Єроніма (Ч. 3). (Св. Письмо, Василяни.)

Сам св. Августин, один з найбільших християнських філософів, каже, що в писаннях є місця для нього незрозумілі. Св. Августин помер 430-го року, він пише про писання найменше чотири сторіччя давніші, ніж найстарші рукописи, які сягають ледве VIII сторіччя по Христі. Можемо припускати, що він пише про первотвори Св. Письма які пропали.

Образ життя св. Августина дуже вимовний, містить характеристичні, повні значення факти.

— Його життя було бурхливе, характер незрівноважений, пристрасний, непогамований. Думки у нього нагально переходять від одної скрайности до другої. Про нього говорили:

У жадного великого мислителя не було такої відстані між вершинами і найнижчими пунктами його думки, як у Августина; кажуть, що між святыми церкви не було такого, який був би так мало святий, а так дуже людяний, як він.

Його батько був поганином, а мати християнкою. Хоч мама виховала його у християнському дусі, він був до християнства негативно наставлений. Праці Цицерона, римського мислителя з першого століття перед Христом, заохотили його до студій філософії. (Tatarkiewicz, Historia Filozofii)

У духовості св. Августина розіграється конфронтація епох — конфлікт світоглядів: “поганського” філософічного, старовинного грецького і християнського.

Та конфронтація не наступила нагло, гостро в точно обмеженому часі, конфлікт не був бурхливий. То було радше взаємне проникання, взаємна пенетрація принципів одного світогляду в другий. Принципи старовинних філософів, які проявилися цілі сторіччя а то й тисячоріччя перед Христом, вкорінювалися в християнство віками, вкорінені перетривали до наших часів. “Читання Цицерона робить враження, що це не поганський філософ, а християнський апостол”, писав Петрарка у XII сторіччі по Христі (Е. Бр.).

В. Татаркевич в “Історії Філософії”, том I, стор. 356, “Чительник”, Варшава, 1946, пише, що філософічна система Томи з Аквіну ґрунтується на філософії Арістотеля. “Поганський” філософ Арістотель з четвертого сторіччя перед Христом творить підставу філософічної системи св. Томи з Аквіну, християнського філософа з кінця XIII сторіччя по Христі. (Помер 1274). На “томізмі” — філософії Томи з Аквіну, стоїть християнська філософія до нині. (Татаркевич)

Платон, учень Сократа, учитель Арістотеля, у своїх творах — діалогах оповідає про єгипетську культуру, науку, про впливи Єгипту на розвиток науки, філософії, мистецтва у Греції. Платон пише також про Атлантиду — великий континент, який охоплював сучасні: Північну Америку, Гренляндію, південну частину Атлантичного океану, Європу і який в часі катаклізму зник під водами океану. Такі відомості подає і Енц. Брт. і У.Р.Е.

Спільні принципи: у християнстві, у давньогрецькому “поганстві”, через Єгипет ведуть до Атлантиди, а далі до ..вічності — притаманні людині всіх часів. Їх суть прикрита патиною світоглядів минулих віків.

Св. Августин у IV сторіччі каже, що в писаннях є місця, яких він не розуміє, тим самим підкреслює потребу і важливість розуміння. Тома з Аквіну в XIII сторіччі був тої думки, що дію божої руки можна пізнати розумом. Згідно з його поняттям душа є формою людини, людська душа розумна. Розумне пізнавання є притаманною для людини дією і вирізняє людину а дія розумна є найвищою з усіх дій. Тома станув на становищі психофізичної єдності людини. Таке поняття виводиться з давнього арістотелівського джерела, але по своїй суті воно сучасне. (Татаркевіч). Заміна “психофізична” єдність на “психосоматична” єдність надає йому модерну форму.

— Посідаємо розум, і завдяки тому пізнання робить поступ на шляху абстракції. Треба зазначити, що пізнання розумове і зміслове є рецептивне. — спричинене змісловими спостереженнями і враженнями.

Розум щоб влучно вибрати якості, мусить попереджати волю і нею керувати. Тома признавав першість розумові — стояв на становищі інтелектуалізму.

Пізнання є найвищою функцією людини, Бог — найбільше досконалим предметом пізнання. (Татаркевіч, Історія філософії).

9. І виростив Бог із землі всяке дерево, принаadne на погляд і добре для поживи, і дерево життя посеред саду та й дерево пізнання добра і зла. Та й дав Господь Бог чоловікові таку заповідь: “З усякого дерева в саду їстимеш; 17. з дерева ж пізнання добра і зла не їстимеш, бо того самого дня, коли з нього скуштуєш, напевно вмреш” (Буття: 2: 9, 16, 17).

Та заповідь, можна сказати, перша заповідь, яку Бог дав людині, суперечить тому, що учить Тома з Аквіну. Так виглядає, поверховно беручи, але докладніша аналіза того, що пише Тома з Аквіну, виявляє, що він каже: “Розумне пізнання”, “розумна дія є найвищою з усіх”.

У такому насвітленні та дивовижна заповідь набирає виразу остороги і загрозового віщування, яке здійснюється в наших часах. Нерозумне пізнання довело до нерозумного застосування ядерної енергії — плоду дерева пізнання, яке веде до заглади людства тому, що розум не керує волею сучасної людини.

Не розумне пізнання призвело до ігнорування, а то й заперечення природного, Богом даного намагання людини до правди, до справедливості соціальної, особистої і національної, призвело до того що фальшиві, помилкові фантазії — дарвінізм і фройдизм — стали “науковими”, позбавили людину духовости, перемінили у кровожадну бестію.

Біологічний дарвінізм зродив соціальний дарвінізм і етнічно-расовий дарвінізм, який надав право “вищим” расам вигублювати “нижчі” — залега-лізував насильство і злочини.

У випадку з деревом пізнання добра і зла постать Бога представлена антропоморфічно, як пос-

тять звичайної людини з її вадами і хибами, маленька і дрібненька у своїх намірах і дії.

8. Але почули вони луну від Господа Бога, що “ходив собі садом під час денної прогулянки” (Буття 3: 8).

21. Та й зробив Господь Бог Адамові та його жінці одержу зі шкури і одягнув їх.

22. І сказав Господь Бог: “Оце чоловік став, як один з нас, знаючи добро і зло. Тож тепер, аби лишень він не простяг свої руки й не взяв ще й з дерева життя, а з’ївши, не став жити повіки!” (Генезис)

Нема сумніву, що це впливи грецької мітології. Грецькі боги жили на Олімпі “як у раю”, їли амброзію, пили нектар, що мало давати їм вічну молодість і безсмертність.

Вони “жили весело і радісно”, мали жінок, чоловіків, родили дітей, сварилися, обмовляли одні одних, зраджували своїх чоловіків і жінок. Наприклад, Афродіта, богиня краси і любови, зраджувала свого чоловіка Гефеста — бога вогню і ремесла, з Аресом — богом війни.

Дивне, але правдиве: люди щасливі мають “небо — рай на землі”, а щасливі боги мали в раю — в небі землю.

У часах Сократа атенський суд засудив був протагора (Протагораса), ученого софіста, на кару смерти за атеїзм. Він говорив тільки, що про богів не може нічого сказати, чи вони є, чи їх нема, що сама проблема неясна і багато труднощів у її пізнанні. (Платон “Протагорас” переклад Вітвіцького)

Грецька мітологія не завжди була тільки мітологією; була релігією, яку визнавав освічений і висококультурний нарід упродовж віків.

Тисячоліття відвіяли — відсепарували антропоморфічну полову від принципів правди, які ввійшли у християнство.

Образ Бога в раю гостро відрізняється ще від Бога об'явленого у християнстві.

У раю Бог, “що ходив собі садом під час денної прохолоди,” у відношенні до людини заздрисний, його охоплює острах, що людина стане “як один з нас, знаючи добро і зло,” може стати безсмертною, якби з'їла плід з дерева життя. Він ще не сам, говорить як представник групи, говорить до своєї групи: “чоловік став, як один з нас”. Це не слова Бога Отця до Бога Сина і Бога Святого Духа. Свята Трійця діє однозгідно для ушляхетнення людини, для піднесення її вартости, не має низького, зовсім небожого страху перед конкуренцією з боку людини

Бог, об'явлений у християнстві, віддав свого Сина на муки і смерть на хресті за спасіння людини. Це величезна різниця: Бог християнський — то могутність; Бог, представлений у раю, малий, хоч створив цілий світ, він шие сам для Адама і Єви одержу зі шкури.

Гелленські (грецькі) впливи на Палестину і на жидівський нарід були дуже міцні. Автор тієї частини Біблії про рай, Адама і Єву був освіченою людиною. Його світогляд — світогляд тих часів був, безсумнівно, збудований на гелленській філософії, літературі, релігії-мітології, яка основувалася на боротьбі титанів і на антропоморфічно представлених богах, які, неначе найвища верства суспільства різнилися від людей тільки тим, що були безсмертні і жили на Олімпі. Автор цей, хто б він не був, навіть Мойсей, надхнений Богом, не міг представити подій інакше, як у поняттях своєї епохи, у поняттях свого світогляду. Його Бог, подібно як грецькі боги, “ходив по городі”, можливо, що і в грецькій одежі. Його Бог ще не був єдиний. Гелленський політеїзм ще був у силі, витиснув своє тавро на його світогляді.

9, 28. Зустріли його два біснуваті, що вийшли з гробниць, але такі люті, що ніхто не міг перейти тією дорогою.

31. Біси попросили його: “Як ти нас виганяєш, пошли нас в оте стадо свиней.”

32. “Ідіть!” — сказав їм. І вийшли з них і ввійшли у свиней. Тоді то все стадо кинулося з кручі в море і втопилося в хвилях (Мат. 9: 28, 29, 31, 32).

Навіть алегорія в такій формі не є сприйнятлива для сучасної людини.

Бісів уважали причиною хворіб, особливо психічних. Таке повір'я проіснувало майже до наших часів, і то у всіх країнах світу.

Павлов називає умовини, в яких знайшлося сучасне людство, темрявою і ганьбою, а причиною такого стану є, на його думку, темні сили, які вгніздилися у людському розумі і ним керують. (Павлов, “Двадцять років дослідів”, стор. 22 польський переклад Клімовіча).

Від “темних сил”, які вгніздилися у людському розумі, до бісів, які опанували людину, шлях не далекий. Але що біси говорили, як подано вище, таке вже не до сприйняття.

Проблема існування світу, його структура і його дія цікавить людину від початку буття людей на землі.

Перші космонавти то волхви чарівниці, які їздили на місяць на мітлах, кочергах. Їх подорожі описані в мітах, легендах, казках, піснях, у малюнках, рисунках. Мистецтво і література своїми виправами в міжпланетні простори на крилах інтуїції і уяви випередили науковців на тисячі і тисячі років. Історія астронавтики — це клясичний приклад дії духу людини: інтуїція — уявлення — пізнання — опредмечення.

Старогрецький мудрець К. Птолемей описав геосентричну систему світу у своєму творі “Альма-

гест”. Та система, яка уважала землю за центр світу, проіснувала до XVI сторіччя.

Вже у V сторіччі до н.е. грецький філософ Філолавс був тої думки, що земля кругла і виконує кожного дня один оборот навколо вогненного центра”. Він не говорив, що тим центром є сонце.

Арістарх з острова Самос біля 270 року до н. е. був першим, який сказав, що земля кружляє довкола сонця. Щойно 1543 року Коперник довів, що земля таки кружляє довкола сонця.

Отже не тільки релігійно-філософічний світогляд виражався в різних формах у різних епохах, але й наука, і то така як астрономія, сперта на начних фактах, на математиці, змінялася і змінється дуже яскраво.

Геракліт, який жив при кінці шостого і на початку п'ятого сторіччя до н. е. в Анатолії, уважав, що основним матеріалом, з якого збудований всесвіт, є вогонь. Він каже, що для людей конечно жити у соціяльній гармонії, але люди не розуміють тієї мудрости, яку він називає “Логос”.

“Логос” — принцип, який проникає все, що існує, згідно з яким усе діється, який установає відношення між усім. Люди, не знаючи того, живуть як фантасти у фалшивих поняттях про світ. Люди на мусить розуміти права, на основі яких може контролювати себе і своє довкілля..” — говорив. (Енци. Бріт. IV: 1036).

— Об'єктивну необхідність і закономірність природи Геракліт називає Логосом, увівши цей термін у філософію. Пізнання правди, за Гераклітом, є проникненням в її Логос, тобто в закономірність, що досягається за допомогою спостереження і мислення. — Таке читаємо в Укр. Рад. Енци. 3: 209.

1. Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог.

2. З Богом було воно споконвіку.

Ним постало все, і ніщо, що постало, не було без Нього.

4. У Ньому було життя, і життя було — світло людей.

І світло світить у темряві, і не поїняла його темрява.

(Йоан, 1: 1, 2, 3, 4, 5.)

Не дасться заперечити, що Логос — Слово Геракліта, який жив пів тисячі років перед Христом, майже ідентичне зі Словом — Логосом апостола Йоана.

Чи Слово Геракліта позбавляє значення, заперечує існування Христа, який є ідентичний з Логосом — Словом Йоана апостола?

Один Бог створив всесвіт і всіх людей. Тим самим усі люди, усі народи обдаровані однаковими притаманностями тіла і духу: У твоєму потомстві благословляться всі народи землі тому, що ти послухав мого голосу (Буття 22, 18).

Усі народи очікували обіцянки, яку Бог дав Авраамові.

Обітниця, яку Бог дав Авраамові, це обітниця Спасителя, дана через Авраама для всіх народів світу

— На християнські вірування склалися юдейські легенди Старого Заповіту, які творили жидівські духовні від IX до IV сторіччя до н. е. Крім того, численні і багато старші від християнства міти про богів, які вмирають і воскресають, про богів — спасителів, як вавилонський Мардук, перський Мітра, фригійський Аттіс і багато інших. До того ще додана містична філософія неоплатонська, легенди сумерійські, індійські і інші.

Христос родився в ясині — як Мітра, вмирає на горі — як Мардук, і так як він, у товаристві двох злочинців Христос воскрешає мертвих,

сліпих робить видющими, оздоровлює хворих, як грецький бог ескуляп — Асклепіос, який був також спасителем. Христос замінює воду на вино, як грецький бог Діоніс. Ходить по воді, як Посейдон. Як єгипетський Озіріс і грецький Фебус— Аполлон, тримає бич. Як “соняшний” Діоніс, приїжджає на ослі і кормить маси народу на пустині. Як над Адонісом і Аттісом, жінки плачуть над ним і радуються ним, і врешті — як Озіріс — воскресає з гробу. (З історії релігійних культів — Г. Хмелевський, “Іскри” Варшава)

Факти— то таки факти, фактів не можна ігнорувати ані заперечити їх існування. Перше, що впадає в очі у тих легендах, це час: вже дев’яност років до народження Христа існували легенди, які стосувалися до християнства. Г. Хмелевський пише про легенди, про які збереглися документи, які дійшли до наших часів у письмовій формі. Скільки сторіч до нашої ери існували подібні легенди у словесній формі, які переходили від покоління до покоління як усне передання і які пропали!

Друге, що звертає увагу, це простір. На землях, у всіх країнах знаного тоді світу існували легенди, які безсумнівно багато віків перед народженням Христа говорили — пророкували про Його прихід. Так свідчить атеїст Г. Хмелевський.

Г. Хмелевський намагається “науково”, соціалістичним способом вияснити історію Христа. Він навів цілий ряд даних, згаданих вище, які мають доказувати, що те все, що робив Христос, усі чудеса, які Христос довершив, то ніщо нове, ніщо таке дивне, що те все вже робили різні “боги” перед тим, нім Христос народився. Дуже характеристична смерть Мардука, як представляє Г. Хмелевський: на горі в товаристві двох злочинців. Разюча подібність до смерті Христа! Не дивниця, що Г. Хмелевський добачує спільний чинник у тих двох

подіях. Питання, чи смерть Христа — це наслідування смерті Мардука? Чи смерть Мардука — це провіщення смерти Христа? Можна спекулювати, можна жонглювати “науковими” теоріями, але факт застається фактом: “У твоєму потомстві благословляться всі народи землі.” Тому легенди з пророчим змістом про християнство існували у всіх країнах, у всіх народів багато віків до народження Христа.

Тут має місце явище подібне, а навіть можна сказати ідентичне, як у релігії, а властиво як у релігіях: Один Бог створив світ і всіх людей. У всіх народів є намагання пізнати Бога — того самого Бога. Те саме намагання, до тієї самої мети і вираз того самого динамізму людської душі — теотропізму, що творить величезну кількість релігій, які не тільки різняться між собою зовнішнім церемоніалом, але і принципами, а що найгірше — ворожнечою одних до других.

Виглядає дивно, атеїсти можуть розуміти і твердити, що це свідчить проти існування Христа і проти християнства взагалі. Так може здаватися, але тільки здаватися. Коли приглянутися ближче, коли проаналізувати ті факти, то приходимо до висновку, що це історичне, вселюдське явище, яке походить з одного спільного джерела. У кожного народу воно прибирає вираз, відповідний до умовин і світогляду — опредмечується згідно з поняттями, які даний народ витворив на підставі своїх переживань, на підставі свого досвіду і матеріялами доступними в довкіллі того народу.

Надхнені Богом духовні, або послуговуючися світською термінологією: учені, мистці своєю інтуїцією змальовують, під різними зовнішніми формами, суть того самого відвічного прямування людства.

У теології — надхнення, у науці — інтуїція. Вистачає згадати хоч би алхіміків, які намагалися змінити атом, а офіційні “стандартні науковці” висміювали їх і твердили, що атом неподільний. Месмера, який звертав увагу на дію променистої енергії в людському організмі, який відкрив дії гіпнози, названо шарлатаном: переслідуваний стандартними “науковцями” він мусів утікати з Відня до Парижа. На спеціальну увагу заслуговує його вчення, в якому він доводив, що людина за посередництвом “тваринного магнетизму” може впливати на іншу людину.

Своїми методами лікування він досягнув був великі успіхи і велику заздрість та ненависть лікарів, які називали його магіком. Французький король Люї ХVІ покликав комісію, яка розслідувала вчення і методи лікування Месмера. Комісія, в склад якої входили, між іншими, Бенджемін Франклін і Антуан Лавуазьє, вирішили, що його лікування ґрунтується на особистому уявленні пацієнта, а тим самим не наукове (Енци. Бріт. VI: 816).

— Ісус Христос (грецьке: помазник — месія) — мітична особа. Наука довела неісторичність особи Христа (У.Р.Е. 15: 548). Так відважно “науково, об’єктивно” твердять радянські науковці. Так написано в “Українській Радянській Енциклопедії.”

— У Талмуді — у підручнику жидівського права і вчення рабинів — є кілька згадок про християн з першого і другого сторіч. Ті автори — рабини незалежно один від одного пишуть про християн. Ті писання здебільша полемічного характеру, але вони є доказом, що навіть противники християнства не піддавали сумнівам історичності Христа. Допіро у ХVІІІ, ХІХ і на початку ХХ сторіччя появилися писання, які зовсім безпідставно почали заперечувати історичність Христа (Е. Бр. 10: 245).

— Христос послуговувався магією, висмівав мудреців, підбурював народ, був повішений (розп'ятий) у навечір'я Пасхи (Е. Б. 10:150).

Археологи відкрили в печерах Кумран, недалеко Мертвого моря, нові літературні документи ще в 1940 році, але досі опубліковано тільки їх частину. Всі ті звої писані перед зруйнуванням Другої Святині (70 по Христі). За винятком кількох фрагментів грецькою мовою, всі ті письма написані мовою гебрійською і арамейською.

Ті звої творять бібліотеку старовинної жидівської секти, яка існувала від кінця другого сторіччя перед Христом. Ту секту створив релігійний геній, якого звать у тих письмах "Учитель Правди".

Науковці старалися утотожнити ту секту з усіма можливими групами старовинного юдаїзму, включно з зелотами і першими християнами. Тепер щораз більше приймається думка, що то були есени.

Те відкриття має величезне значення, дає можливість нової оцінки історії і текстів гебрійської Біблії, допомагає розуміти жидівську літературу з часів між Старим Заповітом і Новим. Ті звої говорять про старовинні секти, вплив яких відбивався на початках християнства.

У другому сторіччі перед Христом есени відсепарувалися від решти жидівського суспільства, коли то Йонатан Макковей, а опісля Симон Макковей узурпували становище первосвященника, яке давало їм владу не тільки релігійну, але і світську — політичну. Симон переслідував есенив тому, що вони протестували проти узурпації. Тоді есени втекли в пустелю зі своїм провідником, "Учителем Правди". Есени у Кумрам проіснували до 68 року по Христі, коли то римляни зруйнували їх поселення. Вони вели суворий, монаший спосіб життя, жили у вірі, що прийде час, коли влада священників

У Єрусалимі буде повалена, що вони — есени збудують правдиве царство Ізраїля. У них було хрищення як символ каєття і приналежності до “вибранців Бога” (Е. Б. VIII. 360).

Пліній Молодший, губернатор Малої Азії, у листі до імператора Траяна (біля 111 року по Христі) питається, як він має поводитися з християнами?

У тому листі християни знову описані як визнавці “дикого забобону”, які співають гимни до Хреста як до Бога.

Светоній, також римський історик, біля 100 року після Христа у своїй праці “Життя Клявдій” пише: “Він (Клявдій) прогнав з Риму жидів, які, підбурювані “хрестом”, безнастанно спричинювали заворушення.” Светоній міг бути зле поінформований, або він зле зрозумів, що той “Хрестус” прибув у тому часі до Риму як жидівський агітатор.

Римський історик Тацит у своїх “Анналах”, писаних біля 110 року по Христі, говорить про “екзекуцію” Христа, про переслідування християн за влодіння Нерона, який винуватиме за пожежу Риму (64 н. е.) звалює з себе на християн, до яких уже тоді була ненависть серед римського населення. Тацит вияснює, що назва “християни” виводиться від Христа, що його прокуратор Понтій Пилат покарав смертю в часі панування імператора Тіберія.

“Тимчасово придавлені небезпечні забобони, які поширив був Христос у Юдеї, опісля так поширилися, що дійшли аж до Риму”.

Тацит не уживає імені Ісус, але Христос, що у релігійному понятті означає Месію і вже в самих початках християнства було уживане поза Палестиною.

АНТИСЕМІТИЗМ

На увагу заслуговує відношення християнства до юдаїзму: Христос був жидом і розумів, що він прийшов як “Син Чоловічий” — Месія, як сповнення обітниць Старого Заповіту, як той кого пророкували старозавітні пророки. Христос сам стверджував те, і багато палестинських жидів у те вірило.

Чуда Христа, повязання відпущення гріхів з лікуванням хворіб скріплювали віру в те, що це Месія. Не тільки сам Христос, але й церква яку він оснував, уважалася сповненням обітниць Старого Заповіту.

Таким способом юдаїзм — “Старий Заповіт” стає святою книгою християнської церкви. Християнство у своїх початках ширилося у синагогах жидівської діаспори.

Однак не бракувало і таких, які не хотіли вірити, що особа Ісуса то сповнення обітниць Старого Заповіту, що Ісус то Месія. Несподівано виникло дуже важливе явище, дуже важлива проблема.

Христос знав, що він післаний до “загублених овець Ізраїля”, а до християнства почали приставати не тільки жиди-ізраїльтяни, але й “погани”, а навіть члени римських гарнізонів, розміщених у Палестині, зненавиджені жидами.

Повстало питання: чи навернені на християнство нежидівського походження мають зберігати Закон, то значить усі приписи юдаїзму до обрізання включно?

Прийнялася думка ап. Павла, що навернені нежидівського походження не мусять дотримуватися приписів юдаїзму, натомість християни жиди не по-

винні відходити від Закону. Таким способом поста-
ло роздвоєння — розкол.

У другому сторіччі настає цілковита сепара-
ція християнства від юдаїзму, постає ворожнеча
між “християнами” і “жидами”.

Згідно з тим, що пише євангелист Іван, “жиди”
домагалися розп'яття Христа, хоч Пилат сказав,
що він не знаходить жадної вини у Христа, і хотів
його звільнити. Інші євангелисти намагаються ви-
правдати римлян, а вину за смерть Христа звалити
на “жидів”. Як бачимо, вже тоді існував драйфу-
сизм.

Коли Пилат сказав: “Я не винен крові правед-
ника цього; ви побачите,” товпа вигукнула: “Кров
його нехай спаде на нас і на наших дітей.” (Матей
27: 24, 25). Пізніше церква пояснила, що той вигук
— це була спонтанічна сповідь жидівської спільно-
ти в почутті вини за смерть Христа.

Вулична товпа, зібрана перед палатою Пилата,
не могла репрезентувати жидівського народу, не
мала до того жадного права, ні суспільного, ні за-
конного — політичного. Високий жидівський клер,
який був колаборантом римлян-окупантів, зі стра-
ху, щоби вплив Христа не відобразив йому прибут-
ків, вирежисерував ту товпу і при її допомозі витво-
рив пресію на Пилата. “Відпустиш його, то не бу-
деш кесаревим другом! Усяк, хто з себе робить ца-
ря, кесареві спротивляється!” (Йоан 19:12) Так
вигукувала обскурна товпа. Не жидівський нарід, а
високий клер і римський окупант розп'яли Христа!

Християни нежидівського походження захопи-
лися християнством: новими ідеями, новими прин-
ципами життя і спасення — Новим Заповітом. Ан-
тижидівські настанови прибирають на силі. У поло-
вині другого сторіччя Марціон проповідує конеч-
ність зірвати з традиціями Старого Заповіту.

Юдаїзм, який у першому сторіччі н. е. був позбавлений ідеї своєї ексклюзивності перед Богом, віджив. Ізраїль стає знов “народом”, вертається до свідомости свого вибрання. Жиди з відновленим переконанням, що вони є народом, який Бог спеціально вибрав, признають недоречною інтерпретацію “Святих писань” у поняттях Христа і церкви.

Все таки протягом першого і другого сторіччя н. е. римляни уважають християнство і юдаїзм за одне і те саме. У їх понятті християнство — то жидівська секта, і вони ставилися до християн неприхильно, а то й вороже як до жидів тому, що жиди часто бунтувалися проти римського панування.

У діаспорі жидівська релігія була признана¹ вона мала не тільки право прилюдности, але й спеціальні привілеї: свобідного виконування релігійних практик і звільнення від участі в церемоніях культу імператора.

Натомісьць християнство стає непризнаним² не легальною релігією а переслідування християн було дозволене тому, що вони не хотіли приносити жертв імператорові, відмовлялися визнати божеський культ імператора, як того вимагали римські закони.

За Константина християнство стало державною релігією, ворожнеча між християнством і юдаїзмом прибрала на силі. Жидівська релігія зостається законною, але в Палестині, Сирії, на Заході юдаїзм підпадає під владу християнської держави і стає об'єктом християнських місій — навертання жидів на християнство.

Супроти жидів стосовано закони, які були видані спеціально проти “єретиків”, то значить проти таких, що виступали проти ортодоксальности домінуючої релігії.

Корпус Юріс Цівіліс Юстиніяна, який володів у роках 527-565, був основою християнського законодавства щодо жидів у середньовіччі.

В Європі, починаючи від VI. сторіччя, в часі панування католицизму, супроти юдаїзму стосовано постійно ті самі репресії адміністративного, правного характеру, а навіть військові, які стосовано супроти невірющих

У Франконії, королівстві Меровінгів, скидали на жидів вину за те, що іслямські війська побили християнські, бо жида, подібно як мусульмани, заперечували божественність Христа. (Як бачимо, драйфусизм був і в V. сторіччі, і то на тому самому терені, що у 1894 році.)

В Іспанії, після того, як за короля Ракереда готи на вернулися на католицизм, права жидів дуже обмежено, навіть вже тоді пляновано прогнати жидів зовсім з держави вестготів. Арабську окупацію Іберійського півострова жида прийняли як спасення. Зачислення жидів до тої самої категорії, що мусульман, було для жидів трагічним у наслідком хрестових походів. Банди зорганізованих і незорганізованих "хрестоносців" знищили багато жидівських громад у єпископствах на заході, над Райном і в Чехії. (Британська Енциклопедія 4: 467, видання 1974).

Четвертий Лятеранський собор 1215 року зоб'язав жидів носити спеціальну одежу і позбавив їх права займати публічні уряди.

Створення інквізиції і підчинення її під владу ордену домініканів, який оснував св. Домінік у 13 му сторіччі, приносить нову хвилю переслідвань тому, що один з завдань того ордену було навертання жидів на християнство.

У 15-му сторіччі гуситські війни в Чехії і війни проти турків знова загострюють переслідування жидів. У 1450 році Іван Капістрано, монах францисканин, проповідує в Південній і Східній Європі не тільки проти турків, але й проти жидів. Відтоді Католицька церква вважає за свій обов'язок місію прайцю серед жидів. У середньовіччі та місія була формою насильного навертання жидів на християнство.

Інквізиція у своїй місії навертати жидів мала до диспозиції політичні і правні методи. Речеві дебати на тему духовости і релігії бували часом у формі публічних диспут між жидівськими і християнськими теологами. Не зважаючи на те, що ті дебати організувала християнська держава або церковна влада, вони все таки спричинювалися до ліпшого взаємного зрозуміння. В Європі церква під юрисдикцією і силою інквізиції змушувала жидів переходити масово на християнство.

Два королівства — Арагонія і Кастилія — З'єдналися 1469 року під володінням двох еспанських "католицьких королів": Фердинанда і Ізабеллі, які спільними силами здобули останню твердиню маврів Гренаду. Після того наступило остаточне вигнання жидів з Еспанії 1492 року і з Португалії 1497 року.

Окрім того загального, насильного навертання під пресією переслідування, були випадки, що поодинокі жида, з власного переконання і власної волі, переходили на християнство.

Католицька церква у своїй історії має в кожному сторіччі навернених жидів серед своїх теологів і єпископів. Були і такі навернені з юдаїзму, як Іван Пепферкорн (15-16 сторіччя), який домагався знищення жидівської літератури, а інші навернені жида добивалися позбавлення жидів соціальних прав.

Непримиренність між жидами і християнами в найбільш радикальній формі творить основу протижидівського наставлення, яке промощує шлях до модерного антисемітизму. Модерний антисемітизм виростає не так з теологічного коріння, як з расистської доктрини, яка виводиться з перещеплення псевдонаукових принципів біології, таких як виживання найбільш пристосованих, доктрина спадковості, поділ на “вищі” і “нижчі” раси.

Модерний антисемітизм під гегемонією націонал-соціалізму Німеччини стремив до систематичної і цілковитої екстермінації жидів.

Не зважаючи на те, що націонал-соціалізм до самих основ антихристиянський, націонал-соціалісти будували свою пропаганду на мотивах церковних полемік проти юдаїзму.

Ворожість супроти жидів виражена у широких межах від звичайного почуття антипатії до насильницьких вибухів ненависти. Антисемітизм, до певного ступеня, існує всюди, де поселилися жиди в діаспорі.

У класичному-старовинному світі релігійні різниці були первісною причиною антисемітизму. Відмова юдаїзму від ідолопоклонства була мало зрозумілою, а відмова участі в культурі імператора вважалася браком патріотизму.

Для перших християн жиди були тими, які розп'яли Христа. Таке переконання протягом віків викликувало і виправдувало антисемітизм. Безглуздя про ритуальне вбивство, що жиди приносять у жертву і вбивають християнських дітей в часі свого свята Пасхи, появилось перший раз у 12 сторіччі. Та легенда відживала спорадично у російській імперії і Польщі. В 1930 р. вона стає частиною нацистської пропаганди проти жидів, подібно як інша форма антисемітизму 12 сторіччя — жовта карда, яка свідчила, що той, хто її носить, жид.

Переслідування, масакри, гонення жидів були періодично аж до 18 сторіччя; аж доба Просвічення принесла Європі нову релігійну свободу.

Коли ж націоналізм 19 сторіччя залив Європу, основа антисемітизму переміщується від релігії до расової зарозумілості, здобуває популярну підтримку і вплив.

У Німеччині вже в 19 сторіччі антисемітизм стає зорганізованою течією, включується в програму політичних партій.

На руки канцлера О. Бісмарка зложено було петицію з 225,000 підписів з домаганням позбавити жидів громадянських прав. Німецький антисемітизм скомпромітувався і фінансовими, і іншими скандалами, утратив офіційну підтримку.

У царській Росії середньовічна форма антисемітизму продовжувалася як інтегральна частина політики імперії. (Енци. Брі. 1: 427)

Розгул антисемітизму в Росії спалахнув у 18 сторіччі, головно за Катерини II. Поселення жидів обмежено в імперії до південно західніх земель: частина Польщі, яка належала до Росії, Україна, Білорусь, Литва, Крим, Бесарабія. (Енци. Бріт. VIII -628)

У Франції справа Драйфуса 1894 року заогнила антисемітизм.

У першому десятилітті 20 сторіччя антисемітизм був трохи притих, але багато лідерів російської революції 1917 року були жиди. Той факт загострив протижидівські упередження, підтягаючи жидів під нове поняття “жидівський большевизм”, “жидо-комуна.”

Тріумф Адольфа Гітлера 1933 року спалахнув шалом антисемітизму, не тільки у Німеччині, але спричинив у цілому світі протижидівські дії, яких не було в історії.

Після розгрому нацистів 1945 року антисемітизм утратив ґрунт у Західній Європі і Америці, натомість розвинувся у Сов. Союзі і на середньому Сході.

— Атмосферу антисемітизму відчувалося тоді дуже сильно в кацеті тому, що антисемітизм прибрав був гостру форму в цілому краю. При кінці літа 1951 року терор в Советському Союзі дійшов до зеніту.

Ми, жида, незалежно звідкіль ми походили: чи з Польщі, чи з Литви, чи з Лотви, ми старалися, як тільки то було можливе в тих страшних обставинах, держати разом. Ми були немов брати в неволі, а почуття єдності і спільна доля змушували нас помагати собі взаємно.

В тому часі жидівська мова (їдиш), писати по-жидівському, по-жидівському співати жидівські пісні — все те могло служити претекстом для тайної поліції сфабрикувати новий суд, обвинуватити о націоналізм. (Lipa Fisher, "Barber in Gulag" стор. 169)

Два явища, формально контрверсійні, в дійсності доповняються — стоять у зв'язку як причина і наслідок

У давній Росії, як вже було згадано, розгул антисемітизму, і то у найбільше дикій формі, був постійним явищем.

Протоколи учених Старших Сіону — були прийняті як підстава антисемітизму. Документ робить враження протоколу гаданих 24-ох, за іншою версією 27-ох зібрань, які нібито відбулися в Базелі у Швейцарії 1897 року, в часі першого сіоністичного конгресу. Жида і масони мали на тих зібраннях опрацювати плян знищити християнську цивілізацію і збудувати світову державу під їх правлінням.

Ті протоколи були друковані у скороченій формі 1903 року в Росії в газеті "Знамя": 1905 року

Сергій Ніль, царський службовець, видрукував був їх як додаток до релігійного трактату. Ті Протоколи перекладені на німецьку, французьку, англійську та інші мови, стали вкоротці клясичною літературою антисемітизму. У США приватна газета Генрі Форда “Dearborn Independent” часто поміщувала цитати з протоколів як доказ жидівської загрози світові.

У 1921 році Філіп Гравес виявив, що Протоколи — фальсифікат. Він виявив їх виразну подібність до сатири про Наполеона III, яку написав французький адвокат Маврикій Жолі під титулом “Діалог Макіявеллі з Монтескв’є в пеклі”.

Пізніші дослідження, головню російського історика Володимира Бурцева викрили, що Протоколи то фальсифікати виробу тайної російської поліції. Так пише Британська Енциклопедія (VIII: 253).

В УРЕ: 1: 487 читаємо таке: “Бейліса Справа — судовий процес у Києві проти Бейліса, сфабрикований царською охранкою. У 1911 агенти охранки, підтримані чорносотенцями, висунули обвинувачення проти прикажчика цегельного заводу єврея Менделя Бейліса в убивстві з ритуальною метою православного хлопчика Андрія Ющинського. За допомогою міністра юстиції Щегловатого і внутрішніх справ Маклакова департамент поліції справжніх вбивців з чорносотенців приховав; проти євреїв була розпочата антисемітська кампанія.”

Революція 1917 надає євреям рівноправність, прояви антисемітизму карано.

Євреї-жиди не тільки в Росії, але і в інших країнах думали, що “інтернаціоналізм”, який пропала російська революція, захистить їх перед антисемітизмом. Антисемітизм загнав жидів у пащу большевизму.

Не дивниця, що жиди — талановиті, освічені — зайняли провідні становища в революції і дали великий вклад в будову Советського Союзу.

Після упадку Гітлера антисемітизм у країнах Європи, які були під окупацією німців, занепав. Натомість у Сов. Союзі спалахнув — відродився. Дві протилежні фази антисемітизму у червоній імперії: упадок і спалах. Причина тих явищ одна і та сама — національна гідність. Жиди переконалися, що інтернаціоналізм — то обман, що у Советському Союзі домінує російський шовінізм, який намагається пожерти всі народи. Гітлеризм переконав їх, що вони жиди, не німці, не французи, не англійці, не поляки чи інші, як багато з них “асиміляторів”, думали і бажали ними бути.

Під пресією російського і німецького шовінізмів будиться у жидів почуття національної гідності. Вони стають народом свідомим свого великого вкладу в скарбницю культури людства.

Антисемітизм в Україні виріс на ґрунті специфічних, історично-політичних умовин — наслідків російської і польської окупацій.

Владу на українських землях і над українським народом мали окупанти. Жиди в Україні були також під владою окупантів — поляків і москалів. Окупанти свідомо і доцільно ширили антисемітизм серед українського населення і рівночасно робили жидів своїми вислужниками і виконавцями своїх чорних діл серед українського народу.

“Їде, їде Зельман, їде, їде його брат, їде його син, їде цала Зельманова родзіна. Ми цурке мами, ми ей не оддами.”

Так співала українська молодь, коли виводила гагілки підчас свят Великодня.

Цим текстом послуговуються антисеміти і кажуть, що це історичний документ усного передання, що це пісня, яку співали люди, зібрані на Ве-

ликдень перед церквою, яка була закрита. Співали на вид жида Зельмана, що віз ключі від церкви. За відкриття церкви Зельман брав гроші від людей.

Правда, того не можна заперечити! Але питання, чому ключі від церкви були у жида? Відкіль він їх взяв? Чи була окупація України жидами і жидівська влада в Україні?

Жид був службовиком поміщика і для поміщика брав гроші за відкриття церкви. Отже, не жиди закривали церкви і за відкриття на час Богослужби казали собі платити, але поміщики — християни — католики!

Я сам пам'ятаю і тут у Торонто зустрічав людей, які пригадують собі, що та пісня починалася українською мовою, потім переходила на польську. Так, як подано вище. То дуже вимовне! Початок того співання — то радість людей, що їде Зельман, що нарешті діждалися, що церква буде відкрита. Люди співали то для себе самих — співали по українському.

Друга частина тої пісні польською мовою — то відповідь Зельманові, післанцеві поміщика. Властиво через Зельмана відповідь його панові — поміщиків.

Та відповідь то протест і погроза: “ми цуркемами, але не оддами”! Виходить з цього, що за відкриття церкви треба було не тільки платити поміщикові гроші, але ще й давати “цурку”. Одне і друге брав Зельман, але не для себе, а для поміщика і на наказ поміщика!

Не хочу сказати, що роля Зельманів була почесна, але вони виконували тільки волю поміщиків. Та пісня навітлює дуже яскраво суспільно-побутові умовини і ролю поміщиків у ширенні “культури” і християнської моралі” на українських землях під польською займанщиною.

Подібна була справа з корчмами. “Жиди розпичували населення” — знов аргумент антисемітів.

Корчмарями були жиди, але корчми були поміщиків. Корчмарі орендували корчми. Кожний поміщик мав горілчаний завод. Майже у кожному селі гонили горілку. То був промисел, який давав поміщикам великі доходи. Продуцентами горілки були двори, консументи села, місцем збуту — ринком були корчми. Ніхто не мав відваги виступити проти пиянства тому, що то було джерело доходу поміщика, який був зацікавлений у тому, щоб якнайбільше пиячили.

Корчмарів обвинувачують, що вони були лихварями. “Як біда, то до жида” — каже народня приповідка. Що ж то за “біда” була, яка змушувала селян заборговуватися? Життя селянина було дуже обмежене, селяни не займалися жадними підприємствами. На що були потрібні їм гроші?

Налого, які здирала із селян влада і яких вони не могли сплачувати, вганяла їх у борги. За несплачені податки екзекутори — “тягнIVERети” не раз забирали і останню корову, яка кормила цілу селянську родину. Не раз ліцитували хату.

“Відігнати марево ліцитації!” То була журба, яка мучила селянина днями і ночами. Єдина рада — піти до жида, позичити гроші і заплатити податки.

Борги треба було сплатити з процентом. То не було легко, знова журба, нарікання на жида. “Хочеш втратити приятеля, позич йому гроші” — говорить народня мудрість. Так є тепер, так було колись, так було завжди.

Чи могли жиди позичати гроші і не вимагати звороту? Чи могли позичати без проценту? Скільки людей в Америці, скільки в Канаді, які не могли сплатити боргів, стали банкротами! Не “жид”, але

банк забирав їх майно і продавав на ліцитації! Чи теперішні проценти, які беруть банки, не є лихвою?

Антисемітизм, творений такими способами вкорінювався глибоко в почування української людности і зроджував ненависть до жидів. Ненависть і ворожнеча між жидами і українцями була і є потрібна для окупанта українських земель і ворогів українського і жидівського народів.

Агресія і шовінізм поляків і москалів, який часто прибирав брутальні, садистичні форми, творив і нагромаджував в українців гнів і ненависть до окупантів і їх помічників, у тім випадку до жидів. Протягом сторіч потенціал гніву нагромаджувався. В II світовій війні штовхнув деякі українські політичні групи до співпраці з німцями. Однак Українська Повстанська Армія воювала і проти советських військ, і проти німців.

Пронімецькі настрої і пронімецькі орієнтації серед українців не почалися в часі II світ. війни, але мають довшу історію. Вони датуються від часу прилучення південно-західних українських земель до Австрії, після упадку і поділу Польщі між Росією, Австрією і Прусією. Пронімецькі симпатії вросли з проавстрійських. Українці в Галичині віднесли до Австрії як до визволительки з польської неволі. Повторилася подібна історія, як вже згадана попередньо, з жидами: арабську окупацію Іберійського півострова жиди прийняли були як спасіння. Не можна поминути того факту, що і жиди поставилися до австрійської анексії дуже позитивно. Як одні, так і другі: українці і жиди до кінця існування Австрійської імперії були вірними і відданими її громадянами. Династія Габсбургів втішалася великим авторитетом, пошаною, навіть любов'ю серед українського і жидівського населення. Українці за свою вірність були названі "тірольцями Сходу". Відень суперничав з Єрусалимом о місце

в серцях жидів. То не були почування і відношення вирежисеровані чи вимушені, то не були фальшиві, але правдиві і щирі. Коли навіть припустити, що ті почування були неспівмірні з тим, що віденські монархи і їх уряди зробили для народів українського і жидівського, то існування такого австрійського патріотизму в тих двох народів має велику історичну вимову. Не дасться заперечити, що наступила зміна почуття ворожості і страху перед владою, яке переслідувало ті народи в Польщі, на почуття відданості і пошани до монарха і влади Австрійської імперії.

Які страшні мусіли бути умовини життя під польською окупацією, коли австрійську окупацію українці і жиди прийняли з великим полегшенням. Німці-австрійці для галицьких жидів і українців були зразком культурності і гуманності. Такого поняття про австрійців в українців і в жидів не могли знищити польські магнати, які мали у своєму посіданні українські землі під час польської окупації і як “власники” тих земель zostалися під австрійською окупацією. Фактично вони — магнати мали владу над тими землями, але вже сама формальна залежність від Австрії гальмувала трохи їх проступки. З другого боку: населення відчувало, що над магнатами є ще вища сила, до якої завжди можна було відкликатися, без огляду на результат, але таке право існувало. Українці і жиди мали своїх представників і в соймі у Львові, і в парламенті у Відні. То мало велике значення моральне для людей, яких цілими віками не признавано людьми. Галицькі жиди і галицькі українці оцінювали німців Гітлера своїми поняттями, які були вироблені на підставі дійсних фактів — переживань з австрійськими німцями.

“Жидівська громада Німеччини 1930-их років не була здібна вірити в можливість таборів екстер-

мінації. Німецькі жиди думали, що їм вдасться у гетто і в тюрмах пережити Гітлера” (Е. БР.).

Не бракувало ні в Галичині, ні на Сході України і таких жидів, які бажали і очікували приходу Гітлера. Вони говорили, що як прийде Гітлер, то зробить порядок. Вони казали, що німці культурний народ, а те, що про них тепер пишуть і говорять, то більшовицька пропаганда.

“На другий день ми прибули до Проскурова. Я ввійшов до жидівського дому. Там вже також були біженці. Тут знов місцеві жиди дивувалися, чому ми втікали, чому відреклися наших домів?

Один старий жид самопевно, не без гордості оповідав, що він добре знає Німеччину, знає німців з часів Першої світової війни. Він старався переконати мене, що німці культурний народ, що то нонсенс боятися їх і втікати перед ними, як перед дикунами. Я оповів йому про злочини німців у Польщі, але я бачив, що мої аргументи не переконують його.” (Lipa Fisher “Barber in gulag” стор 13)

Білшовицький режим був такий осоружний, такий зненавиджений в Україні, що навіть жиди бажали, щоб прийшов Гітлер. Чи дивниця, що серед українців були такі, які також бажали того самого, що жиди? Українці зазнали не менше страхить, склали не менше жертв, ніж жиди.

Українці, які в 1945 році втікали перед більшовиками через Словаччину, оповідали, що словаки були здивовані і питалися, чому вони втікають перед росіянами; тож словяни — брати, чому втікати перед ними? “Треба радіти, що вони йдуть!” говорили словаки. Жадні факти, жадні аргументи не переконували словаків — вони не вірили в те, що втікачі оповідали. Не тільки не вірили, але за такі оповідання ставилися вороже до біженців!

Між жидівськими втікачами і українськими є різниця, але є і подібність. В часі Другої світової

війни жида втікають перед німцями на Схід, українці перед більшовиками втікають на Захід. Як вже було згадано, Ліпа Фішер пише, що в часі Першої світової війни було навпаки: жида втікали перед російськими військами на Захід. (Lipa Fisher, "Barber in gulag").

До того, що написав Ліпа Фішер, треба тільки додати, що в Галичині не бракувало тоді українців (москвофілів), які втікали перед австрійськими і німецькими військами на Схід. Одним словом: жидівський і український трагічні кадрили під звуки людожерної німецько-російської оркестри.

"Досить дивно, не зважаючи на різницю культури, географічну відстань, що відділяла нас аж дотепер тисячами кілометрів протягом віків спосіб думання того дагестанського жида був такий самий як поняття більшості жидів у моїм ріднім місті Озірній. Той гірський дагестанський жид також так думав, що то нонсенс покидати власний дім і пускатися на незнані-безнадійні мандри. Причина такого його розумування була та, що він в часі Першої світової війни був у німецькому полоні, був у Німеччині, не міг повірити, що німці можуть бути такими злочинцями. Я відчував, що всі мої аргументи, хоч основані на дійсних фактах, не містилися в його голові. (Lipa Fisher, Barber in Gulag).

Антисемітизм в аспекті християнської релігії — то абсурд, дискваліфікація Бога! Бог — всемогутній, всезнаючий — признає вибраним народом народ низьких притаманностей. Серед того народу "очоловічився", прийняв людське тіло в тому "поганому" народі. Версія — мовляв: жидівський народ був вибраним народом, але пізніше прийшов його упадок, не витримує критики.

Бог знає все, що було, що є, що буде — Бог знає все в необмеженості часу. Безсумнівно, що Бог

знав про “упадок” жидівського народу, а все таки жидів визнав вибраним народом.

Великий вклад жидів у культуру: в науку, мистецтво, міг би бути доказом, що жиди вибрані. З другого боку, їх історія: неволя, переслідування, гонення, погроми до екстермінації включно — антисемітизм у всіх країнах діаспори. Як це погодити з фактом, що жиди вибраний Богом народ? Таємниця! Містерія в конкретній соціальній формі.

Підійдім до цієї містерії, до цієї загадки з іншого боку. Що було б з жидами, де були б жиди, як би не існував ніколи антисемітизм?

Містикою сповиті дії жидівської історії протягом тисячоріч. Містична структура жидівської духовости творить їх силу і дала їм можливість пережити гонення, переслідування, погроми та “голокавст”.

Комуністичний диктатор Польщі генерал Ярузельський проголосив 13 грудня 1981 року военний стан. Вкоротці, в часі дії того воєнного стану поширилися чутки, що причиною кризи в Польщі є жиди. Навіть найбільше фанатичним визнанням Романа Дмовського тяжко вірити, що 35 тисяч жидів, які zostалися ще в Польщі, мають аж таку силу!

Не є ні для кого таємницею, що Ярузельського наставила Москва. Не є таємницею, що інспіратором наївного і злочинного обвинувачення жидів є також Москва. “Бий жидів, спасай Росію” — загальнознане, історично задокументоване гасло руских чорно і червоносотенців.

У “Польщі Людовій” не перший раз партія прикриває антисемітизмом свою нездарність і вороже наставлення народу до комуністичного режиму.

Жиди були також причиною “демонстрацій, страйків і протестів польських студентів проти становища партії в справах літератури, головню щодо

творів А. Міцкевіча, Ю. Словацького, які гостро виступали проти російської окупації Польщі.

У Польщі “санаційній” антисемітизм також прибирав був дуже гострі, драстичні форми. “Славні” були погроми жидів польськими студентами — “корпорантами”. Їх успіхом було гетто в залях викладових — спеціально визначені лавки, де могли сидіти студенти жида. Організаторами тих погромів і погромниками жидів були польські студенти, вирошені на “моцарстрових” ідеях Романа Дмовського.

Ванда Васілевська — польська письменниця, жінка Олександра Корнійчука, українського письменника, зорганізувала була на теренах Советського Союзу “Zwionzek Patriotow Polskich”. Орган того “звйонзку” “Wolna Polska” була прикрашувана портретами Дмовського і цитатами з його писань. Дмовський — ідеолог польських націоналістів, великодержавників, старався всіма силами завести Польщу під покров Росії.

З його великої любови до Росії родилася ненависть до українців і до жидів. Справа Бейліса, “зфабрикована царською охранкою”, не пішла намарне, а розсіяла антисемітизм по Україні, по Польщі і по світі. Ідеї Р. Дмовського вкоренилися дуже глибоко в польське суспільство. Ще нині не бракує поляків, що під прапором Дмовського готові йти походом на Київ, на Вільно.

Між Першою і Другою світовими війнами створився і розвинувся новий рід ненависти: українців до жидів, жидів до українців. Причиною цього явища були взаємовідносини українсько-жидівські. Була це справа чисто українсько-жидівська.

На українських землях під Польщею торгівля була, можна сказати, виключно у жидівських руках. Українські селяни вважали соромом для себе займатися торгівлею. Також панщина робила це неможливим.

Панщина скінчилася. Займатися торгівлею далі вважалося соромом. Варто згадати, що у старовинному Римі торгівля була також дисгонором для римського громадянина, торговцями були чужинці: греки, жиди, вірмени, фенікійці. Тип римського громадянина був рільник-жовнір.

Війни і колонії зробили Рим багатим. Римські мілітаристи-завойовники зазнали смаку багатства, сказали, що “гроші не смердять”.

Твориться нова шляхта, яка силою грошей придавлює традицію. Торгівля — здобування грошей, що вважалося негоноровим, — стає чеснотою. Гедонізм, жадоба наживи, снобізм, занепад обичаїв — занепад духовости. Ріст багатства прискішує упадок Римської імперії. Чи відразу до торгівлі в українського селянина була римського походження? Трудно вірити в це. Був це інстинкт як у римського хлібороба, так і в українського — відчуження, що торгівля, індустріялізація приведуть до вульгарного матеріялізму із занепадом духовости і пануванням злочинности. Як би воно не було, в українського селянина була відразу до торгівлі.

У міжвоєнним періоді починає розвиватися торгівля і серед українців: творяться кооперативи, творяться приватні крамниці, виростає конкуренція з жидівськими крамницями, виростає конкуренція між українськими кооперативами і українськими приватниками. Ця ворожнеча між українськими кооперативами і українськими приватниками, яка постала була на конкуренційній базі, з тим більшою силою звернулася проти жидівського конкурента.

Польський уряд насилає на українські землі, головно з Познанщини, польських купців, які були випосаджені державними грішми, закладали крамниці і таким способом польонізували — колонізували “Креси всходне”. Їх конкретним завданням

було загальмувати і знищити молоду українську торгівлю. Українська торгівля мала запліччя — українське населення країни, яке мало бути покупцями польських крамниць. Виступати проти українських крамниць було покищо полякам непрактично. Уся їх “паньство-твурча” енергія звернулася проти жидів. У протижидівській діяльності ті польські “купці” були вишколені і досвідчені — вони були вихованками Романа Дмовського.

Протижидівська пропаганда загострилася під гаслом “не купуй у жида”. Газети поміщували протижидівські статті, польські студенти — “корпоранти” пікетували жидівські крамниці. У польському соймі в Варшаві протижидівська дія заманіфестувалася як проблема “ритуального убою”. Посли виступали з промовами проти убивання тварин таким способом який приписувала жидівським ритуальним різникам релігія. Під впливом тих усіх акцій антисемітизм загострився в цілій Польщі і на українських землях.

Перед самою Другою світовою війною антисемітизм на західніх українських землях мав економічно-торговельний характер. Це мало велике значення. Гітлеризм заогнив економічно-торговельним чинником ненависть між українцями і жидами. Німці конфіскували жидівські крамниці. Серед українців не бракувало таких, які через те ворогували з жидами. Тепер вони — жидівські конкуренти немали скрупулів і брали “пожидівські крамниці”. Жиди бачили, як їх конкуренти забирають їх майно. Це було для жидів більше болюче, ніж бачити, що це роблять німці. Цього не один жид не може забути.

ЗУСТРІЧІ І РОЗМОВИ В ІЗРАЇЛЮ

“Зустрічі і розмови в Ізраїлю” — книжка д-ра Петра Мірчука, видання Союзу українських політв'язнів 1982 року. Праця у формі полемічного діалогу на тему: Чи українці “традиційні антисеміти”?

Д-р Мірчук веде розмову з жидівськими інтелектуалами: теологами, істориками, правниками, філософами. На особливу увагу заслуговує діалог з рабином Тел-Авіву на прізвище Давид Кагана.

Дискусія на високому рівні, — полеміка. Дискутанти одверто виявляють свої думки на основну тему, насвітлюють проблеми в аспекті і широкому пов'язанні з процесами і подіями в історії людства. Дискусія вникає глибоко в проблематику сучасного людства, вона має значення не тільки для українців і жидів, але й загально-людське, яке дуже яскраво виявляється в світлі подій у сучасному світі.

Д-р Мірчук вперто на історичних документах виявляє фальш і шкідливість: шкідливість переконання жидів, що українці — антисеміти і разом з німцями мордували жидів. Математично, цифрами автор представляє фальш і брак логіки в описах подій біблійних часів і в даних про погроми жидів у часах Хмельницького і Петлюри. На підставі біблії жиди твердять, що вони є “вибраним народом”, що тільки вони є “дітьми божими”, що вони перші мали віру в одного Бога.

— Такі переконання і твердження жидів є доказом, що вони були першими расистами, — каже д-р Мірчук.

— Я переконаний, що основною причиною того, що жидів ніхто у світі не любить, а багато й не-

навидить, є жидівський нацизм, тобто ідея вищости жидівського народу з виразною погордою до всіх нежидів як “гоїв”, сотворених для того, щоб служити жидам.

— Фактом є, що кожне проголошення одного народу вищим від усіх інших викликає завжди ворожість інших до того народу, а понижування “вищим”, “вибраним” народом інших викликає непоборне бажання помсти за неспровоковане понижування.

— Відносно віри в одного Бога — трошки не так, раббі! Історія старовинного Єгипту повчає, що першим визнавцем одного Бога був єгипетський фараон Ахнатон. Він вже поверх сто років перед Мойсеєм запровадив в Єгипті як обов’язкову віру в одного Бога, Адона. Це від нього перебрав Мойсей сто років пізніше віру в одного Бога і навіть назву Адон впровадив у жидівську релігію як “Адонай”.

На це рабин Давид Кагана:

— То ви заперечуєте старий Завіт Святого писма?

— Я вже на початку нашої розмови на цю тему сказав вам, що одна справа релігія, а друга — наука, знання. Як історики ми мусимо підходити до цього питання з наукової точки зору, — так сказав д-р Мірчук.

А так читаємо в Британській Енциклопедії:

“Ягве — ім’я ізраїльського Бога як особи. Воно було об’явлене Мойсеєві як чотири гебрайські приголосні звуки ЙГВГ — “Тетраграматон”. Після вигнання (VI сторіччя перед Христом), особливо від III сторіччя жиди перестали вживати ім’я Ягве, замість нього вживали Елогім, що має більш загальне поняття Бога і виражає, що ізраїльський Бог є найвищим Богом. В той сам час постає думка, яка щораз більше здобуває признання, що ім’я Бога засвяте, щоб його буденно вимовляти; тоді в словних

ритуалах у синагогах стали вживати “Адонай” (Господь), слово гебрайське, яке перекладено по-грецькому у найвчаснішому грецькому перекладі Старого Заповіту як Киріос”. (Е. Б. X:786).

“Границі імперії сягали до горішнього Євфрату, пізнання культури і релігії Сирії і Палестини збагатило інтелект египтян. В Єгипті був культ чужих богів (Решеф, Астарт, Баал). Поширення тих культів було під зверхністю бога Амон-Ре в Карнак. (Карнак — місцевість, де є руїни великої святині бога Амона)”.

“Бажаючи дати одного бога для цілої імперії, Аменготеп IV проклямував найвищим богом диск сонця — бог Атон; себе іменував його єдиним проповідником”. (Е. Б. 6: 508).

“Є авторитети, що твердять, що це не монотеїзм, а ні не предвісник монотейстичної релігії, подібної до юдаїзму. Атон, єгипетський бос-Сонце був зображуваний як соняшний диск, що випромінює промені, що входять в людські руки”. (Е. Б. I:629, I:630. — На стор. 630 енциклопедії є малюнок, що представляє короля Акгенатона з його дочкою в променях Сонця-бога Атона.

“Аменхотен IV (1424-1388 до н. е.) — єгипетський фараон. Очолив рух нової службової знаті і дрібних рабовласників проти родової, в т. ч. жрецької, знаті й усунув її від влади і джерел збагачення. А запровадив новий держ. культ бога Атона Сонця і переніс столицю з Фів, осередку родової знаті, до нового м. Ахетатона. Після смерті А. нова знать порозумілася зі старою, і було відновлено культ давніх бігів”. (У.Р.Е. 1:193).

“Старовинний світ був глибоко релігійний, ідея, що все в природі є під управою надприродної сили, загально була прийнята. Археологія відкрила високо-зоровані релігійні структури і споруди: святині, священничий стан, майже у всіх суспільст-

вах старовинного світу. Таким суспільством було родове місто Авраама Ур у Халдеї, положене у південнім кінці ріки Єфрата”.

“Релігія в старовині була переважно політеїстична. Старовинні народи були ідолопоклонниками. Знатний єгипетський фараон Аменофіс IV намагався зреформувати єгипетську релігію і довести до віровизнання тільки одного бога Сонця під іменем Атон. Ту віру виразив у новій філософії — філософії “маат”, що предствляла принципи правди”.*)

“Він змінив своє ім'я на Іхнатон. Після його смерти жреці привернули стару віру, а його осудили як проступника. Юдаїзм виступив на сцену історії зі своїм особливим вкладом — з монотеїзмом, вірою у всемогучого Бога, що не має жадних людських якостей: ні тіла, ні родичів, ні людських потреб. Він не може бути зображений ні малюнком, ні скульптурою тому, що Він є поза і понад всяким матеріальним уявленням. До людей Він промовляє через об'явлення і через пророків, яких сам спеціально вибирає”. (R. BEN ISAACSON, “The International Jewish Encyclopedia.”).

Наведені цитати з трьох енциклопедій: Британської, радянської і жидівської не потверджують думки д-ра Мірчука, що Мойсей прийняв віру з Єгипту — що жида прийняли віру з Єгипту. У жадній з названих енциклопедій нема бога Адона, що від його імени д-р Мірчук виводить походження слова “Адонай”, яке, згідно з думкою Мірчука, мало б бути єгипетського походження. Натомість у всіх трьох названих енциклопедіях виразно написано “Атон”, не “Адон”, і що “Адонай” — слово гебрайське. Згаданий образ бога Сонця — Атона супере-

*) Е. Б. VI:424 (Маат — богиня правди в людській постаті).

чить принципам юдаїзму, що забороняє зображати постаті людей, тварин чи предметів, що могли б налякати на уявлення Бога і стати ідолами.

На зауваження рабина Кагани, що Мірчук заперечує старий Завіт Святого письма, д-р Мірчук відповів, що одна справа релігія, а друга — наука, знання. Уважаючи, що релігія — це спосіб і форма відношення до Бога, можна б погодитися з д-ром Мірчуком, що релігія — не наука. Але коли д-р Мірчук говорить, що релігія — то не тільки не наука, але і не знання, тоді це інша справа.

Релігія не є наука, але основана на науці — на стремлінні до правди — інстинкті правди, на теотропізмі. Інстинкт правди є основним, корінним динамізмом, який розвинув усі ділянки науки і який є притаманний тільки людині. Всі учені, що вважають людину тільки твариною, не беруть до уваги духовости людини. Для таких учених релігія, теологія — то не наука. Такі вчені помиляються, створили фальшиві “наукові” теорії і запровадили людство у тупик, з якого вийти дуже тяжко.

Д-р Мірчук подає ряд історичних фактів, він покликається на історичні джерела і сам пише, що ті факти фальшиві. Виходить, що історичні джерела фальшиві. Безперечно, що історичні документи в більшості є фальшиві тому, що писані під диктат тих, що мають силу — писані не згідно з правдою, а згідно з насильством.

Виникає питання, чи історія є наука? Безперечно, що є: історичні факти є історичні, вони свідчать про історичну дійсність, яка існувала не завжди в дослівному описі фактів, часто навпаки — у формі суперечній з тим, що пишуть історики. Але й тоді це історія — дійсність у викривленій формі. Тоді завдання історії-науки дослідити і викрити сили, що були причиною того викривлення.

Д-р Мірчук цитує ряд учинків з біблійних часів — учинків жорстоких, яких допустилися жиди супроти інших народів на наказ Єгови. Тих учинків заперечити не можна. Вони обвинувачують жидів у жорстокості, Єгову в жорстокості і несправедливості, що не однаково трактує всі народи. Такий висновок з того, що пише д-р Мірчук.

Чи Бог спеціально вибрав і протегує жидівський народ?

“Людина, отже і народи, мають вільну волю і самі себе вибирають — вибирають принципи й ідеї, згідно з якими мають жити і вмирати. Духовість народу, творчість духу становить його вартість і вирішує про його вибрання. Народи самі себе вибирають перед обличчя Творця на шляхах буття”... (В. П. “У крутежі шалу”).

Все таки існує переконання, головню в самих жидів, що жиди — вибраний народ, що Бог протегує жидівський народ, навіть з кривдою для інших народів. Таке має бути згідне з Біблією. Пригляньмося докладніше фактам, про які говорить Біблія:

— 9. І говорив далі Господь до Мойсея: “Дивлюся я на цей народ і бачу, що народ цей твердолюбий. 10. Тож тепер полиш мене; нехай запалає мій гнів на них та хай винищу їх”. 26. І став Мойсей на воротах до табору та й каже. 27. “Так говорить Господь, Бог Ізраїля: Підпережіть кожен меч свого при боці, перейдіть табори сюди і назад, від воріт до воріт, вбиваючи своїх рідних братів, приятелів ваших і сусідів”. 28. Вчинили сини Леві по словам Мойсея; і полягло того дня з народу до трьох тисяч люду. —

Проблема вибрання Богом того чи іншого народу — проблема протекції у Бога цього чи іншого народу є справою релігійно-теологічною, теологічно-етичною. Не тільки жиди уважають себе найліпшими — вибранцями Божими. Майже кож-

ний народ так думає про себе, є егоцентричний і претендує до спеціальної ласки у Бога і спеціальної місії.

Часто претензії спеціальної ласки і місії від Бога є неповажні, не раз богохульні. Богохульним антропоморфізмом є надавання Богові людських почесних звань.

“Бог Ізраїля” наказав жидам вбивати своїх рідних братів, приятелів і сусідів. Мимоволі виникає думка, що Юденрат і жидівська поліція — то сини Леві, що сповняли волю Бога Ізраїля. Така думка настирливо насувається й тому, що гріхи сучасності дуже подібні до гріхів у час Мойсея, за які на наказ Бога Ізраїля сини Леві убили “до трьох тисяч люду”.

Тоді культ золотого тельця розгнівив Бога, і Бог наказав синам Леві вбити грішних. Тепер культ золотого ідола — культ грошей одурманив людство, тому в кожному народі вимордовують себе рідні брати, приятелі, сусіди.

Бог однаково суворий і карає всі народи, що ломлять його закони. Оскільки Бог спеціально вибрав собі жидів — то мусить мати для жидів якесь спеціальне завдання. Правдоподібно жиди помилково зрозуміли своє вибрання, що Бог має зобов’язання відносно них, не вони — жиди — мають зобов’язання перед Богом. Можливо, що брак розуміння свого обов’язку у жидів є причиною того, що жиди часто “падають” — грішать, і за це Бог зсилає на них кари — і в старовині, і тепер.

Надмірна надія на Боже милосердя є одним з тяжких гріхів — гріхів проти Святого Духа. Таке говорить християнська етика — християнська філософія, яка розвинулася з філософії юдаїзму. Знову треба повторити, що не тільки жиди поповняють цей гріх, але і християнські народи також, які надають Богові звання королів, царів своїх країн.

Тим способом зв'язують Бога зі своїми, не раз, грішними і брудними діями, вважають, що Бог зобов'язаний їм помагати в їхніх темних діях. Використовування релігії для політичних цілей є одною з головних причин компромітації релігії — причиною богохульства і упадку релігії.

Д-р П. Мірчук починає історію українсько-жидівських взаємовідносин від самого початку — від часу, коли жиди поселилися в Україні:

“Якщо прийняти, що хозарські жиди таки були жиди, то той час виносить пeverх тисячу літ, а поверх шість сторіч, якщо брати до уваги лише тих жидів, що прийшли в Україну з Палестини через західню Европу”.

“Жиди, мирні імігранти, так сказати б гості, не потрапили розвинути добросусідських відносин з українцями-господарями. Греки, болгари, серби, чехи, німці, білоруси, що в різних періодах історії жили на українських землях в добросусідських відносинах з українцями, могли б бути прикладом для жидів”. Відтак д-р Мірчук каже, що проф. Стефан Поссоні пише, що жиди у величезній більшості переконані, що українці “невилічимі антисеміти”, що жиди, які всюди є об'єктом ворожої пропаганди, в Україні стали переслідувачами українців.

Дуже вимовне є влучне зауваження д-ра Мірчука, що жиди ні в давнину, за Київської Русі, ні в 14-тім столітті і опісля не прийшли в Україну як завойовники, як окупанти. Вони приїхали шукати захисту, втікаючи із західньої Европи перед дошкільним переслідуванням.

Правильне питання ставить д-р Мірчук: “Хто винен, що українсько-жидівські відносини розвинулися в таку ворожнечу? Чи винні господарі, які не вміють догодити непрошеним гостям, чи може “гості” винні, які в чужій хаті поведуться так, що господареві терпець рветься?”

Питання не риторичне, але дуже реальне — основне. Вправді прямої словної відповіді нема, але є відповідь у фактах, що подані у цій праці. “... Не українці до Ізраїлю прийшли і тут вам кривди вчиняли, а жиди в Україну прийшли. Коли ви в чужій хаті, то поведіться так, щоб здобути пошану і любов господаря”, — відповідає д-р Мірчук рабинові.

Як вже було згадано, у українсько-жидівських відносинах треба відрізнити два історичні періоди: Перший сягає далекої давнини, “... коли наші предки скити міняли своє ім’я на “Русь”, існувала над Каспійським морем держава хозарів, провідна верства якої була жидівська”, — говорить д-р Мірчук до рабина Давида Кагани. Рабин не погоджується з тим і каже, що то не були жиди, що вони лиш були жидівської релігії. Рабин стоїть при своїй думці, д-р Мірчук при своїм твердженні.

Як би воно не було, була хозарська держава і була киево-руська держава. Стосунки між ними були такі, як між двома державами бувають. Бувало різне: жили мирно, торгували, було і так, що воювали між собою. Під ударами різних кочових племен хозарська держава занепадає. Остаточо викінчує її киево-руський князь Святослав. Після того хозарські жиди поселилися на землях киево-руської держави і жили з русинами разом мирно на протязі пів тисячі літ.

Другий період: у 14-ім столітті, коли Русь-Україна була в польській неволі, польський король Казимир дозволив на велику іміграцію жидів до Польщі з середньої і західньої Європи, де вони, важко переслідвані, ховалися по лісах. Так пише д-р Мірчук.

До цього можна додати, що цей період триває майже дотепер, що в цьому періоді жиди ведуть себе згідно з думкою-радою д-ра Мірчука. Вони стараються всіма силами з’єднати собі господарів зем-

лі, сповняти їхню волю, вислугуватися їм. Якраз це, саме це було причиною ворожих стосунків українсько-жидівських.

Дозволю собі ужити звороту, що ним часто послуговується д-р Мірчук: Ви, пане докторе, маєте докторат з історії, тому знаєте, що господарями на українських землях були тоді поляки. Польський поміщик, не український “хлоп чи поп” був господарем на українській землі.

Не думаю, що можна жидів обвинувачувати за те, що вони не виступали проти волі господаря і не ставали по боці його раба. Чи жиди мали вчити етичного відношення господаря-християнина до його рабів-християн?

“Жид-орендар винаймав у пана й церкву, бо польський пан, грабіжник, уважав, що навіть церква, збудована українськими селянами, була його власністю. І жид-орендар торгував церквою”. — Так пише д-р Мірчук. Знову скажу: Пане Докторе! Ви маєте докторат права! Хто має право торгувати об'єктом, чи власник, чи його службовець? Отже, церквою торгував не жид, але поміщик-католик. Тепер тільки додаю, що влада поміщиків — поляків-римокатоликів над українськими церквами збереглася аж до кінця польської влади над українськими землями, до Другої світової війни. Навіть в час австрійської влади в південно-західних землях України і в час між Першою і Другою світовими війнами — в час Санаційної Польщі поміщик, звичайно римо-католик, приймав священників-парохів для українських парафій. Єпископ визначував трьох кандидатів, а поміщик вирішував, котрий з них має бути парохом. Те “право колятора” робило українських священників залежними від поміщика морально і матеріально. Кожний священник, вже сотрудинок, а навіть ще студент теології, думав про те, що прийдеться йому колись старатися о парафію, що

тоді поміщик буде вирішувати, чи його старання буде успішне, чи ні. Кожний священик знав, що поміщик буде вирішувати на підставі opinii, яку подасть йому про кандидата поліція. Думаю, що коментарі зайві, який то вплив мало на українських священиків. Щасливі були ті парафії, де не було фільварків, або де поміщик був жид чи протестант, або й поляк-католик, але такий, що жив з жінкою “на віру”, тобто без церковного вінчання, бо він утрачав право колятора.

Про корчми і корчмарів також вже сказано раніше. Але д-р Мірчук подає ще одну функцію, яку виконували корчмарі. Вони були донощиками: підслухували в корчмах розмови селян і козаків і доносили полякам. Таке діється на всьому земному глобі від найдавніших часів і дотепер: між кельнерами і власниками ресторанів, між обслугою в готелях завжди повно тайних агентів поліції і шпигунів. Чим більше місто, славніший ресторан, тим їх більше.

Донощики і шпигуни є в кожній країні, але не в кожній країні однаково їх цінять, не кожній донос має таку саму вагу в органів влади. Значення доносів відворотно пропорціональне до законности в даній державі. Д-р Мірчук наводить два історичні приклади доносів, що їх допустилися жида. “Жида зробили на Хмельницького донос, нібито вони підслухали, як він змовлявся з козацькими старшинами організувати нове повстання. Якби не таємна допомога полковника Кричевського, то Хмельницький був би згинув на палі або на шибениці. Іванові Гонті зробили точно те саме, що колись Богданові Хмельницькому. Гонта був сотником надворних козаків пана Потоцького. На вимогу Потоцького Гонта під шибеницею присягнув, що він вітчизни ніколи не зрадить і за неї до смерти буде боротися. Задоволений Потоцький велів звіль-

нити Гонту з-під шибениці. Таке трапилося Хмельницькому, таке трапилося Гонті. На одного і другого жиди зробили донос. Одному і другому грозила смерть на палі, або на шибениці. Хмельницького вирятував його приятель полковник Кричевський. Гонту вирятував Потоцький”.

На арені, можемо сказати, на арені історії три національності — представники трьох народів: жиди, українці і поляки. Які почування діють між цими трьома національностями? Нема сумніву, що почуття ворожнечі і ненависть. Домінуючою національністю і домінуючою суспільною верствою є поляки, представлені тут магнатом Потоцьким. Іван Гонта — представник українців. Він на службі поляка — він сотник надворних козаків магната Потоцького. Його судять за зраду вітчизни. Він під шибеницею присягає — свідчиться Богом, що ніколи не зрадить вітчизни. Безсумнівно, що він думає про Україну, не про Польщу, як виходило з його слів, але пізніше діл. Представмо собі вид-картину того історичного фрагменту. Я назвав би таку картину “Потоцький і Гонта” і попросив би маляра, щоб він намалював другу картину “Потоцький і Січинський” і поставив побіч першої. На першій повинні б бути і жиди. Де намалював би їх маляр? Думаю, що біля Гонти — повинні стояти жиди з петлею в руках. Можливо, що Гонта під шибеницею не дивиться на них, але відчуває, що вони там стоять і що петля в їхніх руках. Чи можна після того дивуватися подіям в Умані?

Українсько-жидівські взаємовідносини не були безпосередні між двома народами — українцями і жидами. Головну роль відігравав третій чинник — поляки-окупанти. Всі форми влади: світська і духовна були в руках польських поміщиків. Під їхньою владою були українці і жиди. Вони формували відносини між українцями і жидами.

Самозрозуміло, нічого дивного, що жиди, які перебули переслідування в західній Європі, яких польський король з тих тяжких переслідувань визволив і спровадив до Польщі, на українські землі, що були під польською окупацією, стали по боці поляків. Між українцями і поляками-окупантами йшла безперервно зажерта боротьба, а в тій боротьбі жиди були по боці окупантів, тим самим зайняли вороже становище супроти українців. Нічого дивного, що українці відповіли жидам ворожістю і ненавистю, яка з часом прибирала на силах.

Поляки-окупанти, свідомі свого беззаконня, розуміли, що український народ дуже вороже настроєний супроти них, жде тільки відповідного моменту, щоб скинути їхнє ярмо. Тривога і страх тримали їх у підозрінні, зрештою не безпідставно, що кожний українець — то їхній ворог і чигає на їхнє життя. Тому кожний донос уважали за підставу для жорстокого карання.

На тему насильства, беззаконня і жорстокостей польських магнатів над українським населенням є дуже багата література. Вистачить згадати великого польського поета Юліюша Словацького, який у своїм творі “Срібний сон Соломії” представляє дуже ярко, плястично лицемірство і злочинність польських магнатів у відношенні до української людности. До авторів, що писали на ту тему, треба зачислити і Моріса Веста. На основі цього, що він написав, про що вже була згадка, можна до двох образів Потоцьких додати ще третій так, що разом буде три: “Потоцький і Гонта”, “Потоцький і Січинський” і “Потоцький — кардинал і Кирило Лакота — папа”.

Думаю, що жиди, які родилися і жили на українських землях, повинні більше визнаватися на проблемах українського народу, як Моріс Вес в Австралії.

Відношення жидів до особи митрополита української католицької Церкви Андрея Шептицького кидає особливе світло, не тільки на взаємини між українцями і жидами, але і на відношення жидів до інших народів.

“Граф Шептицький? — рабин з видним зворушенням гладить бороду, — Це найшляхетніша людина, яку я колинебудь зустрічав у своєму житті. Він врятував життя мені, кільканадцятьом іншим рабинам з їхніми родинами і сотням жидів. З чисто ідейних мотивів, гуманітарних, з любови людини навіть тоді, коли він, Шептицький — християнин, а той, кого він рятував з ризиком власного життя — жид... Такі морально-духові велетні з’являються в історії людства раз на тисячу літ. Але”, — зупинився в потоці признання і потер в задумі бороду.

“Справа в тому, що граф Андрей Шептицький був митрополитом, головою української католицької Церкви... Ми не можемо признати, що українська католицька Церква помагала жидам. Вона помагала німцям”.

Д-р Мірчук навів ряд фактів, що доказували, що жидівська поліція і Юденрати співпрацювали з німцями, що рабини закликали жидів бути слухняними і виконувати всі накази німців, замість того щоб боротися проти німців, як те робили українці, що українська католицька Церква не співпрацювала з німцями, радше за рішенням і під проводом свого голови митрополита Андрея Шептицького рятувала жидів. Рабин, оправдуючи інертність жидів супроти німців, спитав: “Де ж ми мали взяти зброю?” На що Мірчук сказав:

— А де брали українці? На початку взяти від німців, як ми робили. А тоді вам скинули б парашутами англійці, американці і совети. Нам ніхто не хотів допомгти, а жидам були б допомгли. З Америки були б прийшли жидівські командири, адже

в Америці було тоді п'ять мільйонів жидів і багато з них були в американській армії полковниками, генералами...

Рабин схопився за голову.

— Йой, не говоріть таке! Нам ніхто не помагав, ніхто не хотів, ніхто. Усі були проти нас. В Європі всі християни, а кожний християнин хотів, щоб усі жиди пропали. Християнство винне в нещастях жидівського народу, — так сказав рабин.

Мірчук звернуv увагу, що “нещастя жидівського народу” існували багато віків до християнства. Розмова зійшла на тему, що існує від віків: Хто розп'яв Христа?

Тому, що ця проблема обговорена вже попередньо в цій праці, тепер не конечно повторяти.

Дивна логіка! Сам рабин стверджує, що ніхто не хотів помагати жидам, що кожний християнин хотів, щоб усі жиди пропали. Трапився один, що поміг і врятував життя сотням жидів і кільканадцятьом рабинам і їхнім родинам, і того обвинувачують жиди, що він помагав німцям. Обвинувачують жиди європейські і... американські, яких було тоді п'ять мільйонів, які спокійно сиділи і ждали, поки гітлерівці не видушать і не вистріляють всіх жидів. Тепер вони герої і оплюгавлюють українців перед цілим світом.

**

Давно те було: рабин Давид Кагана був тоді полковник Давид Кагане, головний рабин польського війська. Раз покликав він мене, тоді в службі лікаря польського війська, до хворої своєї дочки, що мала тоді 16 років. В часі обслідування хворої я спитався, на що вона в своїм житті хворіла. Відповів батько хворої: “Вона хворіла на шкарлятину 1942 р.; вона була тоді в монастирі”. Я із здивуванням спитався, як це можливо: тепер пацієнтка

має 16 років, а в 1942 році була вже в монастирі? — “Так, вона була тоді в монастирі СС. Службениць — українських сестер, в монастирі біля Тернополя”. — Коли я почув таке, то й кажу, що в Тернополі на площі Пілсудського, яка перед тим називалася “площа Собеського”, була велика фірма “Брати Кагане”.

— То мої кузени, я походжу з Грималова, — сказав батько пацієнтки. Дещо схвильований, з рукою на бороді, почав ходити по кімнаті і говорити: — Мушу сказати, що вона, моя дочка і моя дружина — обидві були в монастирі. Вони завдячують своє життя тому перебуванню в монастирі. Вони — ми, вся моя родина, завдячуємо те, що ми живемо, митрополитові Шептицькому. Вони були в монастирі, я був у Львові при катедрі Святого Юра. Я носив реверенду.

Сказавши те, мовчки перейшов кілька разів по кімнаті, почав говорити про катедру св. Юра, про митрополита Шептицького, про українців, про жидівсько-українські відносини. Ані разу не сказав “граф Шептицький”, тільки завжди “митрополит Шептицький”. Говорив, що відносини між жидами і українцями в Польщі були помилкові, що жида так само, як українці, зачислялися до національних меншин і вже з тої причини повинні були йти спільною дорогою. Українці, що жили на своїй землі компактною масою, зазнавали від поляків переслідувань і обмежень в кожній ділянці. Жида, замість того, щоб йти разом з українцями на українській землі, йшли з поляками. — Так говорив полковник Війська польського Давид Кагане. Він не знав, що я українець, а говорив тому, що відчував потребу виговоритися, виявити свою вдячність не графові, але митрополитові Шептицькому. Після прочитання того, що пише д-р Мірчук, мені зробилося недобре.

Трудно повірити, що наступила така зміна: “Кагане” змінився на “Кагана”, митрополита змінили на графа! Але реверенда! Полковник, рабин Кагане говорив, що на горі Св. Юра носив реверенду. Реверенда — не ліберія, не має жодного відношення до графського герба, натомість є ознакою священничого звання і єпископської митрополичої влади над особою, що її носить.

В цій праці, в розділі “Антисемітизм”, що був написаний ще перед тим, поки я прочитав книжку д-ра Мірчука, є цитати, що вказують на те, що християнство відіграло важливу роль, можна сказати, що головну роль в постанні і розвитку антисемітизму. Не думаю того заперечувати, але треба ясно відповісти, яке є суттєве відношення християнства до юдаїзму. У моїм розумінні християнство є неоюдаїзм. Християни вірять у Святе Письмо, що складається з двох частин: із Старого і Нового Завітів. Старий Завіт — то юдаїзм, Новий Завіт — то християнство. Новий Завіт, згідно з вірою християн — то продовження Старого Завіту, сповнення пророцтв пророків Старого Завіту. Ненависть і ворогування між жидами і християнами є сектантського характеру. Сектантська непримиренність є завжди жахлива, свідчить про це історія відношень між католиками і протестантами, прикладом цього може бути релігійна боротьба в сучасній Ірландії, відношення між українськими католиками і православними.

Розмова-полеміка між д-ром Мірчуком і рабином Давидом Каганою виявила важливий суспільно-психологічний процес. Про мою зустріч з полковником Давидом Кагане в Варшаві я не раз думав. Ніколи не приходило мені на думку, що такий великий звеличник митрополита Шептицького переміниться на його обвинувача. Однак, подумавши над цим фактом, легко зрозуміти, що тут нічо-

го дивного не сталося; виявилася різниця світоглядів і поведінки між Старим Завітом і Новим — між юдаїзмом і християнством, виявилася суть причини непорозуміння між жидами і християнами.

Як вже було сказано попередньо, Христа розп'яли римляни: судив намісник римського цісаря, вирок виконали римські жовніри, обвинувачами були високі жидівські духовники. Можливо, що тому Бог зліквідував їх священників. Жиди мають рабинів-учителів, не мають священників.

Митрополит Шептицький діяв згідно з принципом “Люби ближнього свого, як себе самого”, рабин Давид Кагана діє згідно з принципом “Око за око, зуб за зуб”. Рабин Кагана не признає поведінки митрополита Шептицького, властиво він її осуджує, він високо цінить поведінку графа Шептицького. Життя Андрія Шептицького свідчить, що він оцінював ці вартості навпаки: Він вирікся графства, що відкривало йому браму успіху і приман світського життя, вибрав священничий чин.

У сферу думання поняттями пересічного міщуха може вдиратися думка, що графові Андрієві Шептицькому мріялася кар'єра духовника, тому він так зробив. Таке могло бути. Але тут забирає голос — виходить на арену другий граф Шептицький — Климентій, рідний брат Андрія, і також вирікається графських маєтностей і вступає до монастиря. То вже забагато, таке вже не міститься в голові пересічної людини.

Не є таємницею, що в історії християнства, в історії католицької Церкви особливо, було немало темних сторінок. Не раз Церква попадала під владу тиранів, які старалися використати її для своєї політичної, брудної мети. Не тільки поодинокі володарі-тирани, але цілі верстви суспільні, формально християнські, фактично руйнували християнсь-

ку духовість народів з причини своєї жадоби влади і наживи.

Д-р Мірчук у своїй праці “Зустрічі і розмови в Ізраїлю” свідчить те саме, що оповідають туристи, які були в Ізраїлю, що там панує явна і загальна українофобія. Ізраїльці навіть не скривають виявів своєї ненависти до українців-туристів. Історія переповнена документами, які свідчать, що Росія займає перше місце в переслідуваннях, гнобленні-екстермінації жидів. Тільки Німеччина може зайняти друге місце, або стати побіч Росії. Не дивлячись на це, до часу Гітлера жиди були вірними німецькими патріотами. Навіть ті жиди, які всякими силами старалися вирватися з Сов. Союзу, поза рубежами Сов. Союзу стаються адораторами “советської — руської культури”. Правда, що поняття і розуміння, що таке культура, є дуже різні.

“Скупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством на протязі його історії”. — Таку дефініцію культури подає Українська Радянська Енциклопедія (У.Р.Е.). З цим можна згодитися.

Безсумнівно, що російська і німецька література, мистецтво, музика належать не до послідніх, але до передових. Питання, який вплив російської і німецької культур на російський і німецький народи? Вартість духової культури — вартість творчості інтелектуалів і мистців виражається у формуванні духовности — у формуванні психологічно-етичних вартостей народів. Оскільки мірилом духово-етичних цінностей є кількість вимордуваних людей, тоді російська і німецька культури є на вершинах. Тоді відношення жидів до російської і німецької культур зрозуміле. Тоді зрозуміле, що “жиди, які всюди є об’єктом ворожої пропаганди, в Україні стали переслідувачами українців”, бо в мордуванні жидів українці ніяк не дорівняли росіянам і німцям.

Німеччина і Росія — християнські країни. Християнське вчення, християнська філософія, передовсім в Німеччині, не були на низькому рівні. Як пояснити питання більшовизму і гітлеризму — страшних тираній, що, безсумнівно, не мають нічого спільного з християнством? Мусіли діяти сили, супроти яких християнство було безсилне. Більшовизм і гітлеризм виявили своє вороже відношення до християнства.

Полеміка між д-ром рабином Давидом Каганюю і д-ром Петром Мірчуком порушила основи юдаїзму, тим самим і християнства. Врешті перескочила тисячоріччя історії людства і дійшла до теперішніх часів — до Другої світової війни і її наслідків — до взаємного обвинувачування за співпрацю з німцями.

Література на тему участі народів у Другій світовій війні дуже багата, але дуже суб'єктивна, часто контрверсійна. Автори звертають увагу на предмет дії — на народні маси. Натомість мало присвячують уваги підметові — творцям — політикам і урядам.

Війни постають в наслідок того, що політики не хочуть розуміти суспільних процесів людства, що ігнорують явища духового і соціально-економічного розвитку народів. Проблеми народів розв'язують із свого вузького егоцентричного становища — засобами насильства, проти волі народів. Творцями воєн і воєнних жорстокостей є політики і їхні уряди, а відповідальність мають народи.

Українці не відіграли жодної ролі в творенні війни. Участь українців у війні була вимушена окупантами — москалями і поляками. Подібна справа і з жидами. Жиди не були підметом війни, але предметом і жертвою. Навіть коли відділи, які вимордовували в'язнів у тюрмах Львова і інших міст, склалися з жидів — то були солдати армії, які

виконували наказ свого командування. За їхні діла відповідає командування і уряд. Розуміється, що ні командування, ні уряд не були жидівські. Тепер поведінка ізраїльських військових частин у Лівані — вже дія жидів, за яку відповідають жиди і їхній уряд.

“Особливо великі втрати мали бандерівці, коли гестапо, що впало на слід львівської організації, арештувало яких 400 осіб, переважно провідної кадри ОУН. В часі ліквідації організації у Львові убито двох гестапівців; тоді знов у відплату гітлерівці розстріляли 38 членів ОУН. Репресії обняли також греко-католицький клір, пов'язаний з ОУН. У катедрі св. Юра гестапо — під час ревізії — відкривало навіть гробівці”. Таке свідoctво склали на письмі два польські автори: Антоні Б. Щесьняк і Веслав З. Шота у спільно написаній праці “Droga do nikąd” (*Działalność organizacji ukraińskich nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce, Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa 1973*).

Вище наведена цитата виразно зображує відношення українських націоналістів і української католицької Церкви до німців. Тим самим дивно виглядає обвинувачування української католицької Церкви і її голови — Великого митрополита Андрея Шептицького у співпраці з німцями. Ще дивніше, що обвинувачує рабин Давид Кагана — полковник польського війська рабин Давид Кагане.

Безперечно, що після Першої світової війни не бракувало серед українців людей, які бачили, що структура післяверсальської Європи нежиттєздатна і мусить завалитися. Зразком тої нежиттєздатности була Польща — штучний твір без підвалин існування, з великою кількістю деструктивних сил, не тільки з боку великого відсотка національних меншин, але і самих поляків — польських партій і урядів, які, немов навмисно, старалися приспіши-

ти упадок своєї держави. Для людей, що тверезо дивилися на світ, було також безсумнівне, що між Сходом і Заходом мусить прийти до зудару.

Не дивне і не може бути уважане проступком, що такі люди старалися приготувати український народ на випадок війни між Сходом і Заходом. Становище українського народу під російською і польською окупаціями було таке жахливе, що багато українців бажало війни — то була єдина надія, що війна між Сходом і Заходом може принести визволення з російської і польської неволі. Українці, що орієнтувалися на Німеччину, не сподівалися, що “культурний” німецький нарід здатний до того, що робив у час війни.

Американські жиди виправдують свою інертність, можна сказати, що злочинну байдужність супроти гибелі своїх братів в Європі тим, що “вони не знали”, що діялося з жидами в Європі. В таке трудно вірити: жиди були в кожній країні Європи, і вся Європа і весь світ знали, що діється з жидами під німецькою окупацією. Тепер американські жиди заглушують викиди свого сумління “героїчним” гавканням проти українців.

А. Б. Щесьняк і Веслав З. Шота пишуть, що українські націоналісти співпрацювали з німцями. Так, але не більше, як поляки і Совети, які договорами з Німеччиною допомагали Гітлерові в його агресивних діях. Скільки виразу і доказу “щирої приязні” мали відвідини Герінга в Польщі і полювання, які міністер Бек улаштував на його честь. Про договір Молотова з Ріббентропом так багато написано, що повторяти не потрібно.

Українські націоналісти вирішили були в зударі Німеччини із Советами стати по боці Німеччини: вони знали, що Совети є найбільшим ворогом України. Друге, вони не припускали, що німці такі короткозорі і нездібні бачити і розуміти зна-

чення України в тім зударі. Трете, що німці будуть здібні до таких злочинів, яких вони допустилися.

Коли українські націоналісти-бандерівці побачили, що вони помилилися щодо німців, звернули проти них свою зброю.

“В часі найбільших успіхів на східнім фронті і будови “нового ладу” на окупованих теренах бандерівці сталися невігдною, непотрібною, навіть небезпечною організацією. Українські націоналісти вже на переломі 1941/1942 рр. підлягали тим самим правам екстермінації, що інші. Між іншими, першого липня 1942 р. німці вбили Миколу Максимчука-Кардаша, волинського окружного провідника; 25 лютого 1942 р. на вулицях Києва згинув член Головного Проводу і крайовий провідник Дмитро Мирон. Репресії не минули навіть родини Степана Бандери. В гітлерівських концентраційних обозах згинули два його брати — Олекса і Василь.

“В жовтні 1942 р. берлінський Райхзіхергайтсгавптампт вислав до Львова 3-особову комісію, яка мала на місці розслідувати діяльність ОУН. Два гітлерівські комісари впали жертвою атентату вже в перший день їхнього приїзду до Львова”. (Щесьняк і Шота).

У світлі таких фактів стає зрозумілим “меморандум”, про яке так пишуть згадувані вже польські автори у своїй праці: “В лютім 1942 р. українські націоналісти з митрополитом Шептицьким у проводі вислали безпосередньо до Гітлера меморандум з проханням, щоб він змінив політику щодо українського населення в Західній Україні. При тім запевняли фюрера про свою вірність і бажання боротьби при боці “великого німецького союзника”. Крім Шептицького, меморіал підписали: кол. заступник С. Петлюри — А. Левицький з Варшави, ген. Д. М. Омелянович-Павленко з Праги, А. Мельник з Берліна і інші”. (А. Б. Щесьняк і В. З. Шота).

На цьому меморіалі основує рабин Давид Кагана своє обвинувачення митрополита Шептицького. Дивно виглядає, що він і жидівські інтелектуали не знають вартости договорів, міжнародних зобов'язань, у мирних часах, не то в час війни — під терором. Обов'язком митрополита було старатися зменшити терор, який стосували німці супроти населення. Зміст і форма меморіалу нагадують поведінку медичного персоналу в психіатричних лікарнях з психічно хворими. Крім того, меморіал мав велике значення моральне: показав, що Гітлер і німці в такому шалі, що з ними неможливо говорити, що правильне відношення до німців мала тільки УПА.

**
*

Німецький психіатр Ернст Кречмер у підручнику психології, який на польську мову переклав проф. Тадеуш Клімовіч і яку видано у Варшаві 1958 р., описує сон Бісмарка.

Бісмарк у листі до кайзера пише, що снилося йому, що він їхав верхи на коні вузькою стежкою в Альпах, направо — прірва, наліво — нагі скали, стежка ставала вужчою, кінь не міг далі йти, місце було вже таке тісне, що не можна було завернути ні зсисти з коня. “Тоді шпіцрутою, яку я тримав у лівій руці, ударяю в стрімку стіну скали і благаю в Бога допомоги: шпіцрута сталася безмежно довгою, скельна стіна розвалилася і відкрила широку дорогу з видом на узгір'я і лісисту країну, немов у Чехії, де пруські полки маршували “під прапорами”.

“Lebensraum” і “Drang nach Osten” — основні принципи політики Бісмарка. Мета може бути досягнена пруськими полками. Він сам — як пише Кречмер — людина високорелігійна, позитивно наставлена до Біблії, своє становище уподібнює із стано-

вищем Мойсея серед ізраїльського народу. Почуття труднощів на дорозі до мети виражені в формі, у якій він не раз труднощі переживав, на прогулянках, на коні в горах. Порівняння своєї політичної діяльності до їзди на коні було для Бісмарка — як пише Кречмер — дуже притаманне.

У конклюдії можемо сказати, що сон Бісмарка — це приклад, як постають сни, що сон — то екстракт з переживань, виражений у поняттях і формі, притаманній для даної людини.

Сон Бісмарка — то мрія, ідея, яку він вкоренив у психіку німецького народу, і тим способом підготував його під посів гітлеризму.

Бісмарк — людина високорелігійна, позитивно наставлена до Біблії, — пише Кречмер, — молиться до Бога, щоб допоміг йому побити інші народи: вимордувати їх і здобути “Лебенсраум” для свого народу. Дивна релігійність! Дивна побожність!

II.

МІСТИКА КРОВИ, МІСТИКА СЛОВА

У римських цирках насолоджувано публіку видом крові, видом мордованих людей, видом людей роздираних дикими звірами. То був образ духовості — образ культури старовинного світу. Старовинний світ був світ крові — крові, не тільки в боях, на побоевищах, але й у святинях — криваві жертви не тільки тварин, але й людей, головно дітей.

Змінити садистичну насолоду стражданнями ближнього на почуття любові до ближнього — велике чудо, якого не вдалося вщепити в людину протягом тисячоріч, хоч світлі розуми людства стверджували, що люди живуть у фалшивих поняттях про світ, і закликали, щоб люди старалися зрозуміти права, які діють у всесвіті, на основі яких можуть контролювати себе і своє довкілля.

Марк Туллій Цицеро, римський письменник, політик, філософ, славний бесідник, сучасник Цезаря, жив у першому сторіччі перед Христом. Він у загально знаній промові в римському сенаті, демаскуючи заговорника Катиліну, сказав, що Катиліна разом зі своїми однодумцями пив кров на знак єдності.

Побратимство крові є темою творів клясиків літератури, починаючи від Геродота з V-го сторіччя перед Христом. Міти і легенди народів Центральної Європи, Скандінавії, Азії, Африки, індіан Північної Америки говорять про побратимство крові (Енци. Бріт. II: 90).

10. Тоді простягнув Авраам свою руку й узяв ножа, щоб принести в жертву сина свого (Буття, стор. 23).

Крові приписувано магічну і містичну силу, вона широко була вживана у ритуальних церемоніях (Ен. Бріт. II: 90).

Євхаристія — кульмінаційна частина християнських богослужб, є виразом зв'язку вірних з Христом. Кожна християнська деномінація признає, що ломання хліба і розливання вина — це згадка про смерть Христа на хресті. Євхаристія є те основне, що лучить і зєднує, а одночасно ділить і різнить християнські церкви.

Не всі християнські церкви згідні з тим, що учать католики, православні, визнавці англіканської і лютеранської церков, що Євхаристія є транс-субстанціяція хліба і вина в тіло і кров Христа, що незважаючи на зовнішню форму і суть хліба і вина, в Євхаристії є правдиве тіло і правдива кров Христа. Євхаристія для католиків, православних і вірних англіканської церкви і лютеран така велика святість, що сама проба дискусії на цю тему може вважатися гріхом. “Секретаріят для невіруючих”, який створив папа Павло VI, накладає обов'язок говорити на цю тему з невіруючими. Тим більше, коли вони звертаються з питанням про це.

Безбожників є багато, їх кількість зростає, вони є між нами: в наших товариствах, у наших родинах. Вони невіруючі не зі злоби, вони звичайно намагаються вірити, але не можуть. Вони хочуть розуміти. Хочуть розуміти те, що є до зрозуміння хочуть розуміти, що те і те є не до зрозуміння тому і тому.

У розмовах на теми релігії з віруючими і з невіруючими я мав часто таке враження, що невіруючий бував ближче Бога ніж не один з віруючих. Найчастіше антропоморфізм у релігії загороджує шлях до віри в Бога.

Між атеїстами з освітою я зустрічав таких, які говорили, що Бог створив людей, а люди віддячили

йому тим самим. Таку тезу вони вичитали, вона їх загіпнотизувала, зробила нездібними розрізнити Бога від уявлень про Бога. Усупереч їх освіти, а може завдяки освіти, яка навчила їх думати стандартними поняттями, зацепленими їм їхніми авторитетами, вони не в силі добачити простого факту, що Бог є один, а уявлень Бога без числа, що уявлення Бога і Бог — це не ідентичність.

Кожний віруючий, навіть найбільший фанатик такої чи іншої релігії, погодиться з тим, що існує тільки один Бог, що один Бог створив цілий світ і всіх людей. Чому ж є стільки релігій?

Деотропізм — притаманне людям бажання пізнати правду і пізнати Бога.

У всіх людей той самий тропізм: бажання і зусилля осягнути ту саму мету — пізнати того самого Бога. Кожна дія людини відбувається згідно з тим самим правилом: мисль оформлює бажання — творить ідею. Мисленна форма — ідея формується при співдії якостей знаних і доступних суб'єктові в його середовищі. Об'єктивізація ідеї проводиться на матеріалі і способами середовища, яких суб'єкт має змогу вжити.

Нема на світі двох людей, які мали б точно ті самі переживання, той самий життєвий досвід — ті самі якості нагромаджені у сфері пам'яті у сфері духовости.

З тої причини мисленний абстракт з минулого і теперішнього у двох людських істот ніколи не може бути ідентичний. Тому і уявлення Бога і відношення до Бога — релігії різні, хоч це опредмечування у всіх людей того самого динамізму, але в різних середовищах, при співдії активній і пасивній різних чинників.

У такому аспекті релігійна нетолерантність є виявом нерозуміння релігії як такої. У випадку, коли релігійна нетолерантність впливає із суб'єктив-

них причин, з користі одиниці чи групи, така нетолерантність є гріхом і злочином.

Теологія — наука про Бога різних віровизнань в дійсності не є наукою про Бога, а наукою про уявлення Бога різних релігій. Уявлення Бога всіх релігій ґрунтується на явищах спостережених людьми — пророки і святі також люди. Людина спостерігає тільки те, що є до сприймання зміслами. Змісли сприймають тільки матеріяльне. На підстав спостереження і аналізу матеріяльних явищ мислять творить поняття про сферу позазміслову. Інтуїція та інспірація-надхнення — інстинкти духовности проявляються певним специфічним відчуттям. Душа людини мусить мати певні специфічні органи-змісли, якими може ці відчуття сприймати. Ті органи-змісли душі мусять бути також матеріяльні. Враження, що їх ці органи сприймають, мусять бути матеріяльні-енергетичні. Це не виключає понад-матеріяльних якостей, що їх ці матеріяльні органи переносять.

“Найповніше талант Мікельанджеля розкрився у скульптурі. Вже в ранніх творах (“Мадонна біля сходів” і “Битва кентаврів”) він втілював ідею сили і величі енергійної, дійової людини-борця. Цю ідею він проніс через всю свою творчість”. Цитат з Української Радянської Енциклопедії, який свідчить що навіть матеріялісти не можуть заперечити існування ідеї, ані втілення ідеї в матерію. (У.Р.Е. 9:188).

Яких девятнадцять років тому я відвідав одного політичного діяча в його домі. Я був свідком такої розмови: “Тату, скажи мені, що ти сказав би, якби до тебе прийшла молода людина і сказала, що вона Бог?” Таке питання поставила була двадцятирічна журналістка своєму батькові, політичному діячеві. Він навіть не старався дати відповідь на те питання тоді. Не дав тої відповіді протягом тих дев-

ятнадцять років, але зате писав не раз статті, у яких нарікав на теперішню молодь, яка не хоче вірити в Бога, відходить від віри батьків, цурається рідного обряду. Журналістка заміжня, має кільканадцятьрічних синів. Вона вже мама. Чи вона може відповісти своїм синам, коли вони поставлять їй питання таке, яке вона поставила своєму батькові і на яке він не відповів? Правда, я знаю, що батько її віруючий і практикуючий, але чи вона віруюча тепер? Чи її сини можуть поставити таке питання? Чи таке питання цікавить їх? Чи буде цікавити?

Політичний діяч вже старий, вже на пенсії, до церкви ходить навіть у будень, сповідається, причащається. Чи приходить йому коли на думку при іспиті сумління, що то його вина, що його діти, що його внуки, можливо, стали атеїстами?

Здається мені, що то було 8 березня 1980 року. На програмі “Годзіни ружаньцовой” польської радіо висильні в Боффало католицький священник о. Корнеліян відповідав на листовні запитання слухачів.

На питання, яка є різниця між католицизмом і православ'ям, отець Корнеліян відповів, що дев'яност років, які відділяють католицизм від православ'я. Отець Корнеліян признав католицизм і православ'я рівновартісними релігіями.

Формально понад дев'яност років різниці між католицизмом і православ'ям. Який зміст тої вікової різниці?

Православ'я учить, що св. Дух походить тільки від Бога Отця. Натомість католики вірують, що св. Дух походить і від Отця і від Сина. “Догма”, скаже практична людина. Православ'я каже, що існує небо і пекло, що чистилища нема. Католики вірують, що існує небо, пекло і чистилище. “Містичні догми, оставмо це теологам — містикам”. скаже практично думуюча людина. Психолог і соціолог подумає і

скаже “містика”. Здається мені, що ця містика відіграла велику роль в історії людства. Ця містика відіграла важливу роль у творенні світогляду на родів Сходу і Заходу. Отже вікова різниця між православ'ям і католицизмом виражена у різниці світоглядів.

Християнство постало в Єрусалимі, не у Римі — Схід є колискою християнства. Поділ християнської церкви на східню — православну і західню — католицьку наступив 1054 року.

Історія Східньої церкви — історія православ'я, і історія Західньої церкви — історія католицизму проходять подібні етапи: стаються державною релігією, відтак етап залежності від державної влади. На тому етапі наступає суттєва різниця: Католицька церква стає залежною від світської державної влади — від держави християнської, католицької чи протестантської, але християнської. Натомість православ'я попадає у залежність від держави турецької (1453), не християнської, а махаммеданської — від влади турецького султана.

Відношення між католицькою церквою і державною владою бувало різне, бувала і боротьба влади церковної з владою світською — знана в історії як боротьба о інвеститурі.

Варто згадати про Каносу — замок в Італії, в якому гостював папа Григорій VII. Імператор Гайнріх IV прибув туди і під мурами Каносси стояв три дні босий, у волосінниці, благав у папи прощення. Папа простив йому. Назва “Каносса” стало символом підкорення світської влади владі церковній.

Принцип “чия держава, того релігія” прийнявся після довгорічної боротьби католицизму з протестантизмом. Була то релігійна боротьба — боротьба християнських церков між собою. Світська влада стала у висліді тої боротьби суперарбітром.

Мохаммеданізм — іслям народжується у сьомому сторіччі н. е., — релігія монотеїстична. Події в Ірані, знані в усьому світі, віддзеркалюють духовність визнавців ісляму — безкомпромісовість, фанатизм і фаталізм — вірування, що доля людини задалегідь визначена Богом.

Не трудно представити собі, в яких умовинах знайшлася християнська церква під владою турецького султана — самодержця, пана життя і смерті — деспота. Тут уже не було мови про який небудь спротив, не було мови про якенебудь право.

Іслям — наймолодша з великих релігій, містить у собі елементи юдаїзму — виводиться від першого Авраамового сина Ізмаїла. Християнство також не було без впливу на постання Ісляму. Не без впливу були й вірування арабського світу з часів перед Мохамедом. Іслям визнає одного Бога Аллаха, визнає рай і пекло, не знає чистилища.

На соборі у Нікеї 325 року оформлено “Символ віри”, у якому говориться, що Святий Дух походить від Отця. Західні християни кажуть, що Святий Дух походить і від Отця і від Сина. Східні не визнають чистилища. В понятті західніх чистилище існує.

Один Бог, безкомпромісовість: небо або пекло — жадного відклику, жадної апеляції. Як бачимо, принципи ісляму дуже зближені до принципів православля. Один Бог — Бог Отець. Від нього залежить і Бог Син, і Бог Св. Дух. Бог Отець абсолютний володар, йому підкорене все.

Дія принципів залежить від того, хто їх застошує. У руках султана — деспота з необмеженою владою під пресією його влади було все: життя суспільне-державне і приватне людини: світське і релігійне. Сила влади володаря придавлює і глушить етичні поняття і почування. Добре й етичне є все, що згідне з волею володаря.

У таких умовах жила Православна церква від 1453 року. Султан назначував і усував патріархів. Назначував того, який давав більшого хабара. Небажаного патріярха усував без скрупулів, звичайно казав відрубати голову.

Під впливом тиранії султанського деспотизму творився світогляд: зникає почуття етичних вартостей, твориться поняття всемогутнього Бога в небі і всесильного володаря на землі. В обличчі Бога існують тільки вірні і невірні. Вірні йдуть до раю, невірні до пекла. Малоґрішних — вірних з малими проґріхами нема. Володар — султан заступник Бога на землі. Він діє згідно з тою самою засадою, що Бог — вірні і невірні. Невірних можна і треба вигубити до пня, за знищення невірних гріху нема.

Візантія — Східня Римська імперія постала 395 року після упадку Римської імперії. Її столиця Константинопіль — Царгород — Істанбул. Турки здобувають 1453 року Візантію, назву Константинополя змінюють на Істанбул. Константинопіль-Істанбул донині осідок патріярха — голови Православної церкви. Місце осідку патріярха не змінилося, його значення під турками ступнево занепадало і занепадало.

Київ приймає християнство з Візантії 988 року, в часі, коли Візантія була на високому рівні своєї політичної сили, у величавім розквіті культури і науки, без відемного деправуючого впливу султанського абсолютизму. Християнство приходить до Києва в ризах геленізму — в ризах грецької культури. В Московщину промінює християнство і з Києва, і з Істамбулу. На християнстві в Московщині великий вплив турецького деспотизму, який відіграв немалу ролю в дегенерації православя на цареслава.

В часі татарського ярма Київська Русь занепадає, до значення приходить Московщина. Москов-

ські князі пристосовуються до життя під татарською окупацією, робляться збирачами данини для татарів в окупованих країнах.

Іван I Калита переносить резиденцію митрополита з Володимира до Москви. За володіння Івана I, Івана III, головно за час володіння Івана IV Грізного твориться і кристалізується московське самодержавство, оперте на терорі, на опричниках — прототипі НКВД. Іван IV прибирає титул царя. Московські царі стаються головами церкви, самодержцями-деспотами з необмеженою владою світською і релігійною на взір турецьких султанів.

Римські цезари вважалися також “божественними”, “богорівними”, свій рід виводили від богів. Римляни під володінням цезарів вели війни, поневолювали народи. У Римі було багато храмів. Кожний римський бог мав свій храм.

Був там у Римі один особливий храм — особливого значення, називався “Пантеон” — “Храм усіх богів”. В цьому храмі були боги всіх підбитих римлянами народів. Коли римляни підбили який народ, прилучували країну до Римської імперії, а богів того народу поміщували у “Пантеоні”.

Не хочу казати, що римляни були лагідними ягнятами і невинними голубами. Римляни були суворі, навіть грізні. Вони мали суворі закони, вони свої закони респектували. Закони були дороговказами для римлян в їх житті приватнім, суспільнім, у їх відношенні до інших народів, і в їх відношенні до підбитих народів. Римляни були народом культурним, вони мали закони, які мали обов'язуючу силу. Основою студій на юридичних факультетах європейських університетів є донині Римське Право.

Закон передбачає в обвинуваченого більшу вину, меншу вину, допускає можливість безпідставного обвинувачення, можливість звільнення.

Звіряче інстинктове, садистичне мордування не знає такої можливості, меншої вини. Кожна одиниця, чи група — індивід, чи народ іншої якості, може бути замордований.

Прикладом такого модерного, можна сказати, сучасного, звірячого, інстинктивного, садистичного мордування була масакра вірмен турками в часі Першої світової війни 1915 р. Такими є советські геноциди тортурами, розстрілами, голодом. Наймодерніший bestiальський геноцид гітлерівський.

Коротке зауваження: Альфред Розенберг, ідеолог нацизму, родився 12 січня 1893 року в Талліні, в Естонії, яка тоді належала до Росії, студював архітектуру в Москві до революції 1917 року. В році 1919-ім приїхав до Німеччини, до Мюнхену, прилучився до Адольфа Гітлера, Ернеста Рема і Рудольфа Гесса, які організували партію нацистів.

Як редактор партійної газети “Völkisher Beobachter” опирався на ідеях англійського расиста Гюстона Стеворта Чемберлена і на “Протоколах Мудреців Старших Сіону” — на вигадці 19 сторіччя, що нібито існує змова жидів захопити панування над світом.

Розенберг написав цілий ряд праць, у яких представив ідеологію нацизму. Його писання і промови були опубліковані під титулом “Blut und Ehre” — (1934-41) Е. Бр. :8: 674.

Чи то випадок, чи Божа рука приготувала список питань на день 8 березня 1980 року для отця Корнеліяна? Не менше важливе питання було ще того ж дня: “Як розуміти, що в Св. Євхаристії є правдиве тіло і правдива кров Христа?” — Автор листа, як подав о. Корнеліян, зазначив, що він не може того зрозуміти і в те не вірить. З самого тону відповіді, з голосу о. Корнеліяна було можна відчутти, що питання було клопітливе. Відповідь звучала, що сам Христос сказав, що це правдиве його тіло і

правдива його кров. Отець Корнеліян запевняв, що він сам вірить у те і має надію довідатися про те більше після смерти у позамогильному житті.

Так відповів о. Корнеліян, так відповів священник. Так священники пояснюють цю проблему. Питання, чи “миряни” задоволені таким виясненням і чи вірять у те? Питання, чи священники самі вірять у те, що говорять?

— Церква Христова, а що ви про себе, отці? — питався кардинал Монтіні на II Ватиканському соборі.

Питання, яке поставив слухач польського радія, часто дискутують миряни: українці, поляки і інші, дискутують католики, дискутують православні, дискутують і протестанти. Є такі, які кажуть, що вони вірять, але багато таких, які кажуть, що вони не вірять. Не бракує і релігійних з чемности, а найбільше з призвичаєння, патріотизму, з традиції. Вони спокійні, ходять до церкви, сповідаються, причащаються, не мають жадних проблем, ніколи їм і на думку не спаде таке питання, чи у св. Причасті є тіло і кров Христа, чи ні?

Я питався кількох десятків таких віруючих, чи в св. Причасті є правдиве тіло і правдива кров Христа? Тільки одна п. Л. З. відповіла, що так, що вона вірить, що є правдиве тіло і правдива кров Христа. Решта відповіли, що воно має символічне значення.

Покликуючися на “Секретаріят для невірючих”, який створив папа Павло VI, і послуговуючися його клясифікацією принципів у релігіях, можемо сказати, що проблема Євхаристії — це головний принцип, який є причиною конфліктів між християнськими церквами і який замикає шлях до християнства нехристиянам.

Думаю, що вірити в щось і признавати щось за правду не є те саме. Вірити в щось, тобто бути пе-

реконаним, що це правда. Признавати щось за правду — це погоджуватися, що воно правда, приймати за правду. Погоджуватися з тим, що щось є правдою, можна і без переконання. У тоталітарних режимах мільйони людей, приневолені терором, приймають за правду те, про що знають, що воно не є правда.

Є ціла група християнських деномінацій, які вважають, що в Євхаристії хліб і вино — це символ страждання і смерті Христа на хресті.

Містерія чи символ? Символ — поняття спокійніше, легше сприйнятливие. Містерія — чудо, більш інтригуюче, більш таємниче. Чи одне, чи друге пов'язане із стражданням і смертю Христа на хресті.

Страждання і смерть на хресті — це була дійсність, яка сталася у матеріальному світі: у часі, у просторі, при участі звичайних людей, на матеріальному, дерев'яному хресті. Страждання і смерть маніфестувалися на матеріальному тілі Христа-людини. Христос страждав і вмер як людина, не як Бог.

Тіло Христа, яке страждало і вмерло на хресті, це тіло людське. Трудно усвідомити собі, що правдиве людське тіло є під видом хліба, а правдива людська кров під видом вина. У Євхаристії під видом хліба і вина є присутня Божя природа Христа, яку Христос сам імплантував. “Це є моє тіло, це є моя кров. Робіть це на мою пам'ятку.”

19. І, взявши хліб, віддав хвалу, поламав, дав їм і мовив: “Це — моє тіло, що за вас віддається. Чиніть це на мій спомин.” 20. Так само чашу по вечері кажучи: “Ця чаша — це Новий Завіт у моїй крові, що за вас проливається” (Лук. 22, 19).

26. Як же вони їли, Ісус узяв хліб, поблагословив, розламав і дав учням, кажучи: “Беріть їжте: це моє тіло.” 27. Потім узяв чашу, воздав хвалу і подав їм, кажучи: “Пийте з неї всі, 28. бо це кров

моя Нового Завіту, яка за багатьох проливається на відпущення гріхів (Мат. 26, 27, 28).

22. І коли вони їли, Ісус узяв хліб, благословив, розломив і дав їм, кажучи: “Беріть, це моє тіло.” 23. Потім узяв чашу, воздав хвалу, дав їм, і пили з неї всі. 24. Та й сказав їм: “Це моя кров Завіту, що проливається за багатьох” (Марко 14. 22, 23, 24).

35. Ісус же їм: “Я хліб життя. Хто приходить до мене — не голодуватиме; хто в мене вірує — не матиме спраги ніколи” (Йоан 6, 35). 48. “Я — хліб життя. 50. Це ж хліб, що з неба сходить, щоб той, що їстиме його, не вмер”. 51. “Я хліб живий, що з неба зійшов. Коли хтось цей хліб їстиме, житиме повіки. І хліб, що його я дам, це — тіло моє за життя світу.”

55. Бо тіло моє — їжа правдива, і кров моя — правдивий напій. 56. Хто споживає тіло моє і кров мою не, той у мені перебуває, а я — в ньому. 63. **Оживлює дух, тіло ж не допомагає в нічому. Дух — ті слова, що їх я вимовив до вас, вони й життя** (Йоан, 6: 48, 50, 51, 63).

— Святіший Отець прибув до Кісангоні і там говорив, в самому серці Африки, до місіонерів, катехистів і інших місійних працівників про їх посланництво і про втілення Христа, про продовжування втілення Христа в різні народи.

Приходить на думку, що так сердечно і безпосередньо мусіли промовляти апостоли до перших християн. Того душного вечора папа оточений чорними і білими слухачами, говорив, що перед віками Христос стався сином Ізраїля. Опісля, завдяки місії своїх апостолів, стався греком, римлянином — завдяки Петрові; пізніше в міру того, як Євангеліє проповідовано у щораз інших країнах, Христос у кожному році, у кожному поколінню ставав кимсь новим. Завдяки праці своїх місіонерів Христос стався африканцем, — говорив папа.

В Африці втілення Христа сягає кожного племені, кожної мови; Христос стався кожним з народів того континенту. Яка велика правда, яка проста, а так тяжко проникає до не одного, що людина створена на взір і подібною до Бога: чорна людина докладно така сама, як біла і кожна інша. Усі мають той сам уділ у ділі відкуплення. (Вісімнадцять тисяч кілометрів зі Св. Отцем, В. Плажак, Гвезда Полярна, Субота, 26 липня 1980 р.)

Безсумнівно, що Христос втілений у різні народи і в кожному поколінні ставався кимсь новим; його втілення в Африці сягає кожного племені, кожної мови; він стався кожним з народів того континенту, той сам Христос, який є втілений у Св. Причасті.

Втілення в народи і втілення в Св. Причастя постає тим самим способом — через проповідування Євангелії. Місіонери в часі місій втілюють Христа в народи, священник у часі Літургії втілює Христа в Св. Причастя. Втілений в народи і втілений в Св. Причастя той сам Христос — Логос, про вічність якого свідчить євангелист Іван і філософ старовини — грек Геракліт.

Втілення і в народи, і в Св. Причастя постає тим самим способом: Логос — Слово — Ідея опредмечена — виражена в матеріальній формі звуком чи письмом, втілюється у Св. Причастя і в душі людей і народів як Логос — Слово — Ідея, потенція абстрактна — духовна.

Молитва — це ідея, контакт з Богом, як то ствердив і акцептував папа Іван Павло II, може бути виражена тонами — музикою, співом, жестом і ритмом — танцями. Сакральними танцями — танцями для Бога.

63. Оживлює дух, тіло ж не допомагає в нічому. Дух — ті слова, що їх я вимовив до вас, вони й життя (Йоан, 6: 63).

Супроти того питання: символ чи містерія? Повинно звучати: символ чи втілення?

Символ — це заздалегідь умовлений і узгіднений пасивний знак особи, предмету чи явища. Символ свідчить про існування, про присутність умовленої особи, предмету чи явища. Символ не є сигналом у фізіологічному і психологічному розумінні.

Сигнал у фізіологічному і психологічному значенні пов'язаний емоційно з дією особи, органу чи явища; сигналізує, він викликає ту емоцію і ту дію.

Фройдівські “символи” не є символами. Про їх значення ніхто не домовлявся, за винятком фрейдистів і їх визнаців.

Це предмети чи дії у формі чи виразі яких фрейдизмом патологічно перечулена уява добачує аналогію до статевих органів і до статевих чинностей. Ті предмети — “символи” є радше сигналами статевих органів і статевих чинностей, і то тільки для патологічно перечуленої уяви, вирежисерованої фрейдизмом — зумовленої фрейдівським вченням.

Символ пасивний, втілення активне. У втілений предмет вміщується потенція, вщеплюється динамізм втіленої ідеї.

Втілення Христа у різні народи — це втілення Христа — Христових ідей у духовість тих народів. Духовість різних народів різна, різна форма прямування до Бога — різна форма виразу тої самої суті. Різна духовість і тих, які втілювали і тих, які втілюють, проповідники, місіонери, священники. Втілення може бути не тільки в людей, але і в предмети, не тільки втілення Христа, але і святих — втілення в образи. Тоді такі образи можуть бути чудотворні.

Образи самі зроблені з паперу, полотна, красок, олій, представляють моделі — звичайних людей. Те все без винятку матеріальні речі, які не ма-

ють здібности жадної дії. Втілення ідеї такої чи іншої робить предмет, у тому випадку образ, активним — чудотворним. Такий образ виявляє активність не зображеного моделю, а втіленої ідеї. Втілення dokonують люди: місіонери, священники, втілюють звичайним, людським способом, словом, тонами, рухами, кольорами. Це не позбавляє божественности втіленої ідеї, а доказує, що людина створена подібною до Бога і є здатна своєю мислею, своєю уявою сягати поза сферу дії змислів і сприймати дію божественно-містичних сил.

Чуда — це надзвичайні явища, у яких причасна вища, божеська сила. Звичайні явища окреслюються як природні, чудеса як надприродні. Віра в чудеса притаманна всім релігіям (Е. Бр. 12: 269).

У релігіях діє вірування в чудо творність предмету чи особи. Та віра в чудотворність впливає з віри в Бога, уявленого і вираженого таким чи іншим способом. Віра в Бога зміцнює вірування в чудотворність предмету — в чудотворність втіленої ідеї.

Археологія свідчить, що у всіх народів минулих віків були релігійні культу. У австралійських ту-більців, які зупинилися на первісному, не розвиненому рівні цивілізації, релігійний культ виражається високоякісним мистецтвом: графікою, малярством, співом, музикою, хореографічними творами. Те саме в американських індіан (Е. Бр. 2: 428). Знов діалог з Богом такий, яким згідно з тим, що пише В. Плазак, папа захоплювався в Африці.

У людини є вроджене намагання пізнати правду. Усе, що людина спостерігає, все, що для людини існує, мусить дійти до її свідомости. Усе, що доходить до свідомости людини, доходить за посередництвом змислів. Змисли можуть сприймати тільки дію факторів матеріальних і енергетичних. Треба зазначити, що свідомість і розуміння — це не іден-

тичність. Можуть бути, часто бувають явища і дії, які змисли сприймають, які є матеріяльного чи енергетичного походження, які доходять до свідомости, але не є зрозумілі для людини. Людина спостерігає, обсервує, але не в стані зрозуміти їх. Це ще не значить, що такі явища є понадприродні.

Місяць доходив до спостереження і свідомости людей від початку буття людей на землі. Люди бачили і знали, що Місяць існує, як світляний кружок. Старалися розв'язати загадку того явища своєю інтуїцією, своїм уявленням. Мисль творила ідеї, поставали легенди на тему місяця. Опредмечення ідеї — уявлення його постало у двадцятому сторіччі.

Найбільше чудо не може постати, не може бути dokonane без матеріяльних чинників. Кожне чудо відбувається у сфері діяння змислів: зору, слуху, дотику, нюху, смаку — у сфері природних здібностей людини. Чудо не може бути позазмісловим, не може бути цілковито “понадприродне”.

Бог явився Мойсеєві у формі горючого куща, який не згоряв, але було видно, що то горів кущ. Бог промовив словом. Мойсей пізнав Бога у матеріяльній формі: оком, ухом. Коли б Мойсей мав Бога тільки у своїй уяві, то його уявлення Бога мусило б бути у якійсь матеріяльній формі, яку він був би в стані створити.

Богоявлення: У часі хрищення Христа з'явилися три особи Божі: Бог Отець проявив себе голосом, Бог Син у людському тілі, Бог Дух Святий у формі голуба. Всі три форми сприймалися змислами: зором, слухом. Сама форма Богоявлення не була надприродна. Голос — дія акустичної енергії, людське тіло — матеріяльне, природне, голуб — птах, матеріяльне, природне ество. Але тими природними формами діяло позазмісловим, містичним, чудотворним Слово! — Бог був Слово! — Логос! У тому явищу

виступають дві якості: слово — дія акустичної енергії і Слово — Логос.

— Слово, грецький логос, широко вживається у філософії і теології, починаючи від Геракліта у VI сторіччі перед Христом до теперішньої, уживається на означення божественної мудрости, яка проникає і править всесвітом (космосом), надає йому форму і значення (У.Р.Е. 6: 302).

— Слово — розум, грецький логос: ним позначають надприродну духову сутність, божественний розум, що нібито керує ходом подій, спрямовує їх. (У.Р.Е. 8: 244).

В інтерпретації цього поняття зустрічаються світогляди: ідеалістичний і матеріалістичний.

— Згідно з ідеалістичним світоглядом: в основі речей і явищ об'єктивної дійсності лежить не матеріальне, а ідеальне духове начало: світовий розум, ідея відчуття при вирішенні основного питання філософії — про відношення мислення до буття. Ідеалізм виходить з визнання первинності свідомости духу і вторинності природи матерії. (У.Р.Е.).

Коли говоримо про ідеалізм, не можна поминути поняття ідеї.

— Ідея — думка, яка відображає певні закономірні зв'язки та відношення об'єктивної дійсності і служить керівним началом, лягає в основу того чи іншого процесу людської творчости (художньої, наукової, суспільної, історичної та іншої) (У.Р.Е. 5: 36 7). Дві цитати з "Української радянської енциклопедії" — інтерпретації поняття слова і поняття ідеї — думки. У першому випадку радянські енциклопедисти признають, що терміном Слово позначають надприродну духову сутність, божественний розум, що "НІБИТО" керує ходом подій. "Нібито" є тим магічним закляттям, яким вони — радянські науковці — асекуруються, що це не вони стверджують

надприродну духову сутність і божественний розум. У другому випадку вони не мають чим себе асекурувати, мусять признати, що думка — ідея є корінним началом, лягає в основу того чи іншого процесу, людського процесу людської творчости. Так пишуть матеріялісти. А так пише Гегель — філософ ідеаліст, якого високо цинив Ленін, матеріяліст.

— У “Феноменології духу”, теоритично осмилюючи процес людської праці, Гегель висунув думку, що людина в процесі праці робить предметним те, що з початку було духовим, “опредмечує свій духовий світ”. (У.Р.Е. 3: 158).

Так учить Гегель — філософ, а ось так пише Іван — євангеліст: “Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Бог було Слово. І Слово сталося тілом, і оселилося між нами.” Виразно написано, що Слово сталося тілом, отже тілом не було — не було матерією, наступила матеріялізація, або, як каже Гегель, “опредмечення”.

Слово, яке було споконвіку, Бог було Слово, недосягне для людини, мүсіло статися тілом, щоб оселитися між людьми, прийняти матеріяльну форму, у якій люди могли б сприйняти його своїми зміслами.

На мою думку: з усіх вичислених свідчень про Христа найбільш вимовне те, яке каже, що Христос послуговувався магією (Е. Бр. 10: 150).

Не може бути ліпшого свідоцтва про те, що Христос доконував діл, які для очевидців видавалися дивовижними, і які вони уважали магічними трюками. До найбільш подивугідних належало лікування хворих.

— Віра твоя спасла тебе, — говорив Христос оздоровленим. Кілька простих слів! Яка їх вимова!

— Віра твоя! — Христос виразно говорить, що “віра твоя” вилікувала тебе, що сила, яка виліку-

вала, знаходиться у самому вилікуваному. Та сила існувала у хворого у недіючому стані. Христос ту дивну силу вірою самого пацієнта робив активною. Христос не тільки учить на фактах, що в людині є така дивна сила, але й означає її міць. — Коли матимете віру, як зерно гірчиці, то скажете оцій горі: перенесися звідси туди — і вона перенесеться: і нічого не буде для вас неможливого — (Матей 17: 20).

20. Бачивши їхню віру, Ісус мовив “Чоловіче прощаються тобі твої гріхи!” (Люка 5: 20).

40. Увесь народ намагався його доторкнутися, бо сила виходила з нього і всіх оздоровляла, і він на кожного клав руки і оздоровляв їх (Люка 4: 40).

28. Тоді відповів їй Ісус: “О жінко, велика твоя віра! Хай тобі буде, як бажаєш.” І видужала її дочка від тієї години (Мат. 15: 28).

Христос оздоровляє дочку ханаанянки, зазначає і наголошує значення великої віри у мами хворої і каже до неї: “Нехай тобі буде, як бажаєш.” У тому випадку Христос показує значення віри; і значення бажання — значення волі в лікуванні хворіб.

Воля і віра діє навіть на іншу особу, навіть на віддаль, як показує цей випадок. Магічний трюк? Чудо? Чи наука?

— Психологія, філософія і релігія були колись в основному одною наукою. Академічна психологія (головно в Америці) і теорія Фрейда (європейського походження) попали під міцний вплив дарвінізму, який уважає мисль за головний “орган пристосування”. В наслідок того психопатологія і проблеми людини сталися великою нерозв'язальною загадкою.

Людина є не тільки організмом, у якому діють фізіологічні процеси, але й індивідуальністю, яка може бути зрозумілою і оціненою тільки в поняттях соціо-моральних вартостей — (Hobart Mowrer, *The CRISIS in PSYCHIATRY and RELIGION*).

Віктор Франкль пише, що логотерапія стрічає спротив, якого причиною є почуття безнадійности і безцільности життя. Таке почуття веде до репресії волі, придавлює у людини намагання знайти мету і призначення життя.

— Не ерос (eros), але логос (logos) є жертвою репресії, — каже франкль (Viktor Frankl, UNCONSCIOUS GOD).

Як Гобарт Моврер, так і Віктор Франкль стверджують і свідчать, що “наукові” теорії: дарвінізм і фрейдизм, які опанували сучасне суспільство: дім, школу, а навіть церкву, фальшиві, що ті вчення є причиною кризи науки — психології, психіатрії і релігії — кризи сучасної людини.

Вже звичайній людині видно, що в оздоровлюванні, яке dokonував Христос, діють два чинники: віра і бажання — воля. Віра — переконання хворого, що Христос вилікує його. Те переконання посилює думку і свідомість хвороби. Свідомість хвороби стимулює волю, а воля керує лікувальну силу у сферу дії хвороби.

Хворі відчували, що якась сила виходила з особи Христа. В поняттях сучасної науки, не тільки згідно з інтуїцією малярів, то була радіація — авреоля, притаманна усім люлям, але у різній кількості і різній якості залежно від духовности людини. Відчування тої сили формувало думку і уявлення людей про Христа, яке викликувало дію їх віри, — переконання, що Христос вилікує їх.

Дуже вимовний факт, що Христос оздоровляв словом і положенням своїх рук на хворого: “...і він на кожного з них клав руки та оздоровляв їх” (Лука 4: 40).

Христос не тільки сам оздоровляв хворих, але велів робити це і своїм учням — звичайним смертним люлям. Він учить їх, як це робити.

Лука пише: “Ісус дав їм владу над бісами і оздоровляти недуги.”

Матеї виразив це у трохи іншій формі: “Ісус дав їм владу над нечистими духами, щоб їх виганяли і лікували всяку хворобу і неміч.”

“Біси” і “нечисті духи” — поняття, які означають причини всіх недуг: органічних і психічних. У понятті “нечисті духи” відчувається вже певне забарвлення, яке зближає той біблійний термін до “темних сил” Павлова, які, як він каже, умістилися в людському розумі. Тим терміном Павлов характеризує виразно і без усякого сумніву психопатологічний стан сучасної людини.

Біси і нечисті духи біблійних часів — причини хворіб поодиноких людей. Темні сили у Павлова — це вже пандемія — зараза, яка поширилася і гнобить цілі народи.

Павлов каже, що правдива наука про людину, основана на пізнанні законів, які правлять всесвітом і людиною, може вивести людство з тої темряви, в якій воно тепер перебуває.

Подібно каже Геракліт, що людство блукає на бездоріжжях, що люди не розуміють законів, які правлять всесвітом, на основі яких могли б контролювати себе і своє довкілля — влаштувати гармонійне співжиття між собою.

— 1: 5. І світло світить у темряві, і не поїняла його темрява. — (Йоан)

Світ погружений у темряві, придавлений насильством і злочинністю. До такого висновку прийшли вже філософи старовини, до такого висновку прийшли евангелісти, до такого висновку прийшов і сучасний науковець — біолог Павлов. Чи це має бути прогрес? Чи це еволюційний розвиток до вищого? До більше досконалого? Так, це прогрес! Темрява поглиблюється, злочинність зростає! Лю-

дина, перелякана сама собою, у розпущі кричить: “Хто я?” (Barton, “Existentialism”)

Можна бути прихильником останніх папів або можна бути їх противником, але не можна заперечити, що останні папи показали тривожне зацікавлення і зрозуміння проблем не тільки католицької церкви, але людства взагалі. Папа Іван ХХІІІ вказав напрямні реконструкції релігії і релігій. Павло VI провірює теоритичні дані на фактах. Він подорожує по країнах майже цілого світу, приглядається — вивчає життя людей на місцях: там де вони живуть, там, де вони працюють, там де вони страждають.

Вислід своїх студій виразив фактом — продав тіяру, казав похоронити себе у звичайній домовині, як звичайну людину. Він приходить до того самого висновку, що науковець Павлов: Розв'язка проблем людства лежить не в тіярах, не в коронах, а у звичайній людині, у її психіці — у проблемах звичайної людини.

Понтифікат Івана Павла I був дуже короткий. Сам факт, що він вибрав ім'я Іван Павло, говорить що він вступив був на шлях визначений двома його попередниками.

Папа Іван Павло II також Іван Павло. Він, повний енергії і запалу, продовжує діло Іванів і Павлів, він також “Папа мандрівник”, “Папа народів”, але перший “Папа робітників”.

МУРИН

То власне Ти, Дорогий мій Брате,
Чую в Тобі величезну країну,
в якій ріки уриваються нагло,
а сонце палить організм,
як заліза руду мартинівська піч.

Чую в Тобі подібну мисль!
А коли мисль не біжить подібно,

то все таки тою самою вагою
від правди ділиш фальш.

Це радість важити
на одних терезах ті мислі,
які різно блищать
в твоїх очах і моїх,
хоч ту саму містять суть.

“Знак” нр. 113, 1963 (ЯВЕНЬ — це псевдонім о. Кароля ВОЙТИЛИ, теперішнього св. Отця Івана Павла II)

Та поезія показує, що о. Кароль Войтила ще довго перед вибором його папою вже був Іваном Павлом. У тій поезії відзеркалюється його світогляд і принципи, якими жив і які пропагував, за які боровся і папа Павло VI. Павло VI зрівняв кляси, Іван Павло II зрівняв раси. Статую ангела, який розбиває кайдани поневолених — персоніфікація визволення, уткнув кардинал Монтіні в очі людства, в очі володарів як подарунок президентові держави, найбільшої потуги. Це не вираз наївності безкритичної і безрадної людини, яка не орієнтується і не розуміє сучасних проблем, не визнається у “великій політиці”.

Кардинал Монтіні вказав статую ангела. Папа Павло VI продав тіяру як пережиток, казав поховати себе у звичайній труні як звичайну людину. Він не тільки бачив, що людство живе у темряві, що люди зайшли на бездоріжжя, але показує, як з тої темряви вийти, показує шлях, яким ангели мають вести людство до визволення.

Подорожі папи Івана Павла II — не тільки продовження праці папи Павла VI, але й поступ — розвиток розуміння понять, принципів — розвиток проведення ідей в життя.

Папа Павло VI у своїх подорожах зустрічався віч- на- віч з народами, з їх проблемами. Він бачив, що людство опинилося на роздоріжжях.

Він вказав, де треба шукати дороговказів за- маркував він дуже виразно і яскраво: в духовості звичайної людини містяться ті сили, які вказують правильний шлях. Ті сили придавлювані на протязі цілої істрії людства, придавлені і досі тиранами різної масти.

МОЛИТВИ НАРОДІВ — РІЗНОМОВНІ, РІЗНОФОРМНІ ДІЯЛОГИ З БОГОМ

— У п'ятницю 2 травня 1980 р. перша зустріч папи Івана Павла II з Африкою, яку він назвав “дорогим континентом, вже готовим видати плоди”. Учасників подорожі тримала в напруженні цікавість і загадковість подій, які мали наступити. Кожний розумів, що ті події, які наступають, будуть формувати в душі і серці папи образ континенту — образ новий. Чи завжди той образ буде покриватися з дотеперішньою уявою і з тим, що ми сподівалися бачити?

Перед відлетом говорено, що подорож пов'язана із сторіччям християнства Заїру і Гани. Святіший Отець говорив, що незважаючи на великі труднощі і дії різних динамізмів, той великий континент формує власну історію, що африканські католики і всі інші віруючі в Христа, разом з усіми, які вірять в Бога, можуть дати великий вклад у будову такої Африки, яка, шануючи традиційні цінності культури, здолає жити в дусі солідарності, порядку і справедливості.

Принципи розв'язки африканських проблем: екуменізм, роля церкви у формуванні майбутнього Африки, глибока пошана до моральних і культурних цінностей того континенту.

В часі лету папа звертає увагу на спеціальне напруження і небезпеку в світі. Каже, що треба захочувати африканців, щоб були дійсно вільні і суверенні, щоб не піддавалися зовнішнім впливам; африканці мають можливість, право і обов'язок жити власним життям. Це терен місійний, але на е-

тапі, на якому той місійний етап стає власною церквою. Це дуже важливий момент з погляду історії тих країн, де родяться нові суспільства.

Та “власна церква”, відповідальність за неї і її спільність із Вселенською церквою — то було завдання число 1 папської візити в Африці.

На питання кореспондента про літургічні зміни папа Іван Павло II відповів: “Ми, люди Старого Заходу, часто видумуємо способи ускладнювання простих справ.”

Папа напевно не прибув до Африки, щоб щонебудь ускладнювати. Натомість, маючи широко відкриті очі, спостерігав проблеми великі і малі.

Та зустріч принесла в Заір і Гану великі зміни; місійні терени стають власною церквою тому, що відповідальність за церкву у своїх країнах перебрало чи перебирає місцеве духовенство.

Там, де панує стагнація, нема проблем. Але стихійний розвиток приносить їх багато. Так є з церквою в Африці, де динамізм проявляється у так званій африканізації: він зводиться до намагання сильнішого виразу присутності Африки в церкві, щоб знайти місце для традиції і африканського символізму. Подібно й інші культури і народи протягом сторіч збагачували християнство, впроваджуючи свої власні форми, поняття, символи. Це намагання — не щось нове в церкві. В Африці це явище має більший вимір тому, що відрубність африканської культури багато більша і для багатьох трудна до сприйняття.

У ті проблеми Св. Отець заглибився вже в Заїрі. У тій країні амбіції африканізації найбільше виражені.

Майже половина 25, 5 мільйонної людності — це католики. Церква в Заїрі незважаючи на історію боротьби з владою, має силу, якої можна позавидувати, має повну підтримку населення. Вона не

тільки проповідує Слово Боже, але, коли треба, боронить прав людности, а коли треба — живить.

Наприклад, у країні, президент якої є одним з найбагатших людей світу, а де люди не раз падають при праці і вмирають з голоду, де брак праці є не тільки проблемою економічною, але суспільним лихом, парафії і священники всілякими способами здобувають борошно для голодуючих.

Приклади величезної ролі Церкви в житті країни безчисленні. Про розвиток і динамізм церкви в Заїрі папа говорив з радістю і гордістю: у 1917 році висвячено першого заїрця священника; у 1956 — перший єпископ Кіншаси Йосиф Молюля став кардиналом.

Африканізація — це різні форми, постуляти, практика. Від досить скромного намагання ввести власні етнічні форми і символи до літургії (роками продовжується певного роду літургичний експеримент, окреслюваний дуже часто як літургія заїрського обряду) до домагань дуже високих, включно майже з перенесенням науки Христа прямо на африканський ґрунт, що означало б викреслити традицію віків з Вселенської Церкви.

Дуже сумнівне, чи ті скрайні форми постали в Церкві. Радше з тою загальною, спеціально сильною на початку 70-их років політикою президента Мобуту, щоб африканізувати державу і все, що в ній (між іншим, нова назва країни: Заїр замість Конго), а одночасно заборона вживати християнські імена. Тепер ті заборони, як і низку протицерковних кроків і часове вигнання кардинала Малюлі частково відкликано.

В часі візити папи в Африці виявилася в захопливій формі відрубність між країнами середньої, східньої і західньої частин континенту.

Усупереч знаній одноманітності Африки, у кожній з 6-ох країн вітали Папу іншим способом,

але завжди гаряче і з ентузіазмом. Різним способом проявлялися релігійні почування, але завжди сила тих почувань була велика — християнство в цілій Африці розвивається динамічно.

У таких країнах, як Заїр чи Конго, де від віків релігія була в житті племені на першому пляні, дуже виразно наступило найсильніше природне пристосування християнства до прадавніх форм культу.

Натомість в інших країнах, наприклад — на Побережжі Слоневої Кости, християнство є й далі релігією, яка вдаряє своєю новістю, яка має форми виразу такі зрозумілі, що не хочеться вірити (треба уявити собі, як глибоко промовляє до свідомости Святе Причастя — ділення хлібом), але і багато нових форм. Тому то релігійне переживання виражається різно в різних країнах.

Папа відразу сприймав африканські проблеми. Було видно, що розумів душу Африки і її людей, прибув до них, щоб зміцнити їх у вірі, але також щоб піднести їх духово, загоїти рани по стражданнях, які гнобили їх довгими віками. Папа постійно виражав свою глибоку і щирю пошану для моральних і культурних цінностей Африки; обороняв африканську тотожність. (.....Африка не може випертися своєї африканськості..... при розв'язуванні всіляких проблем треба мати на увазі головний чинник ідентичности людей Африки..... їх гідність) боронив права Африки жити своїм власним життям (не можна стосувати європейських моделей до розуміння Африки); остерігав, що по давніх формах чужого панування появляються нові небезпеки: ідеологічного та економічного панування, говорив про роллю Африки, яка буде постійно зростати.

Серед слів, які викликали вдячність африканців для папи, на першому місці треба поставити ті, які дослівно підбили чорних християн. Після про-

пам'ятної візити в Браззавілле зворушлива демонстрація віри марксистської людности Конга і благаання тої людности, щоб світ не забув їх.)

Папа Іван Павло II звернувся з вітанням до всього населення континенту. Привітав католиків і християн інших визнань, як також і тих людей, які в релігійному почутті готові своє життя підпорядкувати Богові або шукати Його присутности.

Такі думки віддзеркалювалися в розмовах, зустрічах і спільних молитвах з представниками інших християнських визнань і інших релігій. Той екуменічний підхід був характеристичний для цілої подорожі папи по Африці.

Народи Африки приймали Святішого Отця просто як провідника людей віруючих у Бога. В Найробі папа не вагався сказати, що поділ серед християн є скандалом для світу, головно в місійних країнах.

Бувши речником екуменізму в широкому розумінні того слова — діалогу з іншими монотеїстичними релігіями, папа зустрівся також з представниками гіндуїзму і музультманської спільноти в Кенії, говорив про своє намагання розвивати те що лучить християн і музультман, про ролю обох релігій в дії для добра миру, свободи, про розвиток моральних цінностей, говорив про обов'язок супроти світу загроженого матеріалізмом.

У Гані, країні багатой культури, глибоко закорінена традиція "різноманітности в єдності", в якій співжиття між різними племенами укладалося віками. Досі є там сім різних мов. Співжиття різних визнань зразкове.

Папа і архієпископ Роберт Рансі Runcie прийшли до висновку, що Европа може багато навчитися, бачучи динамічний розвиток, ентузіазм і посвяту Церкви в Африці. (Wojciech Płazak: "18 tysięcy

kilometrów z ojcem świętym". Gwiazda Polarna, 26 lipca 1980)

— "Візита папи Івана Павла II у Бразилії від-
слонює цікавий стан соціального і релігійного роз-
витку населення.

Ватикан уважає Бразилію найбільшою като-
лицькою країною світу. На 123 мільйони населення
104 мільйони католиків. Конференція бразилійських
єпископів стверджує, що на кожних 5 мешканців
країни принаймні 4 з них визнає своїх "приватних
святих", яких церква не признає.

Кандомбл — культ, який принесли з собою не-
вільники із Західньої Африки. Коли ж португаль-
ські колоністи примусили їх прийняти католицизм
вони прийняли католицизм, але не покинули своєї
африканської віри і практикують разом одне і дру-
ге. Святих африканського походження пристосува-
ли до християнських і так: Огум — бог заліза і вій-
ни став св. Антоном, Окоссі — бог ловців переми-
нився на святого Юрія, Оба — богиня рік перейшла
на святу Йоанну. Були і такі, які говорили, що па-
па — це син бога Огум.

Треба признати, що папа в часі своєї візити
зайняв становище, яке свідчить про його великий
розум. Не осудив, а сказав, що ту популярну фор-
му релігійности треба продовжати і використати
для ширення Євангелії. "Дуже важливо не погор-
джувати і не висмівати," зазначив він.

Повний вимови факт, що бразилійських єписко-
пів очолює Павльо Еверісто кардинал Арнс, якого
папа Павло VI покликав був до Риму для праці у
"Секретаріяті для невіруючих". Це дало йому мож-
ливість виробити у себе філософічно-толеранцій-
ний підхід до атеїстів і марксистів.

Вказуючи на величезну кількість авт на вули-
ці, сказав кардинал: "У кожному авті одна людина!

Я добиваюся того, щоб розбудувати суспільні засоби льокомоції, дати можливість цілому суспільству користати. “Чи через те я марксист?”

Згадуючи Павла VI, кардинал Арнс оповів: “Він, який назначив мене на те становище, завжди, коли тільки я приходив до нього, сердечно мене вітав і говорив: Добре робиш, роби так далі.”

Папа обороняв право на землю, осудив нужденні умовини, у яких живуть бразилійські селяни. — Вони мають право посідати землю, — заакцентував він.

Багаті землевласники загарбали землю і тисячі селян зробили бездомними.

“Земля — подарунок Бога, який Бог дав для всіх людей. Отже це несправедливо тому, що це незгідне з Божою волею так користуватися тим Божим подарунком, щоб тільки мала горстка користала з того Божого добродійства, а величезна більшість була вилучена,” додав він.

Папу вітали безчисленні маси народу, повіваючи прапорами. Це був ще один приклад відгуку оборони вбогих — головної мети його бразилійської подорожі.

У довшій промові, яку виголосив у Сао Павльо, папа зосередився на правах індустрияльних робітників до кращих умов праці і побуту.

У рільничих районах, у районах плянтацій цукрової трощі присвятив свою увагу долі селян, яких плянтатори позбавили праці, викинули їх з їх землі.

Бразилійські єпископи на спільній конференції видали заяву, в якій говориться, що інтервенція уряду за час двох десятиріч у північно-східних районах збільшила користь великих власників, а робітникам принесла шкodu — більший гніт і рабство. У тій заяві додано, що різні форми насильства вжи-

вано проти селян і індіан, щоб прогнати їх з їх землі.

Щодо користування землею, то найкраща форма — родинна ферма; а для тубільців індіан — земля як спільна власність племені.”

(A Brazilian Cardinal struggles for justice, by Warren Hoge, New York Times service. The globe and Mail, Tuesday, Jul. 8, 1980)

“Папа Іван Павло II у Форталеза повчив єпископів, що їм не вільно мішатися до партійної політики, але вони повинні — як соціальна сила — працювати для суспільної справедливости. Єпископи все те, що папа говорив у Бразилії, прийняли з нескриваним ентузіазмом.

Святіший Отець сказав: “Ваше покликання як священників забороняє вам цілком ясно і без тіні сумніву включатися в щонебудь пов’язане з партійною політикою. Але — зараз папа додав — не можна заборонити єпископам служити для добра людства, боронити особливо, але не виключно, убогих, ані не можна заборонити їм боротися за таку соціальну політику, яка робила б людей схильними жити і діяти згідно з сумлінням, тим самим робити суспільство більше справедливим.”

“Ви мусите мати — продовжав папа свою мову — відкриті очі на кожну несправедливість, на кожне насильство над правами людини, і то без різниці, чи те насильство в ділянці матеріяльній, чи у сфері духу.”

З виразною алюзією до марксизму Святіший Отець підкреслив, що священниче покликання забороняє піддаватися будь-яким політичним ідеологіям і системам. Пізніше в проповіді до індіан папа виразно осудив колективізацію землі і “концентрацію всього в руках держави, яка таким способом стає справжньою і то єдиною капіталістичною потугою в даній країні.”

— Бразилії не відкрили. Бразилію нам відобрали! Нас масакрують, нас визискують! — скаржилися індіани через голосники. У відповідь на ті скарги Іван Павло II сказав: “Відважні реформи у цій країні конечні. Ті реформи повинні мати метою дати доступ до землі всім, бо власність на землю є в певному сенсі безумовною конечністю волі і творчої діяльності людини.”

Папа запевняв індіан, що ті реформи повинні звільнити їх від кошмару вивлащення і допомогти їм зберегти власну індіанську ідентичність.

Бразилійські єпископи з захопленням прийняли те, що Папа апробував рішучу боротьбу за справедливість, за права для вбогих, і то здецидовано в опозиції до диктатури військовиків.

Єпископ суфраган у Сао Павльо Мауро Морелі сказав журналістам: “Ми дуже задоволені тим, Святіший Отець проповідував тут Євангелію. Євангелія має також економічні і соціальні виміри, а це дуже важливе для нас і для кожної людини у Бразилії. (Dziennik Polski і Dziennik Żołnieza, 12 липця 1980)

“Після візити нужденних хат, збудованих з кавалків старої бляхи і відпадків дерева, Іван Павло II посвятив капличку в дільниці нуждарів, званій Відігаль. Під час акту посвячення папа подарував парафії перстень, який одержав був від Папи Павла VI, коли той іменував його кардиналом.

“Тільки справедливе суспільство має право існувати” — підкреслив він виразно, утотожнюючи себе із становищем єпископату Бразилії, який виступає як представник убогих у тій країні.

Він заявив, що Церква не прагне грати жадної ролі в політиці, але має намір служити тільки справедливості і вживати свого авторитету, щоб бути голосом сумління, стерегти людей і їх волі, домагатися розв'язки необхідних проблем.

Найбільше враження зробила візита Івана Павла у Відігаль — дільниці нужди.

Промовляючи до багато тисячної маси робітників у Сао Павльо, Іван Павло II сказав, що церква стоїть по боці вбогих, признає їм право до праці і демонстрації, оскільки це буде конечне до одержання засобів до життя.

“Хай живе папа! — Папа робітників!” — кричали маси, захоплені тим, що сказав папа на закінчення своєї промови. — Святіший Отець виразно означив становище Церкви до проблем світу праці і соціальних змін.

Папа закликав уряд Бразилії признати права робітників: їх право до охорони праці, властивого заробітку, право творити професійні спілки, право організувати страйки у випадках несправедливості з боку працедавців. Він зазначив, що всі реформи повинні бути проведені мирним шляхом, “тому, що насильні методи вбивають творчі інтенції.”

Робітник сталеварні Валдемар Россі просив, щоб Папа вставився в справі багато тисяч робітників, які живуть у нужденних умовах тому, що їх заробіток дуже малий. Россі дав папі історію життя двох робітничих організаторів, яких уряд минулого року вбив.

Коли Россі, батько п'ятерох дітей, скінчив свій виступ, Іван Павло II обняв його і поцілував. Тим способом папа виявив своє співчуття і його долі, і долі тисячів подібних йому.

Папа Іван Павло II ствердив, що Латинська Америка знаходиться у періоді великих історичних змін. Він закликав провести ті зміни не шляхом насильства, а рішучими реформами.

Архієпископ Гельдер Камара знаний зі своєї безкомпромісової боротьби за суспільну справедливість: підкреслював нужду бразилійців і жорстокості урядових чинників. Уважають його лідером пос-

тупового крила у католицькій церкві, консервати називають його комуністом, демагогом тому, що не раз виявляв симпатію для революційних рухів.

Папа у своїй промові до представників промислу, політиків, науковців закликав знов до необхідних реформ мирним шляхом і так не допустити до заворушень і непотрібного проливу крові.

Іван Павло II відвідав колонію прокажених у місцевості Тересіна. Місіонарі казали, що уряд Бразилії думає не ізолювати місцевості, де живуть прокажені. Прокажених затруднюють у пекарнях, а це спричиняє поширення хвороби. Місіонери стан тих колоній назвали жахливим.

На другий день Іван Павло II відправив Службу Божу в Белем при участі 300,000 людей. Декотрі з них принесли свої тварини, щоб папа поблагословив: На вітарі знайшлися пітони, черепахи, дикі ведмеді, а навіть шестистоповий алігатор (Гвезда Полярна ч. 29, 19 липня 1980 "Приятель бідних і нещасливих."). Gwiazda Polarna N 29, 19 lipca 1980

Іван Павло II не залишає найменшого сумніву, що Христова Церква є за ліквідацію привілеїв і багатств, тим самим і влади багатих, які кривдять маси бідноти. Біднота також люди, які мають право до пошанування їх гідності і до людських умовин життя.

Нічого дивного, що в міру того, як подорожі папи почали поступати, росла констернація і виразне занепокоєння тих багатих юнаків, яким жаль їх багатств, як би мали йти шляхом, який вказує Христова Церква.

Папа не залишає для них іншого шляху, тільки власне той, коли хочуть уникнути жахливих насильств, заворушень і революцій, які нищать все, не будують нічого.

Папа не прибув до Бразилії на величаві прийняття і розмови з урядом, але прибув як Голова

Церкви і Заступник Христа до своєї стомільйонної вівчарні, щоб крім журби про душі вірних, побачити, в яких матеріяльних умовах вони живуть, як респектують їх людські права до гідного і справедливого життя.

Бразилійський уряд зробив усе, щоб папа не міг безпосередньо зустрінутися із страшною суспільною дійсністю, а щоб показати папі тільки все добре, гідне похвали; успіхи і досягнення уряду.

Однак це урядові не вдалося. Папа дійшов всюди куди треба було дійти і бачити дійсність. Часто плакав над тою дійсністю, плакав сльозами правдивого болю, жалю і співчуття для людської кривди, нужди, недолі, поневіряння, голоду, хворіб і браку засобів для заспокоєння найелементарніших природних потреб кожної живої людини. Папа не мовчав, не міг мовчати.

Тільки першого дня своєї подорожі був у місті Бразилія офіційним гостем уряду і тільки при прощанні в Манао бачився ще раз з представниками того уряду. Позатим увесь час був пастирем у власній Церкві Христа, серед своїх овець: пізнавав їх проблеми, їх журбу, клопоти, нужду, їх страждання. Покріпляв їх на душі, внушав надію і довір'я. Щораз голосніше домагався їх прав, остерігав перед насильствами, але і перед марксизмом з його клясовою боротьбою і суспільною ненавистю як ліками на сучасне зло капіталістичного егоїзму, кривд і надужиття.

Це знайшло зрозуміння і оцінку. Мільйони бразилійців відчували інстинктом злидарів і кривдженних людей відчували в тій білій, ясній постаті польського папи висланника справедливості і миру, віщуна визволення з гнету і матеріяльного визиску, надію поправи матеріяльних умовин, кінець нужди, світло ліпшого майбутнього.

(Jak sw. Stanisław... Gwiazda Polarna, Sobota 16 sierpnia 1980)

ДЕМІУРГ

Люципер — Світлоносний! — ангел найвищої ранги — божество, бунтується проти Бога. За намовою Єви впадає у гріх Адам і цілий людський рід. Сатана має відвагу спокушати навіть самого Христа!

— Боротьба сил Світла проти сил Темноти — дуалізм притаманний майже всім релігіям, — скаже вчитель історії у середній школі.

— Мітологія, легенди, байки, — скаже атеїст, усміхаючися поблажливо.

— Кожному предметові, кожному явищу дійсності притаманні протилежні властивості, що виражають його суперечливу природу, закон його існування. — Діалектика! — скаже вчений марксист.

“У Гегеля в його філософії діалектика набрала вигляду ідеалістичного вчення про закони розвитку духовного деміурга дійсності, містичної ідеї.

— Деміург у грецькій мові — творець, майстер. У своїх філософських творах Платон почав використовувати цей термін для позначення бога — творця чуттєвого світу. Ідеалістична філософія уважає, що Деміург дійсності — це “абсолютна ідея”, дух, свідомість (У.Р.Е. 4: 68).

Не один каже, що Біблія — то байки. Дивне! Коли приглянутися добре тим “байкам”, то бачимо, що в них виражені принципи діалектики. Діалектика — це філософія, не тільки сучасна, але і старовинна грецька, китайська. Одним словом — знана у всьому світі і в усіх часах, яка довела до пізнання Творця — Абсолютної Ідеї, Духу.

Діалектика — мати кібернетики, яка показує, що в людському організмі, в організмах усіх живих

тварин, у всіх системах всесвіту діють закони на тих самих принципах — походять з того самого джерела, від того самого Творця.

Однак це не означає, що створення законів, дію яких стверджує людина, вичерпує всі потенції Творця. Наука і філософія стосуються до сфери, до якої людина сягає своїми органами чуття і своєю думкою. Навіть думка — мисль є реакцією на сприйняті змісли вражіння. Вражіння сприйняті змісли і уявлення створені на підставі тих вражінь не є об'єктивні. Суб'єктивність вражінь і уявлень не виключає об'єктивности явищ ані предметів.

Деміург — творець — майстер — абсолютна ідея — дух — мисль!

“Мислею можемо осягати в одному моменті найбільше віддалені місця, в одній хвилині пробігти всю Землю, зупинитися на Місяці. Мислею людина сягає в найдавніше минуле, проникає в прийдешні віки.

Мисль не тільки найшвидша, але й наймогутніша. Мисль є тою силою, яка створила цілу історію, всю культуру і цивілізацію — все минуле й теперішнє, і створить майбутнє — добре і зле. Мисль дає людині радість, мисль творить людські страждання, затроє життя — особисте, родинне, суспільне, творить конфлікти релігійні, соціальні, спричинює війни, революції.

Жаден чинник матеріальний, жаден чинник органічний не може вияснити тої сили, яка казала першим християнам гинути в кігтях диких звірів на арені римського цирку.

Тією силою була їх мисль, була ідея, витворена їх мислею, було поняття й розуміння правди, яке опанувало їх прямування до правди, за яке вони воліли радше прийняти муки і смерть, аніж відступити-відректися тієї для них Великої ідеї. Ту

ідею вони створили собі на основі фактів, які вони бачили, чули, з матеріалу, який вони зустрінули на своєму життєвому шляху, який вони проаналізували своєю мислею. Вислідом тієї аналізи була ідея, в яку вони повірили і за яку віддавали своє життя.

Мучениками за ідеї вистелений шлях історії людства. Вони своїми стражданнями і своїм життям — своєю смертю платили за життя ідей. Вони вмирили, щоб ідеї могли жити.

Мучениками були не тільки перші християни, але й усі революціонери всіх часів і всіх народів. Мучениками були не тільки революціонери, які гинули на ешафотах, страждали в царських тюрмах і каторгах, але й революціонери теперішньої доби, які гинуть у концтаборах — каторгах “країни соціалізму”, “країни гуманності і справедливості” чи країн “вільного світу” а навіть “католицьких” країн Америки.

Жадним органічним процесом, жадним матеріалістичним способом не можна вияснити самоспалення буддійських монахів чи “гаракірі” японських самураїв.

Мучеників за ідею — за правду немало і в ділянці науки. Напр.: Джордано Бруно, Галілео Галілеї, Земмельвайс і багато інших, імена яких знані, але й багато таких, імена яких залишилися незнаними.

Цих кілька наведених прикладів свідчить, якою могутньою силою є мисль у суспільному і загальнолюдському аспекті” (Думки і тіло).

Земля кружляє довкола Сонця і довкола своєї осі від тисячів і тисячів років. Цей рух землі відбувається з величезною швидкістю і, правдоподібно, з величезним шумом. Все таки людина, що живе на цій Землі, разом з цією Землею мчить з шаленою швидкістю в міжпланетних просторах, зовсім того не відчуваючи і не спостерігаючи.

Ніхто з найбільших мудреців старовини не повірив би був, коли б хто сказав був йому, що те, що потертий вовною бурштин притягає дрібні кучки соломи, то тим способом у бурштині проявляється сила, яка освітить міста, буде гнати величезні поїзди з неймовірною швидкістю не тільки по поверхні землі, але й у воді і повітрі, вивезе людину на Місяць, може й Землю розірве.

Космос — всесвіт, мікрокосмос — всесвіт у мініятурі — людина. Термін мікрокосмос на означення людини ґрунтується на тому, що в людській істоті віддзеркалюються ті самі закони, які правлять всесвітом.

Структуральною одиницею — цеголкою живого організму є клітина. “Людське тіло є агрегатом приблизно одної сотні трильйонів клітин”. Клітини з’єднуються в системи різних фізіологічних чинностей, а системи творять організм. Будова клітини: ядро, плязма з великою кількістю різних структур пригадує соняшну систему з сонцем у центрі та різними небесними тілами-планетами на периферії. Кожна клітина фабрикує інший біохімічний продукт. Кожна клітина продукує інший рід білків. Продукція ця відбувається у мікросомах, у плязмі, на периферії клітини, але за взорами з ядра — з центру. Безсумнівно, що існує центр, який координує дію всіх систем, які входять у склад організму, і за посередництвом систем усіх органів і всіх клітин. Безсумнівно, що подібний координаційний центр існує в організмі тварин і рослин. Такий координаційний центр існує у всесвіті.

Інстинкти — тропізми у тварин і рослин стоять на сторожі вегетативного життя. У людини є проблеми етичного характеру. Тварини і рослини реагують безпосередньо, відразу на дію факторів середовища. Людина має бажання і здібність аналізувати — робити абстракт з явищ і дій середовища.

Цей абстракт — ідею вона класифікує, оцінює у відношенні до самої себе: до свого вегетативного життя і до духовно-етичного. Цей абстракт ідея-уявлення людини про свій стан і про відношення середовища, оцінений і закваліфікований, стає мотором її дій.

Кожна дія людини, все, що людина робить кожного буденного дня, є “опредмечуванням її думок, є проведення у конкретну форму того, що перше було в її думках. Це явище відбувається безперервно ціле життя людини і тому воно таке буденне, що не звертає на себе уваги.

Але в стані, який відхиляється від норми, у патологічному стані — у психоневрозах дія думки та ідеї проявляється дуже виразно, приковує увагу пацієнта і його середовища.

Психоневрози — це хвороби, безпосередньою причиною яких є ідея, поняття, яке людина створила собі на підставі своїх переживань. Вони забарвлені страхом — емоцією і звичайно стосуються до її власної особи. Те поняття, та ідея є конкретною й об’єктивною дійсністю. Постає вона на підставі дійсних даних, на підставі фактів, які сам хворий докладно аналізує. Мірилом тієї аналізи є досвід хворого, сума його переживань, мережа яких починається від наймолодших років. Трудно знайти дві людські істоти, які мали б такі самі переживання. Цим пояснюється факт, що під впливом того самого чинника можуть поставати різні види психоневроз.

Ідея та емоція творять психоневрози, ідея та емоція творять мистецтво і науку. Мистець твором своєї психіки впливає на середовище, впливає на інших. Людина, яка хворіє на психоневрозу, ідеєю яка є твором її психіки, діє на себе саму. Хворий на психоневрозу схожий на творця наукової теорії, який бачить факти згідно із своєю теорією, часто навіть незгідно з суттю тих фактів.

Спільне для психоневроз мистецтва і науки є ще й те, що на психоневрози звичайно хворіють люди здібні і схильні до вражень і до роздумувань, люди інтелігентні. (Розуміється, що не ідентифікую інтелігенції з освітою) Людина хвора на психоневрозу творить собі власну “теорію” і згідно з нею живе, відчуває і діє. Ця теорія впливає не тільки на функції, контрольовані волею, але й функції незалежні від волі. Турист, який стоїть на шпилі гори і дивиться у прірву, має враження, що прірва тягне його, що він падає. Під впливом страху і тривоги людина емоційно впадає у стан і ситуацію, якої боїться.

Нормальна реакція на страх — це втеча, намагання віддалитися від загрози. Маю на гадці страх чи небезпеку стихійного характеру, в якій не існує проблема спротиву чи боротьби. Наглий і сильний страх унеможливує втечу, паралізує рух, “приковує ноги до землі”. Панічний страх, страх надзвичайної сили тягне в саму загрозу, в саме джерело страху. В часі стихій, як вибух вулькану, пожежа, нагла повінь, тварини, а навіть люди, які знайшлися близько стихії, в панічному страху кидаються в напрямі стихії і гинуть, хоч мали ще змогу і шлях до втечі.

У книжці “Думки і тіло”, яка вийшла друком 1976 року в Торонті, я описав понад 20 випадків психоневроз.

У двох випадках, описаних у тій книжці, представлені дві різні форми і стадії матеріалізації ідеї: жінка з почуттям, що з її спини виділяється “газ”, і чоловік з “впливом насіння”: різні змістом і формою, але подібні механізмом поставання проявів. Ці два випадки доповняються. Вони представляють матеріалізацію ідеї — опредмечення уявлення на двох різних ступенях, на двох різних етапах.

У першому випадку поняття образи Бога створене у жінки з понять, які існують у її довкіллі: Бог перебуває “вгорі”. Довкілля не знає, і вона не знає, як Бог виглядає. Богові присвячені образи. Поняття Бога окреслене в неї відчуттями якоїсь суті вгорі і в образах. Відвернутися до кого спиною вважається образою. Своє звернення до образів спиною вона вважає гріхом — образою Бога і відчуває як щось, що підноситься від неї “догори”. То “щось” не має ні кольору, ні запаху. Вона не спостерігає того “щось” жадним із змислів. Те щось існує у неї тільки в дивному, невиразному відчутті. У неї нема матеріялу для точнішого опредмечення її мислі.

У другому випадку пацієнт приходить з діагнозом “розм’якшення мозку”. Таку діагнозу він поставив собі сам на підставі прочитаної книжки про шкідливі наслідки мастурбації. Прояви розм’якшення мозку він подає: вплив насіння, болі голови, головокруження, болі у хребтному стовпі. Пацієнт походив з польської, але знімченої родини. Книжку про наслідки мастурбації він читав німецькою мовою, уживав німецького слова “Semenfluss”, в українському перекладі “вплив насіння”. Обстеження виявило: геніталії обгорнуті ватою, на ваті слиз —об’єктивний доказ. Пацієнт переконаний, що це вплив насіння: він уживає й другого терміну “вплив сперми”. Він добре знає, як вплив сперми виглядає, він не раз бачив.

Його уявлення “насіння” — “сперми”, яке його лякає, постало під впливом читання, виступає у спорідненні з іншими проявами “розм’якшення мозку”, поданими у тій книжці. Ті інші прояви існують у нього як почуття. “Вплив насіння” опредмечений у формі слизу. На таке опредмечення існував у нього, у його пам’яті — у його мозку взір,

який він мав зі своїх минулих переживань (мастурбації).

Він не бачив насіння — сперми, але він знав, що у слизі, який впливав з його сечової цівки при мастурбації, було насіння, була сперма. Ідентифікуючи сперму із слизом, опредмечував своє поняття сперми-насіння у формі слизу.

Факт віддавна відомий, що той самий медикамент, коли подадуть його різні лікарі, для того самого пацієнта, при тій самій хворобі діє не однаково: від одного більше успішно, від іншого менше, — від думки пацієнта про здібність лікування лікаря вщеплену в лікарство, яке приписав чи дав той лікар. Явище буденне, загально знане, свідчить про залежність дії матеріального засобу — медикаменту від думки — від ідеї, втіленої в той медикамент. Це факт стверджений і знаний, але це ще не значить, що той “дрібний”, “буденний”, а для декого навіть смішний факт вияснений і зрозумілий. Як медикамент матерія стає інструментом дії ідеї — мислі, думки?

— Дослідники ствердили, що два чинники перешкоджають об’єктивній оцінці лікувальної сили медикаментів: перше — це психологічний вплив медикаменту на пацієнта, друге — помилка лікаря як обсерватора, якої причиною є психологічний вплив на лікаря. Вже само припинання медикаменту, без огляду на хемічний склад, може вистачати, щоб здоров’я пацієнта поправилось. Таке явище зустрічається частіше в пацієнтів, позитивно наставлених до лікаря і його медикаменту, ніж у пацієнтів із скептичним підходом до лікування.

Це є причиною, що в клінічних дослідах медикаментів вживається індиферентні таблетки, які не мають жадного фармакологічного впливу. Таким способом означають психологічний вплив у дослідах (Е. Бр. 18: 279).

Такі індіферентні таблетки мають назву placebo; їх застосовують не тільки в дослідках.

— Placebo приписують не раз у хворобах, проти яких медицина не знає ліку, або у випадку, в якому діагноза незнана (Е. Бр. VIII: 18).

Виникає питання, який сенс такого приписування? Лікар, який приписує placebo, відповідь, що воно успокоює хворого. Є заспокійливі медикаменти, є заспокійливе лікування. Такі медикаменти в медицині широко вживані, аж надуживані!

Заспокійливі медикаменти діють біохемічно. Яка сила, який механізм діє у placebo? Немає сумніву, що в placebo діє ідея, зміст якої — лікування даної хвороби, не раз такої, якої навіть діагноза не є знана, на яку медицина не знає ліку. Ту ідею лікувальної сили імплантував у placebo лікар своїм словом і своєю поведінкою. Placebo лікує, усуває прояви не тільки суб'єктивні, але й об'єктивні.

У 1964 році у психіатричному шпиталі у Ст. Томас, Онт., др. Баб'як представив на лікарському зібранні випадок депресії,вилікуваної препаратом літію. Присутний на тому зібранні лікар з Лондону, Онт., (імени його не пригадую) сказав, що це не вислід фармакологічного впливу літія, що це дія placebo. Не хочу сказати, що той лікар з Лондону не помилявся, що лікування літієм було безуспішним. Ні! Того лікаря ставлю тут тільки на свідка що placebo беруть до уваги лікарі, що placebo фактично признає медична наука. Сорок відсотків лікувальної сили усіх медикаментів, взятих разом, то дія placebo, кажуть дослідники.

— Досвід показує, що медикамент пентабарбіт поданий дожилно усуває біль у 50 % пацієнтів після операції, морфіна 80%, placebo 20% у пацієнтів цього самого рода.

Досліди дії обезболюючих ліків є трудні, тому, що почуття болю у людини залежить не тільки від

дії фактора, що спричинює біль, але і від психологічного чинника.

Обезболюючий середник подається пацієнтам після операції. Вплив цього середника порівнюється із впливом placebo, яке було подане іншій групі пацієнтів такої самої категорії. Дія placebo ясна і безсумнівна. Кодеїна обезболює 40%, placebo 33% пацієнтів тої самої категорії. (Andres Goth, Medical Pharmacology, Edition 1981)

Наявність дії Плацебо науково доказана. Питання: Який механізм цієї дії? В який спосіб ця дія постає? В цьому явищі треба взяти до уваги такі чинники: пацієнт зі суб'єктивним відчуттям болю, зі суб'єктивним уявленням — ідеєю своєї хвороби, лікар зі своїм уявленням — ідеєю хвороби пацієнта і з ідеєю її лікування, Плацебо посередник — передавач ідеї лікаря до пацієнта.

Перший крок співдії: конфронтація уявлення — ідеї хвороби і ідеї і волі її лікування у лікаря з уявленням — ідеєю хвороби з формами її відчуття у пацієнта. Вислід цієї конфронтації: у пацієнта настає зміна його ідеї — його уявлення його хвороби. Він розуміючи, приходить до переконання, що ідея хвороби, яку представив йому лікар правдива, він приймає його ідею і волю лікування.

Часом ідея викликає біль. Психоаналітик Фройд опублікував такий випадок: В часі операції кульшевого суглоба в операційній залі був присутній брат пацієнта. В моменті, коли хірург розривав зрости, які уштинювали суглоб, і почувся тріск у тому суглобі, брат хворого почув біль у своєму кульшовому суглобі. Фройд називає це явище симпатичною ідентифікацією (Е. Бр. 13: 061).

На мою думку у тому випадку віддзеркалюється дія аж двох ідей: ідея хворого суглоба, яка постала у брата хворого під впливом слухання нарікань хворого ще перед операцією. Та ідея створила

у брата хворого страх, щоб у нього не постала така хвороба. Операційна зала, операція, вид крові збільшив емоційність тої ідеї — про хворобу його власного суглоба. Тріск який він почув в оперованому суглобі, збільшив його почуття страху, яке перевищило поріг його витривалости, і він почув те, чого він боявся — біль у своєму суглобі. Психологічний парадокс!

Інтерпретація фройда, що це “симпатична ідентифікація”, вказує знов на ідею, під пресією якої Фройд сам був ціле своє життя, під впливом якої створив свою теорію, у якій він приписує важливу роль, і то головно сексуального характеру, відносинам між членами родини. У тому випадку є “ідентифікація”, але не “симпатична”, не із співчуття до брата, але егоцентрична, хворобова — морбофобія, створена страхом за своє власне здоров'я. Присутній при операції почув би був біль у своєму здоровому суглобі навіть тоді, якби на місці його брата оперовано зовсім чужу йому людину.

Після першого серцевого приступу през. Айзенгауера один польський лікар (імени не пригадую) написав був популярну статтю під наголовком “Серце на долоні”, яку опубліковано в журналі “Przekroj”. На тій статті я заробив більше, ніж її автор. Та стаття пригнала мені до Кабінету 7 чи 8 пацієнтів зі скаргами на серце, такими, які мав Айзенгауер, які були описані в статті “Серце на долоні”. Жаден з тих пацієнтів не був споріднений з Айзенгауером. Не була це “симпатична ідентифікація” але хворобова — морбофобія, створена страхом перед такою хворобою, яку мав Айзенгауер. Психологічний парадокс!

“Земля западається під ногами”, “Епілепсія” і “Комплекс Едипа” під такими заголовками описані в книжці “Думки і тіло” три випадки психоневроз дуже різні змістом.

Їх проблеми не мають не тільки нічого спільного, але навіть нічого подібного. Натомість механізм поставання подібний, можна сказати, що ідентичний.

У всіх трьох випадках причиною є страшні, макабричні переживання: У випадку “Земля западається під ногами” і в “Комплексі Едипа” страхіття ті — це витвір II Світової війни. “Епілепсія” розвивається на тлі побутових умовин ще I. Світової війни.

Щодо механізму розвитку: всі три випадки спалахують довгі роки після перших суттєвих макабричних переживань, викликані іншими страхіттями, які як у “Епілепсії”, більш макабричні, ніж перші, але вираз — форму проявів надають перші, тому називаю перші суттєвими.

У всіх трьох випадках проблематика віддзеркалюється у снах. Тимсамим ті випадки психоневроз показують, як сни, сонні мари тісно пов’язані з дійсністю, і яким способом дійсність, реальні переживання формують сонні мари.

Центральна нервова система — мозок є величезною апаратурою, яка втримує зв’язок між людиною і її довкіллям — формує дію і поведінку людини. Змисли — органи почуття, якими людина сприймає найрізномодніші враження, предметів і явищ у довкіллі, і таким способом пізнає своє довкілля — пізнає світ.

Крім п’ятьох “основних” змислів: зору, слуху, смаку, нюху, дотику, є ще ціла низка інших. Згадати хоч би: змисл рівноваги, змисл форми, змисл кінестетичний — орган почуття руху м’язів, змисл віддиху, змисл кольорів і інші. До змислів треба зачислити й інтуїцію — почуття правди.

Величезну кількість вражень різної якості сприймає людина своїми змислами одночасно. У то-

му сповидному хаосу і навалі вражень є все таки закон і лад.

Враження важливіших для життя явищ змисли сприймають перед іншими, “поза чергою”.

Перша мета живого організму — зберегти життя, найважливіше завдання — протидіяти чинникам, які загрожують життю. Враження загрози, яка діє з найбільшою силою, змисли відразу сприймають, передають до централі — до мозку, де мобілізується оборона відповідно до роду загрози. Черга вражень від інших явищ, які діють у той сам час, залежить також від їх важливості і їх динамізму: враження сильніші сприймаються перед враженнями слабшими. Сприйняті змислами враження і доведені до мозку підлягають оцінці, яка відбувається там на підставі переживань у минулому.

Кожне пережиття має здепоновану в мозку свою ідентифікацію, у повному змісті, з усіма складовими частинами змісту, форми і сили динамізмів.

У “Епілепсії” пацієнтка була свідком епілептичних приступів свого чоловіка протягом довгих років. Вид тих приступів вона сприймала з почуттям страху, щоб сама не захворіла епілепсією. У неї витворилася морбофобія, яка жила в її уяві і в почутті довгі роки, поки почуття страху не перевищувало порога витривалості. Небувала хвороба і смерть сина збільшує її страх перед хворобою. Збільшений страх переломив поріг витривалості на страх, появилися прояви такі, яких вона боялася довгі роки, які вона бачила у свого чоловіка — епілептичні судороги.

Само собою зрозуміле, що вона ніколи не переставала думати про страшну хворобу і смерть сина. Протягом 24 років у неї повторяються сни про коней і глину.

Син робив оклади з глини хворому на сап коневі, заразився сапом сам і помер. Наяву вона переживає ту страшну дійсність у своїх думках. Та дійсність віддзеркалюється у неї в її снах. Страх спричинений тою дійсністю, викликає спомин того, що вона пережила і переживала цілі роки перед хворобою і смертю сина. Той страх, що постав у неї на вид епілептичних приступів чоловіка, був менший від того, що його викликала була хвороба сина, але він був перший і як такий був суттєвий — формував прояви морбофобії.

Двадцятькількарічний юнак студент політехніки, говорить, що в нього “Комплекс Едипа”. Ясно, що таку діагнозу він поставив собі сам на підставі літератури, або, і це більше правдоподібне, що це була діагноза лікарська. Чи одне, чи друге мусіло мати підставу: У нього бувають кошмарні сні. Він бачить у сні, як батько застрелений падає, залитий кров'ю, на очах заплаканої мами. Виявляється, що це була дійсність, що в часі війни він це пережив, він це бачив!

Кошмарні сні почали появлятися в нього від трьох років, після того, як він мав нещасливий випадок у копальні. Сексуальні почування до мами бувають у нього від одного року, після того, як лікар розпізнав у нього “Комплекс Едипа” і пояснив йому, що воно таке.

Справді, інтерпретація снів, згідно з символікою Фройда, формально правильна. Але сексуальні почування до мами появляються в нього від року, а сні від трьох років. Поки лікар не розпізнав у нього комплексу Едипа, він ніколи не мав сексуальних почувань до мами, тим самим не було жадного пов'язання снів зі сексом взагалі, тим самим те, що згідно з фрейдистами є сексуальною символікою, є штучною і помилковою інтерпретацією відображення дійсности, яка не має нічого спільного зі сексом.

У тому випадку “сексуальну символіку” і сексуальне значення снам надає щойно лікар, що засліплений і загіпнотизований теорією, не бачив дійсності. Повний виразу є факт, що ті кошмарні сни появлялися у нього і після того, як він бачив фільм з воєнною тематикою або читав літературу з воєнним змістом.

“Земля западається під ногами”: В тому випадку прояви виступають і наяву, і в снах. У снах пацієнтка говорить, її чоловік мимо волі слухає того, що вона говорить, і стає свідком її сонних переживань. На підставі того, що вона говорить у сні, він приходить до переконання, що вона любить свого першого чоловіка, а не його. У нього розвивається почуття заздрости, хоч він знає, що той перший не живе.

Наяву вона, коли ходить, має почування повне страху, що земля під її ногами западається. У товаристві іншої особи, яка підтримує її, або коли вона сама держиться кого за рамено, того почування у неї нема, і вона може свobodно ходити. Безсумнівний вираз безпорадності, безсилля і бажання рятунку, сполучений, а радше створений почуттям, що земля западається під її ногами.

Перший її чоловік згинув у німецькому концтаборі. Одружилася вдруге. З другим чоловіком жила 10 років щасливо. З часом спостерігає, що її чоловік став менше чутливий супроти неї. Таке враження поставало у неї в часі родинних свят — в день її народження і чоловіка, в день народження дітей. Але і поза святами його відношення до неї таки змінилося і погіршувалося. Постають суперечки, відносини напружуються, грозить розлам подружжя.

У неї постає страх, щоб не втратити чоловіка.

Після переживань у концтаборі, пов'язаних зі смертю її першого чоловіка, якого вона любила, у

неї витворилася надвразливість на загрозу її подружжю. Під впливом тої надвразливости вона помилково зрозуміла поведінку свого чоловіка, що він став супроти неї менше чутливий, що він перестав її любити, що це може довести до того, що вона може знова втратити чоловіка.. якого любить. Тут виступає почування! Почування не знають спекуляції!

Думки на цю тему переповнені страхом, щоб таке не сталося, пригадали їй давно пережитий епізод у макабричних умовах концтабору, пов'язаний зі смертю її першого чоловіка. Той епізод був отриманий з великим страхом, щоб не наступити на міну.

Тепер під впливом страху, щоб не втратити чоловіка, якого любить, відновляються у пам'яті і виявляються наяву і в снах прояви того пережиття з минулого. Наяву вона має почуття, що земля западається під її ногами. В часі сну знаходять на неї мислі, які вона мала колись у концтаборі. Вона у сні "голосно думає". Ті думки творять зміст її говорення у сні.

Говорення в часі сну бувало у неї від дитинства. Бувало воно і від самого початку її другого подружжя, але зміст того її говорення не вражав її чоловіка. Наступає зміна змісту того говорення, воно починає його разити. Мусіла бути причина, яка ту зміну викликала. Мусів заіснувати факт наяву, який ту зміну спричинив. Той факт не міг походити від неї, то мусіла бути реакція на дію середовища.

Її чоловік вияснив, що зміст її говорення стосувався до першого подружжя. Почуття, що під її ногами западається земля, стосувалося до першого подружжя також. Того почуття зовсім не було поза тим епізодом у концтаборі. Його появу тепер мусів викликати страх що постав під впливом пережи-

вання подібного змісту, як у концтаборі. Таке було — страх, щоб не втратити чоловіка. Вона не могла боятися втратити першого чоловіка, вона боялася втратити другого чоловіка.

Прояви її психоневрози були реакцією на поведінку її чоловіка, другого, живого. Хоч ті прояви були формовані пережиттям з першим чоловіком, вони в цілості — формою і почуваннями — стосувалися і належали другому, тому живому.

У цьому випадку, подібно як у двох описаних попередньо: у “Епілепсії” і “Комплексі Едипа”, діють два роди переживань. Перші переживання суттєві, вони творять прояви. Але ті прояви не маніфестуються відразу, не раз не виявляються цілими роками. Щойно після другого пережиття вони являються, але у формі, створеній першим переживанням.

У чоловіки років понад 40 існує від дитинства страх перед туберкульозом. Пацієнт, згідно з поняттями свого докільця, ототожнює туберкульоз з “застудою”. Почуття сильного холоду, зльокалізованого між лопатками, появилось в нього аж у дорослому віці, років понад 30, після того, як він хворів на запалення бічних заток носа. Запалення уступило, а почуття сильного холоду між лопатками появилось.

Цей випадок, як вилікуваний представлено на зібранні “Польського Товариства Лікарського” в Крилиці 25 червня 1954 р. і опубліковано в журналі “Польські Тижоднік Лекарські” у статті “Психонервіце фобіє” 1957 Р. XII. (“Думки і тіло”).

У психоневрозах гостро виражений закон взаємного впливу переживань в аспекті часу. Згідно з тим законом з переживань і досвіду твориться світогляд одиниць і спільнот. У спільнотах, у народів

діє той сам закон впливу попередніх переживань на наступні. Той вплив попередніх дій і творчости творить різницю духовости народів і епох.

У світлі того закону стають зрозумілими слова папи: "Христос у кожному році, у кожному поколінні ставався кимось новим."

КРИЗА

Завдання тієї праці показати, що дії людини: особистого характеру і суспільного — це опредмечування ідей. Можна сказати, що людина і її поведінка є така, як її ідеї — як абстракти, які вона творить у своєму довкіллі — із свого довкілля.

Ті абстракти — особистий світогляд, то вислідна дія світогляду довкілля і внутрішніх, вроджених динамізмів людини, що мають характер інстинктів. На світогляд довкілля складається традиція; історія, релігія, література, образотворче мистецтво, музика, хореографія, і інші форми духовости минулих поколінь і сучасна творчість спільноти.

Внутрішні, вроджені динамізми характеру інстинктів, то не тільки інстинкти тваринного — вегетативного характеру, а й духові: інстинкт пізнання правди, інстинкт пізнання Бога, інстинкт творчости. “Інстинктовна дія має точно задалегідь окреслене наставлення.” (Jan Mazurkiewicz)

У такому аспекті сучасна криза: криза релігії, криза психології, криза виховання, зріст злочинности — це криза ідей, домінування фальшивих “наукових” теорій — епоха “фальшивих пророків.”

Такий висновок має не тільки теоритичне значення, але й практичне. Розв'язка проблем сучасної людини можливе тільки під одною умовою: звільнити людину з неволі деструктивних ідей. Вивести на шлях освітлений ідеями правди.

Всесвіт безмежний! Де шукати, звідки почати шукання правди?

“Шлях до Бога веде зі самого нутра людини і з нутра сотворіння — кожного і всіх, з аналізу все-світу.” (Karl K. Wojtyła, Znak Zprzeciwu)

Рут! чи Рут в повісті М. Веста “Постоли рибалки” це ім’я тільки одної жінки? Ім’я одної людської істоти? Якщо так, то дуже типової для сучасної епохи.

Сучасна людина то людина епохи запаморочливих досягнень техніки. Людина матеріалізму — матеріаліст — атеїст! Рут розпачливо говорить, що вона не знає, хто вона, що вона не має Бога, але, що вона потребує Бога! “Чи ви можете мені допомогти?” — питає папу Кирила Лакоту, героя повісті Веста “Постоли Рибалки.”

Відповідь на те питання дає дійсний папа Іван Павло II. Відповідь позитивна, голосна на цілий світ: голосна в Африці, у Бразилії, у Франції, Німеччині, Пакистані, на Філіпінах, у Японії. Відповідь та всюди ясна і виразна, така сама в Африці, така сама в Польщі, така сама в Азії.

— Дорога до Бога веде із самого нутра людини, — говорить папа Іван Павло II. З глибин нутра людини він видобуває на світло дня і всьому світові показує інстинкт гідності національної і особистої. Кожна людина створена подібною до Бога, зневага гідності людини — то зневага Бога. Обов’язок кожної людини обороняти свою гідність : національну і особисту. Папа каже африканцям бути африканцями, щоб були вільні і суверенні, що вони мають право і обов’язок жити власним життям. Папа звертає увагу, що при розв’язуванні всіляких проблем треба мати на увазі головний чинник ідентичності людей — їх гідність.

Папа не забуває соціальної проблеми, він дуже сильно підкреслює її значення. Осуджує землевласників і фабрикантів, які гноблять і експлуатують людинність. Робітникам каже боронити своїх прав, які дає їм їх праця, признає їм право страйкувати, але відраджує насильство і кровопролиття. Селянам признає право на землю.

Аграрне питання залишає для розв'язки самим селянам. Виразно зазначає, що не всюди мусить бути така сама форма аграрного устрою: у індіан земля власністю спільноти, у європейців — родинна фарма.

Важливу роль папа признає духовним, уважає їх за провідну верству народів, але і багато від них вимагає: не тільки проповідувати Слово Боже, але коли треба, боронити прав людности. Духовним забороняє вмішуватися до партійної політики, але вони повинні — як соціальна сила — працювати для суспільної справедливости.

“Євангелія має також економічні і соціальні виміри,” — сказав бразилійський єпископ Мауро Морелі журналістам, захоплений промовама папи.

“Тільки справедливе суспільство має право існувати”, — вияснив папа виразно, ототожнюючи себе із становищем єпископату Бразилії, який виступає як представник убогих у тій країні.

Незмінна глибина думки і одночасно простота в мові папи на тему втілення Христа в різних часах, у різні народи. Поділ серед християн він уважає скандалом для світу.

Очі світу звернені на Польщу. Дивляться туди не тільки католики, не тільки християни, але і визнавці інших релігій. Дивляться на Польщу із запертим віддихом політики і народи. Новогутський конфлікт, описаний вже у цій праці, через двадцять років розвинувся. Суспільна свідомість оформилася, дозріла. Конфронтація з законом скристалізувалася, стала ясною і зрозумілою. Світ уже повірив, що під покривалом пропагування свободи і демократії замаскована тиранія, що “влада робітників і селян” то обман і неволя, проти якої борються робітники і селяни.

Боротьба Польщі проти російського загарбництва не нова. У 1794 році було повстання поляків проти Росії. Почалося воно під проводом Тадея Костюшка у ... Кракові. Другий вимовний факт, що те повстання було звернене і проти Пруссії — Східньої Німеччини, яка разом з Росією окупувала Польщу.

Тодішня політична констеляція дуже нагадує теперішню. Ідеї, за які боролися тодішні поляки, подібні до теперішніх — визволення Польщі з під панування Москви. Тоді також була проросійська партія — “Торговецька конфедерація”. Були ще польські повстання проти Росії 1830 р. і 1863 р.

Не буде перебільшенням, коли скажемо, що поляки борються проти російського загарбництва і поневолення понад 400 років. В часі тих сторіч зайшли великі зміни у світі і в Польщі.

Царська імперія — Чорна імперія завалилася. На її місці постала Советська імперія — Червона імперія. Тільки поверховна, зовнішня зміна, суть та сама: терор, тюрми, Сибір, каторга, неволя одиниць і народів

Польські повстання 19 сторіччя вела головню польська шляхта.

Після поділу Польщі магнати і багата шляхта пристосувалися до нових умовин дуже легко. Вони zostалися власниками своїх маєтностей, своїх кріпаків. Окупанти наділяли їх чинами і становищами в адміністрації, війську. Тому не дивниця, що польські “аристократи”, подібно як колись українські, винародовлювалися. Знова в сучасній Польщі, подібно як колись після упадку і поділу королівської Польщі, “аристократія”: партійна, військова і адміністраційна бюрократія, будучи на упривілейованих становищах, стали по боці окупанта. Робітники і селяни знайшлися в ролі кріпаків. “Робітничо-селянська” влада стала експльоататором робіт-

ників і селян, що не видержали такого трактування і вимагали для себе людських прав, здерли маску з обличчя потвори, що зве себе “Робітничо-селянською владою”.

Духовенство свідоме того, що атеїстичний комунізм намагається і буде намагатися знищити церкву і релігію, стало по боці робітників і селян.

Лех Валенса зі судової залі, де суд признав профспілку “Солідарносць” легальною, пішов з китицею рож до примаса Вишинського. Примас прийняв його дуже сердечно, обняв його, поцілував і gratулював йому. Валенса сказав: Перемога ваша, ви нас виховували.”

— Вже в початках 19 сторіччя польські філософи створили метафізичні системи, але розквіт польської метафізики припадає на час між повстаннями 1830 і 1863 року. Польська метафізика зайняла становище на платформі максимальної програми — реформи світу філософією. Така програма польських філософів виросла на ґрунті високих духових аспірацій пониженого політично народу. У них були теїстичні переконання, що існує особовий Бог, безсмертність душі, безоглядна перевага духових сил над тілесними. Польські філософи вчили, що завдання філософії — не тільки пізнання правди, але реформа життя і спасіння людства, що в розвитку людства головну роль відіграють народи, особливо польський нарід має завдання Месії — спасти людство. Три притаманності польської місяністичної філософії: метафізика сперта на понятті душі, поняття душі основане на понятті народу, мета реформаторсько-сотеріологічна*) оперта на науці Христа. (Tatrkievicz, Historia Filozofii)

Така філософія постала в час неволі польського народу, в час упадку повстань, під впливом нев-

*) Сотер — по-грецьки СПАСИТЕЛЬ.

дач. Невдачі і тяжкі переживання народу були стимулами реакції в духовості поляків, яка зродилася в мислях філософів, у творчості мистців, поетів, у віруванні — в релігії.

Гірко усміхнеться не один українець, який зазнав на своїй шкірі “месіянїстської” дії поляків, який перебув “пацифікацію”, перебув Березу. На увесь світ знана поведінка і польського кліру супроти українців, і супроти української церкви особливо.

Моріс Вест у зсаданій вже повісті “Постоли рибалки”, польському кардиналові, який визнає перед папою Кирилом Лакотою, що польське духовенство допускалося проступків супроти української католицької церкви, дає дуже влучно ім’я Потоцький.

Видно, що Вест добре знає історію українців. Потоцький — то ім’я намісника Галичини, який згинув від пострілу молодого українця Мирослава Січинського 1908 року. “За наші кривди”, — сказав Січинський, стріляючи в Потоцького. У Веста кардинал Потоцький сповідається з гріхів намісника Потоцького. Ян Матейко також осудив Потоцьких як гробокопателів Польщі.

Потоцькі — то ім’я магнатського роду. Таким способом Вест неначе показує пальцем, хто творець зла і хто відповідальний за таку злочинну політику супроти українців. Польські магнати! Вони, одурманені жадобою наживи, влади і посідання, загарили українські землі, тероризували, гнобили і висискували населення.

Клясичним прикладом безкритичности, браку відповідальности і злочинної дії польських верхів була колонізація українських земель, яка в більших чи менших розмірах продовжалася від часів королівської Польщі.

Після Першої світової війни сотні тисяч польських селян поселено на українських землях як “osadników wojskowych”, щоб “закріпити польськосьць”, — посідання і володіння польських магнатів на тих землях. Українських селян, серед яких був великий брак землі, доведено до нужди і голоду. Всіх тих колоністів, совети вивезли в сніги Сибіру, де велика кількість їх вигинула.

Є між поляками і такі, що вину за вивіз “осаднікуф” приписують українцям-комуністам в Києві і в Москві. Ні, панове! Польські уряди у Варшаві задалегідь приготували колоністів на вивіз, клясифікуючи їх як мілітарну силу — як військо, “Osadnictwo wojskowe!”

Не виправдую більшовицьких метод насильства, оснований на принципі збірної відповідальності. “Осадніцтво” — один з прикладів польського безглуздя, політичної незрілості, що ними переповнена історія Польщі. Поляки самі апробували більшовицькі методи насильства, виселяючи українців — лемків з їх споконвічних земель, стосуючи при тому садистичний терор.

“Польська нежондем стої” і славетне “Ліберум вето”, яким торгували магнати і шляхта — запродувалися чужим агентурам: зривали сейми, недопускали до ухвал законів і реформ, потрібних, щоб усунути “нежонд” і завести в державі лад. Таким способом магнати і шляхта вели до упадку Польщу королівську. Не ліпші були відносини і в Польщі санаційній, яка закінчила своє не дуже славне існування в дуже молоденькім віці.

Історія Польщі королівської і санаційної є доказом, що поляки не були здібні до володіння. Брак критицизму підказав їм причепити українцям ярлик: “українці не зрілі до влади”, який дуже добре відповідав би їм самим — полякам. Польські магнати свою самостійність нищили, свою державу

розвалили. Всякими способами старалися не допустити, щоб українці збудували свою самостійність. Навіть Закарпатська Україна лякала була польських магнатів і бюрократів.

У 1945 р. змобілізовано мене в Киргизії як колишнього польського громадянина до польського війська. У “Головним клінічним шпиталі” польського війська я працював разом з д-ром Стефаном Зайончковським, — поляком який до початку II світ. війни жив у Львові. Він оповідав мені, що в 1938 р. у Львові збирано всякі кримінальні типи, які за гроші зголошувалися до “добровольців”, з яких організовано банди диверсантів і висилано до Закарпатської України.

Причиною ворожнечі українців до поляків є кривди, яких українці зазнали протягом історії від поляків. Ненависть і ворожнеча поляків до українців спричинена почуттям вини за кривди, заподіяні українцям. Те почуття ненависти так запаморочує поляків, головно тих “зі Сходу”, що вони не є здібні розуміти процесу історії ані історичних подій.

Ян Матейко, славний польський маляр, намалював низку картин, на яких представляє історію Польщі не бомбастично, пихато, але критично. Він зображує причини упадку Польщі.

“Станьчик” — то королівський кльовн. Мистецтвознавці (Старжинський) бачать у його фізіономії подібність до обличчя самого Матейка і кажуть, що в обличчі того кльовна змальована драма шляхетної і розумної людини, яка серед безкритично-безжурного довілля єдина бачить грізне — чорне майбутнє, якого не дасться уникнути. “Станьчик” — то обвинувачення легкодुшних володарів і короткозорих політиків.

“Казане Скаргі” — то образ, який представляє надхненного проповідника, що громить магнатів,

визнавців засади “Польська нежондем стої”. “Рейтан на варшавським сеймі” — твір повний змісту, кидає ярке світло на самого Матейка, на польське суспільство його часів і на історію Польщі. Первісна назва того твору, як подає Юліюш Старжинський, була “Рейтан — упадок Польщі”.

Тадеуш Рейтан — посол з розірваним одягом, з відкритими грудьми кидається в сеймі на землю перед магнатами Потоцьким, Понінським і Браніцьким, протестуючи таким способом проти їх політичних дій.

Той образ був виставлений 1866 р. і став каменем образи аристократичних-поміщицьких політиків. Ганьбу кількох zdeгенерованих магнатських родів — Браніцьких, Потоцьких — ототожнено з ганьбою цілого народу і обвинувачено Матейка, що він плюгавить святощі і минуле народу. — Так пише вже згаданий Старжинський.

Той образ своїм змістом вникає не тільки в минуле, демонструє тогочасність, але сягає і в майбутнє: магнати осуджені як проступники — “торговичани”, які спричинили упадок Польщі. Тадеуш Рейтан — звичайний шляхтич, не магнат. Матейко показує, що етично здорові є ще між широкими масами народу, не магнати, що майбутнє народу належить до широких мас, не до клік.

На образі “Унія любельська” віщий дух Матейка зображує теперішні часи. Постаць короля з піднесеним хрестом — це не тільки не авторитет, але вже навіть не повага. Це бездушна кукла, бездушність якої ширилася на суспільство під гаслом “За короля Саса їж, пий і попускай паса”.

На лівому боці того твору А. Фрич Модржевський — мислитель доби Відродження, який у своїх творах виступав в обороні селян. Він з надхненним обличчям пригортає до себе селянина, немов увів його на зібрання, і показує йому учасників. Та

сцена робить враження віщування сучасної доби Польщі — доби Леха Валенси.

Історія польської літератури представляє цілий ряд письменників, які у своїх творах виступали проти магнатів і поміщиків в обороні кривджених селян. На увагу заслуговує, між іншим, твір Міколая Рея “Коротка розмова між трьома особами: Паном, Війтом і Плебаном...” Той твір визначається не тільки своїм змістом — обороною селян перед безправ'ям панів світських і духовних, але і біографією автора.

Міколай Рей родився у Журавні на Жидачівщині, помер у Рейовці на Холмщині (У.Р.Е., 12: 188) Він описує долю українського селянина. Правда, що не краща була доля і польських селян. Пани “аристократи” називали селян черню, уважали їх за свій інвентар — свою власність в роді коней чи коров.

Мимоволі пригадується історія родини папи Івана Павла II. Родина його матері — Качоровські втікли з під російської окупації до Австрії. Вони належать до тої історичної частини українців-уніятів, яких царський уряд переслідував і змушував переходити на православ'я, що було цареслав'ям. Ті уніяти, щоб уникнути переслідувань і залишитися при своїй вірі, утікали до Австрії.

З того виходить, що релігійна нетерпимість була добре знана в родині Качоровських — Войтилів. Безсумнівно, що історія тої нетерпимости, яку родина сама перенесла на власній спині, не могла не мати впливу на формування світогляду такого ідеаліста, яким був молодий Войтила і теперішній папа Іван Павло II.

Остаточо знов виникає питання; чи є сили, які можуть вивести людство з темряви духової кризи, з кризи економічної, охоронити світ від ядерної загрози? Чи можуть зробити це ангели, як вказував

Джованні Баттіста Монтіні подарунком статуї ангела президентові Айзенгауєрові? Чи можуть зробити це робітники, яких над в'їздом до Томська символізують постаті, що молотами розбивають ланцюг, що сковує земний гльоб.

Змагання — перегони в продукції ядерної зброї між світом, що проклямує себе оборонцем робітників, і світом, що співає ангельські гимни, свідчать що між тими світами існує недовір'я і панічний страх одного перед другим.

Продуцентами ядерної зброї і загрози катаклізму, що висить над людством, є володарі тих двох світів. Одні гаслами соціалізму, другі іменем Бога обманюють народи і ... себе, оправдуючи свої злочини — свої агресивні дії.

Епоха ненависти у світі, який облудно прикривається прапорами Бога і мордує віруючих: стариків, жінок, дітей, священників, монахів, монахинь, а навіть єпископів (Південна Америка!), триває вже тисячоріччя. Історія "соціалістичного світу" — соціалістичних володарів досягла тільки пів сторіччя, але за той короткий час соціалістичні володарі вже успіли вимордувати сотні тисяч соціалістів, а продукцією зброї перегнали "вільний світ".

"Змінити ментальність, уникнути ядерної війни" — сказав світові папа Іван Павло II. Великий папа закликає людство повернути з фалшивого шляху, який веде до загибелі. Шлях до правди — шлях до Бога виводиться з глибин людської душі — каже голова католицької церкви і теолог.

"Тільки правдива наука про людину може вивести людство з кризи" — пише Павлов, великий фізіолог — науковець.

Стрінулися вершини теології і світської науки: і теологія і світська наука йдуть до тої самої мети — до правди тим самим шляхом — шляхом досліду і студій людської природи — духовности людини.

Мета вказана, шлях намічений. Питання чи людство схоче піти тим шляхом? Чи людство вже дозріло — чи вже вийшло із стану безкритичної емоціональності? Чи потрапить керуватися розумом і змінити ментальність?

Той шлях не вимощений гладко: багато вибоїв, стрімких закрутів, грязьких баюр, повибиваних возом історії. Сама історія католицької релігії містить немало чорних сторінок, які свідчать і остерігають, що в самім католицизмі можуть бути сили, які свідомо або несвідомо, з браку зрозуміння, або з причин гордині стануть на перешкоді принципам релігії і науки.

В часі подорожей по континентах папа у своїх промовах дуже виразно наголошував значення економічно-соціальних проблем. Виглядало б, що на цьому важливому пункті настане згода між папою і соціалістами.

Однак соціялісти переконані, що тільки вони мають монополію вести людство до щастя, тому не підуть з папою, не тільки з причин релігійних — як атеїсти, але і з принципів соціально-тактичних.

Світ признав Леха Валенсу “мужем року”. В дійсності він є “мужем епохи” — епохи Валенси.

У минулому гідність і вартість людини признавано тільки одиницям на найвищій щаблі суспільної драбини. Та гідність мірилася їх відношенням до божества — то були жреці. В епосі володарів, цезарів, володарі були божественні, богорівні, виводили своє походження від богів. Культ володарів був рівний культові богів. Володарям приношено жертви, як богам. Суспільство було кастове: найвищі каста — найближчі володаря, найнижчі — народ, маси, чернь без жадних прав, майже тварини.

В ретроспективній аналізі історії людства виразний процес зросту значення людської гідности мас. Упадає культ володарів, які протягом віків діяли в імені Бога; тепер вони кажуть: “голос народу — голос Бога”.

В останніх десятиріччях процес розвитку почуття людської гідности мас прибрав бурхливу форму. Заповіт папи Павла VI — це символічний акт перенесення гідности і влади з тронів і корон на звичайну людину.

Значення людської гідности, національної і особистої, проклямує папа Іван Павло II. Він своїм відношенням до Польщі дає приклад, яка поведінка людини повинна бути супроти народу, з якого вона походить.

Папа Іван Павло II — то не тільки теолог, філософ, але надхнений поет, який у своїй творчості виступає проти етнічно-соціального дарвінізму — зрівнює раси, двигнув народи, змінив напрям історії людства від тваринности до духовости.

Інстинкт збереження людської гідности та інстинкт пізнання правди — два динамізми людської душі, які діють паралельно і невіддільно. Ті динамізми вмістив в людську душу Творець. Нероздільність тих динамізмів зрозуміли давно жида. То дало їм силу переживати тисячоріччя неволі, тяжкі переслідування, гонення, і зберегти свою самобутність. Ту нероздільність зрозуміли польські духовні і проголошують, що польськість і Мати Божа Ченстоховська то єдність. То дало польським духовним престиж, авторитет у народі, зробило їх здібними виховати народ з такими прикметами, які виявилися тепер перед цілим світом.

У Торонто 5-8 жовтня 1980 року у пресвітеріянській церкві св. Андрія відбулася конференція, присвячена проблемам прав людини в Латинській

Америці. На тій конференції виступав згаданий уже бразилійський кардинал Павльо Еверіста Арнс, якого представив з'їздові католицький єпископ Александер Картер. Арнс у своїй промові знов згадав жахливий стан населення в Латинській Америці. З причин нужди не може бути і мови про будь який прогрес людей. В убогих суспільних верствах виявлені важливі показники для людства. Життя вбогих не є штучним, але віддзеркалює відвічні правди дії Творця.

Бідні народи, подібно як молоді люди, мусять мати можливість своєї участі в історії. Бідні живуть без надії... "не тому, що вони злі, але тому, що вони бідні" — сказав Арнс. Питали його про пасторальну працю, а головно про візиту папи Івана Павла II в Бразилії. Відповідаючи, він сказав, що конечно, щоб кожний народ знайшов власний шлях свого розвитку.

Не завжди народ і уряд є тої самої національності. Такий стан трапляється переважно у диктаторських режимах. "В таких випадках церква мусять іти разом з народом" — сказав кардинал (Cath New Times Oct 10, 1981 page 6).

Проблема прав людини стала актуальною тому, що в народах пробудилося почуття гідности, народи стали свідомі своїх прав, стали активні — відважно борються за свої права, не дивлячись на арешти, тортури і смерть від поліції і війська.

"Церква підняла голос в обороні людських прав. Християни йдуть у перших рядах боротьби за людські права" (Ms. Frances Arbour, Cath. New Times).

Таке діється в Латинській Америці — в католицьких країнах. Таке діється в Сов. Союзі, в Польщі — в країнах "соціалізму".

— Теологія визволення не є теологією на експорт чи на імпорт. Це шлях дії теології — сказав

Оскар Боліолі, колишній директор Церкви Методистів в Урагваю. Боліолі уточнює те, що сказав був Павлов тому півсторіччя, потверджує те, що проголошує папа Іван Павло II.

Боліолі називає “атеїстами” тих, які заперечують існування Бога своєю пасивністю, жадобою наживи, ламанням людських прав. Він так вияснює причини кризи релігії — кризи сучасної людини взагалі: кризи соціальної і кризи економічної — кризи духової.

“Для багатьох релігія стала традиційною декорацією, що прикриває навіть не індіферентність, а прямо атеїзм. Ці релігійні атеїсти — часто люди не злої волі. Їх релігійний світогляд занідів під впливом умов сучасного життя, часто приглушений помилково інтерпретованими досягненнями сучасної техніки. Не без значення тут і діяння протирелігійної пропаганди, що, маючи на увазі і політичні цілі, спритно використовує здобутки науки” (Наша мета, ч.3 ч.4, січень 1962).

Після 20 років спостережень і студій мушу тепер додати до тої статті, що багато вини за такий стан за духовними через їх анахронізм і наївний підхід до проблем релігії. Вони не тільки самі заkostenіли на етапі минулих віків, а в їх праці зовсім не видно того, що вже давно відбувся II Ватик. Собор. Духовні забувають, що релігія — це особиста справа людини. Вони дивляться кривим оком на “ляїка”, який зважається встрявати в “їх” домену. “Горе вам, учителям закону, бо ви взяли ключ знання! Самі ви не ввійшли і тим, що хотіли ввійти, заборонили” (Лұка 12. 52).

— Ми хочемо, щоб Польща була Польщею, — домагаються поляки. Папа Іван Павло II закликає африканців, щоб були африканцями, індіанам каже берегти своєї гідности, боронити своїх прав. Виступає як оборонець покритих філіпінців.

— Позбавлення людей їх прав не може бути нічим виправдане, — каже він у вічі володареві Філіпін Маркосові, на очах усього світу.

Так, папа Іван Павло II — колишній польський краківський архієпископ.

Сповняються пророцтва польських містиків — месіяністів 19 сторіччя. Бог вибрав Польщу. Через Польщу спасає народи. Папа польського походження об'являє світові вічні правди, які існували від початку світу, але були придавлені темними силами. "Світло світить у темряві, і не поїняла його темрява" (Й. 1:5). Палець Божий вказує також через поляків і на темні сили, які противляться правді.

В часі інтронізації папи Івана Павла II, на площі св. Петра в Римі зібралася величезна маса людей з цілого світу: різних національностей, різних рас. Між ними величезна кількість поляків. Понад головами поляків маячів, між іншими, великий транспарент — *Witamy Papieża* — Транспарент той був виразний і добре видний на телевізії — на цілий світ.

Не один, хто знає польську мову, хто бачив той транспарент, думав: Невже ж на таку кількість поляків ніхто не бачить, що на тім транспаренті неправильно написано — *Papieża*, бо має бути *Papieża*? Як би воно не було, є поляки, і то не на долішнім кінці суспільної драбини, які не знають як треба писати по польському папеж?!

Чи не є це осторога не тільки полякам, але всім народам, щоб уважали і старалися добре зрозуміти, як належить читати, писати і розуміти поняття "папа"?

Не можна посуджувати поляків, що в них бракує пошани до папи польського походження. Почуття пошани до папи Івана Павла II у поляків дуже сильне. Не буде перебільшення, коли скажу, що

не один поляк готовий віддати своє життя за того папу.

Все таки трапилася дивна реакція на його вибір. Польська крамниця м'ясних виробів у Боффа-ло оголосила через дві радіовисильні, польську і українську, що кожний, хто купить м'ясо у тій крамниці, одержить даром портрет папи Івана Павла II. Що це має означати? Невже ж поляки, такі чутливі на пункті гонору, допустилися такого не-такту, такої профанації? Факт дуже дрібний, тим більше вимовний, свідчить, як сильно духовість-придавлена жадобою зиску. — Не важливо від якої курки походить яйце, — сказав кілька років тому американський учений політик. Здається, що польського походження. Пригадую собі, що то було в дискусії зі советським політиком. Дискусію ту я бачив на Т.В.

Твердження того політика пригадує принципи старовинного Риму: “гроші не смердять”. Той принцип постав у Римі і загально прийнявся, а Рим повний багатства, жадний ще більшої наживи і приємностей, котився до упадку.

Той американський політик виявив світогляд характеристичний для сучасної Америки. Могутність Америки створили імігранти — дисиденти, які не згоджувалися з обставинами і принципами, що панували у країнах їх походження. То були люди принципіяльні і з характером.

Коли до того, що сказав той політик, додати, ще принцип: “У кого сила, того правда” — додати те, з чим творці американської могутності не годилися, не далеко будемо від правди, коли скажемо, що Америка перестала бути Америкою, що жадобою наживи і гедонізму далася спокусити Сатані.

“Не важливе, від якої курки походить яйце”. Просто і зрозуміло. Так сказав учений науковець!

Поблажливо усміхнеться власник курячої фарми. Він знає, що питання, від якої курки походить яйце — основне питання в годівлі курей. Від цього залежить раса курей, від цього залежить якість курей — якість м'яса, якість яєць, тим самим ціна і дохід.

Не згодиться з цим і ветеринар-орнітолог. Він знає, що яйця можуть переносити курячу пощесть. Не згодиться з таким твердженням політика науковця — і лікар. Він знає, що яйце може бути переносником людських хворіб, яйця можуть викликати епідемію.

Беручи дослівно, так представляється твердження ученого теоретика у конфронтації з фактами життєвої дійсності — не тільки в політиці! Таке буває в кожній ділянці суспільного життя і науки. Часто учені пресією свого становища і свого авторитету всаджують і закорінюють фальшиві ідеї в головах народів, зводять народи на бездоріжжя.

У переносному значенні ця простенька сентенція про яйце містить глибоку думку, яка стосується реалістичної дійсності сучасного суспільства. Це ж принцип макіявеллізму сучасної епохи — макіявеллізм "демократії".

Ніккольо ді Бернардо Макіявеллі узаконнив — подав етичне оправдання злочинів февдалів. Сентенція про яйце санкціонує всі способи і всі засоби здобуття грошей — позбавляє значення етичний чинник. Такий принцип не підносить моралі суспільства; навпаки, збільшує злочинність.

Макіявеллізм, який домінує в історії, який Макіявеллі теоритично оформив і усанкціонував, просякнув і здеправував ментальність людства, стоїть гранітною скалою на шляху великих і шляхетних ідей папи Івана Павла II.

На Третньому Конгресі Соціальної Психіатрії, який відбувся від 21-го до 27-го вересня 1970 р. в

Загребі, в Югославії: “Один з американських представників прочитав обширний реферат на тему конфлікту поколінь. На його думку, явища серед сучасної молоді це прояви найбільшої революції, яка колинебудь була в історії людства. Це прямування молоді до нової структури світу, яка має дати людині кращі умови життя, як одиниць, так і народів. Молодь дискваліфікує сучасний лад світу, оснований на насильстві і забріханості (“Богословія” Р. 19770, Том ХХХІУ).

Так сказав прелегент на конгресі десять років тому. Так говорить молодь кожного дня: не тільки у своїх організаціях, на своїх зібраннях, але так говорять молоді люди своїм батькам. Властиво, молодь перестала вже говорити із своїми батьками на тему суспільних проблем. Молоді прийшли до переконання, що “старші — то лилики-кажани. Вони нічого не бачать, нічого не чують, нічого не розуміють.”

Десять років в історії людства — не довгий час. Десять років, що проминули від згаданого конгресу, були насичені важкими суспільними явищами.

“Рим. В останніх днях папа Павло VI декілька разів повертався до питання поведінки католицьких священників, а в першій мірі заторкував справу залишання священничої професії. За словами папи, залишення священниками їхнього священничого стану є великою трагедією для церкви, тим більше що за минулих останніх десять років в загальному покинуло священничий стан майже 10 відсотків католицьких священників. Ватиканська статистика подає, що від 1964 року 13,440 священників покинуло священничий стан. Багато єпископів, які мали нагоду в останньому часі говорити з папою Павлом VI, інформують, що папа незвичайно боліє цим фактом відходу священників” (Зростають трудно-

щі Католицької церкви, “Свобода”, середа 2 листопада 1973).

Кінець шістдесятих років і початок сімдесятих, час Третього Конгресу Соціальної Психіатрії — то час найбільшого розповсюдження гіпії. Площі, біля будинків, де відбувалися конференції конгресу, були заповнені молодими людьми, в яких не трудно було пізнати гіпії: типово одіті, радше типово розхристані, зарослі обличчя, розпатлані голови, очі задивлені в безконечність, розмовляли різними мовами, а це свідчило про їх походження з різних країн світу.

“Гіпії — молоді люди, які не згідні з прийнятими формами побуту. Вони шукають нового шляху до нематеріалістичних вартостей життя” (Е.Б.У: 55). Про гіпії майже щоденно писали газети, не переставало говорити радіо, на всіх телевізійних станціях бували програми з життя гіпії.

В останніх роках про гіпії нічого ніхто не згадує. Чи то суспільне явище, яке було спалахнуло так широко і з такою силою, зовсім зникло? Чи тільки зійшло з арени суспільного життя і відійшло в підпілля?

Як би воно не було: тисячі молодих людей осудили “естаблішмент” і виявили волю знайти нову мету і новий з міст життя. — “нематеріалістичні вартості.”

Трудно повірити, що тисячі молодих людей, які вирішили і виявили бажання знайти нові форми життя для людини, нагло відреклися своїх ідей.

Початково, “після народження”, ті ідеї, як все інше у світі, могли бути дитинячо-наївні і формою і змістом. Не виключене, що вони дозріли, перейшли певну метаморфозу і діють під іншим видом і іншими засобами. Питання, в якому напрямі розвинулася і розвивається та метаморфоза? Якими засобами діє? Як глибоко ця ідея вникає в духо-

вість своїх визнавців, і з якою силою, з якими жертвами вони готові за неї боротися? Чи, може, вже борються?

Естаблїшмент осудили не тільки гіппі, але ціла молода генерація.

Беззаконнями минулих і старших поколінь написана ціла історія людства. Принципи минулого мають ще навіть дуже впертих приклонників, але не мають визнавців. Навіть “віруючі” в церквах — то більше “з традиції”, привички, ніж з переконання і віри.

Сильним відгомоном пролунали трагічні випадки в Гані по усьому світі. Можна осуджувати так чи інакше і самого лідера (James Warren Jones) і його визнавців, але не можна заперечити, що ті події повні жаху, не є доказом, якою силою може діяти думка — мисль — ментальність.

Мисль — ментальність може завести до неба, може завести до пекла — може будувати, може руйнувати!

“В Гані, в релігійній колонії створився культ смерти. Репортер “Time” Доналд Нефф пише, що вид, що він його бачив, переходить людські поняття: величезна різня — ятка людей. Фанатичний провідник — харизматик жахливими способами, сатанічною мішаниною пророцтв альтруїзму і психологічною тиранією допроваджує близько тисячу своїх визнавців до стану, в якому вони під час спеціального ритуалу виконують масове самогубство. Кількох визнавців не піддалися тій психозі і втекли. Вони розповіли про вправи “Білої ночі”: голосники зривали зі сну усіх резидентів колонії, що збиралися в центральнім павільйоні, де Джонес промовляв до них — змальовував в приманчивих формах умирання. Відтак по черзі всі брали напій, що був приготований для них як отрута. Усі випивали, переконані, що випили отруту, ждали смерти.

Тоді Джонс вияснив, що то не була отрута, що то був “іспит льойальности”, що вони цей іспит здали. Він казав, що якби колинебудь колонія була загрожена із зовні, тоді “революційне самогубство” було б дійсністю і виразом їх відданости їх особливому покликанню.

Безсумнівно, що творцем того культу і того стану у кількасот визнавців був Джонс. Іншими словами, то був психологічний стан, викликаний дією слова зі зовні, то було явище егзогенного походження, то був стан реактивний — то була реакція на дію доквілля.

Адвокати Джонса Гаррі і Ляне, що були в тому критичному часі в колонії, оповіли, що до них підійшли були з гвинтівками в руках два молоді резиденти тої колонії, добрі знайомі обох адвокатів. Оба ті юнаки були в добрім настрою, задоволені, сміялися і говорили, що вони вмирають у боротьбі з фашизмом і расизмом, що віддають своє життя в революційнім самогубстві з гідністю і честю.

Обидва резиденти були чорні, коло 19 або 20 років. У адвокатів постала думка, що ті юнаки прийшли, щоб їх позбутися. Ляне вмить зорієнтувався в чому справа, і сказав їм, що він і його товариш Чарльз хочуть написати книжку про колонію і про те, у що вони вірять, і про них самих.

Озброєні юнаки задумалися, то зробило на них враження, один з них каже “добре”. Готові на смерть молоді фанатики обняли на radoщах обох адвокатів. Ляне поспішно спитав: “Де тут дорога, куди ми могли б відійти?” (Cult of Death, “Time” December 4, 1978).

Коротко і чітко зображене середовище, що в ньому родилися і виростали кандидати на визнавців Джонса. Почуття понижування, несправедливість, дискримінація — зранена людська гідність були тими чинниками, що змушували людей шука-

ти правди і завели їх до “Церкви Народів” Джонса.

Безсумнівно, що ті чинники діяли через ідею, що була “екстрактом” фактів довкілля.

На увагу заслуговує ще одне явище, що виявилося у згаданих двох віровизнавців у розмові з адвокатами. Як виходить з тої розмови, ті юнаки прийшли були, щоб позбутися непотрібних свідків трагедії, що мала вкоротці розігратися. Коли почули, що ті адвокати мають намір про них написати, вони в радості і вдячності почали їх обіймати і на питання про дорогу показали, куди вони можуть відійти.

Молоді люди, свідомо рішені вмерти, перед самою смертю виявляють задоволення і радість, що про них напишуть, що пам’ять про них не загине.

Можна різно оцінювати тих молодих фанатиків і їх поведінку, але цей прояв не міститься у матеріялістичних якостях.

“Будову пам’ятників, бажання мати пам’ятники не можна вияснити жадним правом фізіології. Цей елемент — складник людської психіки, притаманний кожній людині, виявляється в різний спосіб, відповідно до умов і можливостей кожного. Найбільше поширена форма і найпростіша — то фотографії і портрети. У володарів цей чинник виражений у найбільше імпозантній формі. Вони будують собі пам’ятники ще за свого життя.

Кожна жива істота виконує працю: здобуває харч, будує житло. Праця тварин — то ланцюг автоматизованих дій, типових для гатунку. Мета цих дій — заспокоєння фізіологічних вимог.

Людина також здобуває працею засоби до життя. Людина працею творить цивілізацію, культуру. Праця людини представляється у двох аспектах: в аспекті фізіологічним — в аспекті потреб тіла і ас-

пекті потреб духовости — аспекти змагання до вічності.

Мрією кожного мистця є створити архитвір, що пережив би його самого, що тривав би віки. Не тільки мистці, не тільки творці великих споруд змагають до того, щоб “твір їх рук” був вічний. Кожна пересічна людина живе, працює, на схилі років починає думати і бажати “щось по собі залишити” ... (EWOLUCJA A RELIGIA, “POŚLANNICTWO” NR6 WARSZAWA 1960).

Джеймс Варрен Джонс родився в стеїті Індіана, в невеличкій місцевості, де було кілька фабрик тун. Товариші його шкільних років оповідали, що він запросив був їх на похоронні обряди, дуже величаво відправлені у стодолі: у світлі свічок з великим пієтизмом він, Джонс, відкрив коробку по сірниках, в якій була... мертва миша. Він виголосив високоурочисту промову.

— У сусідів часто пропадали коти; ми були переконані, що то були жертви Джонса — говорили ті товариші. В Лін, місцевості, де він родився, вже в початках постав і розвивався Ku Klux Klan. Батько Джонса мав бути одним з перших членів того кляну. Його мама мала бути американською індіанкою. Його двоюрідна сестра заперечила те, казала, що він говорив так, щоб робити враження.

Він був вродженим провідником, збирав легко довкола себе приятелів, вмів накинути їм свою волю, вони робили, що він хотів.

Вже 14-річного підростка, що носився з Біблією, запрошувано до церкви, щоб виголосив проповідь. Пізніше заснував власну церкву.

Населення в тих околицях було убоге. Він приєднував до своєї церкви тим, що роздавав даром їжу, помагав людям знайти працю. Гроші збирав і тим способом, що спроваджував і продавав мавпи.

Зміняв кілька разів місце своєї діяльності. Зібрання в його церкві притягали своєю життєрадістю. Своїх людей, переважно чорних, старався зробити активним в суспільнім житті і в політичнім. Помагав політикам голосами своїх вірних. Зростало членство в його церкві і його популярність. Здобув призначення у впливових людей: сенаторів, губернаторів, що відвідували його церкву.

Нараз його відправи стали дивовижні: він почав лікувати хворих на “рака”, що не мали рака, тільки курячі бородавки. Дійшло до того, що Джонс перестав називати себе реінкарнованим Христом і почав називати сам себе богом. Він твердив, що він є властиво Богом, що сотворив небо і землю, наказав зробити малі фотографії своєї особи і продавати, щоб люди носили як охорону проти чорта, казав знести всі ошадності до спільної каси в церкві. Таким способом зібрав суму коло 15 мільйонів доларів. Як виявилось, у колонії почали громадити зброю.

Було і таке, що він кинув був Біблію на землю і кричав, що люди забагато дивляться на Біблію, а повинні дивитися на нього.

В тих трагічних подіях в Гані треба відрізнити два різні явища, хоч вони сильно зазублюються.

У Джонса — лідера і організатора тих подій виражений психічний процес, що ділиться на три фази. Перша фаза — дитячі роки. У тій фазі вид труп викликає в нього думки про позамогильне буття і правдоподібно страх. Про це свідчать похоронні відправи над мертвими тваринами, дуже величаво відслужені з промовою у світлі свічок. Ті похорони своєю формою і своїм змістом — свічки, промови — зовсім подібні до відправ на похоронах людей. Він переносить проблеми людини на тварин. Іде дорогою, що нею ідуть учені дослідники.

Його вражливість на кривду, на людські страждання і його намагання допомогти страждаючим — то вираз його бажання жити згідно з Біблією, що її в його руки вклали думки про позамогильне життя. Історія його батька — участь батька в діях Ку Клюкс Клянґу не гармонізувала з Біблією і з його психічною настановою, загострила його наставлення проти расизму і фашизму.

У другій фазі, що є вислідом першої, він повний любови до людей, привітний і добродійний, здобуває значення, впливи, багатство. Багатство родить ще більшу жадобу багатства. Він наказує, щоб усі його віровизнавці склали свої ощадності до спільної каси церкви. Правдоподібно, велике багатство, що його він зібрав, викликає у нього страх, щоб його не втратити. Він наказує громадити зброю, боїться загрози із зовні, як виходить з його мови в часі вправ “Білої ночі.”

Кінцева фаза — формально манія великості — параноя. Не дається заперечити, що та “параноя” логічно пов’язана з історією його життя — з фактами, що він їх переживав, починаючи з Лін, де він родився, де були фабрики трун.

Мимоволі виникає питання, чому в інших, що родилися в тій місцевості і постійно дивилися на труни, не розвинувся такий стан? Відповідь на це питання є вже чисто фізіологічного характеру.

Труни — вид трун — то був стимул для думки про позамогильне буття. У тих, що родилися і жили в тій місцевості, той стимул діяв безперервно роками, повторюючися кожного дня. Павлов доказав експериментально, що стимули, що повторюються безперервно протягом якогось часу, перестають бути стимулами, викликають гальмування своєї власної дії. Коли ж стимул, що повторюється, перестає діяти, тоді перервання цілковите тої дії і

включення наново аж по певнім часі привертає реакцію на той стимул.

Коли ж стимулювання, що повторяється, зникає, тоді новий, додатковий стимул активізує дію першого стимулу.

У Джонса виступають ті оба випадки. Він виїхав з Лін, часто змінював місце свого побуту. Як релігійний провідник мусів стрічатися з трунами. Їх вид відновляв дію виду трун у Лін. Явища расової ненависти були для нього додатковими стимулами, що огірчували його. Він був свідком, як його жінку, що йшла з чорною адоптованою дитиною, проходжі оплювали. Кореанська дівчина, що він її також був адоптував, згинула в автомобілевім випадку. Ніхто з білих погребників не хотів її похоронити.

Розчарований тими фактами, мав візію 1961 року, що на Індіанополіс, де він тоді жив, спав ядерний голокост. В газеті знайшов список місцевостей, що їм ядерна заграда мала не загрожувати. Забрав свою родину і виїхав туди, до Бразилії, до Бельо Горізонте, що було на списку.

Поведінка Джонса — його діла мають виразний характер реакцій на дії довкілля. Навіть те, що кинув Біблію об землю, було, правдоподібно, наслідком того, що не все там написане було для нього сприйнятливим. Можливо, що він боявся, що його віровизнавці, коли почнуть читати, втратять віру. Він хотів тому запобігти і казав, щоб вони “не за багато дивилися на Біблію, радше щоб дивилися на нього.” Таку тезу треба було сперти на певнім аргументі, що ставив би його — Джонса вище Біблії. Такий аргумент міг бути тільки один: що він — Бог. Щоб оцінити ступень психопатології такого аргументу, треба б мати вимір його емоційного стану. Той емоційний стан — почуття страху мусіло бути дуже велике — таке, що допровадило його до саможубства. “Я є Бог, що створив небо і землю” го-

ворив Джонс. “Безумство!” скаже кожний на це. Чи культ Сталіна не перевищив Джонса? У Джонса скінчили самогубством сотні людей. У Сталіна, за його директивою, вимордували себе мільйони! Гітлер одурманив своєю ідеєю своїх віровизнавців так, що вони вимордували і спалили мільйони. Вкінці Гітлер сам себе замордував і ...спалив! “Дивні діла Твої, Господи.”

Маса є предметом дії, Джонс є підметом. Довкілля виростило ідею у Джонса, психіку мас зробило догідною для прийняття ідеї, що її зацепив Джонс.

Масове самогубство в Джонставні не перше і не єдине в історії людства. В Росії в 17-тім сторіччю коло 20,000 “старовірів” спалили себе, протестуючи проти літургічної реформи (Time, December 4, 1978 page 30).

Після упадку Єрусалиму 70 р. н. е. римляни облягали Масаду. Жидівські оборонці вирішили радше згинути, ніж піддатися римлянам. Після довгої облоги, коли становище стало безвихідне, скінчили самогубством. Жеребом вирішили, котрі 10 мужів мають виконати ту постанову, котрий з тих десятих має вбити останніх дев'ятох, а опісля самого себе. Дев'ятсот мужчин, жінок і дітей згинули як герої.

Назва “Масада” сталася живою дійсністю в жидівській історії, хоробрістю наповняє борців за свободу, головно в теперішніх часах. Молодь Ізраїля вважає своїм обов'язком паломництво до Масади, що сталася і атракцією для туристів — (The International Jewish Encyclopedia, Rabbi Ben Issacson, Deborah Wigoder, Page 201).

Скільки бункрів розсіяних по українських землях, що в них воїни революційного підпілля, віддані ідеї здобути волю для свого народу, у критичних, безвихідних ситуаціях, щоб не віддатися в руки ворога, кінчали самогубством!

ЗМІНИТИ МЕНТАЛЬНІСТЬ

“Змінити ментальність, уникнути ядерної війни.” Так говорить папа Іван Павло II. Ті його слова — то рецепта на лікування хвороби людства, якої естаблішмент не хоче бачити, не хоче признати фактів. Молоде покоління бачить цю хворобу. Не тільки бачить, а намагається цю хворобу лікувати, намагається знайти новий шлях до “нематеріальних вартостей життя”. Етап наївності цього намагання минув. Нема сумніву, що “приготовляється найбільша революція, яку світ колинебудь бачив”. Виявляється, що спостереження американського делегата, які він виразив 12 років тому, на “Третньому міжнародньому конгресі соціальної психіатрії”, потверджуються.

Енцикліка, яку останньо оголосив папа Іван Павло II — “Про людську працю”, має універсальну сферу дії, подібно як усі документи про вчення церкви. В цьому випадку універсальність є особливо і кількакратно наголошена вже у перших словах, звернених до духовенства, всіх християн, і що більше — до всіх людей доброї волі. Варто подумати над тим, що сказав папа у цій енцикліці, і що в сучасний період особливо актуальне у відношенні до ситуації в Польщі — до перемін, які там довершуються.

Багато обсерваторів звернуло увагу на таку актуальність: Не бракує і таких, які твердять, що папа, коли писав цю енцикліку, мав на думці ті переміни, які в останньому році довершувалися у світі праці в Польщі, що слова про робітничу солідарність (хоч солідарність писана з малої букви) від-

носяться передусім до професійних спілок у Польщі.

З одного боку, можна щонайменше сумніватися, чи так то дійсно було. Та актуальність то доказ, що слова папи слухні і спираються на життєвій основі, що дійсність potwierджує їх. Але й треба пам'ятати, що те, що діється в Польщі, може трапитися і в іншій країні чи на континенті — це може бути завтра, за тиждень, за рік, випадки можуть розвинутися так, немов папа мав це на думці.

Зрештою, у енцикліці є розділи, які можуть мати таке особливе застосування до неодної конкретної ситуації у світі: діалог Північ — Південь, між багатими і бідними країнами світу, чи тяжкі життєві умови рільничих робітників у Латинській Америці (Płazak, Gwiazda Poliarna).

Микола Чировський у статті “Папські Енцикліки про суспільний порядок”, поміщеній у “Свободі” 5-го і 8-го січня 1982 року, обговорює енцикліки, головно енцикліку Івана Павла II про людську працю — “Ляборем егзерценс”. На вступі у сконденсованій формі наводить він енцикліки, посвячені такій тематиці у папів останнього сторіччя. Щодо самої енцикліки, “Ляборем егзерценс” Чировський пише:

— Найновішу енцикліку “Про людську працю” із 15-го вересня 1981 року... “Ляборем егзерценс”, написала людина, що бачила варварське використання робітника в країнах соціалізму і була просто поражена трагічним становищем робітника в країнах Центральної і південної Америки. Останні події у Польщі вплинули на папу Івана Павла II також дуже сильно, і тому своєю енциклікою він взяв в оборону людську працю.

Нав'язуючи до Св. Письма, а тут перше всього до “Книги Буття” і традиційного навчання Церкви про справедливість, папа Іван Павло стверджує, що

праця є основною прикметою людини і тому вона заслуговує на почесне місце в економічному процесі і на справедливу нагороду в розподілі національного доходу. Найновіший розвиток технології вимагає переоцінки соціально-господарських категорій думання.

Даючи компенсату або винагороду за працю, треба до робітника підходити як до людини. Капіталізм вийшов із фальшивого пункту, підходячи до праці як до матеріяльного фактора продукції, який треба купити за можливо якнайнижчу ціну, щоб обнизити кошти виробництва для найбільшого зиску. Різні форми колективізму теж зійшли на манівці в тому відношенні через свій матеріалізм і недооцінку робітника як індивідуальної особи.

Енцикліка “Про людську працю” розглядає працю у найширшому понятті цього слова, включаючи тут всякого роду працю — фізичну, умову, некваліфіковану, напівкваліфіковану і професійну. Папа вважає обов’язком Церкви повчити вірних про її становище до важливих соціально-господарських проблем, щоб їх розв’язкою зблизити людство до Бога.

Ледве чи можна закинути якісь основні недоліки в тому становищі Церкви до питання праці. Вони ясні, збалансовані і сповнені логіки. Залишається одне тільки питання, хто слухатиме логічних і спасених вказівок Церкви для добра одиниці і спільноти. Тут знову повторяються часи перед приходом Христа, коли св. Іван Христитель накликав до покаяння і як його Євангелія характеризувала “голос вопіючого в пустині”. Є в Америці поговорка: “Найкоротшою написаною книжечкою є книжечка про чесного підприємця чи бізнесмана”. Але під цю пору можна додати, що такими самими коротенькими є книжечки про чесних і моральних професіоналістів, провідників профспілок і т. д.

Хто в таких умовах морального розкладу західньої спільноти слухатиме слів перестороги Церкви?"

Як бачимо, Чировський закінчує свою статтю спостереженням аналогії між сучасною епохою і часом перед приходом Христа, стверджує розклад моральний суспільства і ставить питання, хто слухатиме в таких умовах слів перестороги Церкви? На його думку, слово папи — енцикліка зостанеться "голосом вопіючого в пустині".

Безперечно, що Чировський має рацію, представляючи стан сучасного естаблішменту в чорних красках. Його порівняння сучасної епохи із часом перед приходом Христа треба подивляти. Не будемо далеко від правди, коли скажемо, що ствердження такої аналогії — то інтуїція.

Енцикліка "Ляборем егзерценс" — третя папи Івана Павла II: "Редемптор гомініс" — "Спаситель людини" — то перша, "Дівес ін Мізерікордія" — "Про Боже милосердя" — друга.

Перший розділ першої енцикліки "Спаситель людини" затитулюваний "При кінці другого тисячоліття". В цьому розділі папа пише:

— Наш час вже дуже близький до року дватисячного, що буде означати цей рік на годиннику історії людства, стараємося вже тепер передбачити. То буде рік великого ювілею. Зближаємося до дати, яка пригадає нам і відновить у спеціальний спосіб свідомість тої ключової правди віри, якій надав вираз св. Іван на початку своєї Євангелії: "Слово сталося тілом і оселилося між нами".

Можемо сказати, що до певного ступеня знаходимося в часі нового Адвенту — нового Приходу Христа — (REDEMPTOR HOMINIS, стор. 8).

Папа не говорить тут про Івана Христителя, тільки про Івана апостола, і каже, що наш час, то час перед новим приходом Христа, який, як подає євангелист Іван, буде такий, як був перший прихід.

Час перед першим приходом то час, коли діяв Іван Христитель. “Голос вопіючого в пустині” не пропав, не розвіяв його вітер безслідно, дійшов до наших часів, безсумнівно мав вплив на історію людства.

Про моральний розклад суспільства, про занепад духових вартостей людини пишуть газети, говорять радіо, телевізія.

У Монтреалі 16 грудня 1977 року в Університеті МКГіл відбулася конференція міжнародного родинного права. Особливу увагу присвячено проблемі насильства. Старший суддя торонтонського суду для родинних справ А. Боліон сказав: “Брутальна комерсантська жадоба зиску, яка так драстично проявляється у Північній Америці, ґрунтується на понятті, що людина є тільки товаром на ринку”.

Це ясний вирок судді: Суспільство позбавлене духовости. Суддя осудив естаблішмент, осудив дію принципів, якими живе суспільство, яких суть так влучно виразив був американський учений політик. Форма виразу того політика проста, але зміст глибокий. Той зміст — той принцип розв’язує руки проступникам від вершин до низів суспільства.

“Церковний податок, джерело матеріальної потуги, тільки позірно виходить релігії на здоров’я. Гроші в кожну ділянку життя вводять специфічну динаміку, не завжди благословенну. Скільки разів візитую модерні, прикладно справні єпархіяльні уряди, які з вигляду пригадують банки або асекюраційні товариства, не можу позбутися настирливої думки, може не завжди справедливої, що там є абсолютно все за винятком Сина Теслі.

Чи опінія англійських теологів, яку вони ширили триста років тому, що чорні невільники не мають душі, не була подиктована жадобою зиску?

Не вірте тим, які твердять, що босий сомалієць почуває себе ліпше, ніж у чоботях (Reporter rapieza).

“Колись говорили, що Церква на вид марева страйків “зброї червоних” алергічно реагувала, що нишком-тишком держала з капіталістами, яких уважала гарантією ладу, і мало що не відігравала ролі страйкбрехера. Нині документи Другого Ватиканського Собору признають для світу праці право до незалежних професійних спілок — право до здецидованої оборони своїх земних справ.

Не продукція, не зиск — пригадує — “але вільна людина, свідомо своєї гідности, має бути підметом щоденного труду. Якщо не наступить відновлення людини, перебудова суспільних структур неможлива!” (R. P.).

Наведені факти, історія енциклік папів на тему суспільного питання, тільки від Льва XIII до Івана Павла II, виявляють, що суспільне питання то процес, подібно як усі явища серед людства й у всесвіті, то дія, то постійний, безперервний рух, не стагнація. Цей процес відбувається згідно із суворо діючими законами.

Безсумнівно, що моральний розклад існує. Не тільки існує, але поглиблюється. Відповідь на питання, яке поставив Чировський, не є проста, не є легка. Можна згодитися з тим, що людство не хоче слухати в таких умовах перестороги Церкви. Не хоче слухати, не хоче слухати, вкінці може послухає. Розклад моральний поглиблюється грозливо. Злочинність збільшується не тільки кількістю, але і якістю. Появилися форми зла, яких історія людства ніколи не знала. Масові убивці — індивіди, які мордують десятки людей. Причина того суспільного язища не вяснена. Бували масові мордування: воєнні на тлі політичним, релігійним, на тлі грабун-

ковім, траплялися умово хворі, які мордували по кілька осіб.

Самогубства дітей-підростків ніколи не бувало. В давнину приносили дітей в жертву ідолам — приносили! Діти самі себе ніколи не мордували. У міжнародній скалі злочинів і загрози ніколи не було в таких розмірах, як тепер.

Технологія, як твердили технократи, мала принести розв'язку суспільного питання, мала бути спасінням для людства а сталася також чинником, що співдіє для загибелі не тільки людства, але всього життя на землі, у воді і повітрі.

Як довго і до якого кінця цей розклад суспільства і людства буде існувати? Стагнації, чи стабілізації, не може бути у жадному випадку. Це процес, а процес тільки може бути: або процес до остаточного кінця — до загибелі, або процес у відворотнім напрямі — реституція — відродження.

Остаточний кінець — цілковита загибель не виключена. Розбудова ядерної зброї промовляє за те. Зріст ненависти, недовір'я, ворожнечі, забріханості між народами і між поодинокими людьми промовляє за те. З другого боку, такий стан викликає страх, що також прибирає на силі і змушує людей шукати рятунку.

Повстають і ширяться протести проти дослідів над ядерною енергією, не тільки проти ядерної зброї. Ширяться протести проти забруднення — затроєння рослин і тварин, не тільки проти затроєння людського тіла, але і проти затроєння духовости. У світлі морального розкладу ярко виявляється фальш “наукових” теорій і їх деструктивний вплив на школу, дім — родинне життя, на суспільство. Проти цих “наукових” теорій починають протестувати пересічні люди — рибалки проти книжників, робітники, механіки проти генералів!

Д-Р МАБУЗЕ

Після звільнення генерала Дозієра поліція трохи відхилила рубець таємниці над протитерористичними акціями. З інформації виходить, що останньо арештовано понад 20 видатних терористів, а між ними, з головних лідерів, Джованні Сензані, який до минулого року був професором кримінології в університеті у Фльоренції, звідки він виїздив навіть на міжнародні конференції у справі поборювання тероризму. На одній з таких конференцій у Мадриді були з ним три інші делегати, які були суддями — всіх їх після повороту з Мадриду помордували терористи Червоних бригад” (Свобода 30 січня 1982 р.).

Ця інформація пригадала мені фільм “Тестамент доктора Мабуже”. Гітлер заборонив був висвітлювати цей фільм у Німеччині. В інших країнах довгі ряди людей стояли перед касами кінотеатрів, на екранах яких ішов цей фільм.

Початок фільму: викладова зала психіатричної клініки, амфітеатрально збудована аудиторія, всі місця зайняті студентами, за катедрою професор, перед ним на шпитальному ліжку д-р Мабуже. Д-р Мабуже не говорить, не звертає уваги нінакого і нінащо. Його обличчя повне напруги. Він пише, записані картки паперу кидає на всі боки на підлогу.

Д-р Мабуже — пацієнт психіатричної клініки. Він пише, професор психіатр збирає його писання і студіює, старається пізнати психічний стан пацієнта.

Акція фільму відбувається в Берліні. В час описаної дії в психіатричній клініці Берлінського уні-

верситету, в місті ширяться акти саботажу: Вибухають бомби, гинуть люди, горять будівлі, вилітають в повітря мости і т. п.

Поліція старається всіма силами викрити злочинців, але дарма. Агенти поліції впали на певні сліди — дуже дивовижні і неймовірні, що психіатрична клініка пов'язана з актами саботажу і терору. Комісар поліції і його штаб не хотіли в таке вірити, підозрівали навіть, що злочинці кплять собі з поліції.

Акти саботажу і терору не зменшуються, навпаки, щораз частіші. Агенти поліції знаходять щораз більше слідів, які вказують, що психіатрична клініка таки пов'язана з тими злочинами. Комісар поліції вирішив вкінці піти особисто перепросити професора і перевірити будинок клініки. Він приходить до того будинку, в якому містився кабінет професора, стукає у двері, ніхто не відзивається, стукає сильніше раз, другий раз, ще раз... ніхто не відзивається — нікого нема, він відходить.

Агенти поліції знова рапортують комісареві, що є докази, що психіатрична клініка є в контакті з тим, що діється в місті. Комісар із своїми помічниками йде знов до клініки, стукає у двері, ніхто не відповідає, стукає сильніше, енергичніше, ніхто не відповідає. Він тоді намирає на двері, намагається відкрити. “Прошу мені не перешкоджати” почувся голос професора, добре знаний комісареві. Комісар, респектуючи авторитет професора, якого добре знав, з яким бував службово в контакті, відійшов.

Акти саботажу і терору збільшилися, суспільство в паніці... Агенти представляють комісарові докази, що участь психіатричної клініки в актах злочину безсумнівна. Комісар йде знов із своїми асистентами до клініки. Знов на його стукання ніхто не відповідає. На намагання відкрити двері — на напирання на двері знов той самий голос професора

“Прошу мені не перешкоджати”. Тепер комісар не зупинився, але разом з асистентами наперли на двері. Двері відкрилися, але професора і нікого іншого не було. До дверей був прилучений патефон, який під напором дверей починав грати плиту з голосом професора.

Кінцева сцена того фільму: огнем і димом обняте місто, професор з розкудовченим волоссям, з широко витріщеними очима, в екстазі, шалено швидко гонить автом серед згарищ, диму вогню, на все горло кричить “Мабузе геній!”

Фільм “Тестамент д-ра Мабузе” був випродукований і висвітлюваний в 1930 -х роках. З ретроспективи пів сторіччя, в аспекті сучасних явищ, в аспекті світового тероризму, фільм цей не тільки не втратив значення, але його вимова стала більше яркою, гостро рішучою.

Фільм довгий, у двох частинах. Провідна думка: конфлікт ідей. Результат цього конфлікту: “Панування злочину”. Визнавці д-ра Мабузе діяли саботажами і терором проти тодішнього естаблішменту — проти гітлеризму. Вони були для гітлеризму злочинцями, гітлеризм був злочином для них.

Після Другої світової війни, в часі якої гітлеризм показав себе в повноті своїх можливостей і намірів, не трудно сказати, хто більший злочинець, чи визнавці д-ра Мабузе, чи віроісповідника Гітлера? Дві частини фільму йшли у двох днях. Нині мені видається, що цей фільм багато довший, що сучасність — то третя частина цього фільму. У перших двох частинах діє професор психіатрії, у третій професор кримінології. Кримінологія ґрунтується на психіатрії психології.

У перших двох частинах професор психіатрії діє льокально, в одному місті, в одній країні. У третій, сучасній частині цього фільму професор кримі-

нології виходить на міжнародну арену. “Він виїздив навіть на міжнародні конференції у справі поборювання тероризму”, він студіює. Він кримінолог! Цікаво, що в його понятті як кримінолога вважається злочином? На це питання він дає ясну відповідь, не словом, але ділом.

“На одній з таких конференцій у Мадриді були з ним три інші італійські делегати, які були суддями — всіх їх після повороту з Мадриду помордували терористи Червоних бригад” (Свобода).

Три професійні судді — спеці від оцінки людських дій і людського сумління. Їх правом було вирішувати, що було злочином, а що ні. Вони вирішували згідно з мораллю естаблішменту, якого вони були представниками.

Їх розуміння моралі і справедливості, яке вони представляли і обороняли на міжнародній арені, було злочином у понятті і розумінні науковця — професора кримінології Джованні Сензані — представника Червоних бригад.

На підставі свідчення цього професора кримінології — спеца, науковця, визнаного за такого естаблішментом, суд Червоних бригад признав тих трьох суддів злочинцями, видав присуд на кару смерті — вирок виконано.

Генерала Джеймса Дозіера держали Червоні бригади в полоні майже два місяці. На цю тему можна б снувати різні здогади. Факт застається фактом, що генерал живий, що протягом 40 днів був у їх руках.

Можливо, що Джованні Сесані і його одностуді взяли до уваги, що Дозіер — генерал, військовик, обов'язком якого є виконувати накази, а судді формують поняття справедливості і спосіб відносин між людьми. Це тільки домисел. Можливо, що це важливе питання буде вияснене. Наразі таємниця — загадка.

Великою загадкою ключового значення є особа Джованні Сезані. Немає сумніву, що існує “зорований злочин”, що існує “міжнародний тероризм”. Ніхто цього не перечить, навпаки — всі і все потверджує: і радіо, і телевізія, і преса, і “міжнародні конференції у справі поборювання тероризму”. Президент США Роналд Реген офіційно і публічно заявив на телевізії, що є міжнародний тероризм. Проблема в цьому, що трудно сказати, хто є творцем і підметом дії цього тероризму.

Капіталістичний бльок — Захід твердить, що творцем тероризму є комуністичний бльок — Схід. Схід навпаки оскаржує Захід, що він є причиною і організатором тероризму в цілому світі.

Немає підстави не вірити ні Сходові, ні Заходові. Навпаки, факти потверджують, що те, що говорить Схід, і те, що говорить Захід, є правда. Схід і Захід можна звести до спільного знаменника — до сучасного естаблішменту. Схід і Захід є складовими частинами цього естаблішменту, тим самим підлягають дії тих самих процесів сучасної епохи, знаходяться в тому самому стані — на тому самому етапі тих процесів — на етапі самодеструкції.

— І сказав Бог до Ноя: “Я ухвалив покласти кінець кожному тілу, бо земля переповнена насильством через них. Отож Я знищу їх разом із землею” (Буття 6: 13).

Якою мовою говорив Бог до Ноя? — питає атеїст, глумливо усміхаючися. Безперечно, що Бог Всемогучий і міг би говорити людською мовою. Звичайно Бог промовляє фактами, зрозумілими у всіх мовах.

Папа Іван Павло II бачить подібність сучасності до часу перед приходом Христа. “Земля переповнена насильством.” Чи таке твердження з біблійних часів не відповідає сучасності? Чи мало фак-

тів, які разюче алярмують, що людству і цілій землі грозить загибель?

Великою загадкою є Джованні Сезані. Немає сумніву, що він не є звичайний вульгарний злочинець. Не можна думати, що мотивом його дії і дії його однодумців була жадова зиску. Питання, чи він був підметом дії, чи зряддям? Чи він — це доктор Мабуже, чи професор психіатрії? Коли він професор-психіатр, який опредмечує ідеї д-ра Мабуже — то хто д-р Мабуже? Чи дії Джованні Сезані — то складова розкладу суспільства? Чи його дія — то протест проти розкладу, то вияв реституції?

РЕЛІГІЯ І ФІЛОСОФІЯ

— Аналіза праці в релігійнім аспекті в'яжуться із словами Біблії: Людина як “образ Бога” є особою, то значить буттям підметовим, спроможним до плянової і доцільної дії, обдарованим здібністю вирішувати про себе самого, із стремлінням виявити себе як підмет праці. Праця мала і має основне значення у формуванні важливих проблем цілих епох. Основою оцінки праці не є передусім рід виконуваної праці, але факт, що той, хто виконує працю, є особою.

“Праця є для людини, не людина для праці”.

В епосі розвитку однобічної, матеріальної цивілізації звертається увагу на предметовий вимір праці. Вимір підметовий — те все, що посередньо або безпосередньо є у зв'язку із самим підметом праці — застається на дальшій пляні. Людина трактується як знаряддя праці. Повинно бути навпаки: людина, незалежно від того, яку виконує працю, повинна бути трактована як підмет — як творець.

Аналіза праці людини, проведена у світлі слів про “панування” людини над землею, проникає в саму суть суспільно-етичної проблематики. Праця людини повинна бути основним каменем будови суспільної і економічної політики, у широких стосунках міжнародних і міжконтинентальних, головно коли йдеться про напруження, яке вириває у світі, не тільки на осі Схід — Захід, але також на осі Північ — Південь. Таке читаємо в енциклопедії “*Laborem exercens*.”

Зі слів папи виходить, що релігія не тільки на неділю, але і на будень, що релігія — теологія, це наука, яка сягає у глибину світських проблем,

що має ключ до розв'язки проблем сучасного людства. В енцикліці папа потверджує все те, що говорив народам підчас своїх подорожей. Не дивниця, що в енцикліці є ключі до розв'язки польських проблем, там є ключі до розв'язки і українських проблем, там є ключі до розв'язки проблем і російського народу і всіх народів. Друга справа, чи народи схочуть послухати вчення папи? Чи народи вже дозрілі і здібні об'єктивно підійти до проблем і їх зрозуміти?

Папа представляє логічно розвиток суспільного процесу на бездоріжжях фальшивого трактування людини як знаряддя продукції. Таке трактування — деградація людської гідності — викликало реакцію, створило “проблему пролетаріату”.

Вибухає великий зрив солідарности між людьми праці, особливо між працівниками промислу.

Церква вважає своєю місією, своїм обов'язком, як доказ своєї вірности Христові, бути церквою вбогих. Убогі — каже папа — це вислід деградації гідности людської праці. Бог сказав, що людина своєю працею має досягнути панування у видимім світі.

Праця є добром для людини, добром людської природи — працею людина виявляє себе як людина, навіть до певного ступеня збільшує свої людські якості.

Особовий вимір людської праці лучиться з формуванням родинного життя, що є природним правом і покликанням людини. Це два кола вартостей — один пов'язаний з працею, другий виникає з родинного характеру людського життя. Трете коло вартостей виникає в нинішній перспективі — в перспективі підмету праці — і відноситься до тієї великої громади, до якої людина належить на підставі особливих пов'язань культури та історії. Ця громада — хоч не досягнула ще навіть дозрілої фор-

ми народу — є не тільки великим, але хоч би посереднім “виховником” кожної людини. Людина в’яже свою глибшу людську самобутність з приналежністю до народу.

Розвиток техніки є явищем корисним і позитивним під умовою, що предметовий вимір праці не домінує над підметовим — не відбере або не обмежить гідности і прав людини.

Проблема праці знаходиться на ґрунті великого конфлікту, який з розвитком промислу виріс між “світом капіталу” і “світом праці”. Цей конфлікт виріс в таких обставинах, в яких робітники (“світ праці”) віддають свої сили до диспозиції кліки підприємців, які, спираючися на принципи найбільшого зиску, намагаються встановити найнижчу винагороду за працю робітників.

Ідеологічна боротьба ведеться між лібералізмом, у розумінні як ідеологія капіталізму, і марксизмом у понятті як ідеологія наукового соціалізму і комунізму, який претендує до права виступати в характері речника робітничої класи, пролетаріату всього світу.

Переконання, що матеріальні якості є перші і нарядні, а все духове: дія людини, моральні вартості, менше цінне і підпорядковане матеріальним якостям, треба вважати помилкою матеріалізму.

Принцип першість праці перед капіталом є постулятом, який належить до суспільної моральности. Цей постулят має своє ключове значення і в устрою, який ґрунтується на приватній власності засобів продукції, і також в устрою, в яким приватна власність тих засобів обмежена навіть радикальним способом.

Можна говорити про усупільнення тільки тоді коли підметовість суспільства буде забезпечена, коли кожний на підставі своєї праці буде могли вважати себе за співгосподаря.

Захід основує своє обвинувачення Сходу на подіях в Чехословаччині, в Афганістані, Африці, В'єтнамі, Польщі. Схід обвинувачує Захід за умови, які існують у Сальвадорі, Гватемалі і інших країнах Центральної і Південної Америки. Президент Роналд Реген виправдує свою політику в Сальвадорі і країнах Центральної і Південної Америки тим, що він не хоче допустити до того, щоб у тих країнах запанував комунізм. Советський Союз і генерал Ярузельський виправдують свою політику в Польщі тим, що вони не хочуть, щоб комунізм у Польщі провалився. Увесь світ знає, що польський народ не хоче комунізму, що комуністична влада держиться тільки терором. Увесь світ знає, що советські війська криваво здавили повстання проти комунізму в Угорщині, що терором проти народу держиться комунізм у Чехословаччині. Не є таємницею, яким страшним, кривавим терором від революції 1917 року по нинішній день держиться комунізм в Сов. Союзі. Знаний факт, історія всього півсторіччя свідчить, що де запанує "серп і молот, там страх і голод", що країни-держави під владою комунізму не спроможні жити без допомоги народів з капіталістичним устроєм.

Виникає питання, не злобне, але практичне: якби, не дай Боже, увесь світ став комуністичним, як цього хочуть комуністи, то звідкіля і хто буде його жити?

Одначе нема де правди діти, є народи, які хочуть комунізму. Знова питання чому? "Свобода" від 18 лютого 1982 пише про аграрну реформу, що її проводить привладна хунта в Ель Сальвадорі. Ця реформа має успіхи: перша фаза реформи спричинилася до того, що понад 12 відсотків управної ріллі в Сальвадорі є в руках селян, які на ній працюють. Селянам, які отримали землю, треба дати впевненість, що ця земля залишиться у їхніх руках

назавжди, а дальший розділ землі треба проводити інтенсивно й далі. Понад дванадцять відсотків землі, на якій працюють селяни, признано їм. Це признання ще не є зовсім певне — пише “Свобода”. Характеристика соціальних умов у Сальвадорі дуже вимовна. Грунт дуже пригожий для вирощування комунізму.

Коли порівняти відношення польського народу до привладної хунти в Польщі і відношення народу у Сальвадорі до тамтешньої хунти, то великої різниці немає. Економічний стан у Сальвадорі і економічний стан у Польщі, як подають газети, радіо, телевізія, майже ідентичний — критичний. У Польщі проти хунти борються робітничі і селянські юнії — борються за свої права: за умови праці і за ціну своєї праці. У Сальвадорі борються проти хунти “ліві партизани” — селяни і робітники борються за свої права : за умовини праці і за ціну своєї праці.

Юнії в Польщі і “ліві партизани” у Сальвадорі хочуть бути підметом праці, не бездушним знаряддям тільки.

У світлі таких фактів, а є їх багато більше в різних частинах світу, не тільки в Польщі і Сальвадорі, виявляється значення енцикліки папи Івана Павла II “*Laborem Exercens*”. Принципи цієї енцикліки починають світити яким світлом. Світіть яким світлом! Чи потраплять освітити і оздоровити людство?

Не бракує сил, що придавлюють це світло. Не дивниця, що світ атеїстичний вороже ставиться до діяльності папи. Спротив і протидія є й у світі “християнським”. Навіть більше: поляки заперечують життєздатність вчення папи! Полякам дуже імпонує, що поляк став папою. Їх відношення до польського папи таке саме, як їх відношення до Бога. Вони дуже маніфестують свою релігійність, але

думають, що не є їх обов'язком коритися волі Бога, зберігати заповіді Божі. Ні! Вони вважають, що Бог повинен виконувати їх волю, що обов'язком Бога є служити їм. Принципами, що їх проповідує папа, захоплюється світ. Поляки також із захопленням вітають папу і його вчення. Так виглядає формально — ззовні. На ділі, в практиці вони не позбулися дурману “моцарствовосьці”.

Вони проти насильства і агресії стосованих проти них, але самі, коли б тільки могли, ішли б походом поневолювати інші народи. “То що іншого” — кажуть поляки.

Не бракувало в поляків великих людей, як Міколай Рей, Анджей Фрич-Модржевський, Адам Міцкевіч, Юліуш Словацький і інші, що остерігали, напоминали і закликали завернути із злих шляхів на дорогу правди. Месіяністичні польські філософи 19-го сторіччя вчили, що світ може спасти тільки правда, що правда повинна бути основою відносин між людьми, що завдання Польщі, місія Польщі — увести правду в життя. Як поляки розуміли і як зрозуміли ту науку, свідчить історія Польщі.

Польща королівська була могутньою державою. “Польська нежондем стої” — це принцип польських магнатів — польської правлячої верстви фєвдальних часів. На тому вони спирали свою політику, цим принципом вони виправдували своє приватне життя, таким способом вони допровадили свою державу до упадку і поділу між Росією, Німеччиною і Австрією. На потіху собі і на сміх людям створили у своїй хворій уяві “Моцарствову Польську”, що гнобить їх і не дає прийти до розсудку.

Польща “санаційна”, що постала після Першої світової війни і не прожила навіть 20 років, була нежиттєздатним твором політиків, що не визнавалися на процесах і силах, які вже тоді діяли і формували політичну констеляцію світу. Політична

конструкція світу, заснована на фальшивих фундаментах, не витримала 20 років і завалилася.

Нежиттєздатність Польщі виявили самі поляки на самому початку її існування: самі поляки замордували свого першого президента Габрієля Нарутовіча, що не мав ще часу показати, чи він добрий чи злий. Не могла бути життєздатною держава, що мала у своїх кордонах 40 відсотків національних “меншин”, що на своїх землях жили компактною масою, не були меншинами і не хотіли належати до польської держави. Сорок відсотків людей у границях Санаційної Польщі жили під пресією насильства!

Політика всіх польських урядів — то безперервна боротьба проти “національних меншин” внутрі держави і на закордонних форумах.

Іван Кедрин-Рудницький — один з визначніших українських політиків за час Першої і Другої світових воєн. Особливо активним був він на високих політичних становищах у Польщі у міжвоєнний період. Тепер у США шанований публіцист — письменник — мемуарист. У книжці Життя — події — люди” —спомини і коментарі, що вийшла друком 1976 року в Нью-Йорку, він змальовує відносини між українцями і поляками і стан українців у тих часах.

У цій 720 — сторінковій праці автор присвятив багато місця і часу проблемі українсько-польських відносин. Українсько-польські відносини у наświetленні Івана Кедрин-Рудницького заслуговують на увагу тимпаче, що він належав і належить, як сам пише, до тих, що уважають співпрацю українців і поляків за основу існування України і Польщі. Після докладного зображення і аналізу польсько-українських відносин він приходять до песимістичного висновку, що з поляками співпраця неможлива. “Поляки у своїй шовіністичній, короткозорій і

насправді страшенно тупій політиці підпорядкували були свою національну політику департаментові-безпеки у міністерстві внутрішніх справ у Варшаві та воевідським відділам безпеки, себто насправді апаратові поліції, і повели супроти українців політику за поліційним світоглядом і поліційними критеріями. А поліційний підхід виключав будь-яку українську політичну і навіть культурну самобутність. Та польська політика штовхала одних західних українців в обійми Москви, інших — у підпілля” (Ж.П.Л. стор. 107).

“Зроджене з прогри визвольних змагань і польської політики екстермінації ламання всіх власних і міжнародних зобов’язань супроти українців українське революційне підпілля згори виключало будь-яке порозуміння з поляками” (Ж.П.Л. стор. 160).

“Українська суспільність поділилася на дві частини: на “органічний сектор” і підпілля. “Органічний сектор” — то була іронічна назва, що її підпілля надало легальним політичним партіям і інституціям” (Ів. Кедрин).

Ясне світло на людей підпілля кидає випадок, що його зображає Іван Кедрин: “Маленький практичний приклад. Маленька ілюстрація: — Прибігла раз до редакції “Діла” студентка, сестра трохи старшого за неї юнака, з вісткою, що її брата арештували і що йому грозить вивезення до концтабору у Березі Картузській. “Рятуйте!” — каже дівчина. Я інформую її, що можу або сам піти з нею до директора відділу безпеки у львівському воевідстві Харевіча, або піде з нею туди один з наших послів — там вона, сестра, зобов’яжеться, що її брат не братиме більше участі у “протидержавній діяльності”. “Я не можу такого підписати!” — бундючно заявила панночка.”

Яка етика у тої студентки! Яке почуття відповідальності за своє зобов'язання! Як бачимо, вона вища своїм "моралє", ніж міністри, президенти чи інші провідники народів.

"Про польську політику супроти так званих національних меншин, зокрема та спеціально супроти українців можна ствердити, що ломання міжнародних зобов'язань і схвалювання законів, призначених для обдурення власних громадян та закордону, це була одна з найпоганіших сторінок правління у передвоєнній Польщі" (І. К.).

Моїм завданням не є проблема польсько-українських відносин. На цю тему є багата література. Я звертаю увагу на цю проблему остільки, оскільки це доторкає вчення папи Івана Павла II, тим самим і відношення українців до його вчення.

"Ясно, що польський комуністичний режим нацьковуваний проти українців Москвою. Москва зацікавлена в тому, щоб між поляками й українцями існувала прірва, і Москва вживає всіх засобів, щоб підтримувати і підсилювати обоїпільну ненависть. Одні поляки "перевиконують норму" протиукраїнських заходів з прислужництва Москві, інші не потребують ніяких вказівок від Москви ні від власного партійного апарату, щоб затроювати українцям у Польщі життя. Польське католицьке духовенство з кардиналом Вишинським у проводі вороже комунізму і Москві, але воно, мабуть, ще більше вороже українцям. Польський екзильний уряд ворожий Москві, але плекає гасло "Львів і Вільно" як начальну напрямну своєї політики і пропаганди" (Ж. П. Л. 175-176).

У цій же праці Кедрин пише, що д-р. Юліюш Щиговський віднайшов новий аргумент, чому Советський Союз повинен звернути Польщі Львів: це мовляв, була б рекомпенсата за кривду, яку Москва вчинила польському народові вистрілянням ти-

сячів польських старшин у Катинському лісі. Кедрин підкреслює, що ця заява “облетіла” чи не всю польську пресу, що це свідчить, що польські діячі по нинішній день не позбулися ментальности своїх предків, що українськими землями можна торгувати без будь-якої уваги до думок і бажань самих українців. Такий аргумент винайшов д-р. Щиговський, такий аргумент з ентузіазмом прийняли польські діячі! “Віват! Нех жие! Гонор і Ойчизна!” То була заява, опублікована в польській пресі — то були квітки, посіяні на власнім городці. Не з гіршими квітами виступив генерал Владислав Сікорський парадно в Москві у своїх переговорах із Сталіном про звільнення з советських кацетів і в'язниць колишніх польських громадян. Надзвичайно характеристичну розмову, що відбулася між Сталіном і Сікорським 4 грудня 1941 року, передав буквально присутній при тім організатор і головний комендант Другого -польського -корпусу, -генерал Владислав Андерс у своїх споминах “Без останнього розділу”.

На підставі тої книжки Іван Кедрин написав обширну статтю “Торг українцями”, що була опублікована у календарі-альманаху за 1975 рік.

Фрагмент тої статті: — “Сікорський: Я надзвичайно радий, що можу привітати одного із справжніх творців сучасної історії і гратулювати Панові Президентові з приводу геройства російської армії у боротьбі проти німців. Як вояк висловлюю подив для мужньої оборони Москви, якою Ви так успішно керуєте, перебуваючи в столиці. Одночасно дякую Панові Президентові за дуже велику гостинність, якою користуюсь від самого початку, як я вступив на советську землю.”

Сталін: “Дякую за сказані Паном Прем'єром слова. І я дуже радий, що бачу Вас у Москві.”

— Сікорський: “Розпічну від того, що я ніколи не вів і не погоджувався з веденою 20 років політикою, скерованою проти Советського Союзу. Тому я мав морально право підписати угоду, бо вона може стати укоронування тез, які я визначив віддавна. Що більше, маю у цій справі за собою польський народ як у Краю, так і в усіх польських скупченнях, однаково великих, як в Америці, де живе 4.5 мільйона поляків, Канаді, Франції, де є їх 600,000, як і в інших менших. Тих, які такої, як моя політики не вели, маю проти себе. Я не хотів би, щоб повільна реалізація угоди послабила політику зближення і приязне співжиття між нашими державами. Від повного і докладного здійснення угоди залежить, чи ми дійсно стали на закруті історії. Це залежить від Вас, бо Ваші рішення у цій країні вирішні. Отже, треба виконати нашу угоду, треба, щоб зникли докучливі шикани супроти нашого населення. Знаю докладно труднощі, в яких опинилася Росія. Чотири п’ятих усіх збройних сил Німецького Райху напали на вас. Розуміючи це, я є адвокатом Вашої справи в Лондоні і З’єднаних Стейтах. Вже кілька місяців тому я склав меморіал, доказуючи, що є річчю конечною створити другий фронт на Заході.”

Сталін: “Дякую Панові Прем’єрові. Це слухне і добре.”

Сікорський: “Але це не легке завдання. Існують великі транспортні труднощі. Переправити через Канал Ляманш більшу кількість військ, зайняти і розгорнути відповідні позиції на континенті, це не просте завдання. Такі операції треба підготувати дуже дбайливо, докладно і солідно, не можна тут наполягати, щоб не повторився другий Дакар.”

Молотов: “Правильно. Коли б така операція не повелася, то це мало б дуже від’ємні наслідки.”

Сікорський: “Але вертаюся до речі. Стверджую перед Паном Президентом, що його заяву про амнестію не виконано. Багато, і то найбільш вартисних наших людей, знаходиться ще в таборах праці і у в'язницях.”

Сталін (записує): “Це неможливо, бо амнестія стосувалася всіх і всі поляки звільнені.” Останні слова звернені до Молотова: Молотов потакує.

Андерс (на вимогу генерала Сікорського подає подробиці): “Це не згоджується з дійсним станом, бо маємо найдокладніші дані, що в таборах звільняли найперше жидів, пізніше українців і врешті фізично слабший польський матріял. Сильних затримали, звільнивши тільки невелике їх число. Маю у війську людей, яких з таких таборів звільнили ледве кілька тижнів тому і які потверджують, що в окремих таборах залишилися ще сотки, ба навіть тисячі наших земляків. Наказів уряду там не виконують, бо коменданти окремих таборів, маючи обов'язок виконати продукційний план, не хочуть позбутися найкращого робочого матеріялу, без якого виконання пляну було б інколи неможливе.

Молотов (всміхається, притакуючи головою).

Андерс: “Ті люди цілком не розуміють великої ваги нашої спільної справи, яка таким чином зазнає великої шкоди.”

Сталін: “Ті люди повинні піти під суд.”

Андерс: “Так.”

Сікорський: “Не наша рада давати советському урядові докладні списки наших людей. Але повні списки мають коменданти таборів. Маю з собою списки коло 4,000 старшин, яких силою ув'язнили і які по нинішній день перебувають у в'язницях та в таборах праці, і навіть той список не є повний, бо охоплює тільки прізвища, що їх можна було подати з пам'яті. Я наказав перевірити, чи нема їх в Краю, з яким маю постійний зв'язок. Виявилось,

що нема там ні одного з них. Так само нема в таборах наших военнополонених у Німеччині. Ті люди знаходяться тут. Ніхто з них не вернувся.”

Сталін: “Це неможливо. Вони втекли.”

Андерс: “Куди ж вони могли втікати?”

Сталін: “Ну до Манджурії...”

Розмова продовжується наступного дня, 5 грудня 1941 року.

Сікорський: “Коли я вчора пропонував перенести всю польську армію до Персії, то думав, що ви насправді не хочете мати сильної польської армії. Признаю, що я тут помилився. Мені йшлося про умови, в яких вона могла б якнайшвидше постати.”

Сталін: “Це мене образило, бо ви не вірите в нашу добру волю.”

Сікорський: “Але я також був вражений тим, що ви не хочете випускати з червоної армії і таборів праці всіх польських громадян, що їх забрали з окупованих земель у 1939 році.”

Сталін: “Чейже ми їх випускаємо.”

Андерс: “Щойно почали випускати з тих таборів, але тільки самих поляків. Зате офіційно повідомлено нас, що білорусів, жидів і українців не будуть звільняти, дарма що вони були і не перестали бути польськими громадянами, бож ви уневажили всі договори з німцями.”

Сталін: “Навіщо вам білоруси, українці і жи-ди? Вам потрібні поляки, це найкращі вояки.”

Сікорський: “Не думаю про людей, бо їх можна вимінати за поляків сов’єтських громадян. Але не можу з засадничого погляду прийняти сугестії про пливкість кордонів Речі Посполитої.”

Сталін: Напевне не будемо сваритися за кордо-ни.”

Сікорський. А чи ви самі не казали, що Львів — це польське місто?”

Сталін: “Так, але мусітимете сваритися за нього з українцями.”

Андерс: “Багато українців було і є германофілами, тому мали ми, та й ви згодом також, багато клопоту.”

Сталін: “Так, але це були ваші українці, а не наші. Ми їх спільно винищимо.”

Сікорський: “Йдеться нам не про українців, а про територію.”

Сталін: “...Будьте спокійні. Ми вас не скривдимо.”

Сікорський: “Кордони з 1939 року не можуть підлягати сумнівові. Пан (президент) дозволить, що ще вернеться до цієї теми.”

Сталін: “Дуже прошу, дуже рад”.

Розмова Сталіна з польськими генералами Сікорським і Андерсом дуже вимовна, кидає світло на суспільно-політичні умови в советів і серед поляків на еміграції, виявляє притаманності характеру учасників розмови, що знова свідчить про середовища, в яких вони виростили.

Генерал Владислав Сікорський — прем'єр і начальний вождь польських військ. Генерал Владислав Андерс — організатор і вождь польської армії на теренах Советського Союзу.

Сікорський, типовий “слуга уніжони”, починає свою розмову від “падам до нуг”, не формально, але психологічно. Він представляє себе перед Сталіном таким, що ніколи не був прихильником політики, ворожої Советському Союзові. Він стоїть на становищі непорушності східних кордонів Польщі. Для нього немає значення, що на тих землях живуть українці, йому йдеться не про людей, а про землі”. Він освічена людина — політик і дипломат — не відчув, що його мова була виявом сервілізму супроти Сов. Союзу і Сталіна, а рівночасно осудом

генерала Андерса, що недавно вийшов із советської тюрми.

Генерал Андерс різко відрізняється від генерала Сікорського своїм характером, своїм відношенням до проблем, без сліду чолубитности, заманіфестованої Сікорським.

Сталін питає і відповідає коротко, стисло. З його мови видно почуття сили і власної важливості. Коли Андерс сказав, що серед українців було і є багато германofilів, Сталін відповів: “То серед ваших, не наших. Ми спільно знищимо їх.” Така відповідь Сталіна виражає певне відношення до того, що недавно сказав був Сікорський, що люди неважливі. Таким твердженням він — Сікорський апробував перед Сталіном насильство, не розуміючи того, що насильство може бути застосоване до нього самого і до його народу — до поляків.

Вияснення Андерса, що коменданти таборів не хочуть звільнити польських громадян тому, що не могли б без польських в'язнів виконати продукційного пляну, відслонює таємницю причини арештів, фабрикації судів і творення таборів, що причиною не є тільки діяльність і вина арештованих, а потреба невідільної праці на “будову соціалізму” — на заспокоєння почуття “фараонізму Сталіна.

“...Представники советської влади зорганізували для нас екскурсію по каналі Москва — Волга... Запитав я полковника Н.К.В.Д. Федечкіна, чи то правда, що при будові цього каналу згинуло стільки людей? Відповів він просто: — Що ж люди! Одні вмирають, другі родяться. А канал зостанеться на віки” (Bez Ostatniego Rozdziału, стр 67).

Така філософія Федечкіна, така філософія Н. К.В.Д., така філософія партії — така філософія Сталіна. Така філософія придавлює сумління, робить з людей потвор, що мордують тисячі і мільйони людських істот... “для соціалізму” — для Сталіна!

“Цей канал, Біломорський канал і тисячі інших споруд, збудувало Н.К.В.Д. виключно руками людей, засуджених на примусову працю.” (Bez Ostatniego Rozdziału)

У Німеччині Гітлера панувала та сама мораль, та сама філософія: — невільнича праця, концентраційні табори, газові камери, масові публічні езекуції в ім'я Гітлера — маніяка психопата.

Вже нині в Америці залізниця стає анахронізмом, здає позиції автомашинам і літакам: особовим і вантажним. Автомашини зручніші і практичніші. З літаками залізниця не може навіть рівнятися швидкістю.

Хто запевнить, що канали і інші “соціалістичні споруди”, збудовані величезними жертвами: стражданнями і смертю мільйонів людей, що ними так хваляться більшовики, що ті “здобутки соціалізму” при сучаснім запаморочливім прогресі технології, при фантастичнім розвитку засобів транспортування, не стануть пережитками? Хто може передбачити, як виглядатиме життя людей за пів, чи вже за чверть сторіччя?

Я бачив дві картини мистця М-ка: дві людські постаті з великими товстими туловищами і малесенькими голівками. Не знаю, як мистець інтерпретує ці свої твори. Я думаю, що це дуже влучна характеристика сучасної людини “вільного” світу: заник духовости, що символізує маленька голова, величезна перевага матеріяльно-вегетативної компоненти людської істоти, зображена великим туловищем.

У тоталітарних системах людина злінчована терором, на заході у “вільному” світі духовість зниділа під пресією матеріялізму.

Людська істота стала знаряддям продукції. Суспільна структура Сходу і Заходу, що задавили духовість людини, знайшлися в тупику — над пріро-

ю, що до неї спихає їх життя проблемами, яких вони не можуть розв'язати.

Енцикліки папи Івана Павла II, що ставлять основою суспільного ладу людину, відзначаються своїм двоякісним характером: релігійним і соціально-економічним. Ця двоякісність є тільки позірною. В дійсності це нероздільна сутність, що відповідає людській природі, нероздільно зв'язаній з двох якостей: духової і матеріальної.

Дві якості людської сутності, духові і матеріальні, тісно між собою пов'язані, проте у їх взаємодії існує дивна суперечність. Високий розвиток матеріальних дібр надає духовість. Духова творчість навіть в умовах матеріального добробуту, коли знаходить пригожий ґрунт для свого розвитку, деградує — вироджується: попадає у сервілізм меценатам — приватним чи громадським. Самі меценати стають снобами, жадними почестей і похвал. Меценати беруть під свій "покров" творців з гнучким хребтом, не високої якості, здібних більше до славословлення, ніж до мистецької творчості. Таким способом моститься дорога мізерностям. Для справжніх творців мистецтва і науки "шлях завалений котячими лобами і закритий туманами."

Клясичним прикладом могутніх "меценатів" мистецтва і науки були Сталін і Гітлер. Два контроверсійні екстремісти. Так виглядає зовнішньо. По суті два ідентичні типи: оба соціалісти", оба "матеріалісти". Яка страшна, нестримна жадоба слави в обох! Статуй і портрети Гітлера вкрили цілу Німеччину. П'єдесталами і портретами Сталіна вкритий весь Советський Союз! Та сама психоза — шал величчя!

Сталінізм і гітлеризм — психоза, що проявилася у великих імперіях. Дії — відносини між людьми, що уподібнюються сталінізмові і гітлеризмові,

проявляються масово і безперервно по всьому земному гльобі. Коли глянути на людство в аспекті тих фактів, то по всій правдоподібності число “праведних” у сучасному світі не на багато перевищить число “праведних” біблійних Содоми і Гомори.

РЕЛІГІЯ І НАУКА

Релігія! Соціальні проблеми у світлі теології? Релігійні підстави світогляду сучасної людини! Дивно воно виглядає! Криза релігії не дасться затаїти.

Чеслав Мілош — польський письменник, поет, знавець мистецтва, філософ, дипломат і лавреат Нобля — пише у своїй праці “Зневолений ум”, що релігія занепала, перестала мати якенебудь значення, якийнебудь вплив на сучасних людей. Ще тільки селяни з причини своєї інертності zostалися релігійними.

Папа Іван Павло II в часі своїх подорожей по Африці часто звертав увагу і говорив, що “висококультурна” Європа могла б багато навчитися від Африки.

Бразільський кардинал Павльо Еварісто Арнс, виступаючи на згаданій уже конференції в Торонто говорив: “Убогі мають спеціальне значення для людства. Їх життя не має жадної штучности. Їх життя є виразом дійсної, відвічної дії Творця (Catholic New Times Oct. 19, 1980, page 1).

Сталіністи вважають себе великими науковцями; великим науковцем є в них Павлов. Науки про людину — дослідів людської природи, що згідно з наукою Павлова є основне для розв’язки проблем людини, сталіністи не признають. “Не хочуть про те слухати і переслідують такі наукові намагання, що до них були б здібні і могли б їх виконати вчені і письменники, тому що такі намагання суперечні з ортодоксальністю сталінізму — вони закривають перед людством можливість здобути знання про сутність людської природи.” (“Zniewolony Umysł”).

У світлі таких фактів стає ясным, чому в “робітничо-селянських державах” селян трактують як ворожу державній владі суспільну клясу.

Селяни, що живуть і працюють у тіснім зв'язку з природою, обсервують життя природи в великій кількості і різnorodності форм, мають глибоко розвинене відчуття величі всесвіту і його Творця, є відпорні на дешевенькі “наукові” теорійки. Тим самим вони є природним доказом фальшу атеїстично. го вчення.

— Капіталізм створив наукове мислення, що завдало в Європі удар релігії. Під впливом того наукового мислення відійшли з ділянки релігії найкращі голови. Теологія втратила своє першенство. Церква втратила інтелектуалістів, а робітничої верстви, що тоді творилася, не приєднала.

Однак у масах живуть релігійні потреби. Партія знає це і розуміє, що було б помилкою заперечувати це. Тут діють якісь недосліджені первісні елементи.

Внутрішній опір людини, що проявляється, коли їй розумово вияснити явища природи і суспільства, є у своїй суті великою таємницею. Підстави християнства у 20-ім сторіччі мають дуже слабе логічне обґрунтування, а дитина вже в школі насякає новими поняттями, хоч постійно існує ще смуга тіні, не доступна для світла розуму. Постійно натрапляється на загадки. Профсеор Павлов, творець теорії умовних рефлексів, ходив кожної неділі до церкви: тому, що був визначним ученим і вже старшою людиною, не роблено йому прикрости в Москві. Творець теорії умовних відрухів! Тої власне теорії, що становить один з найсильніших аргументів проти існування якоїсь “незмінної людської природи”.

Оборонці релігії покликаються на цю “людську природу”, твердять, що ця природа зовсім не дасть-

ся змінити. Вони кажуть, що протягом тисячоріч, за різних цивілізацій, завжди були божества і святині. Можна надіятися, що так само буде і в майбутності. Що діялося в голові проф. Павлова, коли дві системи понять — наукова і релігійна доповняються, не суперечать одна одній. Павлов не створив теорії так, як Колумб не створив Америки. Павлов відкрив безумовні і умовні відрухи, що вже існували від початку буття тварин і людини. Тому більше правильне є “вчення Павлова,” що звичайно вживається і в літературі і в практиці. “Внутрішній опір” проти “наукового” вивчення є доводом, що те вивчення не є наукове.

Рефлекси поділяють на безумовні і умовні. Безумовні рефлекси — природжені постійні реакції організму, які викликаються порівняно невеликою кількістю подразників (при чому кожний подразник спричиняє властиву йому специфічну відповідь) і здійснюється нижчими відділами центральної нервової системи.

Умовні рефлекси — набуті в процесі індивідуального життя реакції організму: у вищих хребетних тварин і людини здійснюються лише за допомогою кори великих півкуль головного мозку. Умовний рефлекс утворюється на базі безумовного, якщо будь-який подразник (напр., звук) збігається у часі кілька разів з безумовним подразником. Саме умовнорефлекторна діяльність забезпечує найбільш точне, тонке і досконале пристосування організму до постійно мінливих умов навколишнього середовища. — (У. Р. Е. 12: 220) Головне те, що умовний рефлекс, є завжди витворений на базі безумовного, то значить, що його подразник сам собою є індиферентний для організму. Реакція, що її викликає зумовлений подразник, є та сама, що її викликає безумовний подразник, на базі якого витворилася дія того індиферентного подразника.

Широко знані експерименти Павлова із собакою, що мала операційно зроблену фістулу шлунку чка була через стіну черевної ями і через шкіру відкрита назовні. В такий спосіб можна було обсервувати секрецію шлунку. Коли голодній собаці подавано їжу, появлялася секреція, що фістулою випливала. Коли в часі подавання їжі дзвонив дзвінок, або свистіла свиставка, і таке повторилося кілька разів, то секреція шлунку появлялася на саме дзвонення дзвінка, або на сам свист свиставки, або коли собака почула здалека кроки людини, що приносила їжу для неї, появлялася у собаки секреція слини і шлункового соку. Хід людини, дзвінок, свиставка — індиферентні явища стаються подразниками, зглядно подразниками робить їх їжа, подавана собаці в тім часі, коли ті індиферентні чинники появлялися в обсягу спостережень собаки.

Свиставка, дзвінок, хід людини: три зумовлені подразники, що діяли на змисл слуху і викликали ту саму реакцію — секрецію шлунку, що її викликав безумовний подразник — їжа.

Індиферентні чинники, що діяли на інші змисли: зір, смак, нюх, після зумовлення ставалися зумовленими подразниками і викликали той самий-рефлекс, що безумовний подразник, з яким вони були зумовлені, в тім випадку секрецію шлунку. Умовних подразників може бути необмежена кількість. Безумовних подразників є невелика кількість. Безумовні рефлекси — природжені постійні реакції організму, — реакції інстинктові. Мазуркевіч пише: — Реакцію маємо право назвати інстинктовою тільки в таких випадках, коли ця реакція не може постати в дорозі самого тільки провідництва в ланцюгу відрухового луку, але в таких, в яких до повстання реакції мусить існувати стисло означене наставлення центрального члена того луку. Таке наставлення фізіолог Герінг назвав спадковою пам-

яттю. Інстинктову реакцію викликають не найсильніші зовнішні подразники, але такі, що їх якість відповідає спадковому наставленню, то значить такі, що мають селективне біологічне значення для даної одиниці і даного гатунку, значення позитивне або негативне, корисне або шкідливе. Інші подразнення чи стимули, що не мають такого біологічного значення, не мають своїх відповідних наставлень в центральнім апараті сприймання, лишаються індіферентними і не викликають жадної реакції.

“Це мнемічне — пам’ятеве наставлення центральної частини інстинктового луку є діючою одиницею через з’єднання трьох складників. Перший складник гностичний, робить можливим пізнання якості подразника, життєважною для індивіда, серед безлічі інших індіферентних подразників, що рівночасно діють на його змисли. Без цього мнемічно-гностичного складника було б годі уявити собі селективне реагування організму, яке великий французький фізіолог L. Lарісque, називає найбільшою загадкою неврофізіології.

Другим складником інстинктового гону є властиве джерело “власної активності” інстинкту, а саме його гатункові прямування. Міць інстинктової реакції залежить виключно тільки від динамічної сили складника саме того прямування, то значить від ступеня напруги “власної активності”.

Павлов до такого ступеня не признає специфічної власної активності інстинкту, що всі інстинктові реакції взагалі називає просто “безумовними відрухами”, що залежить тільки від дії зовнішнього “безумовного” подразника, який викликає цей відрух. Факти свідчать, до якого ступеня цей погляд є помилковий, що ці відрухи ніби безумовні, в дійсності є до певного ступеня зумовленими і належать до фізіологічної констеляції організму. Собака, що наївся до сита, відвертається від їжі, піс-

ля покриття суки, відвертається від суки. Ще більше яскравим доказом, що стверджує помилковість такого погляду, і рівночасно показує джерело, що з нього в розвитку філогенези постав мнемічний складник власної активності інстинкту і його тенденції, є “ряд антиципуючих реакцій”. У них тварина починає дуже складні дії не під впливом зовнішніх подразників, але виключно під впливом констеляцій організму, власне з метою знайти предмет до заспокоєння його стремління, напр. почуття голоду або статевого гону. Джерела інстинктових стремлінь, що не є якимсь тьманим поняттям, але дуже реальною динамічною силою, що керує поведінкою тварини, треба шукати не у зовнішнім світі, але у фізіологічних потребах організму, регульованих вегетативною нервною системою” (Jan Masurkiewicz: Wstep do psychofizjologii normalnej).

Не можна заперечити фактів, що про них пише Мазуркевіч. У Павлова в його праці “Двадцять років дослідів вищої дії нервів (поведінки) тварин” читаємо ще таке: “Спираючися на фактах, що ми їх досліджували протягом довгих років, мусимо прийняти, що кожний умовний відрұх постає завдяки тому, що існує безумовний відрұх (Д. Р. Д. стор. 53)

У тій самій праці Павлов пише, що він тепер переконаний, що людський ум затріюмфує на дорозі пізнання механізму і законів, що керують природою людини. Тільки на такій підставі вдасться осягнути правдиве, повне і тривале щастя людства.

Павлов признає великі осягнення людського ума, але що з цього, коли в цьому умі сидять якісь темні сили, що спричиняють стільки нещастя і страждань для людей! — каже він.

Павлов каже, що інстинкти формують поведінку тварин і людини. Але він виразно і непохитно наголошує, що інстинкти у людини підпорядковані умові, в якому містяться темні сили! Отак мате-

ріялізм зовсім заломався. Тут основа і причина розчарування советських “павловістів”, що хотіли з Павлова зробити фундамент будови матеріалізму. Советські павловісти не признали свого програшу. Вони всякими способами і за кожну ціну старалися і стараються нагнути Павлова до своєї “науки”, а не свою науку будувати на фундаментах вчення Павлова.

“Академія наук СРСР і Академія медичних наук СРСР на спільній сесії, скликаній з ініціативи найбільшого вченого теперішнього часу Й. В. Сталіна, здемаскувавши протипавлівські течії в науці, вияснила повністю значення і перспективи розвитку теорії великого російського дослідника природи. Та сесія висунула на перший план завдання дальшого розвитку сучасної медицини, що віддавна потребувала визволитися з пригноблюючих пут метафізичних поглядів Вірхова”. (М. Г. Дурмішян, “Наука І. П. Павлова підставою розвитку сучасного лікарського знання. О механізмах нервів захворювання, виздоровіння і лікування” стор. 116.)

Вистарчить прочитати цей цитат з праці М. Г. Дурмішяна, щоб мати уявлення і зрозуміти советську науку в цій ділянці— в ділянці світогляду. Кажу, що в ділянці світогляду, не у всіх галузях. Це також свідчить, яку велику вагу советська влада ставить до світогляду і чому на “науку” видають колосальні суми, чому письменники і науковці у Сов. Союзі так високо платні, як про це пише Чеслав Мілош у своїй праці “Зневолений ум (Cz. Miłosz “Zniewolony Umysł”).

Вимовною є історія книжки, вже згадуваної праці Dr. Jan Mazurkiewicz: *Wstęp do Psychofizjologii Normalnej*”. На сторінці зараз після титульної сторінки є замітка: “Książka ta została wydrukowana w Szwecji jako dar rządu szwedzkiego dla kulturalnej odbudowy w Polsce”.

Варшавські партійні науковці поставилися були негативно до тої двотомової праці, держали її в бібліотеках у недоступних для загалу шафах. На думку тих “адаптованих” учених Мазуркевіч дискваліфікує Павлова.

Праця Мазуркевіча вийшла друком 1950 року за життя Сталіна. Праця Дурмішяна в польському перекладі проф. д-ра Т. Клімовича була опублікована 1956 року у Варшаві, вже після смерти Сталіна, але ще перед ХХ з'їздом КПРС.

“На історичному ХХ з'їзді КПРС (1956) М. С. Хрущов виступив з звітною доповіддю ЦК КПРС. М. С. Хрущову належить величезна заслуга перед КПРС і міжнародним комуністичним рухом у викритті чужого марксизмові-ленінізмові культу особи, у подоланні його наслідків і у відновленні ленінських норм партійного життя та принципів партійного і державного керівництва, в подоланні суб'єктивізму в економіці і політиці, догматизму в теорії” (У.Р.Е. 15:556).

Не місце тут вичисляти всі злочини Сталіна, що їх Хрущов вичислив, демаскуючи Сталіна на з'їзді КПРС і що були опубліковані й широко знані в усьому світі. Все таки треба деякі факти згадати.

“З ім'ям Н. С. Хрущова зв'язані: повне відновлення соціалістичної законності і дальший розвиток радянської демократії в усіх галузях життя. З його ініціативи були реабілітовані незаконно засуджені в період культу особи видатні діячі Комуністичної партії і Радянської держави М. О. Вознесенський, Р. І. Ейхе, В. П. Затонський, С.В. Косіор, П. П. Постишев, Я. Е. Рудзутак, М. О. Скрипник, В. Я. Чубар, Й. Е. Якір, а також ряд визначних діячів науки і культури, зокрема українських” (У.Р.Е. 15: 556).

Чверть сторіччя минуло від проголошення тих “великих ідей” розвитку “радянської демократії.”

Чому ж правозахисників-дисидентів запроторюють у тюрми, у психушки? Чому ж не розвиток радянської демократії, але терор Сталінської доби? Видно, що Сов. Союз — нежиттєвий твір, що це артіфакт, штучна будівля, яка без риштовання, яким для неї є терор, не може вдержатися.

Виринає питання, чи тільки Хрущов бачив злочини Сталіна? А решта — мільйони “советських” людей про це нічого не знали? Розуміється, що всі знали і мовчали. Не мовчали, а хвалили і захоплювалися, повторяли за Сталіном “весело стало жить” в каторгах і на трупах закатованих мільйонів! Мільйони громадян Сов. Союзу — то дурмішяни, які перед світом заявляють, що Сталін не тільки “найбільший вчений теперішнього часу”, але і геніальний вождь і приятель усіх робітників, усіх дітей, що їх батьків помордував. Дурмішяни так пишуть, так говорять. Чи так думають, чи вірять, що це правда, що вони говорять? Чи делегати Партиїного з'їзду, що слухали Хрущова, не знали того, що Хрущов говорив про Сталіна? Безперечно, що знали. Вони були дурмішянами, що оплескували Сталіна довгими роками — оплескували і тремтіли зі страху, щоб чимнебудь не зрадилися, щоб хтонебудь не пізнав того, що вони думали.

Ч. Мілош у згадуваній вже праці “Зневолений ум” представляє розвиток “адаптації” письменників і артистів у Польщі. Він аналізує різні чинники, що прискішували “адаптацію”. На початку першого розділу, що називається таємничо “МУРТИ-БІНГ”, він пише: “Допіро в половині ХХ сторіччя мешканці не одної з європейських країн, досить прикрим способом, прийшли до свідомости, що скомпліковані і затрудні для пересічного смертельного філософічні книжки мають зовсім безпосередній вплив на їх долю. Порція хліба, що її їли, їх праця, їх власне життя і життя їх родин почало залежати, як са-

мі то бачили, від такого чи іншого вирішення спорів про принципи, що вони на них досі не звертали уваги.”

Цей цитат потверджує думку, не раз вже висловлювану в цій праці, як і попередньо в книжках. “Думки і тіло”, “У крутежі шалу”, що мислі, ідеї, принципи — світогляд має вирішальний вплив на життя одиниць і суспільств. Зрозуміле, що становище людей, їх відношення до такої чи іншої течії — їх адаптація до режиму залежить від складників їх світогляду, від принципів їх доквілля в минулому і теперішньому.

Перед аналізою психологічного процесу “адаптації” письменників, мистців, артистів-малярів, Чеслав Мілош змалює тло — соціально-політичні умовини, що в них цей процес розвивався. Він віддає слово Віткевічеві, що був філософом, малярем і письменником — автором повістей: “Ненасичення (Nienasycenie), що вийшла 1932 року в Варшаві, і “Процання осени”, що вийшла була друком ще перед тим.

Сам Ігнаци Віткевіч не міг числити на велику популярність своїх творів: мова трудна, багато нових слів, що він їх сам творив, брутальні описи еротичних сцен, на переміну з цілими сторінками дискусій на тему сучасних теорій пізнання. Крім того не завжди можна було відрізнити, що поважне, а що блазнування. Автор представляє світ музиків, малярів, філософів, аристократії, вищих військовиків. Ціла та книжка не є нічим іншим, як студією розкладу: шалена музика, оперта на дисонансах, еротичні перверсії, наркоманія, порожнеча думки, що не може знайти жадного ґрунту, фальшива релігійність, скомпліковані психічні хвороби.

Герої Віткевіча — нещасні люди. Їм бракує якої небудь віри і почуття сенсу їх діяльності. Та атмосфера психічного паралічу і безглуздя зависла

над усією країною. Тоді то появилось в містах багато продавців, що секретно продавали таблетки Мурті-Бінг — продукт монголо-китайського походження, що органічною дорогою переносив “світогляд”.

Людина, що приймала таблетки Мурті-Бінг, переставала бути вражливою на будь які метафізичні елементи, такі як дикі ексцеси мистецтва, що переживало “ненаситність формою”. Це вже видавалося для такої людини дрібничкою без значення — безглуздим пережитком минулого. Навіть інвазію монголо-китайської армії вона не вважала за трагедію своєї цивілізації. Серед своїх співгромадян жила як здоровий індивід серед умово-хворих.

В кількох словах епілог: вибухла війна, прийшло до зустрічі західньої армії із східньою. у вирішнім моменті, перед великим боєм, вождь західньої армії, що в нього безмежно всі вірили, подався до головної квартири противника і піддався і за те

з великими почестями стято йому голову. Армія Сходу зайняла країну, і почалося нове життя реалізованого мурті-бінгізму. Герої повісти, що гнобили самі себе перед тим філософічною “ненаситністю”, пішли на службу нового устрою, замість давньої дисонансової музики почали писати марші і оди, замість давніх абстракцій — малювати суспільно-корисні образи. Однак вони не могли цілковито позбутися давньої своєї особовості і стали знаменитими зразками схізопреніків. Стільки про повість. Автор тої повісти Ігнаци Віткевіч не раз звертав увагу, що релігія, філософія і мистецтво доживають своїх останніх днів, однак що життя без релігії, філософії і мистецтва нічого не варте. 17-го вересня 1939, року коли він довідався, що червона армія перейшла східній кордон Польщі, він скінчив самогубством. — Так Мілош пише про І. Віт-

кевіча. У Британській Енциклопедії читаємо, що він був головним представником напрямку, званого у польській літературі як “катастрофізм” (Е.Б. 10: 12 53).

Думаю, що мало хто, що прочитав повість Віткевіча, не задумався і не питав, чи то фікція, чи пророцтво? Моя відповідь: інтуїція! Відкриття! Апокаліпсис!

Візія Віткевіча сповняється нині в найменших подробицях на великих просторах європейського континенту. Можливо, що світло сонця, запах землі, дрібні радощі щоденного життя, забуття, що його дає праця, можуть зменшити дещо напруженість драми, яка мало коли була в історії. Однак під прикриттям щоденної метушні і турбот триває свідомість невідкличного вибору. Людина мусить або вмерти — фізично чи духово — або відродитися єдиним способом заздалегідь визначеним, через прийняття таблеток Мурті-Бінга” (Мілош).

Мілош представляє мурті-бінгізм як нову віру, що шириться в країнах Європи. Нова віра завдячує своє поширення не так примуцунванню і насиллю, як багато думає, а є вислідом історичних факторів минулого; діє тут і бажання внутрішньої гармонії і щастя.

Нова віра дає величезні можливості активного, рухливого життя. Мурті-бінгізм для інтелектуаліста представляє більше примани, ніж для селянина чи навіть робітника.

З ретроспективи, навіть не півсторіччя, можемо сказати, що Віткевіч вже 1939 року був повстанцем і жертвою Варшавського повстання 1944 року. Його самогубство то геройство, хоч Мілош пише, що польські командири, які видали наказ до повстання 1944 року, зробили глупоту, що воно було всупереч фактам, які були наслідком історичного процесу. Він пише, що брак здібности розуміти механізм

подій є глупотою, яка може статися причиною жахливих страждань, що їх людина може завдати своїм ближнім.

Така дефініція глупоти вповні правильна. Питання, хто був спричинником тієї глупоти? Варшавське повстання було тільки формально проти німців, фактично воно було проти Росії, точніше воно було проти творців Ялти — проти Сталіна, Рузвельта, Черчіля, ще перед їх з'їздом. Хто не розумів історичних подій, які були виразом історичного процесу? На це питання дає відповідь Владислав Андерс у своїй праці “Без останнього розділу”. Він наводить документально розмови, що їх він мав з визначними британськими і американськими політиками, які радили йому і всім полякам повернутися до Польщі, де урядовав “Тимчасовий уряд”, наставлений Москвою, і у виборах вибрати уряд такий, який їм подобається. Теперішні події в Польщі свідчать, як великі західні політики визнавалися на політиці і на історичних процесах.

Варшавське повстання — то був фізичний акт психологічної смерті. Поляки воювали по боці переможців дуже жертвовно. Їх вклад в перемогу був дуже великий. Їх “союзники” — творці Ялти — потрактували їх навіть не як переможених, але як ніщо, так немов поляків взагалі не було і нема.

В кожній війні бувають переможці і переможені. Хоч переможені побиті, ограблені, поневолені, але завжди зостається їм їх сутність. Хоч вони побиті, повні страждань, але вона в них існує, вони її мають

Творці Ялти не признали полякам їх сутности. Немов для більшого глуму їх країну підкорено Росії — їх найбільшому ворогові, з яким польський народ у перманентній війні понад чотириста років. Варшавське повстання 1944 року було самогубством, але не глупотою. То було самогубство подіб-

ного характеру, як гаракірі японських самураїв, як самоспалення буддійських монахів.

“Признаюся, що маю велику шану для тих, що борються із злом — без огляду на це, чи вибрали правильно мету і методи, чи помилково. Тут хочу задержатися на інтелектуалістах, що адаптуються” — пише Мілош.

На думку Мілоша, Віткевіч є пересторогою для неодного інтелектуаліста. Думаю, що він діяв згідно з внутрішнім, вродженим бажанням гармонії і щастя — згідно з інстинктом правди і гідності індивідуальної і національної. Він знав, що його організм не прийме мурті-бінга, що мурті-бінг то хвороба, яка викінчила б його життя серед страждань.

Станіслав Ігнаци Віткевіч пригадує мені українського інтелектуаліста, поета, письменника, філософа Миколу Хвильового.

У житті Віткевіча і Хвильового є одна подія безсумнівно ідентична: один і другий скінчили самогубством. Причиною самогубства в одного і другого, мотивом, що вирішив про це, був чинник не особистого характеру, але суспільного — вселюдського — був комунізм. Один і другий рішився на такий крок не нагло, не відрухово, а після довгого роздумування і глибокої аналізи.

У Віткевіча сцени розкладу суспільства на переміну з дискусіями на тему теорій пізнання — паралелізм суперечностей. Він намагається знайти рятуюнок для людини, що знайшлася у страшнім упадку. Він пізнав упадок релігії, мистецтва, філософії, прийшов до переконання, що без релігії, мистецтва і без філософії жити не можливо — він старався знайти Бога, але Бога не знайшов. Чи з цього висновок, що Бога нема? До такого висновку прийшов Віткевіч інтелектуаліст, філософ, письменник, маляр — авторитет!

Советський космонавт Гагарін, коли після космічного лету, повернувся на землю, сказав, що в космічних просторах не бачив Бога.

Віткевіч, представник сучасних інтелектуалістів, Гагарін, репрезентант сучасної високої технології — ні один, ні другий Бога не бачили. Оба вони, як філософ, так і високо вишколений технік, старалися знайти Бога в поняттях свого світогляду і наївно старалися помістити Бога в маленькій шафці свого розуміння.

Чи той факт, що ні Віткевіч, ні Гагарін Бога не знайшли, не має жадного значення? Це має велике значення! Це обвинувачення, велике і тяжке обвинувачення теологів, що не всіли представити Бога в сприйнятливих для сучасної людини поняттях, тимбільше що сучасна наука дає такі можливості.

Комунізм — суспільне явище, що перед ним стоїть людство. Кожний народ, можна сказати, що кожна людина має свій погляд на суспільні процеси і на комунізм.

Комунізм довів Віткевіча і Хвильового до того самого фіналу. Це не значить, що їх дорога до того фіналу була така сама, чи та сама. Навпаки, їх дороги були зовсім протилежного напрямку: Віткевіч скінчив самогубством в час і на дорозі, що нею комунізм до нього наближався, Хвильовий, коли комунізм від нього відходив. В одного шлях, що ним комунізм наближався, у другого шлях, що ним комунізм віддалявся, вимощений тяжкими стражданнями — тяжкою боротьбою їх духовости, яку вони зобразили у своїх творах.

Боротьба ідей — демонів історії розігралася у обох письменників; у Хвильового і Віткевіча.

Яка є рація існування цих усіх представників людського роду: їх безнастанної метушні, їх усміхів, погоні за грішми, їх тваринних, глухих радо-

щів? — питає один з героїв повісти Віткевіча, обсервуючи міську товпу.

— У їх нужденних головах повно небилиць. Вони зовсім не здають собі справи з того, що ніщо не є їх, що все належить до історичної формації, що їх зродила: їх рід праці, їх одяг, їх поведінка, їх спосіб усміху, їх вірування, їх світогляд. Вони ж самі, — це втілення інерції. Власне тому, що вони є жертвою самообману, вони думають, що вони є самі собою. Самі собою вони не є. Коли б то були душі, як Церква вчила, або монади Ляйбніца! Та віра вже перекреслена. — До такого висновку доходить герой Віткевіча.

Поразка минулого “в першій рунді” — релігія і філософія зліквідовані! Дорога для Мурті-Бінга, для нової віри, що її центр у Москві, відкрита. Мета нової віри ясна: підкорення собі всіх народів — опанування світу. Типова мета і типова притаманність кожної віри — головна причина насильства, злочинів і нещастя людства. Однак історія людства не знає так сильно озброєної, так сильної мілітарно віри, як “віра” московська, тому так небезпечної.

Центр іде до цієї мети твердо, безкомпромісово, жорстоко. Всі жорстокості виправдує правом історії, історичним процесом — “культу історії”.

Науковці, письменники, поети, артисти, що початково відносилися негативно до нової віри, з часом “адаптуються” — Мілош пише, що вони виправдуються історичною конечністю, конечністю своєї творчости, успіхами московської імперії, що її влада поширилася майже на всю Європу, опанувала країни Азії, Африки, Америки. Інтелектуалісти одурманені великими фондами на наукові цілі — на приготування опанувати світ. Не можна заперчити сили, що переконує, що її перемога. Так представляють газети, так представляє пропаганда.

Натомість Захід — це світ шарлятанів біржі, фєдєлєв, продажних, брєхливих артистів. Заперечити цього не можна, це ж факти.

Далі Мілош пише: Найтяжче, найбільше прикре — це почуття вини. Кожна людина вкорінена в ґрунт традиції, культури свого народу, звідкіль вросли в її духовість принципи етики, мірило правди, добра і зла, зразки краси. Льюальність супроти минувшини свого народу, повної жертв і намагань цілих поколінь здобути і зберегти самостійність, у поняттях інтелектуаліста було чеснотою і обов'язком.

Польський інтелектуаліст від діточих років учився в школі, вдома, і в нього проникло глибоко, що його батьківщина належить до цивілізації, яка виводиться з Риму і творить частину Європи, що цей зв'язок з Європою треба культивувати і цінити. Тепер, адаптуючися, розумів, що переходить ворота, з-поза яких повороту нема, відчував, що робить щось зле, щось гидке. Тлумачив собі, що це іраціональні гальмування, що їх треба знищити, що це спадщина, яка обтяжує і його власне минуле, і минуле його країни. Тільки, вигребуючи з корінням те що безповоротно минуло, стане вільною людиною.

Однак боротьба триває, терези важуться. Боротьба страшна, якої не знали ліберальні епохи. Боротьба ангєла з демоном — так, він це знає. Але котрий з них ангєл, а котрий демон? Ось сяюче обличчя, знане з дитячих років — це ангєл? Ні, це обличчя покривається зморшками, це огида! Це ж старий лад: дурні в корпорантських деклях, повози ясновельможних, старчий кретинізм політиків, марам Західньої Європи, — то сумєрк, декаденція, містика інституцій, що скінчилися. Друге обличчя — могутнє, в глибокій, серйозній задумі, обличчя Майбутнього, що його кличе. Обличчя ангєла? Сумнівнє.

Багато говориться про патріотизм, про нав'язання з найліпшими, поступовими традиціями народу, про пієтизм минулого? Ніхто не є такий наївний, щоб цю прикрасу трактувати поважно. Відбудова певної кількості історичних пам'ятників чи видавання творів давніх письменників не змінить вимови фактів: країна сталася провінцією імперії і є керована едиктами з Центра, при збереженні автономії, що буде щораз більше обмежувана. Можливо, що епоха самостійности народів вже скінчилася, що такі мислі треба здепонувати в музей. Все таки прикро відректися мрій про федерацію рівних народів, про з'єднання країн Європи, що в них різні мови і різні культури мали б рівні права. Не належить до приємности піддаватися гегемонії одного народу, що все таки є ще примітивний, признавати безоглядну вищість його обичаїв, інституцій, науки і техніки, літератури і мистецтва. Чи треба аж такої жертви для з'єднання людства?

Народи Західньої Європи — думає письменник — перейдуть цю фазу пізніше і лагідніше. Можливо, що вдасться їм зберегти ліпше свої культури і свої мови. В той час уже ціла Східня Європа буде радо вживати універсальної мови, то значить російської, а принцип “культура національна за формою, соціалістична за змістом” в найкращому випадку буде означати монолітну одноцілість культури, регульованої з Центра, зберігаючи в поодиноких країнах місцеві орнаменти у формі фолкльору. Аж врешті син киргизьких степів буде пасти коні над Люарою, а сіцілієць посадить бавовну в туркменських долинах, і так буде зреалізована Універсальна Держава.

Письменник переглядає газети, що в них пропагандисти закликають до боротьби за визволення колоніяльних народів від гнету колоніяльних потуг,

і усміхається. Зручність діалектики! Здібність поділу етапів!

Гірке це все. І ті пророки Весни Народів. І Карл Маркс. І ті візії братерства народів. Видно, що не пощастить нічого зробити без гегемонії і без залізної руки Володаря. Але Володар? Польський національний поет, описуючи свою подорож на схід, куди він їхав 1824 року як політичний в'язень царя, порівнював душу російського народу до личинки і питав тривожно, яка комаха вилетить з неї коли зійде сонце свободи: "Чи метелик ясний підніметься над землею, чи нетля погана вилізе, брудне плем'я ночі? Як досі ніщо не ворожить радісного метелика.

Письменник думає з лютістю про комуністів на Заході. Що то за блазні. Можна простити їм деклямації, оскільки це потрібне до пропаганди. Але вони вірять у більшість того, що пишуть про благословенний Центр — це вже непрощення. Кажу вам, що ніщо не дасться порівняти з погордою, яку відчуваю до тих сентиментальних каботинів.

Незважаючи на опір, на розпuku, що не раз огортає письменника, приходить момент. Може це трапитися вночі, під час снідання, на вулиці. Щось неначе металічний скрегіт при переключанні струму. Нема іншої дороги. Безсумнівне. Як земля довга і широка, іншого спасіння нема. Цей блиск триває один момент, але відтоді починається поправа. Перший раз після довшого часу пацієнт їсть із смаком, його рухи набирають пружности, повертається рум'янець. Сідає, пише "позитивну" статтю і сам дивується, що так легко йому йде. Остаточо не було причини робити стільки шуму ні про що. Зовсім просте! Вже "перейшов перелом".

Всетаки така операція не переходить без сліду. Після неї зостає якесь дивне пригноблення, що проявляється часто в виразі очей, у гримасі уст. Це

спокійний сун у того, хто спожив овочі з дерева знання добра і зла, у того, хто знає, що бреше, і милосердиться над людьми, що позбавлені повної свідомости. Він вже має поза собою те, що інших ще очікує. — Так Ч. Мілош представляє загально процес “адаптації” польських інтелектуалістів після Другої світової війни. Процес досить лагідний, практичний. Розуміється, що в цей шаблон не дасться вмістити Станіслав Ігнаци Віткевіч.

Вістка, що советські війська перейшли кордон і ввійшли до Польщі, була для Віткевіча психологічним шоком, зовсім подібним до анафілактичного шоку в патології. Анафілактичний шок в організмі людини чи тварини — це гостра реакція на впровадження до організму чужої білковини не доустно, а ін'єкцією і такої, що вже колись була впроваджена до цього організму, що організм вже був в стані алергії відносно цієї білковини і цього організму що від нього ця білковина походить. Це має дуже глибоку вимову з біології, у відносинах між тваринами і аналогічно у відносинах між народами, не тільки біологічних, але і політичних. Білковина є частиною організму, чужа білковина є частиною чужого організму. Організм народу може бути підкорений іншому народові і абсорбований тільки таким способом і в такій формі, що уможливають абсорбцію. Впроваджена чужа білковина іншим способом, не через шлунок, у такій формі, що не дасться стравити, може спричинити смерть організму, куди її впроваджено.

Ян Лещинський у “Вступнім слові” до праці Віткевіча пише: “Творчість Віткевіча, артиста, і філософа, надзвичайно багата: з огляду на фази, що їх переходить, зв'язана природно з періодами його життя. Перший період — то дитинство і молодість. Другий період: війна і революція. Віткевіч був тоді в Росії. Остаточне оформлення філософічної си-

стеми наступило в нього в окопах, в часі боїв під Вілкомежом. Вертаючись до Польщі 1918 року, він уже мав багатий дорібок”.

Схема розвитку психологічної надвразливості — психологічної алергії у Віткевіча схожа на схему розвитку фізіологічної алергії. Першу “ін’єкцію революції і комуністичного будівництва” пережив у Росії під час російської революції. Його участь у революції була фізично активна — як солдат в окопах — і інтелектуально активна — як філософ в окопах. Обсервуючи і аналізуючи “на живо” події і людей, він створив філософічну систему, що стала основою його творчості на все життя.

В епілогу повісті Віткевіча герої, що пішли на службу муртібінгізму, стаються схізофреніками. І так буває в дійсності, і вона стає згідною з його фантазією. Можна здобутися на “перелом” і дуже добре функціонувати, писати чи малювати, як потрібно, але в глибині діють постійно давні мірила моралі і естетики, і так постійно постає роздвоєння.

Можна б думати, що молоде покоління, виховане вже від початку в новім устрою, позбудеться цього роздвоєння. Однак це не скоро настане. Треба б було цілком обезвладнити церкву, а це не легка справа і вимагає терпеливості, часу і такту.

В решті решт люди ворухаться, працюють, ходять до театрів, оплескують промовців, виїжджають на екскурсії, любляться, родять дітей. Однак є щось таке, що не дасться схопити в атмосфері столиць народніх демократій, як Варшава чи Прага, — пише Мілош. Замало. Треба додати, що в Києві, Львові, Вільні, Смоленську, Будапешті, Баку, Фрунзе, Ташкенті і т.д... не тільки в столицях поневолених країн, але і самих в поневолених народах це “щось” існує. Так було у перших роках після Другої світової війни, коли Мілош писав свою книжку “Зневолений ум”. Тепер це “щось”, що не давалося схопи-

ти, сильно виявилось в Угорщині, Польщі. І воно не тільки не дається схопити, але й не дається здушити, головню в Україні і в усіх поневолених країнах. Воно завжди існувало, тільки “Мілоші” не хотіли його бачити, доки самі не попали під володіння “Центру”.

“Непоправні у своїх дрібноміщанських прив'язаннях селяни впевняють, що мусить прийти зміна тому, що так не може бути”. Так пише Мілош у тім самім творі. Ми скажемо, що розум селянина не зневолений і не дасться зневолити тому, що селянин не так читає писане в книжці, як у явищах природи, писане самим Богом. Виявляється правдою те, чого вчив папа Павло VI, що постійно наказує Іван Павло II, що на конференції в Торонті повторив бразилійський кардинал Арнс.

Виникає питання, як представляється “наука”, що на ній оснований атеїзм і советський комунізм?

Капіталізм не створив наукового мислення. Капіталізм скерував мислення на послуги індустрії і довів до того, що “моторичною силою сучасних суспільств став культ, що у своїм шалі не уступає ні в чому найбрутальнішим наказам первісної магії. Цей культ — то культ золота!” Капіталізм спрямував мислення і науку на шлях індустрії, розвинув цивілізацію до небувалих висот, пригнобив цілковито культуру. Наслідки такого стану — занепад етичності, зріст злочинності.

Чеслав Мілош дуже часто у своїм творі, що за нього одержав нагороду Нобеля, звертає увагу на релігію: Раз пише, що релігія цілковито втратила значення, іншим разом, що релігія є тією перешкодою, що об неї розбиваються всі намагання школи і пропаганди вкоренити атеїзм.

Сам Павлов, що своїм вченням мав би бути у-гольним каменем будови атеїзму і головним тараном до розбиття релігії, ходить кожної неділі до

церкви! Об саму його особу, об його поведінку розбиваються намагання атеїстів. У різних місцевостях Сов. Союзу, де я перебував в часі війни, починаючи від Львова. У Тернополі, Києві, Новосибірську, у Кузбасі (Ленінськ Кузнецький), Алма-Ата, Фрунзе і у... Варшаві оповідали мені советські офіцери і їх жінки про Павлова таке: “Советський уряд залишив Павлову церкву і священника — знаєте, то був Павлов! Одного разу в літі Павлов сидів під деревом біля церкви. Переходив туди комсомолец, побачив старика, не знав, що то Павлов, і каже: Гей, діду, ти ходиш до церкви? — Ходжу, — відповів Павлов. — І Богу молишся? — спитав комсомолец. — Молюся, — відповів Павлов. — Темний ти, діду, темний, — сказав комсомолец. Знаєте, що цей комсомолец, коли довідався, що то був академік Павлов, навернувся, став віруючим”.

Оповідали мені таке про Павлова “советські люди” різного віку і різних професій, в різних місцевостях. Всі вони оповідали це таким самим способом: в інтонації їх голосу, у виразі їх обличчя, у блиску їх очей була замітна відтінь чогось, неначе гордість, і рівночасно немов самовиправдання. Відчувалося, що вони хочуть сказати: “Не думайте, у нас є також віруючі люди. Ще які! Але що ми можемо зробити?” Чи може бути сильніший аргумент проти атеїзму, ніж Павлов під церквою і його розмова з комсомольцем? Тепер зрозуміле, чому “советські люди”, коли прийшли 1939 року на західні землі України, так масово хрестили дітей, не тільки новонароджених, але і старших. Таке саме повторилося в Польщі після закінчення Другої світової війни, коли наїхало там багато советів з родинами.

У березні 1945 року в Киргизії змобілізовано мене як польського громадянина і відправлено до Польщі, куди я приїхав при кінці березня. Департа-

мент здоров'я містився тоді в приміщеннях лікарні для умово хворих в Творках. Хворих там не було, німці їх вимордували, будинки не були знищені, там приміщено уряди, між іншими, департамент здоров'я. В неділю я пішов до костьола, що був на терені тої лікарні. Костьол був переповнений людьми. Це мене не дивувало, але дивувало мене те, що всі люди христилися по три рази. Костьол був римокатолицький, римокатолики христяся по одному разові. Всі були православні, всі були "советські люди" і то молоді: хлопці і дівчата, що їх німці вивезли були на роботу, а тепер вони вертались до мів. Я дивився на них і думав, на що придалося атеїстичне виховання, на що придалася атеїстична пропаганда. Показується, що атеїстичне вчення то безглуздя, що не витримує життєвої проби. Скільки грошей витратила советська держава на проти-релігійну пропаганду, на матеріялістичну, антирелігійну освіту! Скільки віруючих заплатили за свою релігійність життям!

"Павловізм" — "наука", що мала доказати основний принцип діалектичного матеріялізму, що людина то витвір довкілля, і заперечити твердження "ідеалістів", що людська природа є незмінна. Павловізм теорією зумовлених рефлексів нібито показує, як людина пристосовується до довкілля, що довкілля зумовленими рефлексами формує якість — природу людини. Перше всього треба устійнити, що розуміти під поняттям пристосування, і вияснити, хто пристосовує і що буває пристосоване. Треба відповісти на питання, де підмет, а де предмет пристосування?

Безперечно, що людина має здібність пристосування до обставин довкілля, що можуть змінитися і часто змінюються. Ця здібність пристосування існує у людини від народження — вона вродже-

на в точно заздалегідь означених межах і можливостях.

Організм людини, що змінює місце свого побуту з-над берегів моря на верхів'я гір, пристосовується до цієї зміни. На верхів'ях менше атмосферичне тиснення і рідше повітря, менше в повітрі кисню. Людський організм збільшує продукцію еритроцитів.

Еритроцити — червонокрівці є носіями кисню, що його беруть з повітря, яке приходить до легенів через ніс і дишицю, і розносять до всіх тканин і клітин організму. Як бачимо, механізм пристосування простий: приходить менше кисню до легенів, поодинокі еритроцити менше навантажені киснем. Організм збільшує їх кількість і так вирівнює транспорт і доставу потрібної кількості кисню. Таким способом організм зберігає правильний перебіг фізіологічних процесів.

Не трудно зрозуміти і не дасться заперечити, що остаточна мета цього пристосування є протидія шкідливим чинникам нового довкілля, щоб зберегти організм і його чинності незмінними, непошкодженими.

Цей механізм пристосування вроджений кожній людині, але він виявляється тільки в горах, на більших висотах понад дзеркалом моря. Над берегами моря і на малих висотах цей механізм існує в формі латентній — скритій, але він завжди існує.

Навіть цей механізм пристосування виявляється в точно окреслених межах. На вищих понад ці межі висотах збільшення продукції еритроцитів вже не вистачає, щоб зберегти організм від загибелі мусить бути застосована спеціальна споруда, що достарчає організмові кисень не з повітря, але із спеціального збірника.

Це приклад двох різних родів пристосування організму до тої самої мети — дати організмові

більше кисню. Один і другий спосіб зберігає організм і його функції незмінними. Перший спосіб — збільшення продукції еритроцитів, то відрухова, вроджена реакція на зовнішній подразник, що ним є брак і потреба кисню. Другий спосіб пристосування не є вроджений, не є відрухом, не є природний, а відбувається апаратурою- яку спорудила сама людина. Ця апаратура не належить до організму, а радше до довкілля. Отже, не людина пристосувалася до довкілля, але пристосувала довкілля до себе, щоб зберегти незмінним свій організм і його функції.

Людина може також жити тільки в обмежених температурах довкілля: не витримує зависокої температури, не витримує температури занизької.

Для охорони перед шкідливими впливами температури вживає різних способів і різними способами пристосовується до температури довкілля. Проти холоду охороняє себе “теплим” одягом, “теплим” приміщенням, вогнищами: палить дерево, вугілля, оливу, газ, електрику. Всі ці матеріали мають характеристичне значення для історичних епох людства, але ту саму мету: зберегти організм від шкідливого впливу холоду, що міг би спричинити смерть.

Тепло і холод то природні подразники — вроджені, інстинктові. Реакція на ці подразники то незумовлений відрух. Існує вроджене інстинктове пристосування до цих подразників, але у вузьких межах. Підвищена температура довкілля викликає фізіологічну реакцію: кровоносні судини шкіри розширюються, на поверхню тіла збільшений доплив крові, вплив тепла в довкілля прискішений. Велику роль в видалюванні тепла має потіння, що через випаровування забирає багато тепла. Це також природне пристосування самого організму, але в дуже вузьких межах змін температури і на корот-

кий час. Коли температура спадає (обнижується), уступає все, що вона викликала. Поза межами фізіологічного підвищення чи спадку температури людина охороняє себе різними штучними спорудами, що не належать до організму, до довкілля. Іншими словами, людина в тих випадках не пристосовує себе до довкілля, а навпаки, пристосовує довкілля до себе. Знова внаслідок такого пристосування організм зостається незмінений ані в формі, ані в функції.

На Місяці життя людини не є можливе. Всетаки людина виїхала на Місяць, перебула там назначений час, досліджуючи його природу. Чи людина пристосувала себе до обставин на Місяці — змінила свій організм? Ні! Змінила довкілля, непригоже для життя людини, на пригоже. При допомозі скомплікованої апаратури людина привезла на Місяць частину довкілля землі.

У тому довкіллі, що його сама із собою привезла, людина перебула бажаний час на Місяці. Знова людина не пристосувала свого організму до довкілля, але пристосувала довкілля до свого організму, зберігаючи в основному свій організм і його функції незміненими.

Згадане вище фізіологічне пристосування не є наслідком того, що організм під впливом подразників довкілля творить нові роди своєї дії. Під впливом трохи кількісно змінених впливів довкілля, як температура, атмосферичний тиск і трохи зменшений відсоток кисню в повітрі, організм відповідно змінює, також кількісно: збільшує або зменшує свої фізіологічні функції. Та зміна фізіологічних функцій є в межах норми: це вроджена притаманність організму і зовсім не спричинює його зміни в такім чи іншій аспекті. При великих змінах довкілля, що перевищують межі фізіологічного функціонування, людський організм не має можливості пристосува-

тися. Тоді людина пристосовує обставини — довілля до себе, щоб не змінитися під впливом надзвичайних шкідливих чинників, дати змогу незмінено, нормально працювати, всім органам тіла.

Факти не потребують свідків, щоб potwierдили їх існування. В цих випадках факти potwierджують те, про що пишуть учені: фізіолог Герінг, як вже було згадано, пише, що інстинктові реакції це такі, що постають згідно з “спадковою пам’яттю”, що мають селективне біологічне значення для даної одиниці і даного гатунку. L. Lарісque називає мнемічне — пам’ятеве наставлення інстинктів найбільшою загадкою неврофізіології.

Другим складником інстинктового гону є власиво джерело “власної активності” інстинкту, а саме його гатункові прямівання.

Не можна не повторити ще раз, а то й ще раз того, що пише Мазуркевіч про Павлова, що Павлов не признає специфічної власної активності інстинкту, що інстинктові реакції то просто безумовні відрухи, які залежать тільки від зовнішнього безумовного подразника. Аргументів — фактів, що їх подає Мазуркевіч, не можна заперечити. Але того, що Павлов пише про людський ум, про “темні сили”, що загіздилися в ньому, не можна погодити з тим, що про нього — Павлова пише Мазуркевіч.

Обговорюючи процеси в корі мозку, — Павлов, пише: “Поставання зумовленого відруху на підставі самого процесу подразнення не вияснює цілковито цього явища. Щоб зберегти правильне відношення організму із зовнішнім світом, конечно не тільки поставання часових зв’язків, але й постійна та швидка корекція тих зв’язків чи їх зміна, коли в певних обставинах дійсність того вимагає.

“Можна прийняти — пише Павлов — що деякі із зумовлених відрухів стають незумовленими. В цій зміні зумовлених відрухів на незумовлені Пав-

лов бачить один з механізмів розвитку живого організму". (Пшоннік "Кора головного мозга і рецепторная функція організма").

Приходить мені на думку дуже просте явище, що його я сам не раз бачив. Коли над гніздом птахів: ластівок чи горобців чи інших, у перших днях їх життя зробити наглий рух рукою, птахи розкривають дзьобки, готові прийняти їжу. Якщо такий самий рух зробити якийсь час пізніше, коли вони вже мають крила, але ще не вміють літати, ще сидять у гнізді і годують їх ще старі, на рух рукою вони вже дзьобків не розкривають, але простирають крила, роблять відрух неначе до втечі, а то й випадають з гнізда. Один і той сам подразник — рух рукою над гніздом. Два зовсім різні відрухи, дві зовсім різні реакції. Подразник індіферентний; виглядало б, що відрухи зумовлені. Коли наступило зумовлення? Безсумнівно, що перший поштовх — перший подразник відкрити дзьоб діяв з нутра, був вроджений. Відкриття дзьоба, прийняття їжі зумовилося з прилетом старих птахів, з рухом повітря, що той прилет спричинював, відтак з рухом повітря, що його спричинював рух руки над гніздом.

Рух руки, що спричинював розкриття дзьобків, був зумовленим подразником. Але той сам рух руки пізніше, коли пташки вже були поросли пір'ям, спричинював відрух пташків до втечі. Трудно думати, що то був також зумовлений подразник. Не було незумовленого подразника. Пташки були безборонні, і перший ворог: ворона чи шуліка, чи інший хижак був би їх не залишив живими, і не було б часу на постановня зумовленого відруху. Безсумнівно, що в другому випадку відрух був інстинк товий — вроджений. Маємо приклад, як один і той сам подразник спричинює перший раз відрух зумовлений, другий раз — відрух незумовлений, вроджений — інстинктовий.

Це явище зображує не тільки те, що один і той сам чинник може бути подразником зумовленим і незумовленим — інстинктивним, але і що це буває у того самого об'єкта. Це свідчить, що жива істота не тільки має заздалегідь окреслений інстинктами спосіб життя, але, що також заздалегідь визначена черга виявлення дії інстинктів, залежно від розвитку істоти.

Твердження Пшонніка, що на думку Павлова деякі із зумовлених відрухів стаються незумовленими, у світлі вище сказаного, правдоподібно, представляється інакше: що зумовлені відрухи не стаються незумовленими, але один і той сам подразник може бути зумовленим і незумовленим. Інстинктів, що є вроджені і є підставою незумовлених відрухів, є невелика, обмежена кількість. Натомість кількість зумовлених відрухів необмежена — і необмежена кількість подразників.

Можливість, що зумовлений відрух може стати незумовленим, є несприйнятлива, навіть коли Павлов це твердить. Інстинкти є тільки вроджені! Натомість те, що Павлов бачить один з механізмів розвитку живого організму у зміні зумовлених рефлексів на незумовлені, відноситься радше до явища, що виявляється на пташках у гнізді.

Твердження “павловістів” відноситься тільки до органічної — вегетативної частини людської істоти. Вони ж матеріялісти, жадної духовости не признають. Багато прикладів можна б навести, які, подібно як вже згадані, свідчать, що не тільки людина, але кожна жива істота родиться заздалегідь обдарована інстинктами, що діють точно, з великою докладністю, і роблять можливим життя даної істоти в довіллі до якого вона заздалегідь призначена. Сили довілля не можуть змінити природи істоти. Курка ніколи не навчиться плавати, заєць чи собака — літати.

Віруючі покликаються на факт, що у всіх епохах, у всіх цивілізаціях завжди були святині, завжди були божества, і що так буде у майбутньому. Святині і божества свідчать, що у всіх епохах були релігії. Виникає питання, що було і що є мотором релігійних культів, будови святинь і уявлень божеств? Гін, інстинкт пізнання Бога — теотропізм!

“Релігія — найінтимніша форма зв’язку індивідуальної душі з душею світу, з Богом. Що ж, як не молитва, пряма розмова з Богом, віддає найкраще релігійний настрій душі! Подвижники Божого діла, аскети, шукали товариства пустель, гір, монастирів. Їх практика — не норма, не правило для людей. Не йти ж усім за прикладом тих немногих, які повірили в те, що найкраще служитимуть Богові зреченням усього людського. Тоді людський світ скінчився б на своїй останній генерації поголового аскетизму. Навпаки — знайти місце тиші серед галасу життя, перемогти гомін пекельного руху людських пристрастей глибиною молитовного настрою — що ж інше може бути більшим подвигом віруючої людини? Бога треба здобувати на бойовищах упадку, зневіри й сатанічної злоби — Бога треба здобувати у царстві сатани. Його проявлення найближче там, де відступ від нього дійшов аж до меж забуття. Найбільшим ворогом Бога є байдужність, не активна проповідь і його нищення.

“Царство Советів підготовляє небувалий ренесанс релігійности на Сході Європи. Учора Сталін видав декрет про трілітку боротьби з Богом у Советах. За три роки буде знищений там атеїзм як релігія. Це, може, найбільший парадокс недалекої вже будуччини. Темна ніч безбожництва ближча до Бога, ніж сірий день традиційної віри. Там тільки спалахне яскраве світло Божої величі, де з надлюдським запалом погашено всі світла віри.

“Війна, ложе смерті, вбивство, — взагалі безодня гріха, ось тут іде вирішальний бій, у якому по вичерпанні всіх сил падають вороги Бога. Як довго ніяка небезпека не загрожує людській самопевності й самовладності, здається, що життя не потребує Бога, що Він — вираз недостатків, злиднів та безсилля. (Д-р. Юліян Вассиян. “Твори, Степовий сфінкс, стр. 209)

Вассиян — не теолог, він філософ. Він дав відповідь на питання, що було виникло аж після того, як появилися енцикліки папи Івана Павла II. Треба признати, що появу цих енциклік стрінув загал навіть віруючих католиків з чемною поблажливістю, з дискретною думкою про наївність папи. “Хто в таких умовах морального розкладу слухатиме слів перестороги папи?”, питає журналіст, а думає так не один католик, а то й священник.

Із-за світів доноситься голос Вассияна, що цей занепад людства, ця темрява безбожництва — це знак, що світанок близько. Його голос пророчий: “Царство Советів приготує небувалий ренесанс релігійності”, хоч Сталін видав декрет про знищення релігії.

У 1944 році, коли Советам треба було показати своїм союзникам, що вони “тоже культурний народ”, вони дозволили офіційно релігійні відправи. У Фрунзе, столиці Киргизії, на Йордан, в часі свячення води зібралася була така маса людей, що міліції з трудом вдавалося втримати порядок на вулицях міста. До Панфіловки, де я працював, прийшов був священник Николаєнко. З церкви був зроблений МТС. Священник служив у звичайній хаті; двері і вікна хати були відкриті, люди громадилися не тільки навколо хати, але і на сусідних подвір'ях і маса людей залягала вулицю.

Треба було бачити, як вони молилися, як співали, в якому надхненні сяли їх обличчя. Так було кожної неділі, в час кожної Служби.

Не тільки Сталін “проповідував”, що протягом кількох років знищить релігію, що релігія зникне в його царстві. Владислав Гомулка, “соратник” Сталіна, обіцяв знищити в Польщі релігію в кількох роках і запевняв, що поляки перестануть вірити в Бога, повірять у Маркса.

У 1960 році польські комуністи були переконані, що польський нарід вже так вріс у комунізм, що релігію вже можна викоренити. Почали від “соціалістичного” міста Нової Гүти і переконалися, як вони грубо помилилися. Поляки ведуть боротьбу проти советської агресії — московського поневолення і советського атеїзму. Ця боротьба виявляє, хто є проти “соціалізму” і “наукового атеїзму”. Проти соціалізму є робітники і селяни, а проти “наукового атеїзму” — люди науки, інтелектуалісти, студенти! Що ж то за наука, що виховує кадри, що заперечують цю науку? У Польщі віруючі виявили свою віру, воюють за свою релігію, готові за віру і Бога вмерти. Факти вже згадувані — поведінка советських людей свідчить, що віруючих у Сов. Союзі також дуже багато, тільки вони там скриваються, щоб уникнути переслідувань. Вони ждуть, щоб завалився атеїстичний устрій і прийшла дійсна свобода релігії, а не періодично, офіційно проголошувана, коли потрібно, відповідно до політичної констеляції в світі. Вони ждуть терпеливо, але терпець може урватися і стихія вибухне, і лявіна задавить усе, що буде проти.

Чеслав Мілош у творі “Зневолений ум”, пише, що советський уряд видає величезні суми на науку. Який сенс з цієї науки, коли вона не веде до бажаної мети — не веде до правди тому, що йде фальшивими шляхами, щоб створити основи для фаль-

шивих доктрин. Чи советські лідери не знають цього, не бачать, що їх доктрини нежиттєздатні? Мілош дає відповідь на це питання: “Політичні лідери, не тільки советські, але і в інших країнах, мало освічені, їх освіта — то популярні брошури.” Вони знають про свої браки, не хочуть до цього признатися, щоб не втратити престижу. Навпаки, у політичних лідерів дуже часто виявляється графоманія, що нею вони хочуть прикрити своє “невіжество” і глупоту правління, але бояться про це говорити. Чим більше тупий лідер, тим більше він жорстокий.

БОГ І БАТЬКІВЩИНА

“Релігія веде з душі до Бога. Гін до об’єктивізації обіймає все в людині, у тому числі і його найбільш внутрішню справу віри.

Релігія — це подвиг духу, його злет, його безконечне прямування до безконечної досконалости Бога. Експресія релігійних емоцій з їх засягом у вічність створює наднормальну повноту духового життя і потребує зовнішнього виразу, заспокоєння, об’єктивізації. Так народився найбільш величний монументалізм релігійного захоплення, втілений у могутніх формах святинь, храмів, церков.

Транспозиція несупокійного релігійного етосу зверхній світ плястичного оформлення становила перший знак релігійної активности вже тут, за життя. Без здійснення її хоч би тільки в найменшій мірі людина психологічно не витримала б релігійного напруження і була б змушена шукати його розв’язки або в скороченні земного життя, або у гріховній розгнузданості змислового шалу. (Д-р Юліян Вассиян, “Твори, Степовий Сфінкс.”)

Цим Вассиян пригадує Станіслава Ігнатія Віткевіча, що про нього багато пише Ч. Мілош — письменника, поета, маляра-мистця, філософа, що прийшов був до переконання, що релігія, філософія і мистецтво перестали існувати, але, що без релігії, мистецтва і філософії жити неможливо. Він — письменник і артист-маляр — плястично зобразив “гріховну розгнузданість змислового шалу” у своїх творах, головно в повісті “Ненасичення”. Інвазію Польщі советською армією він прийняв як доказ, що не може бути жадної надії на відродження ре-

лігії, мистецтва і філософії — і скінчив самогубством.

“Дорога до Бога веде через Батьківщину. Одначе лучба з Богом можлива тільки безпосередньо між Ним і душею людини. Поминути Батьківщину, найвищу дійсність реального світу, значить боротися з нею як із злом, відрікатися хибно зрозумілого Бога. Бог не жадає від людини самогубства, а таким є заперечування своєї найвищої, національної індивідуальности.” (Юліян Вассиян, “Твори; Бог і Батьківщина”).

Відносини папи Івана Павла II до Польщі викликають огірчення у неодного, хоч папа підчас своїх подорожей часто проповідує принципи відношення людини до свого народу. Поведінка папи відносно Польщі — то тільки реалізація принципів, що він їх проповідував і проповідує іншим народам. Своєю поведінкою відносно своєї батьківщини папа переконує світ, що його вчення, те, що він проповідує — не пусті слова. Він своєю особою дає приклад, яке відношення має бути у людини, головно у духовних, що їх папа вважає провідниками своїх народів, до своїх батьківщин.

Вассиян — світська людина, але людина глибокодумаюча, представляє у своїх творах відношення трьох якостей: Бога Батьківщини і людини — індивіда — людської істоти. Його розуміння і його представлення відношення тих трьох якостей зовсім згідне з тим, чого учить папа і що він сам реалізує своєю поведінкою і з наражуванням свого життя.

Тут треба сказати, що Юліян Вассиян написав про відношення цих трьох потенцій ще перед тим, як кардинал Кароль Войтила став папою Іваном Павлом II. Тут не може бути мови про якийсь вплив папи на Вассияна або Вассияна на папу. Оба вони йшли різними дорогами, можливо, що і тою

самою дорогою, але не рівночасно, до тої самої мети, аналізуючи об'єктивно всі явища, всі виявлення людської духовости, що їх у час тих своїх студій зустрічали. Не дивниця, що обидва прийшли до тих самих висновків.

Не дасться заперечити, що у філософії Вассияна релігійний чинник відіграє важливу роль, що Вассиян зумів глибоко вникнути в духовість людини і збагнути силу гону — інстинкту — вродженого динамізму, що з глибин душі людини прямує до Бога.

Треба подивляти, як Вассиян вияснив “транспозицію” релігійного етосу”, що незаспокоєний веде до етичної деструкції, як це трагічним фактом засвідчила історія життя Станіслава Ігнатія Віткєвіча.

Герої Мілоша, що вже перебули “перелом” і задаптувалися, переконалися, що воно пройшло їм несподівано легко. Працювати на нових “рейках” також було їм легше і матеріально ліпше, а все таки їх постава, їх хід, їх обличчя, уста, очі якось дивно змінилися. Навіть рухи їх рук стали якісь дивовижні, немов судороги — спастичні. Ця зміна їх постави, їх поведінки зовсім не свідчила, що вони задоволені, що щасливі. Навпаки, виглядало, що їх щось гнобить. Вассиян назвав би те “щось” релігійним етосом, що з глибин душі домагався вияву в назверхній світ як протест проти насильства адаптації”. Ми могли б назвати це сумлінням, що гнобить і гризе. Рівночасно треба взяти до уваги, що сумління з тим більшою силою і тим жорстокіше гнобить і карає людину чим людина шляхетніша. Треба знова додати, що не йдеться тут про шляхетність “гербову” чи родову. Ні! Тут ідеться про шляхетність людяну, що обдарована здібністю відрізнити добре від злого, що має почуття справедливости і відразу до кривди. Високосумлінна людина не ви-

тримує тортур сумління і зриває з “адаптацією”, не раз трагічно, як Віткевіч, який на саму думку, що час адаптації неминучий, наклав на себе руку, або як сам Мілош, що мав щастя і такі умови, що “вибрав волю”.

Для Віткевіча, для Мілоша і для поляків взагалі комунізм не був вже незнаною несподіванкою. Увесь світ вже знав багато про комунізм, що існував на теренах України, Росії і інших країн царської імперії.

Микола Хвильовий у творі “Я” (Романтика) представляє як поставали визнавці комунізму і дисиденти. На його думку, причиною комунізму є “темна історія цивілізації.” Такі комуністи, як герой твору Хвильового, то ідейні люди, вразливі на несправедливість, насильство і кривду, що існувало в часі цілої історії людства. Іншими словами: комунізм — суспільний процес, що створила його відвічна соціальна несправедливість.

Ідейні люди стаються комуністами, переконані, що комунізм визволить людство від насильства і несправедливості і створить для людей “щасливе життя”.

Дійсність переконує їх, що вони дали себе обманути, що комунізм то тиранія, якої світ не бачив. Тоді вони стаються дисидентами — з борців за комунізм стаються борцями проти комунізму.

“Я” (Романтика) — твір Миколи Хвильового. Що це за твір? Чи це нарис? Есей? Новеля? Трудно сказати. Тим більша трудність, що є присвята “Цвітові яблуні”. Коли б не ця присвята, я назвав би цей твір ареною римського цирку. Може, навіть не римського, де боролися глядіатори, але ареною космічною, на якій відбувалася боротьба титанів.

Як погодити цвіт яблуні — взір ніжності — з бруталною боротьбою титанів? Все таки цвіт яб-

луні — ніжність відограла у тій боротьбі важливу ролю.

Ця космічна арена — то душа самого письменника Миколи Хвильового, що у ній розігралися стихії двох епох: епохи феодалізму — упадок царату — і епохи революції що народжувалася. Навіть коли прийняти, що це не душа Хвильового, що це душа героя його твору, то і в такому випадку цей твір віддзеркалює буревій у душі автора.

Герой твору Хвильового — предсідник “чорного трибуналу комуні” почуває себе відповідальним за все, що зробила партія, якої він був відданим і здисциплінованим членом. Його гризе совість за мільйони — за тьму людей, що їх партія угробила. Він намагається виправдати революцію тим, що мільйони жертв — то konieczність, якої вимагає боротьба проти “темної історії цивілізації” — проти темних сил, що гноблять людство відвічно.

Темні сили в історії цивілізації бачив комунар — революціонер. Темні сили в умах людей бачив інтелектуаліст — науковець Павлов. Він каже, що ті темні сили в умах людей є причиною жажливих відносин між людьми: війн, революцій.

У Мілоша інтелектуалісти, які пристосувалися і пішли на службу режиму, виправдують свою поведінку також “культу історії”. Польські інтелектуалісти у своєму виборі брали до уваги і свою кар’єру. Натомість у комунара Хвильового нема найменшої тіні матеріяльного вирахування.

Хвильовий подає дуже влучно характеристику — персоніфікацію суспільних клас в аспекті їх участі в революції: Доктор Тагабат — то персоніфікація інтелігенції з “холодним розумом і з каменем замість серця”. У нього притаманності душі пригуплені доктринами, але не зовсім заглушені. Андрюша — селянська класа, попав до комунізму через непорозуміння, зловлений на приману пропа-

ганди. Роботи чорного трибуналу не витримує ні нервово, ні етично.

“Третій — дегенерат (вірний вартовий на чатах)”. Хвильовий змальовує його так: “На розкішній канапі сидить, підклавши під себе ноги, озброєний татарин і монотонно наспівує азіатське: — ала — ла — ла”.

Він автоматично, неначе машина, без найменшого виразу якогонебудь враження: співчуття, ненависти, радощів, задоволення, чи незадоволення, виконує вирок чорного трибуналу комуни — розстрілює засуджених.

Цей третій “озброєний татарин”, то загадка! Він виконує ролю гільотини, але він не гільотина. Він наспівує азіатське “ала — ла — ла”, що говорить про його походження. Він фанатик, він фаталіст. Він не байдужий до того, що діється довкола нього, що діється в місті і довкола міста. Він не тупоумний манекен, хоч Хвильовий так його називає і каже, що він дегенерат. Але Хвильовий називає його також “вірним вартовим на чатах революції”.

Його монотонний наспів “ала — ла — ла” — то відгук “Аллах — Аллах — Аллах”, що його молитовно проголошують мільйони вірних на безмежних просторах Азії.

Він “вірний вартовий на чатах революції”. Революція запускала коріння в азійський ґрунт і живилася його соками. Азія формувала принципи і методи революції. Революціонери дозрівали в Азії. Вартовий революції азійського походження, стоїть на чатах революції в Європі. Він “з дегенеративною будівлею черепа”. Його створила Азія, zdeправована Європою; Аллах і Каторга. Він — персоніфікація і символ звироднілості принципів революції. Не трудно додуматися, що це зображення Леніна.

Мені він завжди нагадує каторжника, і я думаю, що він не раз мусів стояти у відділі кримі-

нальної хроніки. — Яка зміна. — Це ж йому, цьому вартовому чорного трибуналу комуні, в моменті великого напруження я складав гімни. І тоді відходила від мене, удалялася від мене моя мати — прообраз загірної Марії,” — каже комунар.

Коливаються терези в душі комунара: від вартового чорного трибуналу комуні — від дегенерації революції до зображення його рідної мами — прообразу божественної — загірної Марії.

Прообраз “тієї надзвичайної Марії” він бачить втіленим в образ своєї мами. Надзвичайна Марія, що домінує в духовості людства, не потребує метрики, всі її знають.

“У комунара заговорив релігійний етос,” — сказав би Вассиян.

...“Я гублюсь у переулках”, — каже комунар. Це алегорія — блукання його думок, що кидаються від поняття до поняття, не в силі вирішити, що добре, що зле, що чеснота, що злочин. “Тьма! Тьма! — лящить в його вухах, гуде у голові. “Тьма замордованих”.

Докір сумління стається дуже болючий. Комунар старається заглушити сумління, утекти від переслідувань фурій і еріній.

Він дома і бачить, як його мама, чуло його привітавши зажурено дивиться на образ Марії. Він усвідомляє собі, що його мама належить до “версальців” (противників революції), що вона ходить до монастиря, що вона і завтра піде туди. Те бентежить його і як комунара обурює. Тоді він впевняє себе, що це неправда, що у нього жадної мами нема. Але дійсність свідчить що інше — він же у кімнаті своєї мами.

Тоді він оскаржує сам себе, що він як комунар піддається злочинним впливам, що “тут у глухому закутку, на краю города ховає від гільотини один кінець своєї душі”.

З групою черниць привели до чорного трибуналу комуні його маму. У такій жорстоко-трагічній ситуації виявилася духовість членів чорного трибуналу комуні. Перший промовив Андрюша: “Слухай! Дозволь випустити твою матір!”

Д-р Тагабат спершу висміяв комунара, назвав його зрадником комуні, сказав: “— Зумій розправитися і з мамою, як умів розправлятися з іншими.—” Пізніше, на місці езекуції підійшов до нього, положив руку на плече і промовив: “Ваша мати є там, робіть, що хочете.”

Така поведінка д-ра Тагабата свідчить, що він не затратив ще людських почувань. В такій жахливо-трагічній ситуації виявилася у ньому людина. Те, що він зробив, це більше як вираз співчуття. Це готовість взяти відповідальність за звільнення людини, яку засуджено як ворога революції. Доктор Тагабат виявив готовість наразити своє життя.

Не без значення є те, що коли він спершу кпив з предсідника трибуналу, саркастично і цинічно реготався, він дивився на портрети князів — власників палацу. Тепер можемо сказати, що цей регіт і слова, адресовані ніби до предсідника трибуналу, стосувалися до представлених на портретах князів і до їх епохи. Доктор Тагабат оскаржував їх як дійсних творців революції і її жахливих дій.

Дегенерат виявився “сторожем душі” героя твору. Він не дозволив йому відійти від принципів партії і зробив його убивником власної мами, що була “втіленим прообразом тієї надзвичайної Марії що стоїть на гранях невідомих віків” — традиції, культури, релігії.

Комунар сам оповідає, що в тій жахливій ситуації, під пресією конфліктів особистих-родинних і суспільно-політичних нічого не тямив, не знає, як попав до підвалу, підійшов до дверей і хотів зиркнути в невеличке віконце, де сиділа його мати.

Тоді хтось взяв його за руку і не дав цього зробити. Це був “дегенерат” “вірний пес революції”. Другий раз воно повторилося, після того, як він, пригорнувши свою маму до своїх грудей, убив її пострілом, відходив. “Не зробив я і трьох кроків, як щось мене зупинило. Я здригнув і побіг до трупа матері. Я став перед ним на коліна і пильно вдивлявся в обличчя. Але воно було мертво. По щоці, пам’ятаю, текла темним струменем кров.

“Тоді я звів цю безвихідну голову і пожадливо впився устами в білий лоб. — Тьма. І раптом чую: — Ну, комунаре, підводься! Пора до батальйону! Я зиркнув і побачив — перед мною знову стаяв дегенерат.”

Так кінчиться твір Миколи Хвильового. Власиво це закінчення першої і початок другої частини його твору.

Перша частина кінчиться пострілом героя твору в голову його власної мами. Друга частина починається, коли він цілує чоло мертвої мами. Вона багато довша, закінчується історичним фактом — самогубством Миколи Хвильового.

Закінчення другої частини ставить у властивому світлі першу частину, навітлює і присвяту “Цвітові яблуні”.

Гармонійність форми, кольорів, аромату, є вислідом природного розвитку вроджених притаманностей яблуні. Це творить красу і ніжність цвіту. Природний розвиток вроджених притаманностей яблуні автор протиставить дегенерації людини, що постала під впливом фальшивих ідей. Автор зображує це “дегенеративною будівлею черепа” у “дегенерата”. Таке мистецьке зображення трагедії людини вповні згідне з тим, до чого дійшов Павлов на підставі своїх довгорічних дослідів, що трагізм сучасної людини спричинений темними силами, які загніздилися в людському умі.

“Насильство над природою затроює світляність духа примарами передчасно потоптаних квітів життя” Вассиян: “Бог і Батьківщина”.

“Я” (Романтика) це не тільки літературний твір, в якому автор збагнув і з великою прецизією відслонив глибину людської душі, зобразив з майстерністю її складові динамізми і закони їх дії і взаємовідносин.

Читач може спитати: Яке відношення має Хвильовий до цієї праці — до проблем, пов'язаних з папою Іваном Павлом II?

Хвильовий своїм життям і своєю творчістю представляє взір і приклад, як треба розуміти суспільні процеси в сучасному світі, які в Польщі прибрали особливо гостру форму і пов'язані дуже тісно з папою Іваном Павлом II.

У Польщі боротьба із сов'єтським імперіялізмом і атеїзмом має особливо гострий характер. Польське суспільство, з'єднане із своїм духовенством, сперте на принципах, які папа проклямував в часі своїх подорожей по країнах усіх континентів, протиставилося советам дуже сильно.

Папа став рішуче по боці польського народу. Своїми відвідинами в Польщі він викликав небувалий ентузіазм усіх суспільних класів. Поляки були переконані, що польське військо і польська поліція не будуть стріляти до польського робітника ані до польського селянина. Таку думку мав висловити навіть сам генерал Ярузельський.

Однак за воєнного стану, в часі демонстрацій польські жовніри і польські поліцейські стріляли й убивали польських робітників і селян. Були випадки, що польська молодь демолювала костьоли. Того поляки не сподівалися, воно їх заскочило і здивувало — зашочувало.

Хвильовий звертає увагу, що комунізм, навіть у “здегенерованій” формі, має атракційну силу і

може опанувати молодих, ідейних, недосвідчених людей, що комуністичній пропаганді дуже помагає “темна історія цивілізації” — темне минуле. Зрештою, поляки мали нагоду переконатися, що совети потраплять навіть своїх ворогів зробити борцями за свої справи. Прикладом того може бути ціла армія Берлінга, складена з вивезених поляків — антикомуністів і сам Ярузельський, батька якого як поміщика совети розстріляли.

“Історія цивілізації” в Польщі особливо “темна”. Минуле Польщі, як королівської, так і часу “дурнів у корпорантських деклях”, як зве їх Мілош, то багатий архів — арсенал для комуністичної пропаганди.

Герой твору Хвильового — предсідник чорного трибуналу комуні убиває свою рідну маму. Ярузельський — перший секретар центрального комітету комуністичної партії, голова польського уряду — сам особисто не убив свого батька, але став головою партії, яка його розстріляла.

Молодь католицької Польщі, де впливи духовенства і релігії такі сильні, демолувала, безчестила католицькі польські церкви.

У Хвильового релігійний чинник виявлений не тільки прообразом Марії, втіленим у маму героя, але виступають і черниці — справжні версальці (противники комуні) —. Героїчно виявляють свої релігійні переконання теософи, які проповідували, що зближається час приходу Месії.

У Андрюші зародок спротиву. Принципи і методи чорного трибуналу комуні не пристають до нього. У стадії того шалу революції він неначе прототип Валенси. Він не говорить того, що говорив предсідник чорного трибуналу, що він чекіст, але людина. Він Андрюша не говорив того словами, але свідчив своєю поведінкою, що він людина, а не чекіст.

Беручи до уваги суспільні явища у теперішній Польщі і в Україні в часі Хвильового, приходимо до висновку, що якість тих процесів та сама, що різниця в кількості — в силі діючих динамізмів, але рід тих динамізмів той самий.

Герой твору Хвильового аналізує минуле і сучасне. Він з великою напругою старається знайти, де є правда. В “темній історії цивілізації” — у минулому він починає бачити і позитивні події. У своїй діяльності і в діяльності своїх товаришів він починає знаходити, що не все в порядку. Мотивом його дій є жадоба правди.

Жадоба правди то вроджена притаманність людини — у людини існує інстинкт правди. Інстинкт правди, як кожний інстинкт, вроджений, отож такий самий у кожної людини. Різні шляхи, якими люди в різних країнах, в різних умовах намагаються задовольнити прагнення, які цей інстинкт виявляє. Чинники, які стають на перешкоді реалізації цього інстинкту: в ділянці релігії, в ділянці національної гідності і свободи, в ділянці соціальної — чинники поневолення викликають революції і війни.

На спеціальну увагу заслуговує в Польщі факт, що молодь демолувала костьоли. Це свідчить, що атеїстичне виховання школи має перевагу над впливами дому і церкви. Іншими словами: виховання дому і церкви не має достатньо сильних основ, щоб протиставитися “науковому” атеїстичному вихованню. Цей факт є алярмуючим показником, який вимагає наукового оформлення релігійних понять, навіть у Польщі.

У Хвильового теософи заявляють перед чорним трибуналом комуні, що “назрів час приходу Месії”. Пів сторіччя пізніше папа Іван Павло II у своїй енцикліці пише, що зближається час другого приходу Христа.

Визнавці юдаїзму ждуть Месії від початку своєї історії. Християни ждуть другого приходу Христа. Різниця в часі щодо приходу Месії між жидами і християнами вирівнана. Жиди і християни ждуть Месії. До них долучуються теософи, які також ждуть Месії. В черзі можна знайти і визнавців інших релігій.

Папа пише у своїй енцикліці, що двотисячний рік буде роком другого приходу Христа, що то буде дата, яка спеціальним способом відновить свідомість ключової правди віри: “Слово сталося тілом і оселилося між нами”.

Події тепер у світі свідчать, що справді теперішній час то адвент — час перед приходом Христа. Тепер ідеї папи Івана Павла II поширюються між народами всіх континентів, востають в їх духовність і перетворюють людей з предмету в підмет історії.

Не кажу, що папа створив ці ідеї. Папа вказав на прагнення правди і гідности, що існують у людині від початку створення. Бог обдарував людей цими прагненнями. Папа вказав на їх важливість. Ті прагнення не є штучним витвором, але природною притаманністю.

ЕПІЛОГ

Те, що пише Вассиян, що царство Советів підготовляє ренесанс релігії, може видаватися неповажним, а навіть смішним. (Так може видаватися). Але вникливий читач легко зрозуміє, що те віщування — то логічний висновок з фактів, що їх бачив Вассиян, що він розумів права психології і соціального процесу.

У жовтні 1983 року буде 30 років від смерти Вассияна. В історії це дуже короткий час, але може бути і дуже важливий. Залежить, які факти цей час виповняють.

В аспекті віщування Вассияна ті 30 років виповнені важливими подіями, які безсумнівно свідчать, що Вассиян віщував правду. Згадати хоч би конференцію, присвячену вченню Павлова, яка відбулася в Криниці в останніх днях грудня 1951 і перших днях січня 1952 року.

Конференція була відкрита. Я не був делегатом, але заздалегідь запланував собі вакації на час конференції, поїхав до Криниці і прислухувався, що говорили “великі” вчені — делегати з усіх країн комуністичного блоку. То був ярмарок, на якому “вчені”, я сказав би — вивчені, ліцитували свою відданість “найбільшому вченому генієві людства — товаришеві Сталінові”, покликуючися на його “науковий архитвір” про мовознавство.

Можна сказати, що конференція була виразом релігійного “славословя” і культу Сталіна — божка матеріалізму і анатемою психології — “ересі”, що заперечує релігію сталінізму. Доповідачі один за другим старалися доказати, що психологія — не наука. Тільки польський психолог Томашевський

відважився говорити, що психологія то таки наука.

Кілька місяців пізніше появилася стаття у советській пресі, у якій доказувано, що психологія то наука. Минули роки — в Москві відбувся міжнародний конгрес психології, Томашевського вибрано членом редакційної колегії міжнароднього бюлетеня психології.

Не тільки психологія, але й парапсихологія стали наукою у Советському Союзі. Хрущов офіційно, зі становища найвищої влади здемаксував Сталіна — божка признав злочинцем.

Совети підписали у Гельсінках договір, в якому зобов'язалися не ламати прав людини. Невдовзі, після підписання того договору, постає організація правозахисників гельсінського договору тому, що Совети не можуть дотримувати зобов'язань, що їх у Гельсінках підписали. Людей, що виявляють інший погляд на суспільні проблеми, запроторюють у тюрми. У тюрми запроторили самих правозахисників. Дисидентський рух постав у всіх народів, поневолених Советським Союзом.

Не є таємницею, що Совети переслідують релігію, арештують священників і віровизнавців. Советський уряд заперечує це і каже, що у Советському союзі є свобода віровизнання. Така заява, хоч це неправда, — має свою вимову: релігія таки сила, що з нею треба рахуватися.

Треба признати, що Совети намагаються всіма силами і способами створити і вкоренити в народні "маси" матеріалістичний світогляд. Студії марксизму-ленінізму обов'язкові у всіх школах: від підставових до університетів Студії марксизму-ленінізму є і на американських університетах.

Вислід студій того самого предмету, — марксизму навіть з тих самих підручників, дає зовсім інший вислід у Америці, інший у Советському Союзі.

Виглядає, що це дивне. Але так тільки може видаватися, що це дивне.

В дійсності це факт samozрозумілий. Советський студент змушений студіювати марксизм. Вже сам факт, що він мусить, творить у нього зародок спротиву. Головне те, що він має можливість конфронтувати теорію, що її виучує, з марксизмом у практиці: у щоденному — приватному житті марксистів і в суспільному. Практика — життя не тільки не потверджує теорії, не потверджує того, чого його вчать його вчителі, але заперечує. Він переконується, що його вчителі свідомі того, що вони обманюють. Студенти розуміють, що професори марксистів під терором обманюють студентів і вождів марксизму. Трудно сказати, чи вожді марксизму вірять у марксизм. Дуже правдоподібно, що вожді самі не вірять, але думають, властиво хочуть, щоб “маси” вірили.

Яку вартість має “наука” під терором, знова виявилось тепер в Афганістані. Як писали газети: майор КГБ Владімір Кузічкін, який “вибрав волю”, відкрив закуліси політики Советів в Афганістані. Між іншим, він сказав, що Совети зорганізували були два спеціальні відділи з Таджикистану і Узбекистану, що говорили мовою фарсі, одіті в афганські уніформи. Тільки вони знайшлися на терені Афганістану, кинулися до торгівлі на чорнім ринку, торгували всім, навіть продавали зброю і купували Коран. Військові тих двох відділів роджені в Узбекистані і Таджикистані, виховані в діалектичнім матеріалізмі — вони матеріалісти і атеїсти.

Так про них думала партія і советська влада; так партія і советська влада обманували себе самих.

У США чи Канаді марксизм ще приодітий свого роду німбом “романтики”, екзотики, сенсації, зацікавлення. Американський чи канадський студент,

що студіює марксизм, робить це не з примусу, але з власної волі, з власного зацікавлення. Він, заздалегідь наставлений позитивно до студій марксизму, старається знайти в ньому все додатне. Він хоче оправдати свою постанову студіювати марксизм. У нього нема фактів щоденного життя таких, як у советського студента, які заперечують теорію, заперечують те чого учать його професори. Навпаки капіталізм у стадії самодеструкції: безробіття, інфляція, економічна криза, корупція “верхів”, зріст злочинності — все це є знаменитим навозом на американському ґрунті для вирощування комунізму, не тільки в США і Канаді, але і на експорт до інших країн, навіть до самого Советського Союзу.

Це зовсім не вигадка, але правда, що Америка кормить Советський Союз і комуністичний бльок, не тільки матеріально-біологічно своєю пшеницею, але і “духово” продуктами своєї духової кризи — свого духового занепаду.

Не буде парадоксом, коли скажемо, що Советський Союз то країна ідеї — ідеї нежиттєздатної, але ідеї. Натомість Америка: Сполучені Штати Америки і країни Латинської Америки — то країни вульгарного матеріалізму, також у неволі фальшивих “наукових” теорій — фальшивих ідей.

Супроти того, що все людство — світ соціалізму і світ капіталізму знаходяться на бездоріжжях, на які зайшли під впливом фальшивих ідей “лже-пророків”, заклик папи Івана Павла II “змінити ментальність, уникнути ядерної війни” має значення — є дороговказом для всього світу.

На закінчення пригадаймо ще раз те, що було вже згадане у цій книжці: панує загальне переконання, що релігія занепала, стала пережитком — відійшла у минулі віки. Так думають і пишуть інтелектуалісти, так пише Мілош, так писав Віткевіч, так говорять навіть теологи.

Натомість іншої думки були Вассиян і Хвильовий, колишній фанатичний комуніст-атеїст, що переслідував релігійних — віруючих. Душа Хвильового виявила глибоко вкорінений, “прекрасний і печальний образ тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях віків”.

Микола Хвильовий пригадує Савла, який став Павлом. Павло віддав своє життя за Христа. Хвильовий склав сам своє життя на жертovníку, засвідчив перед усім світом, що він вирікся “дегенерата з дегенерованою будівлею черепа”. Сам виконав на собі езекуцію вироку, який присуджував віруючим — визнав себе віруючим. Чи у світлі таких фактів (а багато можна назбирати таких) можливо погодитися, що релігія занепала? Релігія — це відношення людини до Бога. Гляньмо на історію релігії. Звернім увагу на один дуже важливий факт, якого недоцінюється, який має дуже велику вимову. Звернім увагу на зміну мови Богослужб у церквах: У римокатолицькій церкві замінено латинську мову на народні мови, у католиків східнього обряду і в православних староцерковну мову замінено також на народні мови. Яке значення, яка вимова такої заміни?

Латина у Західній церкві і староболгарська мова у східніх церквах була малозрозуміла.. Релігія незрозумілих мов у церквах діяла таємничістю і враженнями. Народні мови у церквах додають до таїнства чинник розуміння.

Народні мови в церквах — то початок нової ери в релігії, що йде назустріч стремлінню людини пізнати правду.

Ісус Христос виходить назустріч людині в кожній епосі із словами: “Пізнайте правду, а правда визволить вас” (Й. 8, 32,).

Вибори в Іспанії, що відбулися в жовтні 1982 року, можна вважати звичайною подією, одною з

тих, що відбуваються часто: то в цій, то в іншій країні. Вистачить пригадати собі історію Іспанії в останніх десятиріччях: монархія, диктатура, знову монархія, щоб змінити свою думку.

Уряд монарха-короля проводить вибори, і легально приходять до влади соціалісти. Таким способом вибори в Іспанії стаються подією великого світового, історичного значення. Вони свідчать, що зміна суспільного устрою, навіть такого скрайнього, як диктатура фашиста і монархія, можлива парламентарним шляхом на владу соціалістів.

Цей історичний факт заперечує твердження тих, які кажуть, що зміна суспільного ладу можлива тільки революційним, кривавим шляхом під керівництвом диктатури пролетаріату.

Немале значення мають відвідини папи Івана Павла II в Іспанії, що відбулися майже в той сам час, що вибори. Іспанія не тільки католицька країна, але й країна, в якій шаліла інквізиція, що записала дуже темну сторінку в історії католицької церкви. Католицькі духовні й історики не почувають себе добре, коли приходить їм писати чи говорити про час інквізиції. Папа осудив інквізицію, признав, що то була історична помилка. Папа виявився великим і дав приклад, що зміна ментальності мусять бути об'єктивна: що зле, признати за зле, що добре, признати за добре. Осуд інквізиції має повне вимови значення, не тільки відносно минулих сторіч, але і для теперішності.

Справді тепер нема релігійних інквізиторів, що стосували б фізичні тортури чи палення на кострах, але ще часто трапляються “ревні” богослужителі, що “вічним вогнем” тероризують вірних. Така ревність — такий терор не приманює і не затримує людей у церкві, але відстрашує і виганяє. Вірні не втікають з церкви зі страху перед “вічним вогнем”,

але від наївности “богослужителя”, знаючи, що він не вірить в це, що говорить.

Повне вимови враження символічного значення викликав образ на телевізії, що представляв, як еспанці зіскребували зі стін урядового будинку портрет свого колишнього диктатора Францеско Франко.

Ті портрети не були мальовані на полотні, папері чи іншому матеріалі. Вони були мальовані на стінах, тому треба було їх зіскребувати.

Видно, що Франко думав про те, що може прийти час, коли його портрети будуть скидати із стін. Тому він казав малювати себе на стінах. Хитрий чи наївний генерал?

Своїми портретами він нагадує інших диктаторів: Сталіна, Гітлера, Муссоліні. Навіть Брежнєва можна до них зачислити, і цілий табун менших, розсіяних по всіх континентах. Всі вони зраджують ту саму притаманність, що її можна назвати портретоманія. Додати б до цього, що кожний з них намагається бути науковцем — письменником, у кожного розвивається графоманія. Ці дві притаманності свідчать, що всі диктатори належать до тої самої психопатичної групи егоцентриків-параноїків. З ними неможливо дійти до порозуміння тому, що в них схізопренічний, однонапрямний спосіб думання.

В середу, 3-го листопада 1982 року, в Мадриді перед багаточисленною аудиторією вчених папа заявив:

“Чоловіки та жінки, які представляєте науку і культуру, ваша моральна сила безмежна. Саме ви можете бачити і слідкувати за тим, щоб науковий сектор служив передовсім людській культурі та щоб його ніколи не спотворювали і не використовували для знищення людства. Ганьбою нашого часу є те, що багато дослідників займаються вдоскона-

ленням нової зброї для війни, яка в один прекрасний день може виявитися фатальною”.

Папа був зворушений до сліз ентузіастичним прийняттям, яке йому зготували 140,000 студентів та представників молоді. Виступ папи перед ученими був дуже серйозний.

“Треба збудити совість. Ваша відповідальність і ваші можливості впливу на громадську думку безмежні. Використайте їх служінню мирові та дійсному прогресові людини. Які чудеса можна здійснити в нашому світі, якби найкращі таланти і найкращі дослідники взялися спільно за руки і промостили шлях для всіх народів і в усіх закутках землі” — сказав папа. (“Свобода”, 5 жовтня 1982.)

Цим зверненням до світу науки папа вказує, яким способом людство може змінити теперішню помилкову і злочинну ментальність, яка є причиною загрози ядерної війни і може допровадити до її вибуху.

Папа звертається до чоловіків і жінок — дослідників науки і творців культури, безогляду на їх расове походження, національність чи віровизнання. Він каже, що вони є тією силою, яка може зволити людство з неволі фальшивих ідеологій, завернути з бездоріжжя і скерувати на шлях правди.

Сучасна епоха — це епоха розбурханих інстинктів. Можливо, що другий прихід Христа, що наближається, як пише папа у своїй енцикліці “REDEMPTOR HOMINIS”, дасть людям змогу віддати розумові перевагу над інстинктами і підпорядкувати розумові не тільки особисте життя, але і відносини між суспільними групами і між народами.

Навіть вегетативні інстинкти у людини різняться від вегетативних інстинктів тварин. У тварин інстинкти діють акуратно, як автомати — докладно збудовані, точно обчислені на час, кількість і якість. Тому фізіологія тварин діє безпомилково.

У людей інстинкти під управою розуму і волі. На відношення між розумом і волею впливає ще емоція, що часто обезсилює і розум і волю. Обезсилені розум і воля не можуть керувати інстинктами, а навпаки — стаються їх невільниками. Інстинкти, що вириваються з під субординації розуму, проявляють свої дії як перверсії. Схильність до перверсій притаманна кожному інстинктові людини.

Емоція — жадність гедоністичних вражень змушує розум і волю шукати способів, якими можна цю жадність задоволити: якими способами ці гедоністичні враження викликати і як їх посилити чи посилювати.

Здібність творити — додатня притаманність людини, притаманність божественна, що робить людину “подібною до Бога”. Завдяки цій притаманності постає мистецтво, наука — прогрес. Однак ця притаманність робить часто закрут від божественности до сатанізму — творить перверсії, що ведуть до деструкції індивіда і суспільства.

Почуття голоду — прагнення їжі, подібно як прагнення повітря (кисню) в людей і в тварин — є життєвою konieczністю, стимулом постачання енергії і матеріалів, потрібних для складних біологічних процесів.

Кожний інстинкт діє спеціальними органами — змислами. Інстинкт постачання матеріалів і енергії діє спорудами для досліду хемічних якостей матеріалів їжі і органами для контролю і фізичного приготування. Змисл нюху контролює матеріали в газовім стані.

Вже в дії цього матеріального — вегетативного інстинкту велика різниця між людиною і твариною. Тварина розрізняє — пізнає, що для неї надається на їжу, а що ні серед природи. Ніколи не помиляється, не з’їсть отрути. Людина не може своїми змислами пізнати, що отрута, що ні. Пізнає тільки

досвідом і дослідом. Натомість людина вміє і намагається збільшити смакування їжею.

Вичислити всі роди страв, описати їх смакування фізично неможливо. Організм тварин (ссавців) і людини потребує для свого існування точно означеної фізіологією якості матеріалів: води, білковини, вуглеводів, жирів, мінеральних солей, вітамінів. Такий матеріал уживають тварини. Для приготування страв з цих матеріалів людина вживає ще великої кількості різних приправ, що часто є шкідливі для організму, але збільшують смакування.

Приготування страв для викликання і збільшення смакування є перверсією, часто шкідливою для організму. До цього роду перверсій треба зачислити і алкоголізм. Навіть змисл нюху веде до перверсій. Препарати кокаїни, що їх застосовують у медицині як знеболюючий засіб, звертають увагу, до певного ступеня, контроверсійним діянням: малі дози знеболюють, більші подразнюють нервову систему. У формі порошку, коли її нюхати, кокаїна викликає галюцинації зорові, слухові і почуття приємностей, але шкодить організмові фізично і психічно.

Перверсії статевого гону вимагають спеціальної уваги: вони мають значення не тільки індивідуальне, але і суспільне — судово-правне, релігійне, родинне. Форми і способи стосування статевих перверсій дуже різноманітні.

Багато праці і часу присвячено статевим перверсіям. Однак ні вчені біохеміки, ні фізіологи чи патофізіологи, ні ендокринологи не знайшли причини їх поставання. Спеціальні обставини: відокремлення, брак контакту з другою статтю: тюрми, концтабори можуть провокувати мастурбацію чи гомосексуалізм. Пастухи чи кавалеристи на відлюдних теренах, у сталому контакті тільки з тваринами, можуть попадати в содомію. Такі випадки є

формально перверсією, що вимушена обставинами. Зі зміною обставин така перверсія зникає.

В часі моїх студій на університеті в Грацу професор судової медицини Шварзахер, викладаючи про статеві перверсії, оповів про такий випадок: чоловічина середнього віку викликав у себе сексуальні подразнення бджолами.

Він робив те дуже просто: вліті клався до ванни, що з водою стояла в його саді, і весь занурився у воду. Над водою залишав частину геніталій помазану медом. До меду прилітали бджоли, лазили по геніталіях і дразнили — механічно викликували сексуальне збудження. Страх, щоб бджола не вжалила його в геніталії, підсилював те збудження психологічно.

Трудно сподіватися, що причину його поведінки з бджолами можна викрити в лабораторіях біохемії. Безсумнівно, що причина в його думках — в його ментальності. Безперечно, що шляхи, що ними він дійшов до такої форми сексуальних переживань, не прості, але дуже круті, що він випробував багато різних способів і методів, поки дійшов до такої форми.

Самозрозуміле, що всі ті форми, способи і методи, що він їх досвідчав, повставали у його уяві, в його ментальності, що його поведінка у саді з бджолами то вирізка його світогляду, що постав із суми його переживань і життєвого досвіду, що кермом у його житті не був розум, але жаждоба насолоди — погоня за приємностями, що поневолила розум. На підставі спостережень і дослідів у моїх пацієнтів я прийшов до висновку, що гомосексуалізм — це свого роду фетишизм по своїй суті, а механізм вияву то клясичний зумовлений рефлекс, причина якого — зумовлений подразник — діє іззовні, з доквілля.

Сексуалізм і гомосексуалізм — то справи особисті людини. Статеве життя, як вже було згадане, пов'язане з низкою проблем етично-релігійного характеру і правно-соціального, тому ця особиста проблема людини стає суспільною. Суспільний характер сексу і гомосексуалізму набирає сильнішого виразу ще й тому, що сучасне суспільство творить надмірну кількість і якість подразників сексу і гомосексуалізму.

Сексуальні проступники часто вбивають свої жертви. Цей факт який доводить що сексуалізм є суспільною проблемою.

Гомосексуалізм — явище не нове. Платон, учень Сократа, учитель Арістотеля, у своїм творі “Бенкет” подає дискусію на тему сексу. Дискусія відбувається 416 року перед н.е., на зібранні атенських інтелектуалістів, у домі одного з них — Агатона.

Учасниками були: Сократ, Платон, Алькібіяд, Арістофан, господар дому — Агатон і інші поклонники Сократа. Всі вони погодилися з тим, що Ерос — бог любови є найстаршим божеством, що найбільшим добром, яке людина може здобути вже в ранній молодості, є любов.

“Такої керми на все життя, якої потребує людина, що хоче жити як належить, не потрапить дати ніщо: ні зв'язки крови, ні багатства, ні честі, ні ніщо інше, тільки любов.” (W. Witwicki “Platona Uczta”)

Любов до людини тої самої статі ставили вони вище від любови до людини другої статі — любов чоловічини до чоловічини вища, ніж любов до жінки.

“Така любов є божественна і не має в собі жіночого первня, тільки чоловічий (це є власне любов скерована до хлопців), неосквернена низькими похотями. До чоловічого первня тяготіють такі, що

люблять те, що з природи має більше сили і більше розуму”. (W. Witwicki “Platona Uczta”).

Як взір любимця Платон ставить Сократа, що в нього був влюблений сам Платон і Алькібіяд. Як позитивні прикмети Сократа — любимця Платон вичисляє: патріотизм, фізичну силу, хоробрість і відвагу, розум і сильну волю, що давала йому можливість панувати над своїми похотями. Платон підкреслює, що Сократ працював над собою, головню над зміцненням своєї волі.

Платон не заперечує існування ганебної любови: “Ганебний любовник то такий, що більше любить тіло, ніж душу. І такий не видержить довго, йому ж не те миле, що триває, хай тільки тіло втратить свою приманчивість, він покидає і гонить далше. Але хто уподобав собі у другого характер, душу прекрасну, той залишається на ціле життя тому, що зрісся з тим, що триває”.

Далі учень Сократа реферує різницю поглядів на проблему гомосексуалізму: в одних країнах осуджують як проступок, у других ніхто тим не гіршиться. Він сам осуджує втягання в сексуальні зносини малолітніх, жадає навіть законів проти того.

Цих кілька цитатів з твору Платона “Бенкет” свідчать, що гомосексуалізм — явище знане віддавна, що було різно оцінюване, що його причина в зовнішніх подразниках, що відношення до нього в різних країнах залежить від світогляду тих народів — традиції, релігії.

Ми прийшли до висновку, що причиною гомосексуалізму є збудник що діє з докільля. Виникає питання: чому в тому самому докільлі одні стають гетеросексуалістами, інші гомосексуалістами?

Дозволю собі звернути увагу на одне явище — на одне моє спостереження. Думаю, що всі мешканці Канади і США, що родилися в Європі, будуть

свідками, що факт, про який розкажу, є правдою. Я в час моєї, можу сказати, довгорічної лікарської праці не бачив в Європі — в Австрії, Чехо-словацькій, Польщі, в Україні, Росії — ні одної людини, щоб писала лівою рукою. Розуміється: за виїмком інвалідів з ампутованими правими руками. Натомість я бачив дуже багато таких, що пишуть лівою рукою, в Канаді і США. Я не бачив ні одного писаря лівою рукою в Азії: Казахстані, Киргизії, в Сибіру, в Кузбасі.

Факт також незаперечений, що майже все населення Канади і США походить з Європи і Азії, що предки мешканців Канади і США ні їх потомки в Європі і Азії не мали і не мають таких між собою, що пишуть чи писали лівою рукою. Не хочу сказати, що в Європі і Азії не буває таких, що послуговуються більше лівою рукою, ніж правою. Ні, такі є. Але і такі, що до всього вживають лівої руки так, як більшість людей уживає правої, і такі “манькути” пишуть тільки правою.

Бувають і такі, що до всіх ручних чинностей уживають правої руки, за винятком якоїсь одної дії, що її виконують лівою рукою. Наприклад, такий випадок: чоловік яких 40 років усе робить правою рукою, за винятком чинностей, що виконуються ножем, як тесати, затісувати олівець, оббирати яблуко, перетинати папір і т. д. Для таких чинностей він завжди тримав ніж у лівій руці.

Тримаймося манькутів у писанні — таких, що пишуть лівою рукою. На основі наведених фактів безсумнівно, що писання лівою рукою, таке поширене з США і Канаді, не є походження вродженого — спадкового, не бувало ніколи ні в батьків, ні в предків, ні в їх нащадків в Європі ні в Азії. Безсумнівно, що це притаманність набута. Питання: як набута? Знову питання, чому набута в Канаді і в США? Чому не набута в Європі?

В Європі вже від самого народження дитини мама старається запобігти тому, щоб дитина не стала манькутом: підходить до дитини з правого боку, до грудей прикладає дитину її правим боком кожний раз, починаючи кормити. Коли дитина простягає вже рученята, мати старається зробити перший дотик до її правої долоні, праву руку робить завжди більше активною, ніж ліву. Більша активність правої руки є набутою через вправу.

Навіть у випадках відверненого положення внутрішніх органів — органи, що звичайно є на правому боці, бувають на лівому, і навпаки — проблема активності рук від цього не залежить.

Трапиться, що вживання рук дитина пічне від лівої руки, тоді розвивається манькут.

Коли дитина-манькут починає вчитися писати, воно бере олівець лівою рукою. Коли вчитель поправить і дасть олівець до правої, не дозволить брати олівця до лівої, дитина навчиться писати правою і не буде писати лівою. Так роблять учителі в Європі, так роблять мами.

Манькути, що виконують тільки одну якусь чинність лівою рукою, свідчать також, що ця їх справність лівою рукою набута, не вроджена.

Це простеньке явище манькутів свідчить, що вирішальним чинником поставання і розвитку манькута є те, що він як новонароджене немовля під впливом якогось зовнішнього подразника зареагував перший раз у житті відрухово лівою рукою.

Після тієї реакції лівою рукою на перший подразник він реагував лівою рукою на всі подразники подібного характеру, то значить такі, що викликували дію руки, навіть якби вжиття правої руки було зручніше і вигідніше. Коли ніхто не відучив його від того, він ставав манькутом.

Важливість першого подразнення виявляється не тільки в такому одноріднім механізмі акції і реак-

ції, але і в таких складних переживаннях, як психоневрози. У психоневрозах перші переживання формують прояви, хоч ті прояви виявляються не раз але роки пізніше, викликані новим переживанням, зовсім неподібним до першого.

Психоневрзи у моїх пацієнтів були тим явищем, що звернуло мою увагу на значення перших переживань в поставанні проявів.

Перше переживання — перше подразнення відіграє у поставанні гомосексуалізму ролю, подібно як відповідні перші переживання — перші подразнення у манькутів і в психоневрозах.

Першим сексуальним подразником може бути розмова старших на тему сексу, що, залежно від її змісту, може бути ще не зовсім зрозуміла і тим більше може викликати зацікавлення геніталіями, в першій мірі своїми і своїх компаньйонів. Вид геніталій у дорослих може викликати приманчive враження з відчуттям сексуального подразнення і навпаки, може викликати обридження і відразу. Коли хлопець-підросток побачить перший раз нагу жінку — людину прикрого характеру, відразливого вигляду — нага може розбудити своїми геніталіями відразу до своєї статі. Перше враження геніталій дорослої людини, зумовлене відразливим її виглядом, може створити відразливість до цієї статі у підростка, що зостанеться на все його життя. У такого підростка наступає зворот до власної статі, до чоловічих геніталій. Він стає гомосексуалістом.

Телевізія, часописи, журнали, радіо переповнені статтями і програмами, дискусіями з тематикою і проблемами сексу і гомосексу.

Така тематика є подразником сексу і гомосексу. Значення і роля спорту в сучасному суспільстві і в світогляді сучасної людини зробила предметом любови мужчину — позбавила жінку німбу поетичности і принади романтичности — жінка здеградо-

вана, звульгаризована. “Визволення жінки” — рівні права в праці, навіть участь у спорті — не підносить престижу жінки, але понижує. Жінка обнажилася, відкрила публічно красу свого тіла і позбавила себе чару таємничості.

Мужчина — чемпіон спорту — герой!

Жінка — чемпіон спорту — “справді, гарно це виконала”. Нема враження, що вона герой. Геройство позбавляє жінку жіночості. Деградація жінки, позбавлення її приманчивості і чару має від’ємний — негативний вплив на суспільство: часто є причиною розводу — розриву подружжя і унещасливлення дітей. Жінка, затративши приманчивість, затратила жіночість, відпихає від себе мужчин — є одною з причин, що чоловіки стають гомосексуалістами. Чоловік любить “модерну” жінку, але як вона є жінкою сусіда.

Гомосексуалізм у старовині, пів тисячі років перед народженням Христа, як пише Платон, не був пов’язаний з убивствами. Проступком уважалося сексуальне насильство малолітніх. Таке відноситься не тільки до гомосексуалізму, але і до гетеросексуалізму в тих часах і тепер. Навпаки, Платон пише, що гомосексуалізм ушляхетнює і любовника і любимця.

Чому тепер із сексуалізмом — гетеросексуалізмом і гомосексуалізмом часто пов’язані мордування? Різниця впливу сексуалізму і гомосексуалізму на людину в часах Платона і тепер мусить мати причину. Ця причина міститься у різниці епох — у різниці епохи Платона і сучасної епохи — у впливах доквілля епох на людину.

Загально беручи, сучасна епоха — епоха бурхлива, епоха шалу. Буває різний шал: шал моря, шал вітру — буря, шаліюча повінь, шал пожарів, шаліючі пошесті, шаліюча війна — шал боротьби, шаліючі розгукані коні.

У Кракові, у картинній галереї я бачив картину “Шал”. Мистець, здається, що Подковінський, зображує розгуканого коня, що піднятий, на задніх ногах, передніми, вигнутими немов нап’яті луки, стремить в повітрі в далечінь. На напруженій шії голова: висолоплений язик, ніздря роздуті, з очей “сипляться іскри”, з пащі тече піна. Молода жінка з розпущеним волоссям держить коня за уздечку, хвативши рукою при самих зубах, що ярко біліють на тлі кров’яного кольору язика.

Приклади шалу: від шаліючого моря до розгуканого коня достатньо свідчать, що причиною всіх родів шалу є сила — є енергія. Нема порівняння засобів енергії, що має до свого вжитку сучасна людина, з тим, що мала людина епохи Платона.

Картину Подковінського “Шал” можна різно інтерпретувати: біла постать жінки з розпущеним волоссям творить контраст з вороним-чорним, поліскующим масивом коня. Контрасти доповнюються — гармонія контрастів сильніше виражає силу шалу.

Жінка ніжною рукою “держить за морду” розгуканого коня, обое можуть символізувати секс — причину розгуканості коня, символу шалу інстинктів. Навіть і в такій інтерпритації чарівна жінка, що сама є учасницею шалу, ніжною рукою домінує над демоном інстинктів. Що творить її силу? Її ніжність, її романтичність? Поезія творить її силу.

В неділю 5-го грудня 1982 року о 10-ій годині вечора д-р Шульман у своїй програмі “Велика дискусія” представив тему до дискусії “Любов і секс”. Учасників було кількоро. Початково звертала на себе увагу молода лікарка, яка дуже завзято боронила “сексуальне виховання”, про що вона, сама кілька разів “ненароком” згадувала, написала книжку. На мою думку, суть і висновок з дебати був у виступі двох жінок. Одна з них була в дуже оригі-

нальній масці, що виглядом, кольорами, закривленим дзьобом була подібна до папуги. Її поява на екрані викликала мимоволі два питання: Чому вона в масці? Друге: Чому вона в такій масці?

Відповідь на перше питання була вже на самому початку того, що вона говорила про себе саму: вона була жертвою кровозміщення (інцесту) — мала вісім років, як її рідний батько насилував її сексуально. Тепер вона була вже дорослою жінкою, але не позбулася стиду за те, що з нею сталося, коли вона мала вісім років, хоч у тому не було її вини. Вона була жертвою насильства.

Цей випадок пригадує мені пацієнтку з часу приватної практики в Новій Гуті в Польщі. Заміжня жінка років коло 25 прийшла до мого кабінету із своїм чоловіком і скаржилася на почуття сорому: часто плакала, скаржилася на безсонність. То була також жертва інцесту. Вона розказала про все, що з нею сталося, своєму чоловікові ще перед шлюбом. Він, знаючи про все, не робив їй жадних докорів. Він старався ніколи не говорити на ту тему, та вона все таки відчувала, що скривдила його тим, що “оплюгавлена” стала його дружиною. Тут треба додати, що її батько — людина з академічним цензусом: він юрист.

З тих часів пригадується мені ще трагедія цілої родини; також батько з академічним цензусом — лікар. Він років коло 40, учасник Другої світової війни, жонатий, двоє дітей: дочка і син.

В його домі жила разом з його родиною сестра його жінки. Він мав сексуальні зносини із своєю жінкою і з її сестрою. Місто мале, всі знали про його родинні відносини, знали про те і його діти. Трапилося так, що я мав працювати на тому відділі, де він працював. Він перенісся і з відділу, і з кабінету. Силою факту я впровадився на його місце.

Шафа і бюро були переповнені пустими коробками з папірос. Раз випадково я знайшовся разом з ним в домі освічених, елегантних жінок — мами і дочки. Він у їх присутності оповідав різні історії, не анекдоти, уживав вульгарних, порнографічних слів без найменшого сорому, не перепрошуючи товариства. Отже була то людина без почуття етичності і пристойності. Беручи до уваги таку його поведінку і “безсенсове колекціонерство” пустих коробок, діагноза психопатії була обоснована, можливість прогресивного паралічу не виключена.

На цю тему я говорив з директором інституції, що, як я знав, був його приятелем; вони студіювали разом на тому самому університеті, можливо, що на тому самому році. Директор відповів: “Я знаю, що він варіят, але нешкідливий.”

Минули роки, а навіть десятки років. Випадково я зустрів жінку лікаря з тої місцевости. Як звичайно буває, я почав розпитувати про знайомих. Від неї я довідався, що жінка того лікаря, про якого була мова, і її сестра скінчили самогубством, що він сам перенісся до іншої місцевости.

Що було причиною такої трагедії двох жінок, двох рідних сестер?

Безперечно, що в них була велика психологічна буря, що викиди совісти ту бурю спричинили, що Фурії і Ерінії — персоніфікації викидів совісти старовинної Греції, обвинуватили їх і видали вирок смерті і той вирок виконали. Він — той, хто створив ту трагедію, досить спокійно пережив це, перенісся до іншого міста. Чим це пояснити? Його сумління не спричинило суду над ним — воно було мертве, не відчувало і не відрізняло, що було добре, що було зле. Він був психічно хвора людина.

Жінка лікаря, що її я випадково зустрів, оповідала мені і про дітей. Те, що вона оповідала і що мені тепер пригадується, таке жахливе, що мені

видається, що я помилився, що то неможливе. Те, що маячить у моїй пам'яті оповите мрякою часу і бажання заперечити те, що видається, що вона таки сказала, що то діти викликали бурю, що збиралася довгими роками. Діти — одне чи обидвоє — не могли витримати моральної пресії, що їх переслідувала: у школі протягом років, між товаришами поза школою в час гри і забави.

Вони відчували, що їх товаришки і товариші нерадо з ними пристають, що їх уникають, що сусіди стараються з ними не входити в жаден контакт. Вкінці не витримали й діти, вже дорослі покінчили самогубством.

Тепер повернімся до “Великої дискусії” д-ра Шульмана, до жінки в масці. Факт, що вона виступила була в масці, зрозумілий. Причиною того був сором — явище зовсім природне. Але сама маска! Прикрити від сорому обличчя перед глядачами телевізії вистачила б звичайна маска — заслона з полотна чи паперу. Артистично виконана маска з виразною подібністю до папуги мусить мати свою спеціальну причину. Людина, схована за такою маскою, мусить мати якусь точно визначену мету. Безсумнівно, що вона, виступаючи в такій масці прилюдно, перед широкими масами глядачів — перед світом, хоче тим способом щось глядачам, щось світові сказати. Не трудно додуматися що. Вона промовляє до світу образowo, вона показує світові образ папуги. Образ папуги не відноситься до неї. Вона є підметом, що тим образом оперує, що тим образом папуги звертається до світу. Таке звернення може мати тільки одне значення, що світ то папуги, що суспільство то папуги, що повторяють те чого їх вивчено, не мають своєї думки, тільки без розуміння повторяють те, що їм “запрограмовано”

Після жінки в масці папуги виступила на екрані лесбіянка. Вона робила враження спокійної, опа-

нованої людини. Оповіла історію свого життя, оповіла, як стала лесбійкою. Вона була заміжня, має двоє дітей. У подружжі була дуже нещаслива, не з причини сексуального життя, але поведінка чоловіка в щоденній буденщині була нестерпна. Через те вона заломалася психологічно, попала в депресію. В часі тої хвороби, у стані депресії зустрінула жінку, яка зрозуміла її страждання, приступила до неї із серцем. Між ними постала дружба і любов, не тільки дружнього характеру, але і сексуального.

Відтак вона показала штучні подразники жіночих статевих органів: механічний, правдоподібно пластиковий, що був у формі чоловічого члена, і хемічний у формі рідини у двох пляшках. Вона говорила і показувала ті подразники спокійно і так байдуже, що мимоволі постав сумнів, чи вона справді лесбійка, чи представниця фірми, що продкує штучні подразники?

Приймаючи, що вона лесбійка, цей випадок свідчить, що бувають звороти від гетеросексуалізму до гомосексуалізму. Згідно з моїми обсерваціями можу сказати, що такі випадки бувають, що постають також з таких причин, як вона оповіла — під впливом психологічних чинників.

Штучні подразники — то витвір думки, інтелекту, що під впливом жадоби сексуального задоволення творить такі інструменти. Отже і тут вирішальним чинником є думка, ментальність поневолена емоцією. В тім випадку маємо одну з форм сексуальної перверсії. На таке твердження, ужите як обвинувачення, гомосексуалісти піднімуть крик і питаються, зовсім слушно, чи уживання пілюль у сексуальних зносинах є фізіологією?

Пілюль уживають вже кільканадцятирічні дівчата, які пізніше нераз виходять заміж, перестають на якийсь час їх уживати і родять дітей, мають безсумнівно шкідливий вплив на здоров'я не тільки

тих, що їх уживають, але і на їх наступні покоління. Чи їх уживання — то фізіологія? Висновок ясний, що сексуальне життя на бездоріжжі, з якого дуже трудний вихід, вимагає ґрунтової зміни світогляду — визволення з під впливу фальшивих “наукових теорій”, вимагає соціально-економічних реформ.

Не дасться заперечити факту, що сексуальні напасники не раз після знасилування убивали свої жертви. Таке траплялося у гетеросексуалістів, частіше у гомосексуалістів. Не треба аргументів, щоб переконати, що до виконання кожної фізичної чи психологічної дії потрібна енергія.

Енергія, яку організм зуживає, щодо її походження ділиться на дві категорії: одна походить з метаболізму, з хемічної переміни продуктів їжі, другу організм сприймає з довкілля за посередництвом змислів: світляна, акустична, кінетична, потенціальна, різні роди промінистої енергії. Не треба забувати, що не всі інстинкти і не всі змисли людини чи тварин є вже знані. В цій ділянці є ще велика таємниця. Тим самим не всі роди енергії, що діють на людський і взагалі на живий організм, вже знані.

Енергія, що походить з метаболізму — з продуктів їжі, мірється кальоріями, зуживається на фізіологічні процеси і на виконання фізичної праці. Означення ролі тих родів енергії, що їх організм сприймає з довкілля за посередництвом змислів, є дуже скомпліковане. Втома — загальне і кожному знане фізіологічне явище, що наступає після праці. Здавалося б, що його причиною є зужиття енергії, яку організм одержав був з їжі. Тимчасом їжа не усуває втоми, а навпаки — збільшує почуття охлялости. Другим явищем, знаним кожному живому, є сон.

Detlew Ploog у своїй праці “Physiologie und Pathologie des Schlafes” ще 1953 року писав, що в часі сну постає біоелектричне насаження. Таке твердження Плоога не згідне з фактами моєї обсервації. Цю проблему я вияснив на лікарському зібранні в Криниці 8 грудня 1954 року в доповіді “Zagadnienie snu”.

Відтак я мав спеціальну дискусію на цю тему з проф. Цвинаром в психіатричній клініці в Люблінці.

Та праця не була публікована тому, що були в ній “еретичні” думки; головне тому, що заперечувала інтерпретацію досвіду советських учених, на підставі якого вони твердили, що сон постає, коли організм ізолювати від усіх родів енергії.

Не думаю подавати перекладу цілої праці “Zagadnienie snu”. Наведу тільки висновки:

Сон постає як наслідок допровадження енергії у формі збудників до орієнтаційно-регулюючого апарату, що ним є центральна нервна система.

Сон наступає тоді, коли енергія індукована рівноважить енергію допроваджену — індукуючу. В часі сну настає виладування центральної нервової системи таким способом, що енергія зуживається на координування і регулювання фізіологічних процесів під час сну.

Різні форми енергії, які організм сприймає з довкілля за посередництвом змислів — то енергія інформативно-регуляційна і творча.

Ті роди енергії в формі явищ — фактів у довкіллі змисли сприймають, допроваджують до центральної нервної системи, де вони переходять певного роду класифікацію. Залежно від змісту викликають таку чи іншу дію. Відтак залишаються здепоновані в центральній нервній системі і служать як взори досвіду у майбутніх переживаннях.

Психоневрози і манькути, як було згадано, виявляють, яке значення має хронологія в переживаннях, аналізуючи факти переживань як збудники. Таке саме правило потверджується в поставанні гомосексуалізму. У гомосексуалізмі буває ще зворот із гетеросексуалізму до гомосексуалізму, причиною якого є почуття відрази до одного і почуття приманчивості до другого. Тут уже відіграє роль емоція.

Радієві програми, телевізія з сексуально-порнографічною тематикою, журнали з такою тематикою є тими зовнішніми збудниками, що постійно зміцнюють раз викликане збудження сексуального типу, зміцнюють раз викликане збудження постійним додаванням енергії.

Сексуальні збудники творять уявлення із сексуальним змістом і сексуальним збудженням. З уявленнями сексуального характеру і з сексуальним збудженням зумовлені і пов'язані уявлення соціальні, етично-релігійні, часто пов'язані з почуттям страху релігійного характеру і соціального — страху перед гріхом і страху перед соромом і перед судовою карою.

Дії зовнішніх збудників піднорядковані законам, що їх відкрив Павлов: повторювання того самого збудника протягом довшого часу доводить до загальмування його дії. Тоді організм не приймає більше енергії, якою той збудник діяв.

Сексуальні збудники: телевізії, радія, журналів є різні, діють різними зміслами, різними родами енергії, у різний час. В таких умовах загальмування їх дії не наступає. Енергія з довкілля через органи зміслів безперервно входить в організм і нагромаджується в центральній нервній системі. З нагромадженням енергії нагромаджується і сила збудження так довго, поки не переступить порога витривалості. Тоді при найменшій подразненні може нас-

тупити свого роду розрядження, що може мати і форму насильства — характер експлозії.

Думка — мисль, опанована сильним збудженням, старається знайти розрядження. При нагоді і найменшій можливості не раз спалахує насильно. Часто цею запальною іскрою бувають малолітні. Причиною такого явища є те, що малолітні збільшують напругу збудження зумовленими конфліктами поняттями.

Сексуальні злочини трапляються звичайно у двох зв'язаних із собою формах, що одна викликає — спричинює другу: сексуальне насильство, після того вбивство. Це не випадково — це результат права взаємодії понять і уявлень зумовлених сексом. Буває і навпаки: убивство перше, і опісля сексуальне насильство. У таких випадках психопатія — здеkläрована хвороба є причиною такої дії.

Людська істота шукає правди — у людської істоти існує інстинкт правди і справедливості, що творить уявлення — поняття і взори правди і справедливості, що творять підставу ідеологій: релігійних, політичних, соціальних. Жадоба насичує ці поняття і взори емоцією, що подібно, як у інших інстинктах, поневолює розум і волю, робить людину нездібною об'єктивно підходити і об'єктивно аналізувати явища і проблеми суспільних та історичних процесів, зводить людей на манівці — у темряву дії, що відповідає перверсіям інших інстинктів.

В основному перверсії в інстинктах вегетативних шкодять одиницям. У перверсіях сексуального інстинкту проявляється шкідливий вплив на суспільство.

Перверсії вищих інстинктів — інстинктів духових — спричинюють часто загибель суспільств і народів. Першим проявом перверсії цього інстинкту — інстинкту правди і справедливості — нетолерантність, неможливість взаємозрозуміння між суспільствами.

пільствами яка є наслідком конфлікту між суттю інстинкту і життєвою практикою.

Суть інстинкту — стремління людини до правди, до справедливості є виявом намагання пізнати Бога, що є один. Тим самим всім народам притаманне те саме стремління — пізнати того самого Бога.

“Люби ближнього свого” — головний принцип релігій. Мир між народами, “Pax Romana” — Римський Мир” старалися збудувати римляни. Через те стремління збудувати “вічний мир” від римського меча погбло більше людей, ніж від меча найбільше диких завойовників. Мир між людьми і народами виписували на своїх прапорах політичні партії. Ті принципи акцептували комуністи. Під прапорами з такими принципами перемогла французька революція, педемогла Російська революція, що в ім'я миру і справедливості втопила мільйони людей в океані крові.

Кров'яними буквами випсані війни і вороженча не тільки між різними релігіями, але й між християнськими церквами, між визнавцями того самого Христа. Історія записала жорстоку боротьбу з оплюгавлюванням самого Христа і його церков, що доконували самі його визнавці.

Майже кожний нарід має у своїй історії релігійну боротьбу — релігійні війни. В Україні під покровом релігії йшла завзята боротьба політично-суспільних стихій. Та боротьба мала особливо жорстокий характер тому, що діяла в ній кілька суперечних динамізмів. Можна сказати, що то вже була друга фаза наступу Московії — Азіо-Московії на Европу. Перша почалася формально 1654 року Переяславською радою, що була наслідком політичного анальфабетизму поляків, наївности Хмельницького, перфідії Москви.

Польща під владою магнатів хилилася вже до упадку. Чужі агентури головно московська, приспішували той упадок Польщі, розкладаючи її з нутра. Зближався вже час розподілу Польщі.

Страждання, тортури, каторга, голодова смерть — мільйони жертв українського народу свідчать перед Богом і перед людьми, що значать ідеї і “правди”, виписані на релігійних хоругвах і на прапорах “творців миру і дружби між народами”.

На першій сторінці “Свободи” з 11 вересня 1982 читаємо: “Українець відповідає на лист у Нью-Йорк Таймсі”. Під таким заголовком написано, що Володимир Зарицький інструктор політичних наук Ньюйоркського університету, зареагував на лист, адресований до редакції Нью-Йорк Таймсу і поміщений там 30 серпня 1982 року. Автор того листа Джордж М. Реймонд “мимоходом” написав, що український сепаратизм розглядається забавно — здивовано — з певною дозою веселости.

Володимир Зарицький “дав відсіч” — пише “Свобода” — “такій мимоходом написаній фразі”, вказав на історію боротьби українського народу з російськими окупантами: на тюрми, каторгу, на штучно викликаний голод, на українських дисидентів, що Москва переслідує їх і гнобить більше, ніж дисидентів інших народів. “Як є щось потішне у цьому всьому, то хіба ігноранція пана Реймонда” — пише В. Зарицький.

Володимир Зарицький зайняв правильне і слушне становище супроти того, що написав п. Реймонд. Однак виникає питання, чи те, що написав п. Реймонд, це тільки його власна думка, його особистий погляд? Ні! Це продукт московської і польської продукції, а п. Реймонд є жертвою фальшивої і підступної пропаганди, що поширена в усьому світі.

Москва плюгавить українців протягом сторіч. У ватиканських архівах, у картотеках українців

давно написано, що українці не доросли до самостійності. Безумовно, що таку опінію українцям виставили високі польські духовні — польські єпископи і кардинали.

Московські впливи і промосковські симпатії мають у Ватикані дуже довгу — вікову історію, завжди і нині мають приклонників серед ватиканських потентатів, що мріють про поширення католицизму на Росію — на прилучення Москви до Риму. Того самого бажають і московські політики — мріють про перенесення Риму до Москви. Хочуть допомогти Римові, відтяжити Ватикан, звільнити від тягару обов'язків столиці католицизму, зробити Москву столицею всього християнства. Москва вживає різних способів, щоб українців оплюгавити і компромітувати в очах світу. Найбільше компромітуючим чинником є незгода, сварка, наклепи серед українців. Таким способом українці компромітують самі себе в очах світу, фактами потверджують ворожі наклепи. Такі факти виглядають на спритно проваджену роботу ворожих агентур, що українськими руками плюгавлять українців.

Папа Іван Павло II добре знає московську мету, знає, якими дорогами ходить Москва — знає перфідію московських агресорів. Добре знає, як глибоко москвофільство вкоренилося у Ватикані, знає, як в часі польських повстань XIX сторіччя Ватикан стояв по боці Росії, проти Польщі, не дивлячися на те, що правда була по боці Польщі, що боролася проти поневолення Москвою.

Папа — голова Католицької церкви, голова Ватикану. Проти нього діють ворожі сили, як показали атентати на нього, у всьому світі і у самім Ватикані, не з причини його становища, але ідей, які він проповідує.

Думаю, що папа був би радий, коли б українці католики були з'єднані, українські католицькі єпис-

копи були з'єднані між собою і з народом. Тоді українці творили б силу і були б атутом у руках папи в його тяжкій політичній грі, явній і скритій. Ворожнеча і свари між українцями позбавляють їх значення позитивної політичної сили, робить їх атутом у руках їх ворогів і ворогів папи.

“Папа — поляк! Поляки — відвічні вороги України!” Так, папа поляк, добре знає історію відносин українсько-польських, знає, до чого довела ворожнеча між поляками і українцями, чому поляки, ворогуючи між собою — “польське вархольство” — і ворогуючи з українцями, підпадали під впливи чужих агентур: Росії, Австрії, Прусії. Поляки разом з українцями довели Польщу і Україну до такого трагічного стану, в якому ці країни і народи тепер знайшлися. Глупотою поляків і українців виросла сила російської імперії.

“Ще Польська не згінела” — такий початок польського гимну!

“Ще не вмерла Україна” — такий початок українського гимну!

Яка згідність! Який згідний старт! Не старт, але фінал вікової ворожнечі між поляками і українцями.

Поляки і українці мають одну спільну притаманність: не мають здібности об'єктивного підходу до проблем. Через те не розуміють фактів ні суспільних процесів і не можуть їх розв'язувати. Причиною тої нездібности одних і других, що на її основі створився фальшивий світогляд, у великій мірі під впливом зовнішніх впливів, то емоційність.

Зовнішні впливи, які співдіяли при поставанні світогляду, були зовсім інші у поляків, зовсім інші в українців. Впливи були інші, світогляд і характер українців і поляків витворився інший: у поляків притаманна мегаломанія, в українців комплекс меншевартости.

Різні світогляди, різні характери, але вислід впливу тих світоглядів — гіпнози тих світоглядів — такий самий: брак самокритики, нездібність об'єктивного підходу до проблем.

Християнство прийшло до Польщі з Риму, але за посередництвом чехів і німців. Культура чехів і культура німців не була багато вища від культури поляків, що не були ще християнами. Вже сам факт, що на терені Польщі конкурували дві християнські місії: німецька і чеська, заслуга ширення християнства у Польщі ділилася між два народи — німців і чехів. Конкуренція тих двох місій між собою обнижувала значення кожної з них супроти поляків. Навпаки, значення поляків у Римі почало набирати ваги не тільки тому, що християнство поширилося в Польщі, але й тому, що постала в Римі перспектива поширення християнства на Схід. У світлі такої перспективи Польща в очах Риму була безконкурентна — сталася “форпостом християнства”. З такого ґрунту почала виростати польська мегаломанія. Але з того самого ґрунту виросла і розвинулася у ХІХ сторіччі польська месіянська філософія, що після повстань втримала духовість польського народу на висоті, не дозволила заломитися і впасти в депресію. Безсумнівно, що сучасна духовість польського народу, що виявляється протестом і боротьбою проти московського поневолення, свою структуру, у невеличкій частині, завдячує тій месіянській філософії.

Київська Русь-Україна сусідувала з Візантією — країною високої культури. У VI сторіччі у Візантії замінено латинську мову на грецьку. Через те збільшився вплив грецької, античної культури: мистецтва, науки філософії.

Вплив візантійської-грецької культури на Київську Русь-Україну був уже перед прийняттям християнства. З прийняттям християнства візанти-

нізм запанував у всіх ділянках життя, не тільки в релігії.

Безперечно, що Київська Русь-Україна мала свою власну культуру. Християнство, хоч було змушене прийняти багато з обрядів давньої передхристиянської віри, старалося знищити всякі сліди “поганської” культури.

Яке відношення візантизму було до людей Київської Русі-України, може до певного ступеня зобразити така цитата: “Дивовижно формувалася історія візантійської імперії, цісарем якої бував не раз простий жовнір, а жінкою високоосвіченого володаря — дочка шинкаря. Але в той сам час, в тій же імперії рука цісарської дочки була так високо цінена, що відмовляли їй навіть німецьким королям як варварам, що уважалися негідними їй”. (Janina Kłosińska “Sztuka Bizantyńska”.)

“Силою візантизму була наука, мистецтво філософія, що всупереч усім політичним і економічним труднощам, навіть матеріальній нужді, розвивалися, неначе наперекір державним клопотам”. (Janina Kłosińska “Sztuka Bizantyńska”.)

В тій ділянці русичі не могли рівнятися з візантизмом. Візантизм підкорив собі і опанував всі ділянки культури: філософію, мистецтво, науку. Знання грецької мови було ознакою освіченої людини. Грецької мови вчили не тільки в університетах, але і в середніх школах. В Галичині грецька мова збереглася в гімназіях — в середніх школах аж до Другої світової війни. Учителем античної грецької мови на університеті в Нью-Йорку був проф. Василь Стецюк, колишній учень гімназії в Тернополі.

З незаперечної вищости візантизму над культурою Київської Русі-України зродилося почуття меншої цінности у русичів. Гордість і зарозумілість візантійців, які вважали усі народи варварами,

культурними тільки себе, зміцнює почуття меншої цінності у русичів, що були близькими і безпосередніми сусідами Візантії, і тим самим під найсильнішою її пресією. Політичні, історичні невдачі: польська окупація, російська окупація впливають негативно на українську духовість.

Сильніші одиниці, що важилися протиставитися окупантам, окупанти нищать, слабших деправують і ломлять.

Мізерність української культури в порівнянні з візантинізмом, відтак з польською культурою і російською, викликає психологічну реакцію, що проявляється легковажанням, а навіть ненавистю до всього, що українське. Та ненависть — то вислід бажання заперечити своє “низьке” походження. “Вищі” суспільні верстви винародовилися. Навіть священичі родини під російською займанщиною приймають російську мову, під польською у своїх домах говорять польською. Бюрократи українці кажуть, що вони русинського роду, але польської національності. Формою психологічної реакції на почуття власної меншої цінності є титуломанія, що була широко розрослася і глибоко вкоренилася на східних і південно-західних українських землях, що виемігрувала і буйно процвітає у діаспорі.

Почуття власної меншої цінності творить культ чужого, що разом з титуломанією паралізують здібність об'єктивного думання, що ґрунтується на власній аналізі фактів, на творенні власних понять з висновків власної аналізи фактів. Культ чужого і титуломанія роблять можливим сприймання чужих понять — витвору чужого думання, продукту чужого мізку. У культурі чужого нема ідеологій: політичних, філософічних, релігійних чи інших — є тільки орієнтації на чужу мудрість. Культ чужого позбавляє ініціативи навіть у виборі орієнта-

цій — домінує пасивне підкорення накиненим орієнтаціям.

Фільм “Зашуміла Верховина”, є клясичним прикладом штивности політичної орієнтації: Орієнтація на Австрію і на Габсбургів, накинена галицьким українцям в часі Першої світової війни, формує їх “політику” і в часі Другої світової війни, коли вже давно не було Габсбургів ані їх імперії.

Культ чужого, що завжди пов’язаний не тільки з легковажанням свого, але часто з ненавистю до свого, є ґрунтом, на якому виростають ворожнечі, спори, свари, неможливість згоди. Культ чужого — то погній ґрунту на якому приймаються і ростуть дії чужих агентур.

З М І С Т :

Пролог	9
--------------	---

ЧАСТИНА I.

Нова Гута — соціалістичне місто	25
Естаблішмент	36
Кирило Лакота	50
Говорить минуле і говорить сучасне	64
Савло — Павло	76
Писання	91
Антисемітизм	106
Зустрічі і розмови в Ізраїлю	126

ЧАСТИНА II.

Містика крові, містика слова	151
Молитви народів — різномовні, різноформні діялоги з Богом	176
Деміург	188
Криза	206
Змінити ментальність	234
Д-р Мабузе	241
Релігія і філософія	247
Релігія і наука	265
Бог і Батьківщина	299
Епілог	312

